SULTAN FATİH'İN SARAYINDA BİR ESİR

GIOVANNI MARIA ANGIOLELLO

GÖZÜNDEN

TÜRK TARİHİ

ÇEVİRİ: PINAR GÖKPAR



Sultan Fatih'in Sarayında Bir Esir
Giovanni Maria Angiolello gözünden

TÜRK TARİHİ

© Profil Kitap

Yazar / Giovanni Maria Angiolello
Orijinal Adı / Historia Turchesca
Kitabın Adı / Türk Tarihi

Genel Yayın Yönetmeni / Münir Üstün
Çeviri / Pınar Gökpar
Editör / Erhan Afyoncu
Redaksiyon / Elettra Ercolino
Son Okuma / Zeynep Ekşi
Kapak Tasarım / Ömer Faruk Yıldız
İç Tasarım / Adem Şenel

Baskı-Cilt / Mega Basım
Cihangir Mahallesi Güvercin Caddesi No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok 34310 Haramidere, İstanbul
Tel:+90 (212) 412 17 00
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Ocak 2022

ISBN: 978-625-8498-09-7

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 45359

PROFİL: 900
TARİH: 37

PROFİLKİTAP

Necip Fazıl Bulvarı Keyap Sitesi G1 Blok No: 112
Yukarı Dudullu - Ümraniye / İstanbul
www.profilkitap.com / bilgi@profilkitap.com
Tel: 0 216 365 70 91 (pbx) Faks: 0 216 365 70 94

Profil Kitap Maviağaç Kültür Sanat Yayıncılık Tic.Ltd.Şti markasıdır.

Yayıncının izni olmadan herhangi bir formda yayınlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sultan Fatih'in Sarayında Bir Esir
Giovanni Maria Angiolello gözünden

TÜRK TARİHİ

İtalyanca aslından çeviren: Pınar Gökpar

Giovanni Maria Angiolello ve Türk Tarihi

Osmanlı tarihinin ilk dönemlerine ait en önemli tarihlerden birini kaleme alan Giovanni Maria Angiolello, 1450'li yılların başında Vicenza'da doğdu. Bologna'dan Vicenza'ya göç eden bir aileden geliyordu. 1468'de ağabeyiyle beraber, o dönem önemli bir Venedik üssü olan Eğriboz'a, burayı Türklere karşı korumak için gitti. Ancak 1470'te Fatih Eğriboz'u alırken ağabeyi öldü, kendi de Türklere esir düştü.

Angiolello, Fatih'in ortanca oğlu Şehzade Mustafa'nın hizmetine verildi. Şehzade Mustafa'yla birlikte Otlukbeli seferine katıldı. 1474'te şehzadenin ölümü üzerine Fatih'in sarayına alındı. Burada hazinedarlığa kadar yükseldi. Fatih'in bazı seferlerine de katılan Angiolello, Fatih'in ölümünden sonra tahta geçen İkinci Bayezid'e de hizmet etti. Ancak bu dönemde Akkoyunlu sarayına gönderildiği görevden dönmeyerek kaçtı. 1483'te memleketi olan Vicenza'daydı. 1490'da Uzun Hasan'la ilgili *Breve narratione della vita et fatti del signor Ussuncassano* (Uzun Hasan'ın Hayatı ve Faaliyetlerine Dair Kısa Bir Eser) isimli bir eseri basıldı.

Marco ve ağabeyinin adını verdiği Francesko isimli iki oğlu oldu. Eserlerindeki bilgilerden Şah İsmail zamanında İran'a bir kez daha gittiği anlaşılıyor. 1517'de Vicenza'da noterler loncasının başı oldu. 1523 veya 1524'te vefat etti.

En önemli eseri olan *Türk Tarihi* isimli Osmanlı tarihini anlattığı kitabı yazma halde kalmıştır. Ion Ursu, bu eseri *Historia Turchesca* (*Türk Tarihi*) adı ile 1909'da Bükreş'te yayımlamıştır. İstanbul'u tasvir ettiği diğer eseri de 1881'de Vicenza'da A. Caparozzo tarafından *Di G. M. Angiolello e di un Svo Manoscritto Inedito* (G. M. Angiolello ve Bilinmeyen Bir Elyazısı Eseri Hakkında) adı ile bastırılmıştır. Yerasimos'un belirttiği gibi 10 yıldan fazla İstanbul'da kalan Angiolello, şehrin Osmanlıların eline geçmesinden sonraki durumunu anlatan ilk yabancıdır. Angiolello ayrıca Kur'an'ı İtalyancaya da çevirmiştir.

Türk Tarihi isimli eserinde kendi gözlemlerinin dışında Josaphat Barbaro'nun seyahatnamesini ve başka eserleri de kullanmıştır. Bu eseri, Osmanlı tarihi hakkında çok az bilginin bulunduğu bir dönemi anlattığı için fevkalade önemlidir.

Angiolello eserine, Türklerin kökenini anlatarak başlamakta ve Osmanlı Devleti'nin ilk sultanlarından ve faaliyetlerinden kısaca bahsetmektedir. Eğriboz'un fethini, Osmanlı-Akkoyunlu münasebetlerini ve Otlukbeli Muharebesi'ni teferruatlı olarak anlatır. Şehzade Mustafa'nın ölümü, cenazesi ve ailesinin akıbeti konusunda diğer kaynaklarda olmayan bilgiler vermektedir.

Kırım'ın fethi, Boğdan seferi, Macaristan savaşları, Otranto'nun fethi, Fatih'in ölümü ve İstanbul'da meydana gelen olaylar, II. Bayezid-Cem Sultan mücadelesi, Fransa Kralı'nın İtalya seferi, II. Bayezid'in Boğdan seferi, Hırvatistan seferi ve Modon-Koron seferi de Angiolello'nun, eserinde ele aldığı diğer konulardır.

Angiolello'nun eserinin en önemli tarafı, Osmanlı saray ve devlet teşkilatını teferruatlı olarak anlatmasıdır. Sarayın düzeni, harem ağaları, kadıaskerler, vezirler, kâtipler, müteferrikalar, kapıcılar, çavuşlar, silahdarlar, sipahlar, ulufeciler, mehter, cebeciler, şahinciler, arabacılar, topçular, terziler,

ahır görevlileri, yeniçeriler, subaşılar, çeribaşılar, akıncılar, azebler ve cerehorları genişçe ele alır. Osmanlı sancakları ve taşra idari düzeni hakkında bilgi verir. Fatih dönemine ait bir eserde bizzat görgü tanığı olan birinin devlet teşkilatını anlatması bu konudaki araştırmalar için Angiolello'nun tarihini vazgeçilmez kılmaktadır.

Angiolello'nun eserinin bu kadar uzun bir süre sonra bile olsa Türkçe yayımlanması, Türk tarihçiliği açısından son derece önemlidir. Türkçe çeviri sırasında Angiolello'nun aslından oldukça uzaklaştırdığı şahıs ve yer isimleri ile devlet teşkilatına ait terimler, tespit edilebildiği ölçüde Türkçede kullanılan halleriyle verilmeye çalışılmıştır.

Erhan Afyoncu

Kozyatağı / Mayıs 2011

Amacımız Osmanlıların yaptıklarını ve genişlemelerini anlatmak[1] olduğundan ve onlar da Türklerin soyundan geldiğinden, öncelikle okurlara Türklerin nereden geldiğini anlatmanın uygun olacağını düşünüyorum.

Türk ismi ile ilgili üç ayrı görüş mevcuttur. Bazıları İskitya'dan (Scithia) geldiklerini, bazıları Türkistan'dan[2] geldiklerini, bazıları da Truvalıların soyundan olduklarını söylerler. İskitya'dan geldiklerini söyleyenler, İsa'dan sonra 500 yılında, yanlarına kadınlarını ve çocuklarını alan çok kalabalık bir grubun buradan Caspi (Hazar) Dağlarını geçerek Media'ya indiklerini, Media'yı ele geçirerek zaferlerine devam ettiklerini, Büyük ve Küçük Ermenistan'ı fethederek, geçtikleri yerleri yağmalayarak ve sayısız insanı tutsak ederek Asya'da bugünkü Dardanelli olarak bilinen Elesponto'ya kadar vardıklarını[3], daha sonra geriye dönerek Kapadokya, Kilikya, yani Amasya, Karaman ve yakınlarındaki yerlere büyük zarar vererek yerleştiklerini ve buraya da Türkmen ülkesi adı verildiğini söylerler. Osmanlılar[4] işte bu korkak adamların soyundan gelmiştir.

1 In Copia din Ministerul Afacerilor Străine (Paris) (Paris Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): "Anlatılmak üzere olunduğundan... vs."

2 Turchestan.

3 Copia Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): girdiler.

4 Aceaste e părerea răspândită de Nicolo Euboico Saguntino, (Bu Nicolo Euboico Saguntino'nun yaydığı fikirdir) ("De origine et rebus gestis Turcarum liber I", scrisoare din Neapole 20 Iul. 1476, ed. Basel a lui Chalocondylas, p. 186), pe care 'l reproduce Aeneas Sylvius ("Opera quae extant omnia" ed. Basel p. 394), de la care o imprumută Florentinul Andrea Gambini şi (Neapole'deki mektup 20 Temmuz 1476, Chalocondylas Basel yayınladı, sayfa 186), Aeneas Sylvius'un kopyaladığı ("Opera quae extant omnia" Basel yayınları,

Diğerleri Türk isminin, Türkistan halklarından geldiğini söylerler. İsa'dan sonra 632 yılında sayısız Sarazinlerin, başlarında ismi bilinmeyen bir komutan ile yola çıktıklarını, Şam ve bütün Suriye'yi fethederek İranlıların ülkesine doğru yöneldiklerini, İran Kralı'nın bu toplanan güçten endişe ettiğini ve doğudaki -onlara sınırı olan, içinde Türkistan'ın da bulunduğu- bütün halklardan yardım istediğini söylerler. Çevredeki halkların da bu tehditten endişe duydukları, kadınlarını ve çocuklarını da yanlarına alan çok kalabalık bir grubun İran Kralı'na[5] yardım etmek için yaşadıkları bölgeden ayrıldıkları söylenmektedir. Sarazinlerin zaferi kesinleştikten sonra, Türkistan halkının Horasan bölgesine vardığı, Sarazinlerle barış imzalayıp onlara vergi ödeyerek o bölgede kaldığı ve daha önceleri putlara tapan bu halkın sonraları Hz. Muhammed'in dinini seçtiği iddia edilmektedir. Türkistan halkının uzun yıllar burada kaldıktan sonra Sarazinlerin kendi aralarında ciddi bir bölünme yaşadıklarını fark ederek büyük bir ordu ile Sarazinlere saldırarak onları bölgeden kovdukları; Media, İran, Büyük Ermenistan, Mezopotamya ve Suriye'yi[6] hükümdarlıklarına kattıkları, sonra da tüm Asya'yı geçerek İstanbul'a kadar vardıkları ve onlara Türkmen ismi verildiği söylenmektedir.

---

sayfa 394), Floransalı Andrea Gambini bunu ödünç alıyor ve) Giovio ("Paulo Giovio'nun Türkler hakkındaki yorumları ve Andrea Gambini'nin İskender Bey'in yaptıkları ve hayatı", Venedik, Aldo 1541; cf. "Paolo Giovio'nun Beşinci Şarl'a gönderdiği bilgiler" ap. Sansovino "Türklerin geldikleri yer, savaşları ve İmparatorluklarının Tarihi." Venedik 1654, p. 226: "Türkler şüphesiz Scithilerden gelmektedirler." De această părere e şi Chalcocondylas. (Chalcocondylas da bu fikirdedir.)

5 In copia din Ministerul Afacerilor Străine e următorul adaos (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında şu ilave vardır): "Ama geç kaldılar çünkü Sarazenler Persleri yenilgiye uğrattılar ve Persia'nın büyük bir bölümünü işgal ettiler."

6 Syria (Suriye).

Türklerin Truvalıların[7] soyundan geldiğini söyleyenler ise şöyle derler: Truva'nın o korkunç yıkımından sonra, Truvalıların bir bölümü Ponente, yani Antenore ve Enea'nın yolunu tutmuştur[8].

Birçoğu da Asya'nın diğer bölgelerine gitmiş, içlerinden büyük bir kalabalık da kadınları ve çocukları ile[9] Kilikya ve Karaman bölgesine yerleşmiştir. Bundan haberdar olan Rumlar, onları katletmek için karar alırlar. Bunu duyan Truvalılar çok korkarlar ve bir an önce o topraklardan kaçmaya karar verirler. Ama içlerinden adı Türk olan yaşlı bir adam, bütün Truvalıları yanına toplayarak şu konuşmayı yapar:

"Çok sevgili kardeşlerim! Sanırım Rumların güçlü bir ordu ile bizi yok etmeye geldiğini duyunca hepiniz çok korktunuz ve bizlerin bugün[10] buralardan başka yerlere gitmesi gerektiğini düşünüyorsunuz. Ama çocuklarımızın ayakları dünyayı dolaşmaktan artık yıpranmıştır. Buralara güçlüklerle yerleştik[11] biz. Aramızda birçok cesur erkek var. Oraya buraya dağılmaktansa ölmeyi tercih etmeye sizleri ikna etmek isterim. Ben aramızdan cesur, tedbirli[12] ve hareketli birini seçip onu beyimiz yapmanın ve ona itaat etmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. Sanki bölgemizin eskiden beri sahibiymişiz gibi... Böylece onun iyi yönetimi ve bizim birbirimize vereceğimiz nasihatler sayesinde zafer kazanacağız ve oraya buraya dağılmayacağız."

---

7 Florentinul Andrea Gambini scrie că aceasta părere o impărtăşiau multi din scriitorii contimporani cu el. (v. XV-lea). Fireşte el să ridică cu inverşunare contra acestei păreri absurde. (Floransalı Andrea Gambini yazıyor ki onunla çağdaş olan birçok yazar bu fikri paylaşıyorlardı (XV. Asır). Tabii ki o, bu saçma fikre hiddetle karşı çıkıyor) ("Commentarii delle cose de Turchi" l.c.). ("Türklerin işleriyle ilgili yorumlar" 1. Bölüm).

8 Copia min Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): Batıya doğru yöneldiler.

9 Copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): "aileleriyle birlikte"

10 Yukarıdaki kaynak: bu şekilde.

11 Yukarıdaki kaynak: bulunuyorduk.

12 Yukarıdaki kaynak: cesur

Bu sözler bütün halkın hoşuna gider[13] ve beyleri olarak adı Türk olan bu yaşlı adamı seçerler. Beylerinin isminden dolayı da onlara Türkler denmiştir.

Rumlarla yapılan savaşın sonunda zaferi Türkler kazanır. Daha sonra tekrar birleşerek saldırırlar ve Rumlara büyük kayıplar verdirerek bütün Karaman'ı ele geçirirler. Karaman ülkesi ismini, bu yaşlı adamın oğullarından biri olan Karaman'dan almıştır. Sonraları burada yaşayan Türklerin bütün Asya'ya yayıldıkları veya Karaman'daki bu Türklerin ya da onların soyundan tüm Asya'ya yayılan diğer Türklerin soyundan da Osmanlıların geldiği söylenmektedir.

***

Osmanlı hanedanının soyu İsa'dan sonra 1300 yılında başlamıştır. Bu soydan olan ilk kişi Zich[14] adında, tarla ekip biçen bir çiftçiydi. Bu adam öldüğü zaman geride, o sırada 15 yaşında olan oğlu Osman'ı bıraktı. Osmanlı hanedanı[15] da ismini bu çiftçinin oğlundan almaktadır. Osman kötü alışkanlıkları olan bir sokak çocuğuydu, bu yüzden kendi gibi olan birçok arkadaşını etrafında toplamayı başardı ve bu topluluğun başına

13 Yukarıdaki kaynak: hoşnut kalırlar.

14 In manuscrisul din Bibl. Ambrosiana din Milan e adaos (Milan Ambrosian Kütüphanesi'ndeki elyazmasında şu eklenmiştir): "devenito miitare"

15 Tocmai aşa scrie (Tam öyle yazıyor) Giovio (Türklerin yaptıkları hakkında yorumlar. Venedik Aldo 1541, s. 3): "... İsa'nın doğumundan sonra yaklaşık 1300'de başladı. Osmanlı oğlu Zich fakir biriydi". De unde au luat părerea aceasta greşită nu putem precizà. (Bu yanlış fikri nereden aldıklarını tam olarak belirtemeyiz.)
Tatăl lui Osman a fost Ertoghrul. (Osman'ın babası Ertoghrul 'du) (Vezi pe larg Nesri, publicat de Nödelke / Ayrıntılı olarak, Nödelke tarafından yayınlanan Nesri'ye bakınız.) "Auszüge aus Neschri's Geschichte des Osmanischen Hauses" in "Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft", (Leipzig 1859, t. XIII, p. 190 şi Seadeddin trad. Vincenzo Bratutti, "Ünlü Tarihçi Türk Saiddin tarafından Türkçe olarak yazılan Türklerin geldikleri yer ve Osmanlı Hanedanı Tarihi." p. I, Vienna 1649, p. 2 şi urm.; Tot aşà Marco Guazzo "Cronica" (Aynı şekilde Marco Guazzo"Vakayiname") Ven. 1553, p. 257 V-o. P. 2 şi urm.; Iorga N. "Geschichte des Osmanischen Reiches" Gotha 1908 (Geschichte der Europäischen staaten 140 urm.)

geçerek hem onların hem de Bursa'dan Trabzon'a[16] doğru altı gün uzaklıkta olan Rumlara ait bir kalenin beyi oldu. Bu kaleye Osman, Zich[17] adını verdi. Bütün bunlar olurken VII. Bonifatio[18] papalık yapmaktaydı. Osman'ın zaferleri devam etti; Rum[19], Rota[20], Sivas[21], Bacan, Oppolenia[22], Tripoli, Finikya[23] ve diğer birçok yeri ele geçirdi. Beylik dönemi yaklaşık 28[24] yıl sürdü (1328)[25]. Osman, Papa XII. Giovanni'nin[26] papalık yaptığı yıl olan 1328 yılında öldü. Onun yerine oğlu Orhan geçti. O da babasının yolundan ilerledi; Drapotini, Hazar ve Argiro'yu[27], ayrıca İstanbul'a doğru denize kıyısı olan yukarıdaki tüm bölgeleri ele geçirdi.

16 Tocmai aşà la Cuspinianus (Cuspinianus'da tam öyle) "De Turcorum origine, religione ac immanissima eorum in christianos tyrannide", Antverpie 1541, p. 6: "quod a Prusia Trapezuntem versus sex dierum distabat a se capto sic dictus Ottomanus".

17 Acest nume e pomenit şi de Spandugino Cantacusino in (Bu isim Spandugino Cantacusino tarafından da anılmakta) "Türk Prenslerinin geldikleri yer" ap. Sansovino "Türklerin geldikleri yer, savaşları ve İmparatorluklarının Tarihi" Venedik 1654, p. 143: "Ottoma Zich adında bir ev..."

18 De la 1294-1303. Identic Cuspinian l.c. (1294'ten 1303'e kadar Cuspinian ile özdeş.)

19 Evident Rum, numele vechiu pentru Iconium. (Apaçık Rum, İconium için eski ad)

20 In manuscrisul din Bibl. Ambrosiana din Milan: Rosa. (Milan Ambrosian Kütüphanesi'ndeki elyazmasında: Rosa.)

21 Provincie in regiunea orientală a Anatoliei. (Turciei asiatice). Asupra oraşului Sivas, v. mai jos p. 50. (Doğu Anadolu bölgesinde il. (Türkiye'nin Asya tarafı). Sivas şehrinin üzerinde, aşağıya bakınız, sayfa 50.)

22 Toate aceste numiri sunt greşite. (Bütün bu adlandırmalar yanlıştır.)

23 Fenicie. (Fenike)

24 Tot aşà Giovio l. c. şi Leunclavius (Aynı şekilde Giovio ve Leunclavius) "Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae libri XVIII" Francf 1591. Cuspinianus l. c. cf. "Venedik'ten yurda yapılan seyahatler", capitolul (bölümü), "Türklerin yaptıkları" Ven. 1545. 8° p. 120.

25 Leunclavius dă aceiaşi dată, l. c. p. 9; asemeni Giovio l. c.; (Leunclavius aynı tarihi veriyor, 1. bölüm, sayfa 9; aynı şekilde Giovio 1.bölüm D.l Iorga; (Geschichte des osmanischen Reiches I p. 161) dă anul 1326. (1326 yılı veriliyor).

26 1316-1334.

27 Aceste locălitati sunt greşite. Ele se găsesc in Italia. Carpi e amintit de Lauro Quiiini pe tărmu mări Negre. (Bu yerleşim yerleri yanlıştır. Bunlar İtalya'da bulunmaktadır. Lauro Quiiini Carpi'yi Karadeniz kıyılarında hatırlatılıyor)

Bu sıralarda Karaman Beyi bir Türk'tü[28]. Bizans İmparatoru bu dönemde Bursa'yı ve Karaman Beyi'nin sahip olduğu toprakların çevresindeki birçok bölgeyi hâkimiyeti altında tutuyordu. Karaman Beyi'nin 12 yaşında bir oğlu, 16 yaşında da bir kız çocuğu vardı; Karaman Beyi Bursa'nın ve Bizans İmparatoru'na ait başka yerlerin de beyi olmayı arzu ediyordu. Bu sebeple Orhan Bey ile akraba olmaya karar verdi ve kızını zevcesi olması için Orhan Bey'e verdi. Ayrıca Orhan Bey'i ordunun başına getirdi. Bursa'yı[29], etraftaki dağları ve Büyük Deniz'in[30] (aşağıdaki açıklamaya bakarsak başka bir baskıda Ölü Deniz olarak geçiyormuş) tüm kıyılarını ele geçirdi. Bu zaferden sonra Karaman Beyi öldü ve yerine oğlu geçti. Oğlu Kıbrıs ve Rodos'a doğru, Mangressia, Pergamo ve o zaman Cenevizlilerin elinde olan Foglie'ye[31] kadar bütün kıyı bölgelerinde beyliğini sürdürdü. (Orhan Bey 22 yıl[32] beylik sürdü). Sonra yerine oğlu Murad (Marothei)[33] geçti. Bu olay da Papa VI. Clement[34] zamanında oldu. 1350 yılında Bizans İmparatoru[35] ile barış imzaladı. İçinde toprak alma

(Agostini "Istoria degli scrittori Viniziani") (Agostini "Venedikli yazarların tarihi" Ven. 1752 t. l., p. 219.)

28 Copia din Min. Afac. Străine: (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında) "doğuştan Türk olan bir Türk Beyi."

29 Brussa a fost cucerită de fiul lui Osman, Urchan, in 1326 (Brussa/Bursa 1326'da Osman'ın oğlu Urchan /Orhan?/tarafından fethedilmiştir) (Iorga l. c. 161). (İorga, 1.bölüm, 161)

30 Copia Min. Af. Străine: (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında) "Ölü Deniz'e doğru deniz kıyısının üzerinde".

31 Ibidem (Aynı eserde): Fogie. Fogia inn prov. Eolia (Grecia) v. "Voyage d'Italie et du Levant par Stochove, sieur de sainte Catherine, gentilhomme flamen". Rouen 1670 p. 198..

32 In realitate 32, de la 1326-1358. cf. Iorga l. c. 202. (Gerçekte 32, 1326'dan 1358'e, İorga'ya göre 1.bölüm 202)

33 Murad (1359-1389).

34 Neexact, căci Papa Clemente VI a păstorit intre 1342-1352. (Yanlış, çünkü Papa Clemente VI. 1342 ile 1352 arası görev yapmıştır.)

35 Probabil că e vorba de alianta şi inrudirea lui Urchan cu Impăratu Ioan VI din Constantinopole făcută la anul 1347. v. Iorga 188 – 190. (Herhalde, 1347'de Urchan'ın/Orhan?/Constantinopol'un kralı VI. Ioan ile yaptığı ittifak ve akrabalıktan bahsediliyor, bakınız İorga 188-190)

hırsı olduğundan Karaman'a[36], amcasının beyliğine akın düzenledi ve onun Anadolu'daki tüm topraklarını elinden alarak onu yalnız[37] bıraktı.

1360 yılında, Papa VI. Innocent[38] zamanında, Yunan beyleri ile imparatorun arasının açık olduğu dönemde, Bulgaristan Beyi Marco Craiovicchio da Yunan beylerine katıldı ve hep birlikte imparatora karşı büyük bir ordu hazırladılar. İmparator hepsine karşı koyacak güçte olmadığından Büyük Türk Beyi Murad'dan yardım istedi. Murad Bey, Yunanistan'ın ne durumda olduğunu bilme arzusu duyduğu için hemen 12 bin Türk'ü göndererek imparatora yardımda bulundu. Bu Türkler, imparatorun askerleriyle birlikte düşmanlara saldırıp zafer elde ettiler. İmparator ona başkaldıranlarla barış imzaladıktan sonra, başka sadırılardan endişelendiği için yardıma gelen Türklerden 5 binini paralı asker olarak ordusuna bağladı. Diğerlerini, Murad Bey'e yardımlarından dolayı teşekkür ederek geri gönderdi. Geri dönen Türkler, yanlarında birçok tutsağı da götürdüler. İmparatorun topraklarında kalanlar ise gün boyu düşman topraklarında oradan oraya koşuyor ve o topraklardaki birçok insanı tutsak alarak onları -Hristiyanların[39] şerefini lekeleyerek- Türkiye'ye götürüyordu.

---

36 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): "onu tek başına bıraktı".

37 Cf. Seadeddin ed. Bratutti p. 118: "il Re (Murad) sposo una sua figiuola ad Alli-beg". Cucerirea Caramaniei p. 125 – 6".

38 De la 1353 - 1362 (1353' ten-1362'ye)

39 Acestă traditie o reproduce şi Giovio, care a copiat manuscrisul lui Donado da Lezze având, după toaté probabilitătile, la îndemână istoria scrisă de Donado, cu care erà în continuă corespondentă (Bu geleneği Giovio da taklit ediyor, Donado da Lezze'nin elyazmasını kopyalamıştır, onunla sürekli yazışıyordu, muhtemeldir ki Donado'nun yazılı tarihi elin altındaydı -kolay ulaşabilir): "Çünkü (Murad) Costantinopol İmparatoru ile dostluk içinde olduğundan Yunan Baronları, İmparator ve Bulgaristan Beyi Marco Craiovicchio arasından anlaşmazlıklar çıktı. İmaparator arkadaşı ve komşusu olan Murad'dan yardım istemeye zorlandı. Murad bu çağrıya, Yunanistan'a on iki bin seçkin adamını göndererek cevap verdi. Bu yardım sayesinde İmparator, Marco'yu

Murad Bey Yunanistan'dan dönen adamlarından ülkenin içinde bulunduğu durumu, yani beyler ile imparatorun arasının açık olduğunu ve Hristiyanların ne durumda olduğunu öğrendi. Bu beylerle anlaşmalar yaparak Yunanistan'a saldırmaya karar verdi. Ordusunu hazırladı, Papa V. Urban'ın[40] papalık yaptığı 1363[41] yılında Gelibolu Boğazı'na kadar geldi; burada Cenevizlilere ait iki gemi ile karşılaştı. Birinin ismi *Squarzafigo*, diğerinin ismi ise *Italiana*[42] idi. Bu iki gemi, ters yönden esen rüzgâr sebebiyle Çanakkale (Dardanelli) bölgesinde bulunuyordu. Murad Bey, ordusunu Rumlara akın yapmak üzere taşımaları konusunda bu gemilerle anlaşma yaptı. Her gemiye dukalar ödedi.

Ordunun 60 bin Türk'ten oluştuğu söyleniyordu. Boğazı geçer geçmez Malico[43] Kalesi'ne ordugâh kurdular ve kaleyi ele geçirdiler. Zaferlerine devam ettiler ve birkaç gün içinde Pirgos, Turchi, Sechi ve Gelibolu'ya kadar olan tüm kıyı

---

yenilgiye uğrattı, ... savaştan sonra yedi bin askeri Asya'ya geri gönderdi. Geri kalan adamları kendini korumaya almak için elinde tuttu ve Murad'a şükranlarını ifade etti... vs." ("Türkler Hakkında Turchi" 1. c.).

Tot cam în acest sens scrie Cuspinian (Cuspinian hemen hemen bu anlamda yazıyor) "De Turcorum origine" (Antverp. 1541 p. 10 – 11.

Marcu Craievici e fiul lui Vucaşin, regele Serbiei, şi al rumâncei Anca, sora lui Vladislav Basarab. Despre Marcu Craievici vezi Iorga) (Marcu Craievici, Vucaşin'in oğludur; Sırbistan'ın kralı ve Romen Anca'nın, Vladislav Basarab'ın kız kardeşi. Marcu Craievici ile ilgili bakınız Iorga "Geschichte d. Osm. Reiches" I 238.)

40 Gallipoli fù cucerit in 1354, în vremea lui Urchan. Murad trecû Helespontul in 1360. In 1361 occupă Demotica, în anul următor Adrianopole, in 1363 Filipopole. După 3 ani (1366) îşi fixà reşedinta la Adrianapole. (Gallipoli-Gelibolu 1354'te fethedilmiştir, Urchan'ın /Orhan?/ zamanında. 1360'ta Murad Helespont'u geçti. 1361'de Demotica'yı işgal ediyor, bir sonraki sene Adrianopole-Edirne'yi, 1363'te Filipopole'yi. Üç yıl sonra (1366) ikametgâhını Adrianopole-Edirne'ye sabitler. (v. Seadeddin 83 – 89; Chalcocondylas 14 – 17; Leunclavius 11 -12; Iorga). (Bakınız Seadeddin 83 – 89; Chalcocondylas 14 – 17; Leunclavius 11 -12; Iorga) "Gesch d. Ósm. Reiches" 196 – 214.

41 Dela 1362 – 1370. (1362'den 1370'e kadar.)

42 Giovio 1. c.: "biri Interiana diğeri Suarciafica isimli iki Ceneviz gemisi yardımı ile..."

43 Demotica?

bölgelerini ele geçirdiler. Murad Bey Gelibolu'yu da ele geçirdikten sonra gemilere, halkını Anadolu'dan Yunanistan'a geçirmelerini emretti. Ele geçirdikleri bu yerler imparatora başkaldıranların ellerinde olan topraklardı. Bu Türk Beyi, imparatorun dostu, ona başkaldıranların da düşmanı olarak kendini göstermeye devam etti. Birkaç gün içinde zaferlerine devam ederek Edirne ve Filibe'yi topraklarına kattı. Sonra Sırbistan'a doğru yola çıktı. Sırbistan Beyi Lazaro, Bulgaristan Beyi Marco Craiovicchio[44] ve Arnavutluk'un bazı beyleri bu Türk'ün ilerlemesini gördüklerinden bir ordu hazırlayarak ona saldırdılar; savaştılar ve savaş Hristiyanların[45] yenilgisiyle bitti. Sırbistan Beyi Lazaro da ele geçirildi ve Türk Beyi tarafından öldürüldü.

Sırbistan Beyi geride üç çocuk bıraktı. Sırbistan Beyi'nin Sırp asıllı bir kölesi[46] vardı. Bu köle, beyinin intikamını almak istedi ve Büyük Türk Murad'ı yaralayıp sonra da bu yüzden ölmesine sebep oldu. Murad Bey 23 yıl[47] beylik sürdü. Ve Papa XI. Gregorio'nun[48] papalık yaptığı yıl olan 1373 yılında öldü. Murad Bey'in Bayezid ve Yakub adında iki oğlu vardı[49]. Hanedan'ın beyi Bayezid oldu ve kardeşini öldürttü. Bayezid[50]

---

44 Marcu Craievici, fiul regelui sârb Vucaşin, a murit în tabăra lui Baiazet luptând contra lui Mircea la Rovine. (1394 Oct. 10). (Marcu Craievici, Sırbistan Kralı Vucaşin'in oğlu, Rovine'de Mircea'ya karşı savaşırken, Bayezid'in ordugâhında öldü. -10 Ekim 1394).

45 Celebra bătălie dela Cossova (Câmpul Mierlii) dela 15 Iunie 1389. (15 Haziran 1389'deki Cossova'daki -Karatavuk Ovası- ünlü savaş) v. Seadeddin trad. Bratutti. 145 – 159; Leunclavius 14; Chalcocondylas 16; Nesri ed. Thúry "Török Történetirók" I 46; Iorga. l. c. 263. (bakınız Seadeddin, çeviri Bratutti. 145 – 159; Leunclavius 14; Chalcocondylas 16; Nesri ed. Thúry "Török Történetirók" I 46; Iorga. l. c. 263.)

46 Miloş Obilovici, nobil. Nesri spune despre el că erà "din cale afară de îndrăsnet şi de viteaz". (ed. Thúry I 46). (Miloş Obilovici, soylu. Nesri onun hakkında diyor ki "cesur ve haddinden fazla cüretkâr". Thury yayınları, I, 46)

47 30 yıl, 1359'dan – 1389'a kadar.

48 mort 1378. (vefat 1378)

49 Baiazet şi Iacob. (Bayezid ve Yakup)

50 La Giovio e Baiazet. (l. c.) Tot aşà şi la Gambini. In colo Giovio urmează povestirea reproducând întocmai greşelile lui Donado. (Giovio'da Bayezid'dir

babasının intikamını almak için Marco Craiovicchio'ya karşı çok büyük bir ordu hazırladı. Tam olarak babasının olduğu yerde saldırıya geçti ve zafer kazandı. Marco Bey, diğer birçok bey ve Hristiyan bu savaşta öldü. Panzarote bundan sonra yolunu Bulgaristan'a çevirdi. Castria, Nicebazar ve yakındaki birçok bölgeyi ele geçirdi. Geri kalan topraklar Arta Beyi'ne aitti. Arta Beyi'nin Büyük Türk ile gizli bir anlaşması vardı.

1376 yılında tüm Bosna-Hersek Krallığı'nı[51] ele geçirdi ve akınlarına Segna Kontlarının ve Yüce Venedik Beyliği'nin topraklarında devam etti. Gittiği yerlerdeki birçok insanı tutsak ederek, her insan başına krala iki duka ödemek suretiyle bu insanları Bosna'ya götürdü. Bu da Hristiyanların yıkımına sebep oldu. Bu Türk, Hristiyan ülkelerinde, yani Bosna, Arnavutluk, Sırbistan, Eflak ve Macaristan'a kadar olan yerlerde 8 yıl[52] beylik sürdükten sonra öldü.

Onun yerini Calapino (Yıldırım Bayezid)[53] aldı. Bazıları ona Du'Baysith de diyor; bu bey büyük bir ordu hazırladı ve Constantinopol'u[54] kuşattı. Şehir 8 yıl boyunca kuşatma altında kaldı. Fransızların ve Borgognonilerin de yardımıyla

-I.bölüm- Gambini'de de aynı şekilde. Daha sonra Giovio hikâyeye devam ediyor. Donado'nun yapmış olduğu hataların aynısını tekrarlayarak.).

51 Tocmai aşa Giovio (Tam öyle Giovio): "sonra 1376 yılında Bossina'ya girdi ve Macaristan'da, Arnavutluk'ta ve Valacchia'da çok zalimce yağmalamalar yaptı."

52 In Copia Min. Af. Streine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): "Adı geçen Panzarte Bey öldükten sonra beylik 8 yıl onun hükmünde kaldı"; manuscrisul din Bibl. Ambrosiana (Milan) (Milan Ambrosian Kütüphanesi'ndeki elyazması)

53 Ambrosiana Kitaplığı: "Yerini Calapino; diğerleri Eldrin Baiasit olduğunu söylüyorlardı".

54 Asupra înconjurării Byzantului (Bizans'ın kuşatması üzerine) V.Nesri ed Nöldecke "Auszüge aus Nesri's Geschichte des osmanischen Hauses in" Zeitschrift der morgenländischen Gesellschaft, 15 p. 345; Seadeddin (ed. Bratutti) p. 189; Chalcocondylas p. 26; Iorga "Gesch d. Osm. Reiches" I 288; începutul assediului în 1391(1391'de kuşatmanın başlangıcı). cf. Nicolao Euboicus Saguntinus ed. Basel p. 187; cf. Chronicum Volfgangi Drechsleri ed. Basel p. 228: "Constantinopolis ab imanissimo Turcarum rege totos octo annos vexatur et obsidetur".

Macarların burayı kuşatmaya geldiklerinden haberdar olunca büyük bir ordu daha hazırlayıp Hristiyanlarla savaşmaya gitti.[55] Eflak sınırlarında olan Niğbolu'da karşılaştılar ve savaştılar. Türk Beyi bu savaşta çok büyük bir zafer elde etti. Hristiyanlar da çok büyük bir yenilgiye uğradı[56]. Borgogno Dükü Charles, Büyük Savoy Piçi, Macar ve Fransızların birçok beyi tutsak edildi ve daha sonra Midilli (Mettelin) Beyi Giacomo[57] tarafından 100 bin duka karşılığında serbest bırakıldı. Bu zaferden sonra Türk Beyi, İstanbul'da ordugâh kurmak için geri döndü ve bölgeyi yıllarca kuşatma altında tuttu[58].

Bu yıllarda Büyük Timur[59], beraberindeki çok sayıda Tatar soyundan insanla, 1400 yılında Anadolu topraklarına geldi. Türk Beyi, Constantinopol kuşatmasını bırakarak[60] Timur'un ordularına karşı koymaya gitti. Ankara'dan[61] birkaç kilometre uzakta savaşmaya başladılar. Bu savaşta zafer kazanan Timur oldu ve Türk ordusunu dağıttı. Türk Beyi'ni canlı olarak tutsak etti, demir bir kafese hapsetti. Suriye taraflarına doğru ilerleyerek bütün toprakları yağmaladı, Şam'ı ele geçirdi. Sonunda Türk Beyi'ni serbest bıraktı ve Türk Beyi serbest bırakıldıktan

55 Copia Minist. Af. Streine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): ayrıldı.

56 Lupta dela Nicopole s'a dat la 28 Sept. 1396. (Iorga I 294). Giovio are asupra acestei bătălii informatii detaliate şi precise, pe cari şi le-a luat din Froissart. v. şi Neşri (ed. Thùry I 49) şi Schiltberger (ed. Friedr. Neumann, München 1859. p. 52.) (Nicopole'deki savaş 28 Eylül 1396'da yapılmıştır -Iorga I. 294). Giovio bu savaşla ilgili teferruatlı ve sarih bilgilere sahiptir, bunları Froissart'tan almıştır. Bakınız Neşri'ye de (Thury yayınları I. 49) ve Schiltberg (Friedr yayınları Neumann, München 1859, sayfa 52)

57 Giovio reproduce acest detaliu. (Giovio bu detayı tekrarlıyor)

58 Tot aşà Giovio. (Aynı şekilde Giovio)

59 Vezi asupra lui Tamerlan: "Magni Tamerlanis vita, a Petro Perondino Pratense scripta". Ed. Basel 1556 p. 235 – 245. (bakınız Tamerlan üzerine: "Magni Tamerlanis vita, a Petro Perondino Pratense scripta". Basel yayınladı, 1556, sayfa 235-245)

60 Copia Min. Af. Streine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): kuşatma.

61 Lupta dela Angora la 27 Iulie 1403 (Iorga I 321). (Angora'daki savaş 27 Temmuz 1403 -Iorga I. 321)

kısa süre sonra, 1400[62] yılında, öldü. Beyliği de 19 yıl sürdü[63]. Türk Beyi'nin iki oğlu vardı: Orhan ve Mehmed[64]. Bu olaylar Papa IX. Bonifatio'nun[65] papalık döneminde meydana geldi.

Babasının yerine oğlu Orhan[66] geçti. İki yıl beylik sürdü ve kardeşi Mehmed[67] tarafından öldürüldü. Mehmed, Türk Beyi olduktan sonra ordu hazırlayıp Anadolu'ya ilerledi. Timur'un, babasının elinden aldığı toprakları tekrar kazandı[68] ve bütün ülkeyi ele geçirdi. Bursa'daki tahtını[69] Edirne'ye (Adrianopoli)[70] taşımaya karar verdi ve böyle de yaptı. Daha sonra aralıksız olarak Constantinopol'u kuşatmayı denedi. Sonra bazı anlaşmalar yaparak ve bölünmelerden faydalanarak Hristiyanlardan Serez'i ve Filibe'yi aldı. 17 yıl beylik sürdü, Papa IX. Bonifatio'nun[71] papalık yaptığı yıl olan 1417[72] yılında öldü.

Yerine oğlu Murad (Marothei)[73] geçti. Papa V. Martino[74] zamanında Sırp Beyi'ne karşı savaş açtı. Daha önceden mevcut olmayan yeniçeri[75] ordusunu da o kurdu. Üsküb (Scoppia), Sofya, Novemonti'yi ele geçirdi. Sırp Beyi'nin iki oğlunu

62 Baiazet muri prizonier. Giovio mai bine informat scrie (Bayezid esir olarak öldü, Giovio daha detaylı yazıyor): "Demir bir kafese konuldu, ölene kadar Asya ve Soria'da gezdirildi."

63 1389'dan – 1403'e kadar.

64 In realitate patru: Soliman, Musa, Mahomed şi Isa. (Gerçekte dört: Süleyman, Musa, Muhammed, İsa)

65 1389 – 1404.

66 Soliman. Urchan erà un pretendent turc. (Iorga 355) Süleyman Urchan türk bir talipti. (Iorga 355)

67 Mohamet I (1413-1421). Muhammed I. (1413-1421)

68 Copia Min. Af. Străine: "fethederek". (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): fethederek.

69 Adrianapole deveni reşedinta Sultanilor încă de pe vrema lui Murad. (Edirne, Murad'ın zamanından itibaren sultanların ikametgâhı olmuştur.)

70 Copia Min. Af. Streine: "koymak". (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): "koymak".

71 Muri in 1420 (Iorga I 377). (1420'de ölmüştür) (İorga I. 377)

72 Neesact. v. nota 2. (Yanlış. Bakınız 2. not)

73 Murad II, (1421 – 1451). (II. Murad, (1421-1451).

74 1417 – 1431.

75 Institutia Ianicerilor e mai veche. (Iorga I, 209). (Yeniçeri Ocağı daha eskidir. (IorgaI., 209)

tutsak ederek kor demirle gözlerini oydurttu. Daha sonra bu beyin kızı ile yaptığı evlilik, Sırp Bey'i[76] ile Murad'ın barışmasına sebep oldu. Murad, Sırp Beyi'ne Novemonti'yi iade etti. Sonra Eflak'a doğru ilerledi; Niğbolu'yu (Nicolpoli) ve Tuna Nehri kıyılarındaki topraklara kadar olan yerleri, Zagora ve Güvercinlik'i (Colombazzo)[77] ele geçirdi. Tuna Nehri'ni geçerek kurak topraklar olan Buda'ya[78] kadar ilerledi. Macarlara karşı iki[79] zafer elde etti; beraberinde sayısız Hristiyan'ı da götürerek Lubiana, Segna ve Bosna'ya[80] kadar ilerledi. Sonra Arnavutluk'a gitti; Akçahisar, Botoca, Belgrad ve Caminizia'yı ele geçirdi. Kanina (Caniana)[81] ve Avlonya'nın (Valona) sahibesi olan dul bir kadından para ile o toprakları satın aldı. Bu olaylar 1425 yılında oldu.

Bu son zamanlarda Yüce Beylik[82] (Venedik Beyliği) Türk Beyi'ne karşı denizden güç denemesi yapmaktan vazgeçmemiş ve hep zafer kazanmıştı. Murad Bey bir ordu hazırlayarak Venedik Beyliği'nin büyük şehirlerinden biri olan Selanik'e (Salonicchi) saldırdı. Venedik Beyliği Brescia kuşatması ile meşgul olduğundan, erzakları azalmıştı. Venedik donanmasının başına, deniz komutanı General Piero Loredano[83] atandı. Büyük Türk Beyi şehri ele geçirdi. General, 36 kadırga ile boğaza

76 Socrul. Murad a luad în căsătorie o fată a lui George Brancovici. (Kayınpeder. Murad, George Brancovici'in bir kızıyla evlenmişti.)

77 Lupta dela Kolumbacz la 1428. v. Seadeddin ed. Thùry I 124. (Kolumbacz'taki savaş 1428'de.) (bakınız Seadeddin, Thury yayınları, I. 124)

78 Neexact. Sultanu n'a înaintat decât până'n Ardeal la Mühlbach. v. Iorga I. 418. (Yanlış Sultan ancak Ardeal'a Mühlbach'a kadar ilerlemiştir -bakınız Iorga I.418)

79 Mai multe. . (Daha çok)

80 Vezi Iorga I, 313 – 2. . (Bakınız İorgaI., 313-2)

81 Canina?

82 Venedik.

83 Ordinul dat de Dogele Francisc Foscari în 1426 lui Petro Loredano să afla Sathas C. N. (Eski Venedik'te başkan olan Francisc Foscari 1426'da Petro Loredano'ya verdiği emir C.N. Sathas'ta bulunuyor.) "Documents inèdits relatifs à l'histoire de la Grèca au moyen âge". Paris 1880 I serie. t. I 180 – 182: "facta autem provisione necessaria ad bonam custodiam et conservationem civitatis Salonichi, si Turchus vel gentes sue essent contra dictam civitatem".

girdi ve Gelibolu yakınlarında, 100 yelkenliden oluşan Türk donanması ile karşı karşıya geldi. Donanmayı dağıttı ve Türkleri büyük bir yenilgiye uğrattı[84], fakat buna rağmen Selanik kâfirlerin yani acımasızların elinde kaldı[85].

Kutsal Papa, bu Türk Beyi'nin güçlü olduğunu anladığından ve Hristiyanların hayatından endişe ettiğinden, o değerli kralları kâfirlere karşı kışkırtmak amacıyla bir elçisini Macaristan'a gönderdi. Bu elçi çok saygın Sant'Angelo[86] rahibi idi. Elçiyi Macaristan'da, tüm hazırlıklarını yapan ve adı Beyaz Janus (Hunyadi Yanoş) olan cesur bir kumandan karşıladı. Türk Beyi, yapılan bu hazırlığın kendisine karşı bir saldırı olacağını anladı, o da kendi ordusunu hazır etti ve çok büyük bir ordu ile Hristiyanların ordugâhına doğru yola çıktı. Bu sırada Hristiyanlar Tuna Nehri'ni geçmişlerdi. Karşılaştılar ve savaş başladı.

Türklerin savaş tekniği her zaman, savaş alanında düşmanlarını yormak için önce çok sayıda Hristiyan'ı onların yani düşmanların önüne sürmek olmuştur. Bu şekilde karşı taraf güç kaybederken Türkler yorulmamış bir şekilde bizimkilere saldırıp zafer elde etmeye çalışmışlardır. Savaş alanında Hunyadi Yanoş'la birlikte Macaristan Kralı, Lehistan Kralı[87] da vardı. Bu krallar savaşan Kumandan Beyaz'ı ve prensliğin zafer elde

84 Copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): "quelle freccasò et prese"

85 Bătălia dela Gallipoli a avut loc la 29 Maiu 1426, (Iorga) (Gelibolu'daki savaş 29 Mayıs 1426'da yapılmıştır, İorga) "Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV siècle" I, ser t. I, (Paris 1899), p. 493 n. 3; cf. p. 124; cf. şi Sanuto" "Venedik Düklerinin Hayatları", în Muratori t. XXII. p. 979 - 80. Căderea Salonicului s'a intâmplat la 13 Martie 1430. (Iorga) (Selanik'in teslim olması {düşüşü}13 Mart 1430'da olmuştur -İorga) "Notes et extraits" I 511şi "Gesch. Des OsmanReiches" I, 406 - 408; cf. şi Sanuto "Venedik Düklerinin Hayatları", Muradori yayınları t. XXII l. 005 şi Cronica Dolfina. Bibl. Marciana ms. İtal. cl. 7 No. 794 fo. 350.

86 Iulian Cesarini Cardinal de Sant' Angelo. (Sant' Angelo Kardinali İulian Cesarini)

87 Vladislav rege al Ungariei şi Poloniei. (Macaristan ve Polonya'nın kralı Vladislav)

ettiğini görünce, kıskançlıklarından[88] bu şerefin bir parçası olmak istediler ve Türklere saldırdılar. Bu saldırıda iki kral[89] ve Elçi Sant'Angelolu[90] öldü. Böylece de Türkler zafer elde etmiş oldu[91]. Daha sonra Türkler, Hristiyan topraklarına aralıksız akınlar yapmaya devam etti. Bu akınlarda birçok insanı tutsak edip yanlarında götürdü. Bu şekilde Türk Beyi'nin ülkesinde deneyimli, aklı başında insanlar doğmuştur.

Kumandan Hunyadi Yanoş, yaşadığı sürece Türklerle asla barış imzalamamıştır. Aksine, gücünü ve imkânlarını her zaman Türklere karşı birleştirmiştir. Bu yaptıklarından ve kahramanlıklarından dolayı Tanrı kendisini mükâfatlandırmış ve Macar Krallığı'na oğlu Matyas'ın sahip olmasına izin vermiştir.

Papa IV. Eugene[92] bizlere karşı büyüyen tehlikenin farkına vardı[93] ve Türklere karşı gelmek için ittifak kurmaya

88 De fapt un singur rege: Vladislav. Aceiaşi confuziune şi la Chalcocondylas, I. c. 104. Giovio are informatii precise luate din Callimachus. (Aslında tek bir kral: Vladislav. Aynı belirsizlik Chalcocondylas'ta da var, I. bölüm 104. Giovio'nun Callimachus'tan aldığı kesin bilgiler vardır.)

89 Acelaş. (Aynı)

90 Cardinal Cesarini. (Kardinal Cesarini)

91 Lupta dela Varna s'a dat la 10 Noembre 1444. Vezi cronicile turceşti la Thúry I, 20 – 23; Nesri. (Ibid. 59 – 61); Seadeddin 140 – 145; izvoarele ungureşti la Thurócz ed. Schvandtner (Vama'daki savaş 10 Kasım 1444'te yapılmıştır. Bakınız Thury'deTürk vakayinamelerine I., 20-23; Nesri. (İbid. 59-61); Seadeddin 140-145; Thurocz'deki Macar kaynaklarına, Schvandtner yayınları. "Scriptores rerum Hung." I 255; Bonfinii "Rerum Ungaricarum Decades quatuor" ed. Basel 1568. p. 486 – 491 (Basel yayınları 1568. Sayfa 486-491); Wavrin "Anchiennes croniques d'engleterre" ed. M-lle Dupont. Paris 1859 (M-lle Dupont yayınları. Paris 1859; Izvoarelc poloneleh kaynakları): Dlugosz "Historia polonica" şi în special Callimachus (ve özellikle Callimachus) "De Vladislao rege sive clade Varnensi" în ed. Basel a lui Chalcocondylas p. 249; cf. şi Chalcocondylas 102 – 106; cf. Iorga "Gesch. d. osm. Reiches" t. I. (Chalcocondylas'ın Basel yayınlarında, sayfa 249; ve referans Chalcocondylas 102 –106; bakınız Iorga)

92 1431 – 1447. Probabil se face aluzie la proectele de cruciadă ale Papei Eugeniu IV din 1442. Autorul face o confuzie povestind încă odată evenimentele, cari au precedat nenorocita luptă dela Varna. (Herhalde Papa IV. Eugeniu'nun 1442'deki haçlı sefer projeleri ima ediliyor. Yazar, tekrar o olayları anlatarak orada bir karışıklık yapıyor, Vama'daki kahrolası savaşı takaddüm eden…)

93 Ministerul Af. Străine: tanınan, tanıdık. (Dış Ticaret Bakanlığı): tanınan, tanıdık.

karar verdi[94], tüm Hristiyanların gücünü tek bir orduda birleştirmek istedi. Bu orduya imparatorun halkından, Macar Krallığı'ndan ve deniz savaşı için de Venedik Beyliği'nden Hristiyanları dâhil etti. Deniz donanmasının kaptanı Aluise Loredano'ydu[95]. Papa'nın donanması da ittifaka katıldı, bu donanmanın başında Santa Croce Beyi vardı. Eflak Beyi[96], Muhteşem Kont Yanoş ve Sırp Beyi[97] de onlara katıldı. Donanmamız Çanakkale ve İstanbul Boğazlarını geçti. Büyük Deniz'i aşarak Tuna'ya vardı. Tuna'nın ağzındaki bir kaleyi yağmalayıp ele geçirdi. Donanmamız nehir kıyılarında birçok kez Türklerin saldırısına uğradı. Çok sayıda yaralı verdik. Sahibi Santo Stefano rahibi olan bir kadırga alabora oldu, ters dönmüş vaziyette karaya vurdu ve bütün mürettebatıyla birlikte[98] Türklere esir düştü. Donanma Tuna'dan yola çıktı ve İstanbul'a geldi; Sonra Gelibolu Boğazı'ndan geçti ama hiçbir zaman Türklerin Anadolu'dan Yunanistan'a geçişini engelleyemedi. Bu da bizim sonumuzun[99] başlangıcı oldu.

Hristiyan orduları[100] birçok kez Türklerle karşı karşıya geldi. Ve son olarak Kumandan Hunyadi[101] Filibe'den 10 mil uzakta, Edirne yolunda savaştı. Büyük Türk, Eflak Beyi ile anlaşma yapma fırsatı elde etmişti. Bu anlaşma yapıldıktan sonra Türk Beyi büyük bir ordu toplayarak bize saldırmak için savaş alanımıza geldi. Eflaklılar savaş alanından kaçtı. Hristiyanlar[102] büyük kayıplar[103] verdi. Birçok Macar ve Alman Beyi tutsak

94 Yukarıdaki kaynak: Adı geçen Türk Beyi'nin aleyhinde karar verdi.

95 Vezi Sathas I 209 – 211. (Bakınız Sathas I 209-211)

96 George Brancovici.

97 Vlad Dracul v. Iorga (Kazıklı Voyvoda bakınız İorga) "Gesch. d. osm. Reiches" I, 431.

98 Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı): yukarıdaki metinde ciurma olan ve mürettebat anlamına gelen bu kelime, kitabın bu kopyasında turma olarak geçmektedir.

99 Yukarıdaki kaynak: harabe.

100 Yukarıdaki kaynak: bizim ordugâhlarımız.

101 Beyaz.

102 In Min. Af. Străine: (Dış Ticaret Bakanlığı'nda): bizimkiler.

103 Lupta dela Cossova (17 Oct. 1448) (Kosovo'daki savaş -17 Ekim 1448-) Vezi scrisoarea lui Hunyadi din Segedin, 30 Dec. 1448, către Papa, publicată în

alındı ve daha sonra, İstanbul'da bulunan Hristiyan halkları tarafından para karşılığında kurtarıldı. Büyük Türk böylece zafer elde etti. Daha sonra Venedik Beyliği Türk Beyi ile barış imzaladı[104]. 1443 yılından sonra bu Türk Beyi yine büyük bir ordu hazırlayarak Germe Hisarı'nı (Laximille)[105] kuşatmaya gitti.

Mora'ya geçti. Burada İmparator Cost'un erkek kardeşlerinden biri[106] vardı. Onun ordusu Türklerin ordusundan daha büyüktü. Fakat talihsizlikler ve Yunanistan ile Arnavutluk'un arasının açık olması sebebiyle Hristiyanların iyi durumda olmamasından yararlanan Türkler, şehrin duvarlarını aşmayı ve şehri ele geçirmeyi başardı. Ordu içeri girdikten sonra bütün duvarların yıkılıp yerle bir edilmesi emredildi ve böyle de yapıldı. Türklerin tamamı Mora'da[107] her yere saldırdı. Bu saldırılardan kaçıp kalelere sığınmayı başaranlar çok şanslıydı. Balyabadra (Patras) şehrinde sadece bir kale kalmıştı, orası da yağmalandıktan sonra kolaylıkla ele geçirildi. Türk Beyi buralardan birçok esir alarak Edirne'ye döndü.

Sonra ordunun bir bölümü ile paşalarından birini imparatorun şehri olan Eraclia'ya[108] gönderdi ve orayı da fethetti. 1445 yılında Türk Beyi, Edirne'yi oğlu Mehmed'e (Macometto) bırakmaya karar verdi.

***

Schwandtner (Bakınız Segedin'deki Hunyadi'nin Papa'ya mektubu, 30 Aralık 1448, Schwandtner de yayınlanan "Script. Rer. Hungaricarum", Viena 1746 t. II, 57, Viyana); Vezi şi cronicile turceşti la Thúry I 23 – 26, 62 – 64; Leunclavius 28; cf. Chalcocondylas (l. c. 114 – 118), care vorbeşte şi el de întelegerea Românilor cu Turcii. Voivodul Muntean, care a luat parte la bătălia dela Cossova a fost Dan. III. (D. Onciul " Din istoria României" ed. Soceou). (Bakınız Thury'nin Türk vakayinamelerine I. 23-26, 62-64; Leunclavius 28; Chalcocondylas -I. Bölüm 114-118, o da Romenlerin Türklerle olan anlaşmalarından bahssediyor. Kossovo'daki savaşa katılan Munten Voyvoda III. Dan'dı -D.Onciul "Romanya'nın Tarihi" Soceov yayınları)

104 Venetianii încheiară pace la 1446. (Iorga 446). (Venedikliler 1446'da barış imzaladılar. (İorga 446))

105 Hexamilion. Nov. 1446. (Kasım 1446)

106 Thomas.

107 Cf. Iorga I. 448. (bakınız İorga I., 448.)

108 Lipseşte în copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında yoktur)

Oğlu bu sırada 17-18 yaşındaydı. Türk Beyi böylelikle Anadolu'ya geçerek devlet işleriyle ilgilenmemeye karar verdi. Ve bu şekilde iki yıl geçirdi. Oğlunun lalası olsun diye Halil Paşa'yı[109] onun yanında bıraktı. Halil Paşa Türk Beyi'nin eski kölesi ve güvenilir[110] dostuydu. Avrupa'da Türk adı verilen bu devletin başında kalan Mehmed, Constantinopol'u kuşatma arzusu duyuyordu. Halil Paşa, Mehmed'in bu isteğini gizlice babası Murad Bey'e bildirdi. Mektubunda, yaşı çok genç olduğu için bunun tehlikeli olacağını da yazmıştı. Halil Paşa, Murad Bey'e hemen devletinin başına geri dönmesini nasihat ediyordu. Papa Nikola'nın papalık yaptığı 1447 yılında Murad Bey, Halil Paşa tarafından kendisine verilen haberin önemini anladı ve Edirne'ye geri döndü. Buna Halil Paşa'nın sebep olduğunu anlayan II. Mehmed, ileriki sayfalarda anlayacağınız gibi[111], babasının ölümünden sonra Halil Paşa'ya epey zulmetti.

Murad Bey Edirne'deyken, kendisine Akçahisar subaşısının öldüğü haberi geldi. Murad Bey'in sarayında İskender Bey (Scanderbecco) adında, çocuk yaşında Arnavutluk'ta esir alınmış, daha sonra Türk olmuş olan Gergi (Gjergj) vardı. İskender Bey, Türk Beyi'nin güçlü, cesur ve sadık kölesiydi. Akçahisar'ın subaşılığını yapma görevi ona verildi. Yaklaşık iki yıl beyine sadık yaşadı, orada yaşayan halkla dostluk içinde olduğunu gösterme çabasındaydı. Ama aslında gerçek düşüncesi böyle değildi. Bir taraftan da Kral Alfonso'ya[112] Türk Beyi'ne karşı ayaklanmak istediğini belirtmişti. Kral tam da onun istediği gibi kendisine 400 İtalyan[113] gönderdi. İskender Bey, başında bulunduğu şehirde kendini sağlama aldıktan

109 Callibasa. (Copia Min. Af. Str.). (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan nüsha)

110 Chalil Paşa. (Halil Paşa)

111 Aproage identic Chalcocondylas l. c. p. 110. (Hemen hemen özdeş Chalcocondylas 1. Bölüm, sayfa 110)

112 Cf. Iorga, I 464. (bakınız İorga I., 464.)

113 Copia M. Af. Străine: (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyasında): 400 İtalyan piyade.

sonra Türk Beyi'ne itaat etmeyi bırakıp kendisini Akçahisar (Croia/Kruje) Beyi ilan etti. Türk Beyi bu haberi alır almaz intikam almak istedi. O bölgeyi geri almak için çok büyük bir ordu hazırlattı. Bursa'da bulunan oğluna haber gönderip ona top cephanesi yapmaları için beraberinde bakır, kalay ve usta götürmesini emretti.

Akçahisar[114] yakınlarına yerleştiler. Birkaç gün içinde 4 büyük top imal edildi ve top ateşine başladılar. Şehrin içinde tam olarak 800 kişi bulunuyordu; bunların 400'ü İtalyan, geri kalanı da yerli halktı. Bu saldırıda 400'ü İtalyan, 400'ü yerli halk, 800 kişi öldü. Bütün düşmanları şehrin dışına attıktan ve şehir iki yıl boyunca kuşatıldıktan sonra İskender Bey, yaklaşık 8 bin Arnavut ile birlikte çevredeki dağlarda kaldı ve her gece Türklerin ordugâhına saldırı düzenleyerek onları zarara uğrattı. Top ateşleriyle zafer elde edemeyen Türk Beyi, düşmanların hastalanmasını ve güçsüzleşmesini sağlamak için[115] buraları taş ve ölü hayvanla doldurdu. Hayvanları dışarıdakiler olduğu gibi tekrar içeri atıyorlardı. Koku, kuşatmanın çok uzun sürmesi ve ordugâhta ortaya çıkan hastalıklar sebebiyle Türk Beyi 1450 Eylül'ünde çekilmeye, dönmeye karar verdi. Kasım ayında Edirne'ye vardı, orada kaldı ve sonra öldü[116].

114 Vezi asupra asediului Croiei Chalcocondylas. O descriere mai detaliată şi mai precisă să află în (Bakınız Croia'nın kuşatması üzerine, Chalcocondylas. Daha detaylı ve kesin açıklama bulunuyor: "Yusuf İskender Bey'in meşhur yaptıkları" ap. Sansovino "Türklerin geldikleri yer, savaşları ve İmpratorlukları Tarihi" Ven. 1654 p. 280 (Venedik 1654, sayfa 280); cf. şi Marino Barletti (ve Marino Barletti) "Üsküdar kuşatması" ap. Sansovino 302. Detaliile date de cronica noastră sunt exacte. (Bizim vakayinamemizin verdiği ayrıntılar doğrudur.)

115 M. Af. Str.: (Dış Ticaret Bakanlığı): mahvetmek

116 2 Febr. 1451. Iată portretul său după de la Broquière (2 Şubat 1451.İşte de la Broquière'e göre onun portresi) "Le voyage d'outremer de Bertrandon de la Broquière" ed. Schéfer, Paris 1892 in (Schéfer yayınları. Paris 1892 içinde), "Recueil de Voyages et de documents pour servir à l'histoire de geographie" "Ainsi que j'ay dit ci devant, il (Murad) est homme de grosse taille, courte personne et a ung pou le visage large sur la philosomie de tartre et si a le nés grant asséz et courbe et asséz petits yeulx et est moult brun par le visaige et a

Toplam 30[117] yıl beylik sürdü. Yerine oğlu Mehmed geçti. Bir de çocuk yaşta erkek kardeşi vardı. Erkek kardeşini öldürttü ve herkesin onun emrinde olmasını sağladı. Vicdansız bir adam ama çok şanslı bir sultan oldu[118]. Büyük Türk Beyi öldükten sonra Bizans İmparatoru, beyin oğlu Mehmed'e başsağlığı dilemek ve Müslüman devletlerin başına geçmesini kutlamak için saraydaki güzel hatiplerden birini gönderdi. Mehmed buna çok memnun oldu ve o da imparatora teşekkür etmek için birçok hediyeyle birlikte bir elçisini gönderdi. İmparatora babasının onu bir kardeş olarak gördüğünü ve kendisinin de onu bir baba olarak saydığını iletti.

Majestelerine faydalı olacak her şeye hazır olduğunu ve bu dostluğun kanıtı olarak da kendisine şehrin anahtarını[119] elçiyle gönderdiğini söyledi. Elçi, şehrin anahtarını imparatora teslim etti. 1451 yılında bu Türk Beyi, bir kölesini imparatora göndererek, ondan babası olarak Constantinopol yakınlarında, deniz kıyısına 7 mil uzaktaki boğazda bir kale yaptırması için kendisine toprak vermesini istedi. İmparator, İstanbul'da bütün Hristiyan milletleri toplayarak bu isteği enine boyuna tartıştı. Türk Beyi'nin gücüne karşı gelemeyeceklerini anlayınca istediği yeri vermek zorunda kaldığını kabul etti. Bu da kendisinin ve Hristiyanların büyük zarara uğramasına yol açtı. Türk Beyi hocalarla ve kaleyi inşa etmek için gerekli tüm malzemelerle beraber bu yere gitti ve dört, beş ay içinde kale dikildi[120]. Kalenin kurşunla kaplı yedi kulesinin dışında,

---

grosse joes et la barbe ronde. Et m'a l'en dist qu'il est doulce personne, benigne et large de donner seignourie et argent" (p. 181 – 2).

117 1421 – 1451.

118 Tocmai aşà Giovio. (Tam öyle Giovio)

119 Şi în copia Minst. Af. Str. e lăsat loc liber. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında da boş yer bırakılmıştır)

120 cf. "Nicolò Barbaro'nun İstanbulu'un Kuşatma Günlüğü 1453 di" yayın. de Enric Cornet Viena 1856 p. 1: "1452 Mart'ında, Türk Beyi Machomet Bey çok güzel bir kalenin inşasını başlattı. Costantinopol'dan 6 mil uzaklıkta, Büyük Deniz'e doğruydu. (Karadeniz) ... bütün 1452 yılı Ağustos ayı boyunca çalışmalar sürdü ve kalenin inşası tamamlandı." Donado a folosit, se pare, acest

denizi kontrol etmek amacıyla çok yüksek bir kulesi daha vardı[121]. Kaleye 18 tane büyük top yerleştirildi. Bu kale öyle bir kaleydi ki[122] hiçbir kayık gizlice girip çıkamıyordu. Böyle olmasını Türk Beyi emretti ve günümüzde de hâlâ böyledir (Da Lezze'nin yazdığı tarih). Bu kale yüzünden Karadeniz'den kimsenin İstanbul'a yardım etmesi mümkün değildi.

Bu kale yapıldıktan ve Türk Beyi'nin giriş çıkışın çok sıkı kontrol edilmesi emrinden sonra Türk Beyi, ordusuyla birlikte Constantinopol yakınlarına geldi ve bu kaleden bir mil uzaklıkta olan bir tepeye ordugâh kurdu. Burada iki gün kaldı. Bu tepeden Constantinopol'u çok iyi görebiliyordu. Bu şekilde şehrin içinde bulunduğu durumu da incelemiş oldu. İmparator her gün Türk Beyi'ni ziyaret etmesi için hediyeler ve güzel ziyafet yemekleriyle[123] beraber birini gönderiyordu. Türk Beyi inşaası devam eden kaleye gidip gelirken imparatora karşı büyük dostluk gösterdi. Sonra yola çıktı ve Edirne'ye geri döndü. Oraya vardığında birçok kadırga ve kürekli kayık yapılmasını emretti. 1453 yılında Türk Beyi büyük bir ordu[124] ve donanma hazırladı. 10 Nisan[125] tarihinde Constantinopol'u kuşatma emri verdi.

---

jurnal al lui Nicola Barbaro asupra cuceririi Constantinopolei. Vezi şi Cronica lui Dolfin (Donado, Nicola Barbaro'nun Constantinopol'un fethi üzerine olan yayınını kullandı, izlenimi uyandırıyor: Bakınız Dolfin'in Vakayinâmesi'ni de): "Belagerung und Eroberung von Constantinopel im Iahre 1453" ed. G. M. Thomas, München 1868.

121 cf. Guillet "Histoire de Mohammed" 141. (bk. Guillet "Muhammed'in Tarihi" 141)

122 Ibidem. (Aynı eserde)

123 Cf. Nicolo Nicolo Barbaro'nun Günlüğü l. c: "Düşmanı Türk'ten korkan imparator, her gün kaleyi inşa eden Türk Beyi'ne hediyeler gönderiyordu, her gün ayrıca elçiler de gönderiyordu, işte imparator korkudan tüm bunları yapıyordu. .

124 Barbaro dă 160.000. (Barbaro 160.000 veriyor.)

125 Ibidem p. 18 (Aynı eserde sayfa 18.): "a di 5 del mexe di April a ora una di zorno, Machomet bej messe campo a Constantinopoli". Tot 5 April dă Cronica lui Dolfin, care însa reduce numărul soldatilor la 30.000. (Dolfin'in Vakayinamesi aynı tarihi veriyor 5 Nisan, ama askerlerin sayısını 30.000'e düşürüyor.)

Bu sırada farklı fikirler mevcuttu. Bazıları bir yere, diğerleri de başka bir yere gitmeleri gerektiğini düşünüyordu. İmparatorun fikri ise her zaman şehirde kalıp Türk Beyi'ne karşı koymak olmuştu. İmparator Konstantin de eli kolu bağlı oturmadı; Papa'ya, imparatora ve Venedik Beyi'ne elçilerini gönderdi ama onların gönderdikleri yardım İstanbul'a geç ulaştı. Şehri korumak amacıyla asillerin birçoğundan para istendi ama[126] hem cimri olduklarından hem de paralarıyla kaçıp başka yerlere yerleşmek istediklerinden hiç para vermediler[127]. Ancak kuşatma o kadar hızlı oldu ki bu arzularını gerçekleştirme zevkine varamadılar; çünkü hepsi öldürüldü, kadınları ve paraları ellerinden alındı, çocukları da tutsak edildi.

Constantinopol şehrine ordugâh kurulduktan sonra hemen top ateşleri başladı ve bizimkiler çok sağlam sığınaklar yaptı[128]. Bekçi olarak M. Zuan Longo[129] görev yaptı. Kendisi Cenevizlilere[130] ait bir geminin sahibiydi; bütün gemi müretebatıyla[131] birlikte kuşatmaya birçok kez denizden ve karadan cevap verdi ama hiçbirinde başarı elde edemedi. Çünkü

126 Cf. Cronica lui Dolfin p. 22: (Bk. Dolfin'in Vakayinamesi, sayfa 22.): "O cimri ve vatan haini Rum asillerin acımasızlığı çok büyük oldu. İmparator birçok kez kendilerine para ve paralı asker yardımında bulunmaları için yalvardı. Onlar ise fakir olduklarına yeminler ediyorlardı. Hâlbuki Türk Beyi tarafından yakalandıklarında çok zengin oldukları ortaya çıktı". Tocmai aşa scrie şi Leonardo da Chios ap. Sansovino 261. (Aynı şekilde Leonardo da Chios yazıyor, Sansovino 261.)

127 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): bu olay

128 Ibidem (Aynı eserde): Yaklaşık 80 adım yükseklikteki duvardan aşağı atıldılar.

129 Cf. Cronica lui Dolfin l. c. 14 şi 23 (bakınız Dolfin'in Vakayinamesi I.bölüm 14 ve 23): "tüm umutları (Imperator) kaptan Ioane Zustignian Longo Genoexe idi". Cf. p. 25 urm; cf. Barbaro p. 55 şi Leonardo de Chios la Sansovino p. 259. (Bk. sayfa 25; bakınız Barbaro sayfa 55 ve Leonardo de Chios Sansovino'da sayfa 259.)

130 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): Zenoescha.

131 Yukarıdaki kaynak: mürettebat için ciurma kelimesi yerine turma kelimesi kullanılmış.

surların üçüncü bölümü derin ve emniyetliydi[132]. Büyük bir zincir S. Dimitri Köprüsü'nde, Pera'dan[133] Constantinopol'a kadar himaye altında tutuluyordu. Pera hiçbir zaman Türk Beyi'nin[134] düşmanı olmadı. Hiçbir gemi limana girip çıkamıyordu. Constantinopol'da bulunanlar surların sadece üçte ikisinin bekçiliğini yapmaya yetiyordu. Liman kaybedildikten sonra buradaki herkes bir yerlere kaçmak zorunda kaldı. Türkler 29 Mayıs 1453 gün doğumunda[135] toprakları ele geçirdi. Savaşın başında, daha ilk geceden, Ceneviz Beyi bir ok ile yaralandı ve oradan ayrıldı[136]. Gemi halkı başlarında kimsenin kalmadığını görünce sığındıkları yeri terk edip gemilerine doğru kaçmaya başladı[137].

Türkler sığınağı korumasız görünce merdivenleri oraya dayayıp hiçbir direnişle karşılaşmadan surlara tırmandılar.

132 Yukarıdaki kaynak: Bu konumu sayesinde.

133 Yukarıdaki kaynak: Surlarda bekçilik yapan herkesin oradan zorla ayrılması gerekti. Pek fazla güçleri de yoktu. Bu yüzden Pera hiçbir zaman Türk Beyi'ne düşmanlık göstermedi.

134 Cf Barbaro: "... O seferinde Peralı Cenevizliler, yani Hristiyanların düşmanları, gelip bizim donanmayı yakmak istediğimizi söylediler. Pera din adamı Cenevizlileri Türk Beyi'ne elçi gönderdi vs..."; cf. mai departe (devamında): "Cenevizli hain köpekler; Cf. asupra discordiei între Venetieni şi Genovezi Cronica lui Dolfin p. 19, unde sunt arătate privelegiile date Genovezilor drept pret al trădării lor. (bakınız Venediklilerle Cenevizliler arasındaki anlaşmazlık üzerine, Dolfin'in Vakayinamesi sayfa 19, Cenevizlilere verilen ayrıcalıklar gösteriliyor, onların ihanetinin bedeli olarak.

135 Cf. Jurnalul lui Nicolo Barbaro l. c. 51 şi 55: "al levar del sole" şi Leonardo da Chios, care găseşte culpabil pe Longo. (bakınız Nicolo Barbaro'nun Juranl'ı I. bölüm 51 ve 55: "güneşi kaldıralım" ve Leonardo da Chios, ki Longo'yu suçlu buluyor.)

136 Cf. Jurnalul lui Nicolo Barbaro p. 55 (bakınız Nicolo Barbaro'nun Jurnal'ı sayfa 55): "vedendo questo, Zuan Zustignan, Zenovexe da Zenova, se delibera de abandonar la sua posta e corse a la sua nave; e scampando questo che iera capetanio, vignando el dito per la tera criando: Turchi son intradi dentro da la terra; e menteva per la gola che ancora i non iera intradi dentro. Or aldando il puovolo queste parole da questo capetanio, che Turchi se iera intradi dentro da la terra tuti si se comenza a meter in fuga, e subito tuti abandona le sue poste, e cazate a corer verso la marina per poder scamper con le nave e con le galie".

137 Copia M. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): gemileri.

Surların üzerinde hâkimiyet sağladıktan sonra şehrin kapısını ele geçirdiler ve bütün ordu bu kapıdan şehre girdi. Zavallı İmparator Konstantin, Türklerle mücadele eden son kişi oldu ve orada öldü[138]. Türk donanmasında bulunan kişiler, şehri ele geçirdiklerini gördükten sonra burayı yağmalamaya başladılar. Onlar yağmalama ile meşgulken limandaki kadırga ve gemiler kaçma fırsatı buldular. Pera şehrinin anahtarları da hemen Türklere teslim edildi. Her şey o kadar çabuk oldu ki bir saatte hem Pera hem de Constantinopol'u ele geçirmiş oldular. Pera'nın yarısı Hristiyanlar yarısı da Türkler arasında paylaşıldı, günümüze kadar da böyle gelmiştir.

Constantinopol yağmalandı, şehirde oturanlar esir olarak alındı ve tüm doğuda satıldı. Constantinopol İmparatoru bu yenilgisinden hemen önce Papa IV. Nikola ve diğer Hristiyan beylerine sadakatini ve yenilgisinin yakın olduğunu bildirdiği ve onlardan yardım istediği birçok mektup gönderdi. Hristiyanların içlerinde bölünmüş olmaları ve cimrilikleri bu yenilginin sebebi oldu. Bu yenilgi sadece imparatorluğun yok olmasına değil, aynı zamanda Hristiyanlığın büyük bölümünün yok olmasına da sebep oldu.

138 Cf. cronica lui Dolfin (referans Dolfin'in Vakayinamesi): "Cesetler arasında zavallı İmparator Kostantin'in kafası da bulundu. Bey'in huzuruna götürüldü. Bu zalim manzara karşısında kendisi de duygulandı ve etraftakilere şöyle buyurdu: Yurttaşlarım, bu, büyük zafere yakışmadı.". Asupra căderii Constantinopolei v. Iorga(Constantinopol/İstanbul'un çöküşü üzerine bakınız İorga) "Notes et estraits" t. III 295 urm., 304 – 315, t. II 514 – 520; scrisoarea lui Leonardo da Chios datată din Chios 17 Aug. 1453, adresată Papei Nicolae V (Papa Nicolae'ye hitaben, 17 Ağustos 1453 Chios tarihli, Leonardo da Chios'un mektubu) (ap. Sansovino "Dünya Tarihi" 257 – 267); "Kardinal Isidoro Ruteno ve Rahip Sabino'nun Mektubu"; İstanbul'un Fethi hakkında Raynaldi "Annales Ecclesiastici" t. 28 p. 615; Marino Sanuto "Venedik Düklerinin hayatı" (Muratori 1148 – 1151); Laura Qurini "Oratio de urbis Constantinopolis iactura" la Agostini "Venedikli yazarların tarihçesi". Ven. 1752 t. I, p. 216 – 222 (scrisoare din Candia 15 Iulie 1543 către Papa Nicolae V) (Girit'ten V. Papa Nicolae'ye mektup, 15 Temmuz 1543); Richer "İstanbul'un fethi, yıl 1453, 29 Mayıs", Sansavino p.269-271

Papa IV. Nikola tarafından Hristiyan topraklarında kilisenin ihtiyaçlarını karşılamak için birçok vergi toplandı, toplanan bu çok miktardaki para daha sonra başka amaçlar için kullanıldı[139].

Constantinopol, Solandria, Laridea, Marmore, Nicomedia, Italimene[140], Nembro[141], Semendire[142], Yunanistan'ın geri kalan tüm toprakları, yeni ve eski Foça da[143] Cenevizlilerindi. Geri kalan tüm topraklar kaybedildi. O yıl içinde Eno'yu[144] da ele geçirdiler. Settines Beyi, iki Mora Beyi ile birlikte 1445[145] yılından önce bu topraklardan kovulmuştu.

Papa Calisto, Monsenyör Patrik Aluse'yi elçi olarak, Venedik Beyliği'nin kadırgalarıyla birlikte İtalimene'ye gönderdi. İtalimene geri alındı ve 1479 yılındaki barış anlaşmasına kadar beyliğin elinde kaldı.

Türk Beyi Mehmed, 25 yaşında İstanbul'da elde ettiği paha biçilmez zaferiyle o kadar gururlandı ki, Sezar gibi hissederek[146] kendini bütün Hristiyanlığın beyi olarak gördü. Bundan sonra Macar Krallığı'na saldırmaya karar verdi. 1456 yılının Mayıs ayında büyük bir orduyla -denizden ve karadan

139 Vezi pe larg Barbaro l. c. şi Cronica lui Dolfin. (bakınız ayrıntılı olarak Barbaro I. Bölüm ve Dolfin'in Vakayinamesi)

140 Meteleno.

141 Imbros.

142 La Hopf (Hopf'ta) "Croniques Greco – Romaines" 199: Isola Samandrachi.

143 Cf. Sanuto "Düklerin Hayatı" (Muradori XXII, s. 1159, sub anul 1455). "Ama bu sırada Türk Beyi Trakya'yı, Makedonya'yı ve Trabzon İmparatorluğu'nu eline geçirdi. Silahlardan çok hile ile. Sonra Eski ve Yeni Foglia'yı, Gökçeada'yı (Imbro), Smirna'yı ve Lesbo da denen ve Cenevizlilerin olan Midilli'yi (Metelino) de aldı."; Cf. "Stefano Magno'nun Venedik Günlükleri'nden alınmıştır." la Hopf (Hopf'ta) "Croniques Greco – Romanes inédits ou per connus" t. I p. 199.

144 Cf. "Venedik Günlükleri'nden Alıntılar" l. c. 199.

145 Data aceasta e evident greşită. De fabt xenimentele s'au petrecut înainte de 1459; Cf. Analele venetiene la Hopf l. c. 199 – 200. (Bu tarih belli ki yanlış. Aslında olaylar 1459'dan önce geçti; bakınız Hopf'ın Venedik'in Vakayinamesi bölüm 199-200)

146 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): kendini bey yapmak uğruna.

200 yelkenliyle- Tuna'ya (Danubio) girdi. Belgrad'da 100 bin kişilik ordugâh kurdu ve Mettino kuşatması için yola çıktı. Ordu karaya indiğinde çok kötü şekilde dayak yedi ve Eylül ayında memnuniyetsiz bir şekilde geri döndü. Belgrad'da 14 bin savaşçı vardı; ayrıca onlarla birlikte ünlü kumandan Hunyadi Yanoş ve San Francisco topluluğundan kardeş (rahip) Zuan di Capestrana da (John Capistran) vardı. Bu kumandan artık savaşın sonlarına yaklaşıldığını anladı, adamlarının hepsine savunmada olmalarını emretti[147] ve kendisi diğer silahlı adamlarıyla birlikte Türklerin yoluna çıktı[148]. Türkler saldırıya başladı. Şehrin surlarında savunma yapanlar o kadar cesurca direndiler ki Türklerin ordusu dağıldı ve geri çekildiler. Kumandan Yanoş şehrin kapılarını açtırdı. İçeriden çıkanlarla birlikte Rahip Zuan di Capestrana da elindeki hacıyla[149] düşmana saldırdı ve birçoğunu katlettiler. Utanç verici bir şekilde[150] Türkler kaçmak zorunda kaldı, her türlü silahı bıraktı. Hristiyan zaferi[151] çok büyük oldu. Aslında bu daha çok bir mucize gibiydi.

Bu zafer Macarları çok cesaretlendirdi, Türkleri de çok korkuttu ki hâlâ Macarların topraklarına saldırmaya çekinirler. Bu yenilgiden sonra Türk Beyi, Arnavutluk'un kapılarına ilerledi ve buradaki beyliklerden birçoğunu ele geçirdi. 1457 yılının Temmuz ayında, 85 yelkenliden oluşan bir donanma

147 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): a la defension. (savunma)

148 Yukarıdaki kaynak: Böyle hazırlıklı bir şekildeyken Türkler onlara savaş açtı ve kaledekiler de cesurca kendilerini savundular.

149 Yukarıdaki kaynak: verdiler.

150 Yukarıdaki kaynak: yüz kızartıcı.

151 Lupta de la Belgrad a avut loc 21 - 22 Iulie 1456; Nesri la Thúry I, 65 - 66; Turszunbeg. (Belgrad'daki savaş 21-22 Temmuz 1456'da oldu; Thury'de Nesri I, 65-66; Turszunbeg. (Ibidem: 76 - 80) (aynı eserde:76-80); Seadeddin (Ibidem: 153 - 159) Seadeddin (aynı eserde: 153-159); Raynald "Annales Ecclesiastici" t. 28, p. 70 urm; Sanuto 1163; Tagliacozzo la Katona "Historia critica..."; Bonfinius ed. Basel 512 - 516; Thúrócz ap. Schwandtner I, 269 - 273; Zinkeisen "Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa" t. II, σl - 90.

hazırlattı ve Midilli'ye[152] yola çıktı. Ordu karaya indiğinde kötü bir tepkiyle karşılaştı ve tatmin olmadan, amacına ulaşamadan Eylül ayında geri döndü.

Bu arada Cenevizli bir asil bey olan Marin Cicala'nın[153] yaptırdığı büyük bir gemi dört yıldır seferdeydi ve artık zengin olmuştu. Yanında iki gemi daha vardı. Ülkesine geri dönmeye karar verdi. Bu sebeple İstanbul'daki boğaza kadar geldi ama rüzgârın ters yönden esmesiyle çok fazla ilerleyemedi. Böylece Türk Beyi hazırlığını yaptı, silahlandı ve bu gemilere saldırdı. Gemideki herkes öldürüldü, kazığa oturtuldu.

Bundan sonra Türk Beyi, iki kölesini Eflak Beyi Drakula'ya[154] göndererek ondan, geçen üç senenin vergisini[155] ve bazı delikanlıları[156] yanında götürmek istediğini belirtti. Drakula bu talebi anladı ve Niğbolu[157] kumandanı tarafından gönderilmiş iki köleyle, oraya bir sürü delikanlı ve at getirileceğini, onların da istediklerini seçebileceklerini[158] iletti. Bu şekilde Türk Beyi, ona iyi hizmet edilmediğini iddia edemeyecekti. Sonra da kölelere, geçmiş vergi borçlarını ödeyeceğini söyledi. Hazırlık yapıldıktan sonra, kölelerle birlikte gelen Niğbolu kumandanını bir kulenin zindanına[159] kapatan Drakula, bütün adamlarıyla birlikte atlara binip Niğbolu'ya gitti. Burada

152 Cf. Analele Venetiene publ. do Hopf l. c. (bakınız Hopf'ın Venedik'in Vakayinamesi I.)

153 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): Zigalla

154 Yukarıdaki kaynak: Grachola, Vlad Tepeş. Vezi I. Bogdan "Vlad Tepeş" Buc. 1890.

155 Yukarıdaki kaynak: üç senenin vergilerini ve yanındaki oğlanları.

156 Copii destinati pentru armata Ienicerilor. (Yeniçeri Ordusu için tahsis edilen çocuklar)

157 Hamza Paşa. Cf. Chalcocondylas 160; Seadeddin tradus în frantuzeşte de Galland, ms. inedit în Bibl. Nat. (Paris) f. fr. No. 6074 f°. 228. (Hamza Paşa, referans Chalcocondylas 160; Galland tarafından Fransızcaya çevrilen Seadeddin, yayımlanmamış, Milli Kütüphane (Paris) fransızca No.6074 f. 228.)

158 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan nüsha): ne isterse o olsun.

159 Ministerul Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı): kölelerle birlikte vardığında bir kalenin zindanına koyuldu.

kendisini Niğbolu Beyi olarak tanıttı ve şehirdekileri kandırdı. Şehrin kapıları açılınca Drakula adamlarıyla içeri girdi ve şehri yağmalamaya başladı. Beraberinde çok miktarda[160] altın, gümüş, mücevher ve Türk esiri ülkesine götürdü. Kalesine geri döndüğünde iki kölenin kulaklarını kestirtti ve Türk Beyi'ne gönderdi. Niğbolu Beyi'ni ise -ona hiçbir zarar vermeksizin- serbest bıraktı[161].

1458 yılının Mayıs ayında, Mora'da Rumlar ile Arnavutlar arasında karışıklık ve bölünme olduğundan Türk Beyi, Mora'yı ele geçirmeye karar verdi. 40 bin adamıyla şahsen oraya gitti. Coranzo'yu (Koron?), Balyabadra'yı (Patras), el-Brazzo'yu[162] ve Venedik Beyliği'nin[163] elinde olan topraklar hariç bütün ülkeyi ele geçirdi.

Burada Edirne'deki Türk Beyi, Mora'ya doğru yola çıkmadan önce Mahmud (Macametto) Paşa'yı 30 bin adamıyla birlikte Tuna'nın aktığı yerlere bekçilik yapmaları için gönderdi. Böylece Macarlar gelip onlara zarar veremeyeceklerdi[164].

160 Ibidem (aynı eserde): sayı

161 Aici autorul greşeşte. Se ştie că Hamza Paşa a fost tras în tapă. (Bogdan "Vlad Tepeş"). (Burada yazar yanılıyor.Biliniyor ki Hamza Paşa kazığaçekilmişti/dikilmişti. (Bogdan "Vlad Tepeş" /Kazıklı Voivoda) După Seadeddin (trad. Galland) capul lui ar fi fost trimes lui Matei Corvin. (Seadeddin'e göre (Galland çevirisi) onun başı Matei Corvin'e gönderilmiş.)Tinerea în captivitate a lui Hamza Paşa până la reîntoarcerea lui Tepeş din expeditia de pradă a Nicopolului o povesteşte sub o altă formă şi Ienicerul Sârb Mihail Constantinovici (Arhiva Istorică I, 8). Nu este însă confirmată de alte izvoare. (Hamza Paşa'nın, Tepeş'in Niğbolu yağmalama seferinden dönene kadar esir olarak tutulması başka bir şekilde anlatıyor ve Sırp Yeniçeri Mihail Constantinovici (Tarihi Arşiv I., 8.) Başka kaynaklar tarafından doğrulanmadı.

162 Şi în Copia Af. Streine e loc gol. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında da boş yer bırakılmıştır)

163 Analele Venetiene la Hopf l. c. şi Analele lui Volfgang Drechsler (ed. Din Basel a lui Chalcocondylas p. 230). (Hopf'ın Venedik'in Vakayinamesi I., ve Volfgang Drechsler'in Vakayinamesi -Chalcocondylas'ın Basel yayınları, sayfa 230.)

164 Această afirmatie a Cronicei e confirmată de Seadeddin (Bu Vakayiname'nin beyanı Seadeddin'in tarafından onaylanıyor): "Lorsque l'on fut arrivé aux confins le grand Vizir Mahmoud Pacha en qualité de generalissime passa le

Paşa, Macaristan sınırına gelince Tuna'yı geçmeye karar verdi. Vallachia sınırına geldi ve gün ağarmadan önce vardığı bir kaleyi[165] ele geçirdi, şehri yağmaladı ve 10 bin Hristiyan'ı esir aldı.

Paşa büyük bir ganimetle Tuna Nehri'nin aktığı topraklara geri döndü. Bu yaptıkları Macaristan'da duyuldu; Drakula ve yaklaşık 5 bin Eflaklı düşmanı takip etmek için yola çıktı. Gün ağardığında[166] başlayan savaşın başında 15 bin olan Türklerin sayısı, öldürülenlerden sonra 5 bine[167] düştü ve çareyi kaçmakta buldular. Bütün esirler de kurtarıldı[168]. Paşa, Macarların sayısının daha fazla olduğunu düşündüğü için bütün ordusunu toplayarak Sofya'ya kaçtı. Büyük Türk Beyi'ne Macaristan'ın büyük orduyla saldırdığı, şanını tüm ülkeye yaydığı[169] ve herkesin çok korktuğu haberini gönderdi. Yunanistan'dan Anadolu'ya geçebilenlerin çok şanslı olduğunu da söylüyordu bu gönderdiği haberlerde.

Büyük Türk Mora'daydı; sabahleyin Coranzo'yu ele geçirdi ve akşamleyin Macarların haberini aldı. Hemen Edirne'ye

---

Tounah (Dunărea-Tuna) a la teste de l'armée et entra sur les terres du prince d'Eflak (Valahia) où il fut suivi par le Sultan avec le reste des troupes qui l'accompagnoit". (Bibliothèque Nationale (Paris) f. fr. No. 6.974 f° 228. (trad. Galland 1710).) (Milli Kütüphane (Paris) fransızca No.6.974 F 228. (Galland çevirisi 1710)

165 Probabil Brăila, despre a cărei ardere de către Turci pomeneşte şi Chalcocondylas, care zice despre ea că erà "cel mai celebru târg" (pag. 160). (Herhalde İbrail, Chalcocondylas da Türkler tarafından ateşe verilmesinden bahsediyor ve İbrail için diyor ki "en meşhur kasaba" -sayfa 160.)

166 Copia Min. Af. Străine: onlarla birlikte. (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): onlarla birlikte.

167 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): 5 bin kişi kaçamadı.

168 Despre această înfrângere a lui Mohomed Paşa nu mai pomeneşte nici un izvor. Seadeddin vorbeşte numai de înfrângere şi omorîrea lui Hamza Paşa. Mohomed Paşa aveà la spate pe Sultanul. (Hiçbir kaynak Muhammed Paşa'nın bu yenilgisinden bahsetmiyor. Seadeddin sadece yenilgiden ve Hamza Paşa'nın öldürülmesinden konuşuyor, Muhammed Paşa'nın arkasında (destekleyicisi) Sultan vardı.)

169 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): yayıldı.

doğru yola çıktı ve buraya vardığında Drakula'dan intikam almaya karar verdi. Ordusunu düzene soktu ve Drakula'nın ülkesine gidip ordugâh kurdu. Drakula dağlara saklandı ve her gece[170] Türk ordusunun ordugâhına utanç ve zarar veren saldırılar düzenledi. Türk ordusu ülkenin ortasında iki ay etrafı çevrili olarak kaldığından, herkes açlık ve hastalıkla uğraşmaya başladı. Umutsuzluğa kapılan Türk Beyi'nin geri çekilmeyi düşündüğü sıralarda, Drakula'nın -daha önceden Türk Beyi'nin sarayında bulunmuş olan- erkek kardeşlerinden biri[171], Drakula'ya ihanet etmeye karar verdi. Türk Beyi'ne giderek tüm Hristiyanların ormanda saklandıkları yerleri gösterdi ve karşılığında ülkenin beyi olma talebinin yerine getirilmesini istedi. Ayrıca Türk Beyi'ne sadık kalacağı ve düzenli vergi ödeyeceği sözünü de verdi. Türk Beyi onu istekli ve dürüst gördü. Şartlarını kabul ederek beyliği kendisine vereceğini söyledi. Bu söz üzerine Drakula'nın kardeşi, ormanda saklanan herkesi Türk Beyi'ne[172] teslim etti.

---

170 De un atac de noapte vorbeşte şi Chalcocondylas (Chalcocondylas da gece yapılan bir saldırıdan bahsediyor); cf. Nesri la Thúry I 67 – 8 şi Ienicerul sârb, (Arhiva Istorivcă I², p. 8) (bk.Thury'de Nesri I. 67-8 ve Sırp Yeniçeri, (Tarihi Arşiv I, sayfa 8); scrisoarea lui Balbi cătră Signoria (Balbi'nin mektubu Derebeylik'e) (Monumenta Hung. Hist. Acta extera IV 167).

171 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): erkek kardeşi.

172 Iarăşi una din poveştile răspândite pe socoteala lui Tepeş. Se ştie că (Tepeş hakkında yayılan hikâyelerden birtanesi daha. Biliniyor ki)
Radul trăia la curtea turcească (Chalcocondylas vorbeşte de viata ruşinoasă a acestuia) i că însoteà pe Sultan în campanie. (Radu, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşıyordu (Chalcocondylas bunun rezil hayatından bajsediyor) seferde Sultan'a eşlik ediyordu.)
Seadeddin (ed. Galland) vorbeşte de o luptă, ce ar fi avut – o armata mun – teană, destinată a merge contra lui Ştefan cel Mare, sub conducerea unei boer, cu Mohamed. (Seadeddin -Galland yay.) bir savaştan bahsediyor -Muntenialılardan oluşan bir ordu- Büyük Ştefan'a karşı koymaya tahsis edilmişti, Muhammed ile birlikte bir boyarın kumandası altında.) Comandantul oştii române, surprinzând oastea turcă în un deşert şi crezând că e numai un detaşament condus de un Paşă, a dat lupta. Turcii, fiind gata de luptă, au înconjurat oastea munteană şi au distruso. (Romen ordunun kumandanı, Türk ordusunu çölde ansızın yakalayarak ve bir Paşa tarafından kumanda edilen sadece bir

Kadın ve çocuklarının Türk Beyi'nin elinde olduğu haberini alan Eflak halkı, Drakula'nın kardeşinin beyliğini memnuniyetle kabul ettiler. Bunun üzerine tutsaklar serbest bırakıldı. Drakula da Macaristan'a kaçtı, kardeşi devletin beyi oldu. Tüm bunlar Papa Pius'un papalık yaptığı yıl olan 1459[173] yılında gerçekleşti.

İlk yıl Bosna Kralı'nın oğlu, Sırp Beyliği'nin merkezi ve Tuna Nehri'nin başlıca geçiş yeri olan Semendire şehrini yönetirken, babasından kaçtığı bir dönemde, Mehmed Paşa ile dostluk kurmuş ve birkaç yıl Türk Beyi'nin sarayında yaşamıştı.

Bu sırada Türk Beyi'ne, babasının yerine beyliğin başına geçme konusunda kendisine yardım etmesi halinde Semendire şehrini vermeyi teklif etti. Ordu 15 gün içinde hazırlandı, Edirne'den yola çıktı. Bu, Nisan ayında oldu. Semendire'ye varıldığında hiçbir zorlukla karşılaşılmadan şehir ele geçirildi; sonra sıra Bosna Kralı'nın oğlunun sözlerine geldi. O ise Türk ordusuyla birlikte Semendire'ye gitmişti. Babasının beyliğine giderek babası tarafından kabul edilip beyliğin başına

müfreze olduğunu zannedip, savaş yaptı. Türkler, savaşa hazır olduklarından, Muntenialıların ordusunu ablukaya alarak tahrip ettiler.)

Ca să-şi ia revanşa, Tepeş însuşi a atacat mai apoi, în timp de noapte, oastea Sultanului. (Rövanşını almak için bizzat Tepeş daha sonra, gece vakti Sultanın ordusuna saldırdı.)Atacul a fost respins şi Tepeş a fost silit să se refugieze în munti. (Saldırı geri çevrildi ve Tepeş dağlarda sığınmak zorunda kaldı.) Ali Paşa a primit ordinul să-l urmărească (această din urmă ştire e confirmată de Chalcocondylas). (Ali Paşa onu takip etme emrini aldı (bu son bilgi Chalcocondylas tarafından onaylanıyor) Seadeddin povesteşte apoi ca şi Chalcocondylas fuga lui Tepeş în Ungaria şi lăsarea lui Radu, acceptat de tară, ca Domn al Munteniei. E curios că Seadeddin nu aminteşte nimic despre asediul Chiliei. Cf. Iorga "Istoria Chiliei şi Cetătii Albe". (Seadeddin sonra aynı Chalcocondylas gibi Tepeş'in Macaristan'a kaçışını anlatıyor ve Radu'ya, halk tarafından kabul edilmiş, Muntenia'nın hükümdarı olarak .Gariptir ki Seadeddin Kili'nin kuşatmasıyla ilgili hiçbir şey bahsetmiyor. bakınız İorga "Kili ve Beyaz Kale'nin Tarihi".)

173 Anul esact 1462, vezi Bogdan "Vlad Tepeş". Doğru yıl 1462, bakınız Bogdan "Vlad Tepeş"

geçtikten sonra babasını öldürttü[174] ve Türk Beyi ile 40 bin dukalık bir vergi anlaşması yaptı.

Papa Pius'un[175] papalık yaptığı ilk yıl olan 1459 yılında, Papa hazretleri Türklere karşı savaşmaya ara verme kararı aldı. Etrafındaki danışmanlarını ve tüm kardinalleri toplayarak Roma'dan Mantova'ya geldi. Burada tüm Hristiyan güçlerini bir araya getirerek konu hakkında görüşmeler yaptı, fakat bu görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi: Papa hazretleri Siena'ya, elçiler de beyliklerine geri döndü.

Bu sırada Eflak Beyi iki elçisini Türk Beyi'ne gönderdi. Türk Beyi bu elçileri çok iyi karşıladı ve tatlı sözlerle kendisini Eflak Beyi'nin babası sayabileceklerini söyledi. Bu elçilerden, bir mesaj yazarak beylerine iletmelerini istedi. Bu mesajda Türk Beyi'nin, ordusunu Anadolu'ya girmek için hazırladığı, yani Eflak'a girmek gibi bir niyeti olmadığı yazıyordu. Elçiler de Türk Beyi'nin istediğini yaptılar. Daha sonra Türk Beyi atına binerek bu elçileri de yanına alıp Eflak'a doğru yola koyuldu. Tuna Nehri'ne geldi. Eflak Beyi'nin olanlardan haberi olmadığı için hazırlık yapamadı ve Türk Beyi tüm ordusuyla ülkeye girdi[176]. Herkesi savaş esiri olarak aldı ve yanında götürdü. Ayrıca birçok hayvanı da beraberinde götürdü. Zavallı Eflak Beyi kimsenin olmadığı topraklarda kaldı ve Akkirman'a (Moncastro) kaçtı. Adamlarının bir bölümü de

174 Toată această povestire e alterată. Vezi asupra căderii cetătii Semendria, (Smederevos) dela gura Moravei, anul 1459 (Bütün bu hikâye değiştirilmiş. Bakınız Semendria Kalesi'nin (Smederevos) çöküşü, Morava'daki derbent, yıl 1459. Klaič "Geschicte Bosniens" Leipzig 1885 p. 405 urm.

175 1458 – 1464. Asupra congresului dela Mantova vezi L. Pastor (1458-1464, Mantova'daki kongre üzerine bakınız L.Pastor "Ortaçağ sonundan itibaren Papalık Tarihçesi" Trento 1891. t. II, capitolul (bölümü): Doğu sorunu ve Mantova Kongresi (1459 – 1460); Scrisoarea Papei prin care invită pe Venetieni la expeditie în (Papa'nın Venediklileri sefere davet eden mektubu) "İtalyan tarih arşivi" t. VIII p. 6 – 7; cf. Gregorovius "Geschicte der Stadt Rom im Mittelalter" Stuttgart 1880 t. VII 167 urm.

176 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): "Evleri hakkında".

Kili'ye (Licostomo) kaçtı. İşte bu da Osmanlı Beyliği'nin sadakat örneği oldu[177].

1460[178] yılında Büyük Türk Beyi, Bosna Kralı'ndan geçmiş üç yılın vergisini ve 50 adet atlı genç adam talep etti. Kendisine de onu sadık bir arkadaşı olarak gördüğünü, onunla beraber gitmesini söyledi. Ayrıca niyetinin Anadolu'ya girmek olduğunu ve yapacağı fetihlerden kendisinin de fayda göreceğini ekledi. Bunları duyan kralın konuyla ilgili bazı şüpheleri vardı ve Macaristan Kralı'ndan aldığı söz üzerine -kendisine yardım edeceğini umarak- Türk Beyi'nin her talebini geri çevirdi. Krala 14 bin duka değerinde bir kemer hediye etti ve 40 bin değerinde toprak vereceğine söz verdi. Macar Kralı da kendisine, her ihtiyacı olduğunda yardım edeceğini söyledi.

Büyük Türk Beyi, büyük bir orduyla Anadolu'ya geçti ve Kastamonu (Castormene) Beyi'nin topraklarına vardı. Kastamonu Beyi doğuştan Türk'tü ve çok eskilerden beri o toprakların beyiydi. Türk ordusunu görünce, sahip olduğu tek erkek evladıyla birlikte hemen gidip Türk Beyi'nin elini öptü. Türk Beyi kendisine hediye olarak o toprakların beyliğini vermişti.

Bu akından sonra Türk Beyi, ordusuyla birlikte Trabzon İmparatorluğu'na ilerledi. Buranın beyi ise Hristiyan bir Rum'du. Türk Beyi o topraklara vardığında aynen Kastamonu

177 Pare a fi o confuziune cu Bosnia. Regele Bosnici, Ştefan Tomasevici, a trimes soli ceând dela Sultan iertare şi armistitiu. Solii au fost bine primiti şi armistitiul acordat. In secret însă Mohamet a pregătit ezpeditia şi fiind surprins nepregătit, regele Ştefan Tomasevici a fost luat prizonier de Paşa – Mohamed, care a jurat a – i crută viata. Totuşi Sultanul l'a ucis (Klaič 433 – 437). (Bosna ile bir birleşme söz konusu/hakların bir kişide toplanması. Bosna Kralı, Ştefan Tomasevici, elçi gönderip Sultan'dan af ve mütareke istemiştir. Elçiler iyi karşılandı ve ateşkes sağlandı. Gizli olarak Muhammed seferi hazırladı ve ansızın hazırlıksız yakalanan Kral Ştefan Tomasevici, Muhammed Paşa tarafından esir alındı -ki hayatını bağışlayacağına yemin etmşti. Yine de Sultan onu öldürdü.) (Klaic 433-437)

178 In anul 1462. Vezi asupra măndrului răspuns, ce – l dete regele Ştefan Tomasevici solului lui Mohamed, Klaič l. c. p. 426. (1462 senesinde. Bakınız Kral Ştefan Tomasevici'nin Muhammed'in elçisine verdiği mağrur cevaba, Klaic I. bölüm sayfa 426.)

Beyi'nin yaptığı gibi yaptı ve üzerinde bulunduğu topraklar Türk Beyi'ne sorunsuz[179] bir şekilde hediye edildi: denizin kıyısında[180] bin mil uzanan topraklar ve karadan da büyük bir bölge...

Üç aydan kısa bir sürede Hristiyanlar büyük kayıp verdi. Türk Beyi büyük bir zaferle İstanbul'a döndü ve Kastamonu Beyi'ne Filibe'yi (Philipopoli), oğluna da Sofya'yı hediye etti. Trabzon İmparatoru'na Edirne'deki Costantia'yı ve ayrıca para hediye etti. Kısa süre içinde Kastamonu Beyi, oğlu ve Trabzon Beyi öldü. Aynı yılın Ağustos ayında Türk Beyi, Midilli'nin fethine başladı.

Yunanlı[181] bir Hristiyan olan Midilli Beyi, denizden ve karadan bu adaya geldi ama Türklere karşı koyacak cesareti yoktu. Türk Beyi'nin güvenilmez olan sözlerine güvendi ve kendisine o toprakları verdi, sonra da Edirne'ye gitti ve orada öldü.

1463 yılında Türk Beyi, Bosna'nın[182] fethine girişti ve ordusuyla Bosna'ya girdi. Yayça'da (Jaiza) ordugâhını kurdu. Buranın kralı, dağların tepesinde bulunan sağlam bir kaleye kaçtı[183].

Mahmud Paşa'nın yanında 25 bin Türk vardı. Hep birlikte ülkeyi yağmaladılar ve kralın nerede saklandığını buldular. Türk Beyi kral ile bir görüşme talep etti. Krala birçok sözler vererek[184] onu Türk Beyi'nin elini öpmeye ikna etti. Kral, Türk Beyi'ne iki gün boyunca dostluk gösterdi. Üçüncü gün, tüm topraklarının artık Türk Beyi'nin elinde olduğunu anladı ve

179 Cf. Chalcocondylas p. 167. (Bk. Chalcocondylas sayfa 167)

180 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): kıyı.

181 Analele Venetiane ale lui Stefan Magno sub anul 1462 publicate de Hopf "Croniques greco - Romaines" I 201. Ştefan Magno'nun Venedik Günlükleri 1462 senesi, Hopf tarafından yayınlanan "Greco-Romen Kronikleri" I. 201

182 Vezi Ienicerul sârb Mihail Constantinovici; Klaič "Gesch. Bosniens"; Bonfiniu p. 560. (Bakınız SırpYeniçeri Mihail Constantinovici; Klaic "Gesch. Bosniens"; Bonfiniu sayfa 560.)

183 Acest castel fù Ključ. (Klaič p. 433). (Bu şato Kljuc'tu. (Klaic sayfa 433). Bk.Klaic 433-4)

184 Cf. klaic 433 - 4.

Yayça'nın kapıları da Türk Beyi'ne açıldı. 25 gün içinde bütün Bosna Krallığı ele geçirildi ve kralın başı kesildi[185].

Bosna'yı elde ettikten sonra Raguza seferine başlayan Türk Beyi, ordusuyla geçebilmesi için dağ yollarının hazırlanmasını emretti ve ordular yola koyuldular.

Bu sırada Venedik Beyi, Mora Sancağı'nın Rum bir Papa ile anlaşma yaptığını, bu beyliğin çok kuvvetli bir tepesi üzerinde bulunan, Anabolu'dan (Napoli de Romania) biraz uzaktaki şatosu Argos'u aldığını öğrendikten sonra, kendi güvenliği ve bütün Hristiyanların hayrı için Türk Beyi'ne karşı gelme kararı aldı.

Temmuz ayının 18'inde kumandanı Aluise Loredano'yu görevlendirdi ve kumandan büyük bir ordu ile Mora ve Germe Hisarı'na gitti. On bir gün içinde bütün o yolları kapatıp kaleye yerleşti[186].

Venedik donanmasının Mora'da olduğunu öğrenince Raguza'ya gitmekten vazgeçip ordusunu Edirne'ye çeviren Türk Beyi, bütün cesaretini kaybetti. Onu sürekli bu beyliği almak konusunda cesaretlendiren Mahmud Paşa'ya çok kızdı. Aslında Türk Beyi tamamıyla yenilgiye uğratılabilirdi ama günahlarımız buna izin vermedi. Ordumuz Mora'daydı, bütün ülke bizimleydi, ele geçirilememiş sadece birkaç kale kalmıştı. Artık Germe berzahını kapalı tutmamız yeterli olacaktı. Düşmanlar kısa sürede bu geçitten geçemeyince tüm Mora bizlerin olacaktı ama beylerimiz ellerindekiyle mutlu olmayı bilemediler ve Coranzo'ya ordugâh kurmaya karar verdiler. Burada orduların generali, Muhteşem Bertoldo[187] öldü. Sonrasında,

185 Yukarıdaki kaynak. Cucerirea Bosniei in Mai – Junie 1463. (Bosna'nın fethi Mayıs-Haziran 1463)

186 Luigi Loredano plecă din Venetia cu flota la 25 Ian. 1463. (Luigi Loredano, Venedik'ten 25 Ocak 1463'te donanmayla gitmiştir.) (Sanuto "Venedik Dükleri'nin Hayatı", Muratori yayınları t. XXII p. 1172); Malipiero "Venedik Günlükleri" (İtalyan Tarih Arşivi t. 7 s. I, s. 12).

187 Bertholdo D'Este. Cf. Sanuto l. c. 1173; M. Antonii Sabellici "Historiae Rerum Venetarum" t. II. p. 719 – 720; Faroldo "Venedik Günlükleri" Ven. 1577 s. 352; cf. "Venedik Günlükleri" de Stef. Magno. (Hopf. l. c. 202).

aramızda olan her zamanki bölünmeler yüzünden kumandanın amirali de öldü. Genel kumandan Venedik'ten, ihtiyaç duydukları her şeyi[188] istedi ama Trieste Savaşı yüzünden bu yardımlar gecikti. Böylece Germe berzahını da elimizde tutamadık, ordumuz Anabolu'ya[189] kadar geriledi. Türkler geçitten geçtiler ve bütün yandaşlarına yardım ilettiler. Beyliğin her bir tarafına saldırıp bizimkilerle karşılıklı savaşmaya başladılar. Bizimkiler hep kazandı. Bizlerden silahlı 25 kişi, tam 200 Türk ile savaşıyordu.

Ortiga ve Janni della Tella[190], Zecco Brandolino[191] gibi cesur adamlarımız; çıkarmalardan ellerinde kesik başlar ve atlarla dönüyordu. Aramızda Mecchiaroli Bossicchio gibi birçok Rum ve Arnavut cesur savaşçı da vardı. Sonra Anabolu'ya 200 Türk geldi; fakat pusuda yatanlarla birlikte 1500'den fazlaydılar. Bizimkiler onların sadece 200 kişi olmadığını anladı; en cesurlarından silahlı 30 adamımızı daha savaşa, düşmanların peşine sürdü. Türkler geri çekilip kaçıyormuş gibi yaptılar ama silahlı adamlarımızı pusuya düşürüp hepsini canlı olarak yakaladılar.

Daha sonra bizim adamlarımız Mora'da büyük bir yenilgiye uğratıldı. Bey, genel kumandanı değiştirmenin doğru olacağını düşündü ve onun yerine Orsatto Giustiniani'yi[192] atadı. Kendisi Modon'a gelerek Midilli çıkarmasını gerçekleştirmeye karar verdi. Limana inerek toprağa ordugâhını kurdu ve surları bombalamaya başladı.

188 Cf. Sanuto l. c. (Bk. Sanuto I. bölüm): "Generalimiz Beylik'e, eğer isterse Morea'dan 20.000 adam alabileceğini ve Mettelino seferine çıkabileceğini yazdı..." Cf. şi Malipiero l. c. p. 13. (Bk. Malipiero I. bölüm sayfa 13)

189 Cf. Sanuto l. c. 1172; Malipiero (Bk.Sanuto I. bölüm 1172; Malipiero) "Venedik Günlükleri" s. 22.

190 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): Yaşayan Zuan Ortiga.

191 La Sanuto l. c. 1172 (Sanuto'da I. bölüm 1172): Cecco Brandolini ve Giovanni della Tela.

192 Cf. Sanuto "Düklerin Hayatları" (Muradori XXII p. 1176).

Türk Beyi bunu öğrenince oraya yardım götürmesi için donanmasını hazırladı. Boğazdan Türk donanmasının geçtiğini öğrenen kumandan, gücünden şüphe etti ve ordugâhı terk ederek Modon'a geri döndü. Hatasını anlayınca acısından hastalandı ve o da öldü[193].

1464 yılında Beylik ve Türkler arasındaki savaşın Hristiyanlara büyük zarar verdiğini gören Papa Pio, Haçlı Seferi düzenlemeye ve kendisi de bu sefere şahsen katılmaya karar verdi. Venedik Prensi'ni[194], Christoforo Cardinali'yi haberdar etti. Papa, Roma'daki yüce kardinalleri de donanmayı hazırlamaları konusunda uyardı.

Prens, Ağustos ayının sonlarında[195] güçlü donanmasıyla Ancona'ya geldi. Tam her şey hazırken Papa hastalandı ve öldü, bütün hazırlıklar da askıya alındı. Prens Venedik'e, diğer herkes de memleketlerine döndü. Boş yere büyük paralar harcanmış oldu. Eylül ayında papalığa Papa Paulo[196] seçildi.

Macaristan Kralı Büyük Matyas, Venedik Beyi ile anlaşma içinde olduğundan ve bu beylikten para aldığından[197] Yayça'yı ve Bosna'daki diğer 10 kaleyi Türklerden geri aldı.

Papa bu krala Bohemya Krallığı'nı hediye etti, bu da kralın Türklere yaptığı akından vazgeçip Bohemya'ya yönelmesine sebep oldu. Pomerania'da birçok yeri fethetti. Matyas,

193 Tocmai aşà la Sabellicus, l. c, p. 727 (Tam öyle Sabellicus'ta, I. bölüm, sayfa 727): "rei male gestae conscientia ita dolori indulsit"; Sanuto l. c. 1179: "General ayrıldı ve Modone'ye geldi. Yaşlı olduğundan ve Metelino'nun emrinde çok büyük zorluklar çektiğinden iyileşmek için karaya çıkarmak istiyordu ama burada".

194 Copia brevei Iui Iuliu II Sept. 1463 la Sanuto, l. c. p, 1175 – 6. (II. Iuliu'nun mührün kopyası Eylül 1463 Sanuto'da, I. bölüm, sayfa 1175-6)

195 Data mortii celebrului Papă e 15 August 1464. (Pastor "Papalar'ın Tarihçesi", Trento 1891 t. II.) (Ünlü Papa'nın ölüm tarihi 15 Ağustos 1464'tür.)

196 Alegerea la 30 August 1464. A stat în scaunul papal dela 1464 – 1471. (Seçim 30 Ağustos 1464. 1464'ten 1471'e kadar Papalık koltuğunda oturmuştur.

197 Cf. Sanuto l. c. 1181(bakınız Sanuto I. bölüm 1181): "... Bilinmesi gereken bir konu da, Türklere karşı savaşması için ona (Matei Corvini) yılda 60.000 duka veriyordu."

oğlu ile birlikte kral tarafından öldürüldü. Lehistan Kralı'nın oğlu Ladislas, Bohemya Kralı olarak seçildi ve Matyas'ın ölümünden sonra Macaristan Kralı da oldu.

1464'te genel kumandan Iacomo Loredano[198] oldu. Mora'da ayrıca Andrea Dandolo ve silahlı ordunun kumandanı Sigismondo Malatesta d'Arimino[199] da bulunuyordu. Bunlar, Ekim ayının ilk günlerinde, Lacedemone de denen Mezistre (Misistra)[200] kuşatmasına katıldılar. Orayı top ateşine tuttular. Tam oraya sahip olmak üzereydiler ki Kaptan Andrea Contarini'nin Araplarla dolu iki kadırgasının Rodos'a gittiği ve oradaki herkesin esir alındığı haberi geldi. Dolayısıyla Soria ve Alessandria'daki bütün tüccarlarımız da beraberlerindeki bütün mallarla esir alınmışlardı. Andrea Contarini genel kumandandan yardım istedi ve onlar da bu kuşatmayı bir tarafa bırakıp Rodos'a gitmek zorunda kaldılar.

Kumandan, Misistre kuşatmasını bıraktı. Hâlbuki o toprakları zaten fethetmişti, sadece şehrin kalesi kalmıştı. Fakat Rodos'a[201] doğru yola çıktı. Araplar serbest bırakıldı. Onlar o toprakları bırakınca Türkler de Mezistre'yi geri aldı.

Rodos'taki sorunu hallettikten sonra kaptan, İstanbul Boğazı'na girmeye karar verdi. Oraya vardıklarında boğazdan gemisi ile ilk giren Jacomo Veniero oldu. Öyle bir top atışıyla karşılaştı ki, donanmanın geri kalan kısmı geri çekilmek zorunda kaldı[202]. Takımadaların bulunduğu bu bölgede Türk topları hiç eksik olmuyordu. Andre'de bulunmuşlar ve oradaki şatoyu ve bütün yaşanacak yerleri ateşe vermişlerdi. Avlonya da dâhil olmak üzere buralara birçok zarar verdiler. Donanmanın başına Andrea Dandolo yerine Jacomo

198 Sanuto 1180: Iacopo Loredano

199 Yukarıdaki kaynak 1181: Sigismondo Malatesta d'Armini.

200 cf. Sanuto 1182. (bakınız Sanuto 1182)

201 Aceste detalii sunt confirmate numai de Sabellicus l. c. 728. (Bu ayrıntılar sadece Sabellicus tarafından doğrulanıyor I. bölüm 728)

202 Cf. Sabellicus l. c. (bakınız Sabellicus I. bölüm)

Barbarigo kaptan olarak atandı. Kendisi, General Aluise Loredano[203] ile Mora'ya vardığında, Coranzo'yu fethetmeye karar verdi. Denizden ve karadan her türlü silah ve saldırı aleti hazırlandıktan sonra, denizden bir mil uzaklıktaki bir tepenin üzerinde ordugâh kurdular. Toplar karaya yerleştirildi ve şato top ateşine tutuldu; buradan biraz uzaklıkta, yaklaşık 4 bin Türk atlısı siperde bekliyordu. Ama şehre yardım götürmeye güçleri yoktu, çünkü Venedikliler sayıca onlardan çok daha fazlaydılar. Bu yüzden bu Türk atlılarından bazıları, bizim ordugâhımıza doğru yaklaşmaya başladılar. Şansımıza bizimkiler de onlara karşı gelmeye hazırdılar. Türkler kaçıyor, bizimkiler de arkalarından kovalıyordu. Jacomo Barbarigo[204] adamlarına, düşmanın peşinden gitmelerini emretti. Silahlı adamları dağınık bir şekilde kovalamaya devam ettiler ama feci şekilde yenilgiye uğratıldılar. Jacomo Barbarigo, Celio Brandolino, Michali Rali ve Manule Bochari öldürüldü.

Zafer kazanan Türkler karaya çıktılar ve bütün silahları topladılar. Kendilerini donanmanın gemilerine atıp kurtulmayı başaranlar çok şanslıydı. General hemen oradan ayrılıp takımadalara doğru yol aldı. Donanma Korfu, Modon, Kandiye'ye (Candia) doğru yola çıktı, general de Eğriboz'a (Negroponte) gitti. Burada hastalandı ve öldü[205].

1467 yılında, Bosna Beyi Carzego lakaplı Kont Stefano'nun, daha önceki yıllarda almış olduğu Kastelnova isimli bir şatosu vardı. Kont'un iki oğlu da babaları gibi dine aykırı inançları olan kişilerdi. Bir oğlu ise Hristiyan'dı. Ama babası onu

203 La 9 Febr. 1466 Jacomo Loredan fù înlocuit cu Vettor Capello. (Malipiero "Venedik" (9 Şubat 1466'da Jacomo Loredan, Vettor Capello ile değiştirilmiştir.) Günlükleri, (İtalyan Tarihi Arşivi t. VII. s. 37); cf. Sanuto ed. Muratori XXII p. 1183; Faroldo "Venedik Günlükleri" s. 356.

204 Cf. Venedik Günlükleri l. c.; Sanuto l. c.; Sabellicus 730.

205 Aproape identic în Annalele venete ale lui Faroldo (p. 357); cf. Sabellicus l. c. 732. Data mortii lui Victor Capello. Mart 1467 (Sanuto 1184). (Faroldo'nun Günlükleri'nde hemen hemen aynı. (sayfa 357); bakınız Sabellicus 1. Bölüm 732.Victor Capello'nun ölüm tarihi Mart 1467 (Sanuto 1184).

yanından kovduğu için çaresizlikten önce Türk Beyi'nin yanına sığınmış, sonra da hatasını anlayıp Macaristan Kralı'nın yanına gitmişti. Kont Stefano Kastelnova'da bulunurken, Türkler sürekli bu yere çıkarma yapıyorlar ve bu topraklarda dolaşıyorlardı. Kont Stefano bu yüzden burayı ve bütün Bosna'yı Türklere bırakmak zorunda kaldı. Bosna'nın bir kısmı kendisine ve oğullarına geri verildi; sonra Kont Stefano öldü ve yerine kendisi gibi dine aykırı inanç besleyen oğullarından Kont Larricho geçti. Uzun yıllar babasının yerine beylik görevini yaptı. Yüce Venedik Beyliği'nin generali olarak da tekrar Iacomo Loredano seçildi. Takımadaların bulunduğu bölgedeki birçok yeri yakıp yıktı. Daha sonra yerine geçen Nicolo da Canal[206], donanması ile Mora sahillerinde korsanlık yaptı. Öyle ki sahile 5 mil uzaklıktaki yerlere kadar kimse kalmamıştı. Herkes Venedik donanmasından korkuyor ve kaçıyordu. Donanma Foglia işgalini de gerçekleştirdi ama kendi içlerindeki bölünmeler yüzünden burayı kaybettiler. Eno şehrine aniden baskın yapan donanma burayı da işgal etti, yağmaladı ve bu şehirde yaşayan bütün Hristiyanları Eğriboz'a[207] götürdü.

Bu sırada Büyük Türk Beyi Mora'da bulunuyordu. İçinde bizimkilerin bulunduğu topraklara zarar gelmemesi için buralara gönderilen erzakların taşınması, çok kalabalık grupların koruması altında yapılıyordu. Bu yüzden Türk Beyi birçok

206 Nicolò de Canal fù făcut în 1467 Provedador. (1467'de Nicolo de Canal Provedator/Yönetici yapılmıştı.) (cf. Malipiero "Venedik Günlükleri" l. c. s. 42; "ve dördüncü kez Giacomo Loredan ve Nicolo de Canal Yönetici olarak görevlendirildiler" (Malipiero 42). In anul următor (1468) Nicolo da Canal fù înaintat căpitan general. (Sabellicus 733). (Bir sonraki yıl -1468- Nicolo de Canal general kaptan olarak ilerlemişti. (Sabellicus 733.))

207 In anul 1468. Cf. Sabellicus 734; Malipiero 44;Cf. memoriile lui Angiolello, care a luat parte impreună cu fratele său Francesco la expeditia (1468'de bakınız Sabellicus 734; Malipiero 44; bakınız Angiolello'nun anıları, Eğriboz Adası'ndaki sefere kardeşi Francesco ile birlikte katılmışlardı.) Dela Negroponte: "1468 yılında ben Anzolelli Vicentini ailesinden Francesco et Gio Maria ve kardeşim Vicenza'dan ayrıldık ve 5 Ağustos'ta Negroponte'ye yola çıktık." Capparozzo yayınları. Vicenza 1881, s. 19).

insanı buralara göndermek zorunda kaldı. Mora'dan ayrıldıktan sonra Eno şehrinin ele geçirildiğini öğrenen Enolular, kadınlarını ve çocuklarını toplayarak büyük bir üzüntüyle hemen İstanbul'a gidip Türk Beyi'ne bu haberi verdiler. Tam o sırada takımadaların çok yakınında üç adet top ile Korsan Rahip Zuan[208] bulunuyordu. Kendisi bizim donanmamızla birlikte Türklere karşı gelmeye hazırlanıyordu. Birçok yerden ganimet toplamış olduğu için bizimkilerle arasında bazı anlaşmazlıklar çıktı. Donanmamızın generali kendisine tuhaf bazı kelimeler sarf ettiğinden Korsan Rahip Zuan da Türk Beyi'nin yanına gitti; orada akrabaları olduğundan kendisine çok iyi davranıldı. Piyadelerin kumandanı Tommaso Schiavo ve topçu Tomaso Hoca ile anlaşarak, Türk Beyi'ne kendisine yardım edeceği sözünü verdi. Türk Beyi 1470 yılının Haziran ayında 450[209] kadırgalık bir donanma hazırlattı. Venediklilerin ise sadece 36 kadırgası ve 6 gemisi vardı. San Marco Köprüsü'ne doğru yola çıktılar.

Burada iki köprü bulunuyordu. Biri San Marco Köprüsü, diğeri de Türklerin tahtadan yaptığı, kalın halatlarla tutulan asma bir köprüydü. Donanmamız uzaktan, birbirlerinden ayrı duran birkaç Türk kadırgasını görünce hemen onlara doğru

208 Referator la trădarea acestuia vezi pe larg memoriile lui Angiolello (Capporozzo p. 4 – 5); cf. şi Malpiero 57 şi Sanuto 1190. Celelalte isvoare nu pomenesc de trăderea lui Monaco. (Bunun hıyaneti ile ilgili bakınız ayrıntılı olarak Angiolello'nun anıları (Capporozzo sayfa 4-5); bakınız ve Malpiero 57 ve Sanuto 1190. Diğer kaynaklar Monaco'nun hıyanetinden bahsetmiyor.)

209 Memoriile lui Angiolello (Capporozzo l. c.) vorbesc de 300 corăbii. Tot aşà Sanuto (p. 1190). Data sosiri flotei lui Mahomed la Negroponte e după Angiolello (Capporozzo l. c.) 15 Iunie 1470. Rizzardo dă data 16 Iunie (Angiolello'nun anıları (Capporozzo 1. bölüm) 300 gemiden bahsediyor. Aynı şekilde Sanuto da (sayfa 1190). Muhammed'in donanmasının Eğriboz'a gelmesinin tarihi Angiolello'ya göre (Capporozzo 1.bölüm) 15 Haziran 1470'tir. Rizzardo da 16 Haziran tarihini veriyor): "Türkler tarafından Negroponte'nin Venediklilerden 1470 yılında alınmasının Giacomo Rizzardo tarafından anlatılması ilk defa Emmanuele Cicogna tarafından yayınlanmıştır. " Venedik 1844. O scrisoare publicată in (yayınlanan bir mektup) "İtalyan Tarih Arşivi" VII, p.50 la 14 Iunei. (VII, 50 14 Haziran'da)

ilerledi ve 11 Haziran[210] günü onları ele geçirdi. Türklerin yaptığı bu köprüden üç mil uzaklıkta olan donanmamız da harekete geçti. O sırada çok kuvvetli bir rüzgâr koptu. Türk Beyi köprünün yıkılmasından ve adada kalmaktan korktuğu için atına atlayıp köprüden geçmeye ve karaya çıkmaya karar verdi. Ama o sırada Mehmed Paşa onu durdurdu ve şöyle söyledi: "Beyim, bugün onlar buraya gelmeyeceklerdir. Bu akşam saldırmazlar. Rüzgâr diner dinmez biz onlara saldıracağız ve o toprakları alacağız."

Türk Beyi böylelikle kalmaya karar verdi ve söylendiği gibi de oldu. Donanmamız oraya ertesi gün yaklaşmaya karar verdi. Karadakiler ateş işaretleriyle yardım talep ediyorlardı. Paşasından tavsiye alan Türk Beyi bütün o toprakları yağmalama emri verdi. İlk mücadele[211] Rum Hristiyanlarla yapıldı. Gün ağarmadan Eğriboz fethedilmişti. 12 Temmuz 1470 günüydü. Türkler dört bir yanı yağmalayıp bütün herkesi köle yapıp Türkiye'ye götürdüler. Burada bu topraklardan sorumlu olan kişi Polocrizzo[212] idi. Kendisi topraklarının fethedildiğini görünce resmî kıyafetlerini giyip bu toprakların sorumlusu olarak görevlendirildiği locada bekleyip ölmeye

210 In Copia Min. Af. Străine e corect: "Luio". (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopyada doğrudur: "Luio")

211 Prima luptă la 25 Iunie; a 2-a la 30 Iunie, a 3-a la 5 Iulie, a 4-a la 8 Iulie, iar la 12 Iurlie, după o crâncenă bătălie, Turcii cuprind Negroponte. (Sanuto l. c., 1190). Vezi pe larg memoriile lui Angiolello la Capporozzo l. c.; Memoriile lui Rizzardo ed. Cicogna l. c.; còpii de rapoartele din Negroponte la Malipiero "Annali Veneti" (Arch. storico ital. VII l. 45 – 65); Faroldo "Annali Veneti" 359; Sabellecius 736 urm. (Birinci savaş 25 Haziran'da; ikincisi 30 Haziran'da, üçüncüsü 5 Temmuz'da, dördüncüsü 8 Temmuz'da, ve 12 Temmuz'da amansız bir vuruşmadan sonra Türkler Eğriboz'u kuşatıyorlar. (Sanuto 1. Bölüm, 1190). Bakınız ayrıntılı olarak Angiolello'nun anılarına, Capporozzo 1. Bölüm; Rizzardo'nun Anıları, Cicogna yayınları 1. Bölüm; Malipiero'da Eğriboz Adası'ndan raporların kopyaları "Venedik Günlükleri" (Arch. storico ital. VII l. 45 – 65); Faroldo "Venedik Günlükleri" 359; Sabellecius 736.)

212 Paolo Erizzo bailo. Cf. Angiolello, expeditia din Negroponte (bakınız Angiolello, Eğriboz seferi) (Capporozzo l. c. 9); Sanuto 1191.

karar verdi. Türkler onu bulunca, vücudunu ortadan ikiye ayırıp öldürdüler.

Ertesi gün donanmamız, o topraklara yardım götüremeyeceklerini anlayınca donanmanın kalan kısmını beklemek adına bulundukları yerden ayrılmadılar. Ve Eğriboz'u kurtarmak için Yüce Venedik Beyliği tarafından gönderilen 140 kadırgalık donanma sonunda vardı ama artık çok geçti. Kaptan onurunu kurtarmak için limana gidip savaşmaya başladı ama geri püskürtüldü. Bizimkilerden çok sayıda kayıp verdik. Ölenler arasında kadırgaların kumandanlarından Zuan Longo ve Zuan Tron[213] da vardı. Donanmanın kaptanı Nicolò da Canal Dottor[214], Porto Gruaro'ya sürüldü.

Onun yerine donanmanın başına Pierro Mozzenigo[215] geçti. O da Eğriboz'u kurtarmak istiyordu ama hiçbir şey yapamadı.

O tarihte Papa olan Sisto[216], 1471 yılında Türk Beyi'ne karşı bir donanma daha hazırlatılmasını ve Napoli Kralı Ferrante'nin de yardımcı olmasını istedi. Napoli'de çok büyük ve güçlü bir donanma hazırlandı. Beyliğin donanmasında 70[217], Papa ve Kral Ferrante'nin donanmasında 40[218] kadırga olmak üzere toplamda 110 kadırga vardı. Bütün Anadolu'dan beraber geçtiler ve Jazza Körfezi'ne vardılar. Geçtikleri her yeri yakıp yıkıyorlardı. Birçok şatoyu, kaleyi ateşe verdiler. Bunların arasında en çok zarar verdikleri yer Karaman[219] oldu. Orada ilk yaktıkları

213 Ca continut identic cu Sanuto. (p. 1191); Cf. "Annali Veneti" (Malipiero) l. c. 64. "Venedik Günlükleri" (Faroldo) 360. (İçerik olarak Sanuto ile aynı. (sayfa 1191); bakınız "Venedik Günlükleri " (Malipiero) 1. bölüm 64. "Venedik Günlükleri" (Faroldo) 360.

214 Cf. aceleaşi isvoare. (bakınız aynı kaynaklar)

215 Asupra faptelor lui Petru Mocenigo vezi monografia lui Cippico (Petru Mocenigo'nun eylemleri üzerine bakınız Cippico'nun monografisine: "Coriolani Cepionis Dalmatae, De Petri Mocenici Imperatoris Gestis libri tres." Basel 1544.

216 Cf. Sanuto p. 1196: în 1472. (bakınız Sanuto sayfa 1196: 1472'de)

217 Yukarıdaki kaynak: 30.

218 Yukarıdaki kaynak: 20.

219 Cf. "Coriolani Ceppionis, De Petri Mocenici Imperatoris Gestis libri tres". p. 44, 45.

yer Gorigos (Curcho)[220], sonra Sygi[221] ve Silifke (Selephice)[222] idi. Donanmanın ayrıca 400 atlı askeri vardı. Bu kaleleri ele geçirme işi, başkumandan tarafından Karaman Beyi'ne verilmişti. Başkumandan görevi verdikten sonra, Kral Zacco'nun ölümü sebebiyle Cypri'ye gitti. Orada devlet işlerini ayarladıktan sonra takımadalara[223] geçti. Barbaro Iosaphat[224] piyadelerle birlikte Magosa'da (Famagosta/Mugosu)[225] kaldı. Uzun Hasan'a gitmeleri gerekiyordu. Ama Uzun Hasan'ın Türklerle savaşıp yenilgiye uğratıldığını öğrenince bir şey yapamadılar. Iosapha[226] İran'a, Uzun Hasan'ı bulmaya gitti. Bazıları Uzun

220 "Curcho deniz üzerindedir ve batıya doğru bir milin üçte biri kadar uzunluğunda kayalıktır. Burası eskiden Eleusia idi, üzerinde de bir kale vardı; eskiden çok sağlam bir yapı olduğu anlaşılıyor ama günümüzde büyük bölümü harabe halinde. Ana kapılarının üzerinde bazı yazılar ver. Ermeniceye benziyor. Ama şimdiki Ermenilerin kullandığı yazıdan farklı. Kale Currcho'dan biraz uzakta: Curcho'nun bir kısmı kaya üzerine bir kısmı da denize doğru inşa edilmiş. Taş olan kısmı doğusu. Kumsalda çok büyük, top atışlarına karşı sağlam büyük bir duvar var. Bu duvardan bir de kalenin içinde var. Kalenin ayrıca çok sağlam kuleleri de var. Kale bir milin üçte ikisi uzunluğunda. Her odanın kendine ait bir su sarnıcı var. Burada bol miktarda buğday ve hayvan bulunuyor. Özellikle de sığırlar ve atlar. Çok lezzetli meyveleri de var..." (M. Iosafa'nın İran Seyahati ap. Ramusio "Seyirler ve seyahatler" t. II s. 100).

221 "Sigi bir tepenin üzerine inşa edilmiştir." (Barbaro l. c.)

222 "Sileohica... eskiden ismi Seleuica olan meşhur yer" (Barbaro 1. c.)

223 cf. Coriolani Cepionis "De Petri Mocenici Imperatoris Gestis libri tres" p. 44 – 45.

224 Scrisorile lui Josaphat Barbaro sunt publicate de E. Cornet (Josaphat Barbaro'nun Maktupları E.Cornet tarafından yayımlandı), "Persia'da Uzun Hasan'ın elçisi Giosafatte Barbaro'nun Venedik Meclisine yazdığı mektuplar, Viyana Kütüphanesi'ndeki orijinal bir kitaptan alınmış ve Enrico Cornet tarafından not edilmiştir." Viyana 1852. La 1 April 1473 Iosafat Barbaro se găsea la Famagosta. Vezi scrisoarea lui la acea dată. (p. 11); cf. "Viaggio" ap. Ramusio II 99; cf. Cippico l. c. 42 (Viyana 1852. Iosafat Barbaro, 1 Nisan 1473'te Famagosta'da bulunuyordu. Bakınız onun o tarihteki mektubuna: (sayfa 11); bakınız "Viaggio" Ramusio II 99; bakınız Cippico l.bölüm 42) "Barbarum ... linquae Persicae haud ingarum".

225 Famagosta in Cypru (Kıbrıs'ta Farmagosa): "Cette ville est estimé dans la chrestienté pour una très forte place... cette place est clef du royaume de Cypre. (Stochove "Voyage d'Italie et du Levant" Rouen 1670).

226 Memoriile sale de călătorie sunt publicate in (Onun seyahat hatıraları şu eserda yayımlanmıştır): Ramusio "Seyirler ve seyahatların ikinci cildi" Venedik 1583.

Hasan'ın Venedik Beyliği'nin kışkırtmasıyla Türklere saldırdığını düşünüyordu ama bu doğru değildi.

Ondan sonra büyükelçi[227] Contarin Zen[228] oldu. Sebep aslında şuydu: İranlılar ve Türkler aşağıda yazılanlardan da anlaşılacağı gibi Karaman'ı hükümleri altında bulundurmak istiyordu. Aşağıda yazılanlar savaş meydanlarında bulunan kişilerden[229] ve yaşanan olaylardan çıkarılan gerçek kanıt[230] niteliğinde bilgilerdir.

Uzun Hasan'ın Türklere karşı gelme sebebi

Şimdi adı Karaman olan Kilikya Krallığı, 1467 yılından beri Turucan[231] adında bir Türk Beyi'nin elindeydi. Bu beyin tam on iki çocuğu[232] vardı. Beyin ölümünden sonra kardeşler arasında tartışmalar başladı. Aralarında en büyükleri olan

227 Instructuiile date lui Catarin Zeno, trimes ambasador la Usunhasan, datate 9 Oct. 1471, se găsesc în Biblioteca Marciana (Venetia) ms. lat. cl. 14, col. 4662, No. 123. (Uzun Hasan'a elçi olarak gönderilen Catarin Zeno'ya verilen talimatlar, 9 Ekim 1471 tarihli, Marcian Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Venedik) ms. latince cl.14, col.4662, No. 123).

228 Lipseşte în copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'ın kopyasında yoktur.)

229 Persoana dela care Donado da Lezze şi-a luat informatiile a fost Angiolello, care a scris în turceşte şi în italieneşte istoricul expeditiei lui Mohamed contra lui Usunhassan, după memoriile sale, luând el însuşi parte la expeditie, ca slav al lui Mustafa, fiul lui Mohamed. Povestirea lui Angiolello e publicată în t. II al colectiei lui Ramusio sub titlul (Donado da Lezze'nin, bilgilerini aldığı kişi Angiolello'dur ki bu Muhammed'in Uzun Hasan'a karşı olan seferin tarihçesini Türkçe ve İtalyanca yazmıştır, kendisi bizzat bu sefere katılmıştır. Muhammed'in oğlu, Mustafa'nın kölesi olarak. Angiolello'nun hikâyesi Türkçe yayımlandı, Ramusio'nun II. koleksiyonun şu adı altında): "Uzun Hasan'ın hayatı ve yaptıklarının Giovan Maria Angiolello tarafından yazılan kısa bir tarihçesi. (s. 66 – 78): "Asambei Osmanlı Beyi ile yaptığı savaştan sonra her ikisi de hükümdarlığı ele geçirmek istiyordu."

230 Copia Min. Af. Streine (Dış Ticaret Bakanlığı'nda bulunan kopya): "ileride göeceğiniz gibi Öz Türklerden ve savaş alanında buunan kişilerden bahsediyorum."

231 La Angiolello ed. Ramusio p. 66: Turuan. (Angiolello'da, neşreden Ramusio, sayfa 66:Turuan -Durucan?Turan?)

232 Yukarıdaki kaynak: yedi

(İshak'ın)[233] daha çok yandaşı olduğundan, diğer bütün kardeşlerini yanından uzaklaştırmayı başardı. Aralarından bazılarını da öldürttü. Hayatta kalanlar arasında Pir Ahmed[234] isimli bir kardeş vardı, akrabası olan Türk Beyi'nin yanına sığındı. Kasım (Cassun)[235] adındaki başka bir kardeş de sultanın yanına, Kahire'ye gitti. Halep'te kendisine bir ordunun idaresi verildi ve bir süre orada kaldı.

Şimdi Pir Ahmed'e dönelim. Türk Beyi'nin yanına gelen bu kardeş, ağabeyi İshak'ı tahttan indirmek için beyden yardım etmesini istedi. Bunun karşılığında Türk Sultanı'nın beyi olacağına, kendisine itaat ve hizmet edeceğine söz veriyordu.

Türk Beyi bundan çıkar sağlayacağını düşündüğünden Pir Ahmed'e yeterince adam verdi. Bundan haberdar olan İbrahim ise kendi askerlerini hemen topladı ve ülkesini korumaya karar verdi. Kısa süre içinde Sahib Karahisar, Akhisar[236] yakınlarına vardılar. İkisi arasında büyük bir savaş başladı ve sonunda Pir Ahmed kazandı. İshak kaçtı. Kaçarken attan düştü ve atın eyeri göğsüne[237] saplandı. Yine de Ulla (Silifke)[238] adında bir şehre kaçtı. Birkaç gün sonra, burada göğsüne aldığı darbeden dolayı öldü. Böylece Pir Ahmed de Karaman'ın mutlak beyi oldu.

Pir Ahmed iki yıl boyunca barışçıl bir şekilde beyliğini sürdürdü. Geleneksel olarak bütün baronlar, yılda en az bir kez Türk Beyi'ni ziyaret etmeye, onun elini öpmeye giderler, kendi imkânlarına göre Türk Beyi'ne hediyeler getirirlerdi.

233 Yukarıdaki kaynak: (İbrahim).

234 La Ramusio: Pyrahomat. (Pir – Ahmed). (Ramusio'da: Pyrahomat. (Pir – Ahmed)

235 Cassambeg la Cippio l. c. p. 44. Casimbeg. (Hammer III 143). (Cippio'da Cassambeg 1.bölüm, sayfa 44. Casimbeg. (Kasım /Kâzım Bey?) (Hammer III 143).

236 Akacher la Hammer "Histoire de l'empire ottoman", trad. Hellert Paris 1836, t. III, p. 118. (Hammer'de akacher "Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihi", çeviri Hellert Paris 1836, III, sayfa 118.)

237 La Ramusio ca fond identic. (Ramusio'da içerik olarak aynı.)

238 Lipseşte la Ramusio. (Ramusio'da eksik)

Türk Beyi de onların unvan ve durumlarına göre kendilerine pamuktan, kadifeden, ipekten elbiseler hediye ederdi. Türk Beyi'nin huzuruna hepsi birlikte gider, hepsi birlikte oradan ayrılırdı[239].

Türk Beyi, Karaman Beyi Pir Ahmed'in üst üste kendisini ziyarete gelme tenezzülünde bulunmadığını görünce ona haber gönderdi. Adamlarını toplayıp kendisine yardıma gelmesini, Hristiyanlara karşı savaşacaklarını ve Eximille'de[240] yapılan büyük surları yıkacaklarını söyledi.

Pir Ahmed bu akına katılmak istemedi. Türk Beyi'nin ona çok fazla güvenmediğini biliyordu. Türk Beyi bu itaatsizliği öğrenince bizzat kendisi Pir Ahmed'in yanına gitti ve ikisi arasında uzun yıllar süren savaş başladı. Türk Beyi savaş alanına şahsen gidip Pir Ahmed'in sahip olduğu birçok toprağı geri aldı. Bu toprakların arasında Akhisar, Maldo (?), Gevale, Konya ve daha birçok yer vardı. Türk Beyi o beyliğin başına kendi oğullarından Mustafa'yı geçirdi.

Mustafa onun ikinci oğluydu. Mustafa'nın güvenliği için ona birkaç tane adamını bıraktı. Her yıl oğluna iyi bir kumandan ve asker gönderiyor, bunlar da sayısı çok olan Lulla, Magnan, Mondos gibi kaleleri kuşatıyor ve fethediyordu. Pir Ahmed, Türk Beyi'ne karşı gelemeyeceğini anlayınca kendisine ait olan askerleri ve orduyu kalelerde bırakıp, adı Uzun Hasan[241] olan İran Kralı'nın yanına sığınmak için yola çıktı.

Pir Ahmed'in ülkeyi terk edişi ve İran'a gidişi

Pir Ahmed, Büyük Türk'ün gücüne dayanamayacağını anlayıp daha önce söylediğimiz gibi İran'a, Uzun Hasan'ın yanına gitti. İran'nın başlıca şehri olan Tebriz'e[242] vardığında çok

239 Lipseşte la Ramusio. (Ramusio'da eksik)

240 Lipseşte la Ramusio. (Ramusio'da eksik)

241 Cf. "Isoafá Barbaro'nun Seyahati" (Ramusio II, 99).

242 Referitor la Tauris v. Barbaro l. c. 101 (Tauris'e değiniyor, bakınız Barbaro, bölüm 101) şi "M. Ambrosio Contarini'nin Persia'ya Seyahati" ap. Ramusio t. II, 116.

iyi bir şekilde karşılandı ve her isteği yerine getirildi. İranlılar, Medler ve Gürcülerden oluşan 40 bin savaşçı emrine verildi; bu ordunun kumandanı, Uzun Hasan'ın akrabası olan Yusufça Mirza'ydı. Çok cesur ve başarılı bir kumandandı. Pir Ahmed ve ordusu ile birlikte yola koyuldular, Erzincan'dan geçip Tokat'a vardılar. Türk Beyi'nin kalelerini yakıp yıkmakta hiç de geç kalmadılar. Herkes sağa sola kaçışıyordu. Çünkü her geçen gün İranlıların beklenmedik sürprizleriyle karşı karşıya kalıyorlardı. Büyük Türk Mustafa Paşa ve yanında Ahmed Paşa, birden kendilerini bu durumun içinde buldular. Dağların üzerinde bulunan, sağlam bir yer olan Lülüve'ye ordugâh kurdular; ama buradaki insanlar toplara hiç alışık değildi.

Her top atışı duyduklarında kendilerini yere atıyor, gürültüden aptallaşıyorlardı. Birçok erkeğe kötü davranılıyor, yüksek bir uçurumdan aşağı atılıyor ve paramparça oluyorlardı. Sonunda Lülüve tepesinde Türkler, İranlılara karşı pusularını hazırladılar. İran Kralı'nın iki gün uzaklıkta olduğunu öğrendiler. Çok büyük bir İran ordusu geliyordu, başlarında da Uzun Hasan vardı. Mustafa[243], Ahmed Paşa ve diğer komutanlar bazı atlıları İstanbul'a göndermişti fakat İran ordusunun çok büyük olduğunu öğrendiklerinde onları da geri çağırdılar. Onlar da hemen İranlılara karşı gelmek için Konya'ya geri döndüler.[244]

Savaş ordugâhını toplayıp Konya'ya[245] döndüler. Konya çok güvenli surlara sahip bir şehir olmadığından, Mustafa Çelebi annesini ve beraberindeki kadınları toplayıp, onları İstanbul'a dört gün uzaklıkta ve güvenli surlara sahip olan Caraesar'a[246]

243 Scrisoarea lui Mahomed II, prin care îi ordonă fiului său Mustafa să pornească contra Usuncassan să găsește la Hammer III, 146 – 7. (II. Muhammed/Mehmed'in mektubu, oğlu Mustafa'ya Uzun Hasan'a karşı hereket etmesi gerektiğini emrediyor, Hammer'da bu bulunuyor III., 146-7.)

244 Toate aceste amănunte lipsesc în istoria lui Usuncassan a lui Angiolello. (Bütün bu ayrıntılar Angiolello'nun Uzun Hasan'ın Tarihi'nde yoktur.)

245 Iconium, Konia. (İconium, Konya)

246 Saib Carrahasar în Istoria lui Usuncasan. (Ramusio II, 67 v°). Corect: Karahissar. (Saib Carrahasar Uzun Hasan'ın Tarihi'nde. (Ramusio II, 67) Doğru: Karahisar)

(Karahisar) gönderdi. İranlıların Konya'ya doğru yaklaştığını duyan Türk ordusu, Konya'dan çekildi. Cuteiya'ya[247] (Kütahya) giderek, orada büyük bir ordu hazırlayarak İranlıları karşılamaya karar verdi. Kütahya'da bütün Anadolu'nun beylerbeyi olan Davud Paşa bulunuyordu. Kendisi Türk Beyi'nin emirleri üzerine büyük hazırlıklar yapmıştı.

Türk Beyi'nin boğazı geçtiğini, diğer ordulara katılmak üzere Rumeli'ye gittiğini öğrendi. İran ordusunun kendilerinden çok daha fazla olduğunu tahmin ettiler ki bu da doğruydu, bu yüzden Karaman'dan piyadeleri topladılar. Bunlara Varsaklar (Varsachiler) adı veriliyordu. Bunlar, çok tehlikeli ve insan hayatına değer vermeyen askerlerdi. İranlıların ordusu, geçtikleri her yeri yakıp yıkmaya başladılar. Zengin ve kalabalık olan Bursa şehrine doğru yürüyorlardı. Büyük Türk Beyi'nin oğlu Mustafa, casusları aracılığıyla İran ordusunun başında Uzun Hasan'ın değil, sadece Kumandan Yusufça'nın (Iusuan) olduğunu, beraberinde Karaman Beyi Pir Ahmed'in ve yanlarında da atlı ve piyadelerden oluşan 50 bin adamın olduğunu öğrendi. Mustafa, babasının da onayından sonra 60 bin kişilik düzenli bir ordu hazırladı.

Bu ordunun büyük bölümü atlıydı. İran ordusu Türklerin gelmesinden önce Bursa şehrini yakıp yıkmayı umuyordu. İranlılar, Türk ordusunun Kütahya'dan çıktığını ve onlara saldırmaya hazırlandığını duyunca, geri dönüp yardım göreceklerini sandıkları Karaman'a sığındılar. Bunu öğrenen Türkler de İranlılarla savaşma arzusunda oldukları için oraya doğru yöneldiler. İki ordu da son hızla yürüyordu. Türk kumandanlar orduyla beraber 8 gün yürüdükten sonra, biraz daha hızlanmaları gerektiğine karar verdiler ve yanlarında taşıdıkları ağır yükleri, yiyeceklerle dolu yük hayvanlarını bırakıp yollarına devam etmeye karar verdiler. Gece de yola devam ettiler ve İranlıların bulunduğu yere vardılar. Akşam, yaklaşık olarak

247 Kutaia.

saat 22'de[248], 4 bin atlıyı İranlıların üzerine gönderdiler. Başlarında cesur bir adam olan Arnavut Kasım vardı. Gün doğmadan iki saat önce İranlıların bulunduğu yere vardılar. Arkadan da diğer Türk ordusu geliyordu. Aralarında savaş başladı.

İranlılar, Beyşehir[249] adı verilen ve üzüm bağlarının olduğu topraklarda bulunuyordu. Arkada kalan diğer 4 bin Türk askeri, bir gece önce İranlılarla savaşıp hayatta kalanlara yardıma yetiştiler. Bir gece önce savaşan 4 bin kişilik ordudan sadece 2 bini kalmıştı ve Arnavut Kasım da ölenler arasındaydı. Savaşı kazanıyor olduklarını gören İranlılar, Türk ordularına daha bir şevkle saldırmaya başladılar. Savaşın başlamasından üç saat sonra İran ordusu kayıplar vermeye başladı. Yusufçan ve birçok kumandan, Türk ordusu tarafından ele geçirildi. Birçok at ve deve savaş ganimeti olarak alındı. Karaman Beyi Pir Ahmed hiç güvende değildi. Saklandı[250] ve yakalanamadı. Güvende olmadığı için Uzun Hasan'ın yanına kaçtı. Yakalanan İranlılar ve savaş ganimetleri Büyük Türk Beyi'ne gönderildi. Türk Beyi bu zaferden öyle memnun kaldı ki oğlu Mustafa'ya büyük miktarda para, köleler, atlar, ipek kumaşlar göndererek onu bu zaferden dolayı tebrik etti. Tebrik ettiği diğer kişiler Ahmed Paşa ve Beylerbeyi Davud idi. Hediyeler sundu ve onları güzel sözlerle onurlandırdı[251].

Büyük Türk Beyi'nin Uzun Hasan'a karşı koyması

Türk Beyi, 1473 yılında, Uzun Hasan'ın Pir Ahmed'e yardım ettiğini ve topraklarını yakıp yıktığını gördükten sonra onu düşmanı olarak gördü ve her ne kadar onlara karşı zafer

248 10 ore din noapte. (Geceden on saat.)

249 Begisar la Ramusio. Bechsar, Bejbazar? (Ramusio'da Begisar, Bejbazar? / Beypazar)

250 Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı): dışarıya gönderildi.

251 In istoria lui Usuncassan e povestită această luptă în câtevă ränduri (Ramusio l. c. 66 V°). (Uzun Hasan'ın Tarihi'nde bu savaş anlatılıyor birkaç kere (Ramusio I. bölüm 66)

kazanmış olsa da ondan intikam almaya, ondan korkmadığını göstermeye karar verdi.

O yılın kış mevsiminde Uzun Hasan'a[252] bizzat zarar vermeye gitti ve herkese bu savaş için hazır olmalarını emretti. Türk Beyi erkânı ile birlikte İstanbul Boğazı'nı geçti. Söylenen yılda Asya'ya vardı ve iki gün sonra Kapadokya yakınlarındaki düzlükte, Amasya adlı şehrin yakınlarında konakladı. Bu şehirde Türk Beyi'nin en büyük oğlu Bayezid Çelebi vardı. Bu düzlüğün adı Casovası'ydı, yani bizim dilimizde Kazovası anlamına geliyor. Bu ova büyük orduları misafir edecek büyüklükte ve onlara her türlü rahatlığı sağlayacak nitelikteydi. Ovada bol su ve evler bulunuyordu. İyi bir ordu geçiş yoluydu. Türk Beyi ordularını burada toplamak istedi ve tüm kumandanlara zamanında orada olmalarını emretti.

Türk Beyi'nin emirlerine herkes itaat etti. Türk Beyi bu büyük çıkarma için, orduların ve ülkesinin güvenliği için gereken her türlü şeyi ordularına sağladı. En büyük oğlu Bayezid ve ikinci oğlu Mustafa'nın da bu savaşa katılmasını istedi, Cem adındaki üçüncü oğlunun ise en iyi vezirlerle birlikte İstanbul'da kalmasını ve orayı korumasını uygun gördü.

Kazovası'nda her şey hazırdı artık. Ne şekilde, hangi yol kullanılacaktı, bu kararlaştırıldı. İlk olarak ordulara beş ayrı serdar seçilmesine karar verildi. Bunlardan birincisi Türk Beyi'ydi. Beraberinde erkânı, atlı ve piyade 30 bin asker olacaktı.

İkincisi ise oğlu Bayezid idi; onun da yanında 30 bin askerlik ordusu olacak ve babasının sağında yer alacaktı. Üçüncü serdar, ikinci oğlu Mustafa idi ve yine beraberindeki 30 bin askerle katılacaktı. Bu 30 bin askerin arasından 12 bini Aşağı Eflak'tandı ve içlerinde Bataraba[253] adlı bir Ulah kumandan da bulunuyordu. Bu grup da Türk Beyi'nin solunda yer alacaktı.

252 Aproape identic ca Ramusio l. c. (Hemen hemen Ramusio'daki gibi aynı I)

253 In copia Min. Af. Străine: Basaraba. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Basaraba.)

Dördüncü serdar, Paleolog ailesinden Has Murad adındaki Rumeli Beylerbeyi'ydi. Kendisi çok genç olduğundan yanına Türk Beyi'nin sadık ve bilge adamlarından olan Mahmud Paşa verildi. Bu serdarın ordusu Rum, Arnavut ve Sırplardan oluşuyordu; 60 bin kişilikti ve Türk Beyi'nin ordusunun önünden gidecekti. Beşinci serdar Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa idi. Kendisi çok olgun bir askerdi ve 40 bin Müslüman askerle birlikte Türk Beyi'nin arkasından gidecekti.

Dolayısıyla Türk Beyi, erkânı ile tam ortada olacak, etrafı da daha önce adları geçen dört serdarın odusuyla sarılı olacaktı. Bütün bu ordular yürüyüş sıralarını bozmadan, durakladıkları yerde çadırlarını kale gibi yan yana kuracak, bunu yaparken yolları kapatmamaya, açık tutmaya dikkat edecek ve aralarında büyük boş alanlar bırakacaktı. Çünkü hepsinin pazarı, yemek yapma yeri, sanatçıları, hizmetkârları[254], bekçileri ve koruyucu öncü grupları yanlarındaydı. Bu beş serdardan başka aganzidies (akıncılar/azebler?) adında bir grup daha katıldı onlara. Bu grup beş parası olmayan, savaş ganimetleriyle geçinen kişilerden oluşuyordu.

Onlar ordulara yakın yerlerde konaklamıyor, girdikleri topraklarda sağdan sola, aşağıdan yukarı koşarak yağmalıyorlar, çalıyorlar, düşmanları korkutuyorlardı. Aganzi (azeb/akıncı?) serdarı da 30 bin atlı adamını topladı. Başlarında Mahmud Ağa vardı. Her birinin yanında 250 adam olan iki de arpa emini[255] bulunuyordu. Onların görevi şuydu: Türk Beyi ordugâhını kurmadan önce ordugâh kuracağı yerde organizasyon yapıyorlar, buranın yöneticileriyle görüşüyorlar, ordugâhtakilere hiçbir zarar gelmemesini sağlıyorlar ve bu topraklarda -para karşılığında- her isteklerini yerine getiriyorlardı.

254 Sénéchal...

255 In Istoria lui Usuncassan (Uzun Hasan'ın Tarihinde): Arphaemiler. Cf. Geuffroy "Briefve description de la Court du grant Turc" Paris 1546 (fără paginatie) (sayfalama yok): "Arpaemyn... qui a charge des foins, pailles, orges etc."; cf. Teodor Spandugino Cantacusino "Costumi de'Turchi" ap. Sansovino "Dünya Tarihi ", Venedik 1654. f° 115 V°.

Ordugâhtakilere zarar veren kişiler çok feci şekilde cezalandırılıyordu. Ordunun arkasında ayrıca çok sayıda kasap, fırıncı ve aşçı yer alırdı. Onlar da para karşılığında ordugâhın rahatını sağlamak için oradaydılar. Malzeme alıp yemek hazırlıyorlardı. Önden giden ordu bölümleri yolları açıyor, orduların karşısına hiçbir düşmanın çıkmamasını sağlıyordu.

Türk Beyi düşmana saldırmaya karar verdiğinde, beraberindeki ordugâh bulundukları yeri hemen terk etmek için hazır olamayabiliyordu. Bu durumda bu akının nasıl yapılacağına ve Uzun Hasan'ın ordularına saldırmaya karar verildi. Orduların bütün amacı Uzun Hasan'ın çok büyük bir yenilgiye uğratılmasıydı.

Uzun Hasan Türk ordularından 10 gün uzaktaydı ve ikisi arasındaki yollar hiç güvenli değildi. Kimse Uzun Hasan'ın topraklarından ayrılıp Türk Beyi ile savaşmaya gitmek istemiyordu. Türk Beyi'nin İstanbul'da kalan oğlu Cem Sultan, 40 gün babasından ve orduların akıbetinden haber alamadı. Kendisine Türk ordusunun büyük yenilgiye uğratıldığı ve herkesin öldüğü söylendi. Cem Sultan söylenenlere inandı ve yanındaki vezirlerinin her tavsiyesine itaat etti. Türk Beyi döndüğünde, olanları öğrendi ve çok kızdı. Oğluna yanlış haber ve tavsiye veren herkesi öldürttü. Bu kişiler arasında Carestra Süleyman ve Nasuh Bey[256] vardı.

Savaş ordugâhları yiyecek ve başka malzemelere ihtiyaç duyduğunda, arpa eminleri Türk Beyi'ne ait, verimli olduğunu bildikleri bütün topraklara[257] adamlarını gönderiyor ve buğday, un gibi ihtiyaçları alıyorlardı. Bu toprakların yöneticileri de ellerindeki her şeyi onlara vermekle yükümlüydü.

256 Aceste detalii sunt povestite şi în istoria lui Usuncassan. (Bu ayrıntılar Uzun Hasan'ın Tarihi'nde de anlatılmıştır.)

257 Biave e termin venetian pentru biade (Biave Venedikli bir terimdir bia için) (Boerio, "Venedik lehçesi sözlüğü" Ven. 1856: Buğday = buğday, arpa gibi ekinlerin henüz yeşil bitki hali.) (İtalyanca dilinin Üniversal sözlüğü. Mantova yayınları 1847).

Vermemeleri durumunda orada yaşayanlar, cezalandırılacaklarını bilirdi. Arpa eminleri komisyon almadan savaş ordugâhlarına erzak girmezdi.

Erzakların dağıtımı yenileri gelmeden de yapılmazdı. Yolların kapalı olması durumunda ve erzağın eksik olduğu durumlarda ordugâhtaki görevliler arpa eminlerine gider ve olmayan erzakları onlara söylerlerdi. Onlar gereken erzakları bulup getirirler ve pazarda satışı yapılırken de hesapların tutulmasına çok dikkat ederlerdi. Uzun Hasan'a karşı oluşturulan savaş ordugâhlarının erzaklarını ise sayısız deve taşırdı.

Bu savaş ordugâhlarında Türk orduları iyi bir şekilde hazırlandılar ve bütün ihtiyaçlarını tamamladılar. Akıncılar yolları açmak için önden gidiyor ve önlerine çıkan her şeyi yakıp yıkıyordu. Bu toparklardan topladıkları güçlü adamları da ordularına katıyordu. Her şey hazır olduğunda Uzun Hasan'ın ordularına saldırmak üzere yola çıkıldı.

Türk ordularının Uzun Hasan'a karşı saldırıya geçmesi

Türk orduları hazırlıklarını tamamladıktan sonra Kazovası'ndan ve Amasya şehrinden ayrıldı ve Kapadokya'nın şehri olan Tokat'a doğru ilerlemeye başladı. Sonra Sivas[258] şehrine vardı. Sivas büyük bir dağın yakınlarındaydı ve yakınlardan, Trabzon'un dağlarından gelen Kızılırmak (Lais)[259] adında çok büyük bir nehir geçiyordu. Bu nehrin üzerinde çok uzun taş bir köprü vardı. Ordular bu şehri sol kolda bıraktılar ve köprüden geçtiler. Tauro Dağı'nın oralarda, Uzun Hasan'a ait olan Niksar[260] şatosuna vardılar. Burada akıncılar düşman ordusuna saldırdı ve küçük çapta çatışmalar oldu; iki taraf da kayıplar verdi. 12 kişiden oluşan Türk ön birliği bazı düşmanları

258 Sivas. In anticitate Sebastia. (Sivas. İlk çağda Sebastia.

259 Halys; Kızılırmak. (Halys, bugün Kızılırmak)

260 Nichser (I. I. Hellert, Nouvelle atlas physique, politique et historique de l'empire ottoman Paris 1844). (Niksar I. I. Hellert, Osmanlı İmparatorluğu'nun fiziki, politik ve tarihi yeni atlas Paris 11844)

esir aldı. Düşman ordusunun geri kalanı, arkada olan kalabalık Türk ordusundan kaçmaya ve bu tedarikli şatoyu terk etmeye karar verdi. Bütün ordu buraya geldiğinde, savaşacak gücü bulamadıklarından, sol kolda Koyulhisar adında bir şehirle aralarında yakın mesafe bırakarak buradan geçip gittiler. Bu şehir dağlar arasında, alçakta ve etrafı birçok köyle çevrili bir yerdi. Bir dağı aşıp da eteklerine indiklerinde Karahisar (Caraesar)[261] adlı başka bir şehre vardılar.

Burası alüminyum yatakları olan bir yerdi. Ordu şehre yarım mil uzaklıkta konakladı. Şehri boydan boya gezip kontrol eden ordu, yaşayanların büyük bölümünün, hayvanları ve eşyalarıyla birlikte buralardan kaçmış, daha güvenli yerlere ve dağlara saklanmış olduklarını gördü. Ordu aynı gün buradan hareket etti ve çok büyük bir şehre[262], Eğin'e vardı. Burası Erzincan (Arzingian)[263] adını taşıyan büyük bir düzlüğün üzerindeydi. Burası da güçlü, korunaklı bir şehir olmadığından yaşayanların hepsi kaçıp Fırat Nehri'ni geçmişti. Yine de bazıları kalmıştı. Bir kilisede yaşlı bir Ermeni adam buldular. Adam kilisenin içinde, bir sürü kitabın arasında çalışıyordu. Birçok kez ona seslendiler ama hiçbir cevap alamadılar. O, tüm dikkatini önünde açık duran kitaplara vermişti. Birden arkadan kalabalık gelince adamı öldürdüler, kiliseyi de ateşe verdiler. Bunu duyan Türk Beyi, Ermeni adamın aynı zamanda büyük bir filozof olduğunu öğrendi, çok kızdı ve üzüldü.

Küçük Ermenistan'ın bir şehri olan Erzincan'da ordu ilerlemeye devam etti; Fırat'a doğru yaklaşarak Malatya'dan (Malasia)[264] biraz daha uzağa vardı. Bu seyahatimiz sekiz gün sürdü; saat dokuz sularında ordular durdu çünkü önlerine,

261 Karahissar.

262 Tocmai ca în istoria lui Usuncassan (Ramusio II, 68). (Aynen Uzun Hasan'ın Tarihi'ndeki gibi (Ramusio II, 68))

263 In istoria lui Usuncassan (Uzun Hasan'ın Tarihi'nde): Arsingan; Cf. " M. Iosafa Barbaro'nun Seyahati (Ramusio II 108): "Arzengan... eskiden çok büyük bir şehirdi ama günümüzde yarısından çoğu yok olmuştur."

264 Malahia. (Malatya)

Sayda ve Memlük Sultanı'nın hediyeleriyle dolu olan 11 adet tek hörgüçlü deve çıktı. Bu develerin üzerinde beyaz kumaşlara sıkıca sarılı zayıf adamlar vardı. Yoksa bu hayvan çok hızlı gittiğinden ve çok salladığından seyahat etmek zor olabilirdi. Bu 11 adamın bazıları beyaz, bazıları siyahiydi. En önde duranın elinde bir ok[265], çok küçük ve sık harflerle yazılmış bir yazı vardı. Diğerlerinin ellerinde ise sepetler, bu sepetlerin içinde kapalı paketler[266], ekmek ve hâlâ sıcak olan pişmiş etler vardı. Türk Beyi'nin yanına vardıklarında develerden inmeden ve hiç duraklamadan yazıyı ve hediyeleri bıraktılar. Okunan yazıdan, 60 mil uzaklıktan altı saatte geldikleri öğrenildi. Bu yazıya karşılık bir yazı hazırlandı, kendilerine verildi ve bu hayvanlar muhteşem bir hızla yollarına devam edip gözden kayboldular.

Biz daha sonra Grekçede ve doğu dillerinde Eufrates (Fırat) olarak adlandırılan nehrin üzerine geldik. Diğer tarafta ordusuyla Uzun Hasan belirdi. Uzun Hasan büyük ordusu ile buradan geçip geçemeyeceğini kestiremiyordu. Bu nokta, nehrin en geniş olduğu ve kanallara ayrıldığı noktaydı. Ayrıca tepelerin üzerinde büyük düzlükler de vardı. İki ordu da aralarında nehri bırakarak iki tarafa yerleştiler. Uzun Hasan'ın ordusu da çok büyüktü ve yanında Halil, Uğurlu Mehmed ve Zeynel adlarındaki üç oğlu bulunuyordu. Orduda ayrıca Karaman Beyi Pir Ahmed ve İranlılar, Partlar, Erranlılar, Gürcüler ve Tatarlar da vardı. Uzun Hasan'ın Türk savaş ordugâhını gördüğünde hayranlıkla bakakaldığı ve bir süre konuşmadığı görüldü. Sonra İranlıların dilinde, "Vay kahpe ne deryadır!" yani, "Lanet olsun, bu ne deryadır!" anlamına gelen cümleyi söyledi. Bu şekilde Türk ordusunu tıpkı bir denize benzetmişti.

Aynı gün saat dokuzda, iki ordu artık savaşmaya başladı. Rumeli Beylerbeyi olan Has Murad'a, beraberindeki bütün

265 Istoria lui Usuncassan (Uzun Hasan'ın Tarihi): ok.

266 Sepet = ekmek taşımak için kullanılan, söğütten yapılmış, kenarları kalkık bir kap. (Tomasseo ve Bellini "İtalyan dilinin sözlüğü". Torino 1865).

insanlarıyla buradan geçmesi görevi verildi ama çok genç olduğundan ona eşlik etmesi için Mahmud Paşa görevlendirildi. Bayraklar dikildi. Davullar, ziller (kastanyetler) ve diğer enstrümanlar çalındı. Bazı kanallardan yüzerek geçildi, düzlükten düzlüğe atlandı ve nihayet nehrin diğer kıyısına varıldı.

Uzun Hasan'ın ordusunun Türk ordusuyla çarpışması ve Fırat[267] katliamı

Uzun Hasan, Türk ordusunun diğer kıyıya geçtiğini ve kendisinin bulunduğu kıyıya yaklaştığını görünce, onların üzerine bir grup yolladı.

Ordular nehrin ortasındaki kanalda karşı karşıya gelip savaşmaya başladılar. Türkler biraz daha gayret gösterip nehri geçerek karaya çıktıklarında İranlılarla savaşmaya başladılar. Her iki taraf da çok büyük kayıplar verdi. Yaklaşık üç saat savaştıktan sonra, İranlılar nehir kıyısına daha yakın olduklarından, yaralılarına ve adamlarına nispeten daha kolay yardım götürebildiklerinden; nehri yavaş yavaş, teker teker geçen, atlarla geçerken düşen ve boğulan Türkler üzerinde galibiyet kazandılar. Türkler savaştan çekildi. Geri çekilen Türkler, savaş alanından yarım mil uzaklıkta bulunan Mahmud Paşa'nın[268] bulunduğu düzlüğe doğru döndüler. Mahmud Paşa sadece yardım etmemekle kalmadı, aynı zamanda oradan ayrılarak başka bir düzlüğe yerleşti.

Türkler kaçarken büyük bir karmaşa oldu; birçoğu öldürüldü, nehirde boğuldu, diplere, boşluklara sürüklenip gittiler. Boğulanlar arasında Rumeli Beylerbeyi Has Murad da vardı. Has Murad nehir koylarından birinden adamlarıyla beraber atağa geçtiğinde, onun sadık hizmetlileri olan Türkler ona yardım etmek istediler ve İranlılarla savaşmaya başladılar.

267 Tıtlul acesta e în Copia din Ministerul Af. Străine. (Bu başlık Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında vardır.)

268 Mahmud.

Boğulan ve ölen birçok kişi olmasına rağmen İranlılar birçok kanaldan geçip Türkleri takip etmeye devam ettiler ve sonunda daha önce bahsetmiş olduğumuz yere, Mahmud Paşa'nın çekildiği düzlüğe kadar geldiler. İranlılar buraya düzenli bir ordu ile varmışlardı ama yine de bu düzlüğü aşmayı başaramadılar. Mahmud'un adamlarıyla savaşmaya başladılar. Her iki taraf da çok mücadele etti fakat hiçbir taraf üstünlük sağlayamadı. Artık hava kararmaya başladı ve gece oldu. Bunu gören Türk Beyi, oğulları ve diğer savaşçılarla birlikte toplanma kararı aldı ve son emri verdi. Uzun Hasan da aynı şekilde ordusunu topladı.

Böylece iki taraf da çekildi ve birbirlerini takip etmediler. Uzun Hasan bu çarpışmada üstünlük sağlamış oldu diyebiliriz; çünkü adamlarından ölenlerin, boğulanların sayısı çok azdı. Savaş esiri de yoktu. Ama bizimkilerden ölenlerin, boğulanların ve savaş esiri olanların sayısı 12 bin kişiye ulaşmıştı. Bunlar arasında çok değerli kişiler[269] de vardı. Her iki taraf da nehir kıyısında güçlü bir nöbetçi grubu hazırlattı. Çünkü muhtemel bir saldırıya karşı önlem almak istediler.

Bu arada Mahmud Paşa'nın bir düzlükten diğerine kaçmış olmasına ve Has Murad'a yardım etmemiş olmasına Türk Beyi çok içerlemişti. Mahmud Paşa herkes tarafından çok sevildiği için Türk Beyi o güne kadar ona karşı herhangi bir hoşnutsuzluk duymamıştı. Ancak bu olayın dostluğa ihanet olduğunu düşünmeye, bunu bilerek yapmış olduğundan şüphelenmeye başladı. Yine de Mahmud Paşa sevildiğinden ve içeride çok adamı olduğundan, Türk Beyi akıllıca davranarak zamanını, yani ileride de göreceğiniz gibi, kendine zarar gelmeyecek şekilde Mahmud Paşa'yı cezalandırma vaktinin gelmesini bekledi.

269 Cf. Hammer III 162. (bakınız Hammer III 162).

Bu yenilgi karşısında Türk Beyi, Mahmud Paşa'ya olan bütün güvenini kaybetti, ordusunun en kısa yoldan ülkesine geri gönderilmesine karar verdi. Ordudaki askerleri memnun etmek için aldıkları ücretin yanı sıra onlara fazladan para verdi ve yola çıkmalarını emretti.

Savaş alanında onun kölesi olan herkese özgürlüğünü geri verdi[270], böylece Türk Beyi'ni terk etmeyeceklerdi. Onlar da diğer adamları gibi paralı çalışan olacak ve istedikleri şeyi yapabileceklerdi. Türk Beyi bunun gibi daha birçok önlem alarak herkesi hoş tuttu.

Ordugâh hazırlandı ve nehrin kıyısından yürümeye devam ettik. İranlılar da aynı şekilde hareket ettiler. Uzun Hasan nehrin diğer tarafına geçip saldırma fikrine güvenemiyordu. Çünkü Türk ordusunun onlardan daha kalabalık olduğunu görüyordu. Ama oğulları ve emrindekiler onu sürekli saldırmak konusunda ikna etmeye çalışıp rahatsız ediyorlar, yenilgiye uğradıkları için Türklerin kaçmakta olduğunu, saldırmaya devam etmeleri gerektiğini söylüyorlardı.

Bu hususta birçok görüşme yapıldı. Yaklaşık 10 gün sonra Türk ordusu nehirden uzaklaşmıştı. Büyük Ermenistan ile Küçük Ermenistan'ı bölen dağlara doğru, Bayburt kentini sağ tarafta bırakarak yolumuza devam ettik; Maestro'ya, oradan da Trabzon'a doğru ilerleyip bir vadiye vardık. Bu vadiye girip ikinci yerleşmemizden sonra, Ağustos ayının sonlarında, saat 14'te[271], sağımızda, dağların üzerinde İranlılar belirdi. Türk Beyi düşmana doğru döndü, gerekli önlemleri aldı, yerleşik orduların başına Scandelos'un kardeşlerinden biri olan Eustraf'ı bıraktı.

Büyük Türk Beyi, İranlılara saldırmak için dağlara doğru yönelmeye başladı. En önde Anadolu Beylerbeyi olan Davud

270 In istoria lui Usunhassan: (Uzun Hasan'ın Tarihi'nde): hür.

271 2 oare din zi. (Günden iki saat.)

Paşa ve adamları, ayrıca ilk yenilgiden sonra Rumeli halkından kalanlar vardı. Büyük Türk Beyi ilk oğlu Bayezid'i sağına ve ikinci oğlu Mustafa'yı soluna alarak düşmana karşı yürümeye başladı. Dağlık ve zorlu bölgelerden geçerek bir düzlüğe vardık. Düzlüğün diğer tarafında, yaygın bir şekilde yüz tepenin üzerine takımlar halinde dağılmış olan çok sayıda İran ordusu bekliyordu. Türk Beyi de ordularını düzlüğe yaydı ve savaş davulları, ziller ve enstrümanlar çalmaya başladı. O kadar kuvvetli çalınıyordu ki dağlar tepeler inledi. Bu sesi orada olmayan birinin hayal etmesi mümkün bile değildi. İki taraf da bu düzlük üzerinde saldırıya başladı. Düzlük yarım mil genişliğinde ve çok uzundu. Dağların arasında ve yabani bir yerdi. Saldırılar başladı. Uzun Hasan'ın sağında yer alan Karaman Beyi Pir Ahmed, çok sıkı bir mücadelenin sonunda Türk Beyi'nin oğlu Mustafa'ya yenildi ve Uzun Hasan'ın yanına gitti.

Bu arada Uzun Hasan, Türklerin her tarafta, özellikle de sağ tarafta bulunan büyük kumandan Mustafa'nın öncülüğünde üstünlük sağladığını görünce[272], daha fazla beklemeden bir Arap kısrağına atlayıp oradan kaçtı ve böylece yenilgiye uğratılmış oldu. 10 mil uzakta bir düzlük üzerinde olan savaş çadırlarına doğru gitti, buradan savaş esirleri ve ganimetler aldı, oraları yağmaladı. Bu arada Uzun Hasan'ın Zeynel[273] adındaki oğlu öldürüldü ve onu öldüren piyade askeri tarafından kafası Türk Beyi'ne götürüldü. Çünkü Zeynel, babası ata binip uzaklaştığında her tarafı çevrilmiş olan piyadelerin arasına girmişti ve yanındaki birçok adamıyla birlikte öldürüldü. Böylece yenilgi ortaya çıktı.

272 Sollicitudine (Copia Min. Af. Străine) (İhtimam. (Dış Ticaret Bakanlığı'ndaki kopya) După Hammer bătălia ar fi avut loc aproape de Erzendjan la Otlukbelli la 26 Iulie 1473, t. c., p. 66 urm. (Hammer'a göre savaş Erzincan'ın yakınlarında Otlukbeli'de olmuştur, 26 Temmuz 1473'te, sayfa 66)

273 Seinel, (Hammer III, 164).

İranlılardan yaklaşık 10 bin kişi öldü, bundan çok daha fazlası savaş esiri olarak alındı ve günbegün öldürülüyorlardı. Ertesi gün, bütün gece boyunca ateşler yakılarak çalgılarla, şarkılarla kutlamalar yapıldı. Çünkü Mustafa, adamlarıyla Uzun Hasan'ın peşinden gitmiş ve onu uzun süre kovalamıştı. Arkasından birkaç adam daha gitti, bu arada Hasan alana geri döndü. Artık zafer kazanılmıştı. Mustafa, içinde şerbet[274] olan altın bir fincanı elinde tutarak çadırından çıktı ve kutlamaya katıldı. Bu savaş sekiz saat sürdü. Eğer Mustafa olmasaydı, İranlılar savaşmaya devam edeceklerdi. Ama onu gördüklerinde etraflarının çevrilmiş olduğunu düşünüp kaçtılar. Bu savaşta Türk tarafı, yaklaşık 1000 kişi kayıp verdi.

Uzun Hasan'ın savaş için hazırlanan at arabalarının içinde, deri kılıflar içinde[275] ayaklı altın vazolar[276], başka tip altın ve gümüş vazolar, Şiraz'da yapılmış güzel silahlar, güzel aynalar vs. bulundu. Ayrıca 1000 adet at ve çok sayıda deve de satın alındı. Türk orduları alanda üç gün dinlendikten sonra, Türk Beyi geldikleri yoldan geri dönmeye karar verdi. Geldikleri yoldan geri döndüler; çünkü eğer Uzun Hasan ilk kazandığı zaferle kalsaydı, Türk Beyi utançla geri dönecek, Uzun Hasan da kaybettiği toprakları kaybetmemiş sayılacaktı. Bu savaşta Uzun Hasan'ın ikinci oğlu Uğurlu Mehmed[277] de bizim konaklama yerlerimize çok sayıda adamıyla saldırdı. Hızır Bey[278] tarafından püskürtüldü. Kaçmasaydı eğer, esir düşmesine ramak kalmıştı. Ama o bölgeyi iyi tanıdığından kaçmayı başardı.

---

274 Giulebbe (giuleb). Oldukça yoğun, şekerli, içerisine daha kolay içilmesi ve ilaç niteliğinde olması için bazı kokulu bitkilerin, meyvelerin, çiçek özlerinin karıştırıldığı bir şurup. (Tomasseo "İtalyanca dili sözlüğü").

275 Ist. Usuncassan: kösele = farklı amaçlar için kullanılan hayvan derisi; kösele = işlenmiş deri.

276 Ist. Usuncassan: enghistare, Copia Min. Af. străine: ayaklı, boyunlu cam vazo.

277 Yukarıdaki kaynak: Ugurli Mehmed. Ugurlu Mohammed.

278 Cusers in Istoria lui Usuncassan. (Uzun Hasan'ın Tarihi'nde Cusers)

Uzun Hasan'ın yenilgisinden sonra Türk ordusunun dönüşü

Türk ordusu galibiyetten sonra toplanıp Bayburt'a[279] geri dönmeye başladı. Uzun Hasan'ın yenilgisi yüzünden bu bölgede yaşayan halk, evlerini boşaltıp dağlara, daha güvenli yerlere sığınmıştı. Ganimet toplayan akıncılar da İranlılarla karşı karşıya geldiler, bazılarının elinden ganimetler alındı. Onlar da kaçıp Bayburt Kalesi'nin içine kendilerini kapattılar. İranlılar oraya da saldırmak istedi ama savaş alanına haber gidince akıncılara yardım gönderildi ve bunu öğrenen İranlılar da kalabalık gelmeden kaçtılar.

Yolumuza devam ederek Fırat[280] Nehri'nin kıyılarına geldik. Burada terk edilmiş ve yakılmış evler vardı. Akıncılar karşılarına zorluk çıkmadan diğer tarafa geçip aralarında küçükbaş hayvanların da olduğu ganimetleri toplayıp ordugâha geri döndüler.

Ordugâh yola çıktı, önce Kemah (Ersenia) şehrinden geçildi, dört gün sonra da Karahisar'a[281] varıldı. Bu şehir kara bir tepenin üzerinde kurulmuştu. Kayalıklarla çevrili çok güvenli bir yerdi ve kapılara varan[282] dolambaçlı bir yoldan gidiliyordu. Orada yaşayan halk, anlatılanlardan hiçbirini dinlemek istemedi. Oklarla, taşlarla ve sivri uçlu mızraklarla saldırmaya başladılar. Anlaşmaya yanaşmıyor, her yaklaşana saldırıyorlardı. Sonunda mecburen top atışı kullanıldı. Toplardan ikisi yakındaki bir tepenin üzerine atıldı ve büyük hasara yol açtı. Beş gün sonra buradaki halktan ölenler oldu ve herkes korktuğu için anlaşmayı kabul ettiler.

279 Baiburth. v. Iosafa Barbaro (Ramusio II 108): "Sağlam ve surlu kale Bayburt çok verimli toprakları olan bir yer... 1500 ateş". La Hammer (III 164): Baiburd.

280 In Istoria lui Usuncassan corect: Eufrates. (Uzun Hasan'ın Tarihi'nde doğru: Eufrates.)

281 Karahissar. (Karahisar)

282 Loc gol. (Boş yer.)

İçlerinde idareci sıfatıyla Darab[283] adında bir bey vardı. Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel'in adamıydı. Bu sancak, yani bölge, Zeynel'in idaresindeydi. Darab, beyinin savaşta öldüğünü kesilmiş kafası kendisine gösterildiğinde öğrendi. Arkadaşlarından birkaçı ile birlikte acılı bir şekilde ağladı. 17 gün sonra teslim olmaya ve Türk Beyi'ne yardım etmeye karar verdiler. Bazı silahlar ve adamlar bölgede bırakıldı; Darab, Türk Beyi ile birlikte, ama özgür olarak yola çıktı.

Daha sonra kendisine Macaristan sınırında bir bölgenin idaresi verildi. Burası orduların erzak alması için uygun bir yer değildi. Atların otlayabileceği[284] bir yere gitmeleri gerekiyordu. Ordular oradan da ayrılıp Koyulhisar'a[285] geldi. Karahisar'dakiler[286] beylerinin teslim olduğunu ve Zeynel'in öldüğünü öğrenince elçiler göndererek Türk Beyi'nin emrine geçtiler. Aynı şekilde Niksar da (Nichser)[287] bu şekilde yaptı. Türk orduları böylece Sivas şehrine vardı.

Orduların Sivas'a varması ve Büyük Türk Beyi'nin, topraklarına dönüşü

Geldiğimiz yoldan geri dönerek savaş alanından çıktık ve Sivas şehrine vardık. Türk Beyi bu şehirde kandırmak üzere Macaristan elçisini bırakmıştı. Nasıl kandırdığını az ileride göreceğiz. Daha sonra Sivas şehrinden yola çıkıp beş gecenin sonunda Tokat[288] şehrine vardık. Ordular bu şehrin yakınlarına yerleşip yaklaşık 10 gün dinlendiler.

Şimdi Büyük Türk Beyi'nin, Macar Kralı'nı nasıl kandırdığı konusuna geldik. Türk Beyi, Uzun Hasan'a karşı kazandığı galibiyetin büyüklüğünü göstermek istiyordu ama Kral

283 In Istoria lui Usuncassan; Avrap. (Uzun Hasan'ın Tarihi'nde; Avrap.)
284 Otlarla dolu alan.
285 Koullehissar, Koilu – Hissar. (Köylühisar)
286 Karahissar. (Karahisar)
287 Niksar. (Niksar)
288 Tokad. (Tokat)

Matyas'a güvenmiyordu. Krala, Hasan adında bilge bir elçi gönderdi ve ona uzun yıllardır savaştıklarını, her iki tarafın da büyük kayıplar verdiğini, artık barış istediklerini söylemesini emrederek, bu barışı imzalamak üzere kendisine bilge bir elçilerini yollamalarını istedi. Kral Matyas barışı kabul etti ve ... adındaki elçisini, barış imzalama yetkisiyle Türk Beyi'nin yanına gönderdi. Bu elçinin geldiğini öğrenen Türk Beyi, bütün o yerlerin ve şehirlerin yaşayanlarına, bu kişinin çok önemli biri olduğunu, ona gereken sevgiyi ve saygıyı gösterip onu eğlendirmelerini[289] emretti.

Ve böyle de oldu. Elçiler İstanbul'a vardıklarında kendilerine saygılar sunuldu ve en iyi şekilde misafir edildiler. Büyük Türk Beyi, bütün erkânıyla İstanbul Boğazı'ndan birkaç gün önce geçmişti zaten. Türk Beyi büyük bir misafirperverlikle elçinin de boğazdan geçirilmesini emretti ve kendisine onu görmeyi çok arzu ettiğini ama Türk Beyi'nin orada olamayacağını, bahane olarak da düşmanlarının bir yerlerde harekete geçtiğini ve Türk Beyi'nin savaşa hazırlanmakta olduğunu, bu yüzden yola çıktığının söylenmesini istedi. Türk Beyi'nin ayrıca, elçinin bir yerlerde kendisine katılmasını istediği de elçiye iletildi. Elçi için bir kadırga hazırlandı ve Üsküdar'a[290] geçirildi. Yaklaşık sekiz günlük mesafede bulunan Türk Beyi'ne katılması için kendisine eşlik edildi. Elçi, Türk Beyi'nin yanına gitmekte çok arzulu olduğundan hızlı hızlı ilerliyordu. Birkaç gün sonra elçi, Megeri[291] şehrine vardı. Türk Beyi kendisine bir komite gönderdi ve yaklaşık 40 kişilik erkânıyla elçiyi saygılı bir şekilde ağırladı. Orada geceledi.

Ertesi gün Türk Beyi ile buluşma zamanı gelip çattı. Elçi, yanında birçok hediyeyle gelmişti. Türk Beyi'ne aralarında

289 Eğlencei.

290 Scutari (Üsküdar).

291 Angora. (In copia Min. Af. Străine: Angeri). Angora. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın nüshasında: Angeri.) /Ankara/

altın eyerli güzel büyük atların, sekiz beyaz savaş atının çektiği altın at arabasının ve altın eşyaların olduğu hediyeleri sundu. Barıştan başka hiçbir şey konuşulmadı. Ordugâh yola koyuldu ve uzun bir seyahatten sonra Sivas'a vardı. Elçiye buranın hoşuna gidecek bir yer olduğu, maalesef zamansızlıktan ve savaşla ilgilendiklerinden kendisini geri gönderecek vakit bulamadıklarını söylediler. Harcamalarını karşılayabilmesi için kendisine günde 1000 gümüş akçe verileceğini de taahhüt ettiler. Elçiyi avcıları ve adamlarıyla Sivas'ta bıraktılar ve gönlünce eğlenmesini, birkaç gün sonra döneceklerini, gitmelerinin şart olduğunu, onu da güven içinde olması için orada bıraktıklarını belirttiler.

Ordular yola çıktı ve elçi Sivas'ta kaldı. Biz üç ay dışarıda kaldık ve ordular zaferle geri geldi. Bu arada elçi ısrarla ülkesine dönmek için taleplerde bulunuyordu ama geri gönderilmiyordu. Ordugâh Tokat'a geri döndü, erkân toplandı ve bir duyuruda bulunuldu.

Burada intikam için öldürülmek üzere getirilen 200 İranlının kafası kesildi. Aynı şey Sivas'ta da yapıldı. Çünkü bir yıl önce Karaman'a yardıma gelen İran orduları, burada her şeyi yakıp yıkmışlar, büyük zarar vermişlerdi. Her şey elçinin gözleri önünde olup bitiyordu. Elçi geri gönderilmeyi talep etmekten vazgeçmiyordu ama Türk Beyi onun hiçbir talebine karşılık vermiyordu. Elçi, Türk Beyi'ne, Belgrad yakınlarındaki Cavalla ve Güvercinlik Kalelerini bırakmasını söylüyordu. Türk Beyi ise aksine, daha birçok yeri almak istediğini; Iaiza ve Bosna'yı ele geçirdiğini, Kral Matyas'ın buraları haksız bir şekilde elinde tuttuğunu söylüyordu. Büyük Türk Beyi ordugâhtan ayrıldı, farklı yollardan Anguri[292] ve Cutei'e[293] yola çıktı.

292 Angora.

293 Cutaia (Kutaia). Kütahya

Oğlu Amasya'ya gitti, Mustafa da çok eski bir şehir olan, hatta Büyük İskender'in Daryus'un ordularını yendiği söylenen yer olan Kayseri'ye[294] gitti.

Kayseri'den yola çıktığımızda, şehrin sol tarafını takip ederek, Schochusuat adlı beyin sahibi olduğu Zamatia (Zamantı?)[295], daha sonra Aluduli, Aksaray, Niğde[296] ve Bor'a[297] geldik. Sonra Perum'a[298] ve son olarak da Konya'ya[299] vardık. Ordugâhın geri kalanı daha önce söylediğim gibi başka yollardan topraklarına, yani evlerine döndüler.

Altı günlük bir mesafede geride kalan Mahmud Paşa, İstanbul'a vardı. Varışından sonraki üçüncü gün bir divan toplandı ve Türk Beyi, Mahmud Paşa hakkında tutuklama kararı aldırdı. Yeniçerilere emir verdi ve Mahmud Paşa altı ay boyunca kaleye, hazinenin olduğu yere kapatıldı. Büyük Türk Beyi, adı Angher Sinan (Cargiarsina)[300] olan İstanbul subaşısını çağırttı ve Mahmud Paşa'yı kendi elleriyle bir misina ile boğarak öldürmesini emretti. Yanına birkaç adamını almasını söyledi. Ve böyle de yapıldı. Türk Beyi sonra, Mahmud Paşa'nın vezirler gibi onurlu bir şekilde gömülmesini emretti. Mahmud'un, kendisinin yaptırdığı büyük mezara gömülmesini buyurdu. Mezarının üzerine de kurşundan büyük olan birçok kandil ışığının yer aldığı bir kubbe yaptırıldı. Yanında birçok din adamı[301] nöbet tuttu.

Anlaşıldığı kadarıyla Büyük Türk Beyi, arkadaş olmadıkları için Has Murad'a yardım etmeyen Mahmud'u cezalandırmıştı.

294 Caisar, Kaisarie, Cesarea. (Kayseri)

295 In copia Min. Af. Străine: Zanmanim. Această numire pare a fi greşită. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Zanmanim. Bu isimlendirme yanlış gibi görünüyor.)

296 Nekdeh. (Niğde)

297 Bori, Bor.

298 Pare a fi greşită. (Yanlış gibi görünüyor

299 Konia (Iconium). (Konya)

300 In Copia Min. Af. Străine: Angher Sinan. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın nüshasında: Angher Sinan)

301 Yukarıdaki kaynak: Tauhinani.

Türk Beyi de Mahmud'a, askerleri tarafından çok sevilen ve yetki sahibi biri olduğu için güvenmiyordu. Bazıları Mahmud'un, Türk Beyi'nin oğlu Mustafa'ya zehirli bir armut verdiğini ve tam Uzun Hasan ile Mustafa arasında geçen savaş sırasında acıktığı için Mustafa'nın bu armudu yediğini ve ölümüne[302] sebep olan o uzun hastalığa yakalandığını söylemektedir. Ben Maria bunun yalan olduğunu söyleyebilirim. Çünkü o zamanlar Mustafa Bey'in emrindeydim ve evinde bulunuyordum. Babası onu beklerken ve daha önce söylenen altın fincanda ona şerbet sunarken bu anı gördüm ve yaşadım. Yani Türk Beyi'nin Mahmud Paşa'yı öldürtme sebebi, her ne kadar Has Murad'a yardım etmemiş olması ve yenilgiymiş gibi gösterilmek istense de aslında kıskançlıktır. Zehirli armut hikâyesi doğru değildir. Çünkü Mustafa savaştan döndüğünde üç ay sağlıklı bir şekilde yaşamış ve sonra hastalanmış, altı ay sonra da ileride göreceğiniz gibi ölmüştür.

Mustafa 1473 yılının Eylül ayının sonlarında Konya'ya vardığında, eğlence ve dinlence içinde yaşamıştı. Bechsar Gölü'nde yelkenli ve kürekli bir kayığı vardı ve sık sık balığa çıkıyordu. Bu göl Konya'dan yaklaşık bir gün uzaklıktaydı. Yakınlardaki evlere de sık sık misafir oluyordu. Bu evlerde çoğunlukla Rumlar ve Ermeniler yaşıyordu. Evlerin güzel bahçeleri ve üzüm bağları vardı. Çok güzel şaraplar yapılıyordu. Mustafa da arkadaşlarıyla burada şarap içiyor, yemek yiyor, eğleniyor, aşırı durumlara kaçıyor, şahinleriyle ava çıkıyordu. Yaklaşık üç ay sonra, yani Aralık ayının sonlarında, Koçi Bey[303] adındaki bir kumandanını yanında yaklaşık 12 bin adamı ile birlikte Taş ülkesindeki Develi Karahisar'ı[304] kuşatması için gönderdi. Burası hâlâ Karaman Beyi Pir Ahmed'in

302 Cf. asupra mortii lui Mahmud, Hammer III 168 – 172. (bakınız Mahmud'un ölümü üzerine, Hammer III 168-172.)

303 Cozibel, Kodjibeg. (Hammer III 182)

304 Deweli – Karahissar

elindeydi ve Taş'ta[305] güvenli, dağlıklı daha başka yerleri de elinde bulunduruyordu.

Bu dönemde bir gün avdan dönen Mustafa, tüm vücudunun ağrıdığından şikâyet etti ve doktorlar tarafından kendisine ilaçlar verildi. Biraz iyileştikten sonra yemeye, içmeye ve eğlenceler yapmaya tekrar başladı. Sık sık sarhoş oluyordu. Mustafa altı ay boyunca bir iyi bir kötü durumda devam etti. Daha önce adı geçen Koçi Bey de Develi Karahisar'daydı. Oradaki halk onunla anlaşmalar yapmak istiyor ama o bir türlü pes etmiyordu. Türk Beyi'nin oğlu Mustafa ise şahsen oraya gitmek istemiyordu. Fakat bu haberi aldıktan sonra gitmeye karar verdi ve kendisi için bir atlı araba hazırlattı. Çünkü at üstünde gidecek sağlığı yoktu. Hastalıktan kollarında ve bacaklarında derman kalmamıştı. Atlı arabayla ve erkânıyla yola çıktı. 12 gün sonra adı geçen şehre vardık. Konsey toplandı ve üçüncü gün Dricichaia adındaki şehir idarecisine para verilerek anlaşma yapıldı, Mustafa da adamlarını kurtardı.

Bu şehir bir kayalığın üzerine kurulmuştu ve çok sağlamdı. Altında 20 bin kişinin sığabileceği bir kanal vardı. Sadece kuşatılarak alınabilirdi. Bu sırada Mustafa tekrar hastalandı; bölgede birkaç top bırakılarak Konya'ya geri dönülmesi konusunda karar alındı. Şehrin alındığından ve oğlunun tekrar hastalandığından haberdar edilen Türk Beyi, hemen piyade ve atlı 30 bin adamla birlikte Hatmat Paşa'yı oğlunun yanına gönderdi. Gönderilen birliğin içinde doktoru Jacopo di Gaeta da bulunuyordu.

Şimdi Mustafa'ya geri dönelim. Kendisine, güzel bahçelerin ve temiz havanın olduğu Niğde'ye (Niedici)[306] gitmesi önerildi. Çadırlarımızı kurarak buradaki bazı bahçelerde sekiz gün konakladık. Bey iyileşemiyordu. Her geçen

305 Aceste rânduri din urmă lipsesc în copia Min. Af. Străine. (Bu sondaki satırlar Dış Ticaret Bakanlığı'nın nüshasında eksik.)

306 Nigedh.

gün daha da kötüleşiyordu. Doktorun yola çıktığını öğrenince Mida'dan[307] (Maden?) ayrılıp bir an önce Konya'ya geri dönmeyi ve doktoru görmeyi istedi. Yola çıktık ve iki gün içinde Bor'a (Buru)[308] vardık. Büyük bir düzlükte çadırlarımızı kurduk. Çadırlarımıza çok yakın bir yerde kaplıca suları[309] vardı. Ayrıca çok büyük üzüm bağları da bulunuyor ve ortalıkta büyük kakımlar geziniyordu. Bey, rahatsızlığı daha da arttığından biraz iyileşeceğini düşünerek burada birkaç gün dinlenmeyi arzu etti. Bir akşam saat 21'de kaplıcalara götürülmek istedi; üstündekiler çıkarıldı, bütün her tarafı yıkandı, kurulandı, giydirildi ve çadırına tekrar götürüldü. Yatağına uzandı ve hemen sonra kendisine yiyecek bir şeyler verildi. Dinlenmeye başladı. Gece yarısı olduğunda ise fenalaştı ve öldü.

Vezirler hiç vakit kaybetmeden ölümünün gizli kalması gerektiği kararını aldılar. Erkândaki herkese de bu şekilde emirler verildi. Beyin oradan ayrılmak istediği söylendi ve ordugâh toplanıp yola çıktı. Gece soğukta bütün vücudunu açıp içinden bağırsaklarını[310] çıkardılar. Sonra balla[311] ve buğdayla doldurup yıkadılar[312], tekrar diktiler. Katranla kaplanmış bir tabuta koyup üstü kapalı bir at arabasına bindirdiler; iç organları yıkandı ve tuzlanıp onlar da bir kutuya kondu. At arabasına ayrıca iki kişi bindi: Biri Nasuh adında bir cüce[313], diğeri de İsmail adında iri yarı bir adamdı. İsmail'in görevi, herkesi beyin ölmediğine inandırmak için onun sesini taklit etmekti.

307 Mâden?
308 Bori.
309 Soba, ısıtıcı.
310 Sakatat = bağırsaklar. (G.B. Balasseo "İtalyanca cümle bilimi").
311 sıvama
312 Yaylı aletlerde yaya gerekli gerilimi veren şey.
313 Cüce = korkunç derecede küçük insan.

Beyin ölümünden haberdar olanlar, ara sıra üstü kapalı olan at arabasına yaklaşıp ona bir şeyler soruyormuş gibi yapıyorlar, İsmail de sanki bey cevap veriyormuş gibi konuşuyordu. Böylece ordudakiler Mustafa'nın ölmediğini sanıyordu. Daha çok geceleri ilerleyerek altı gün sonra Buru'dan Konya'ya vardık. Orada da beyin ölümünden kimsenin haberdar olmaması için gerekli önlemler alındı. Eğer öğrenirlerse kötü şeyler olabilirdi, çünkü askerler arasında yeniler vardı. Bunlar daha önce Pir Ahmed'in hizmetinde olan askerlerdi.

Şehre ulaştığımızda araba, Mustafa'nın annesinin ve cariyelerinin bulunduğu saraya götürüldü. Annesi henüz oğlunun öldüğünü bilmiyordu. Tabutu görünce büyük bir acı duydu ve yaklaşık yarım saat boyunca hiç konuşmadan öylece bakakaldı. Sonra Mustafa'nın 14 yaşlarındaki tek kızı ile beraber bu kayıp için ağladı. Kızın adı Nergis Şah idi. Diğer bütün cariyeler de ağıt yaktılar.

Ahmed Paşa ordularıyla dönmüştü. Karadan yaklaşık 3 mil uzaklıktaki bir deniz kasabasında konaklıyordu. Buradaki halkın çoğu, aralarında çok az kişinin Rumca bildiği Hristiyan Rumlardan oluşuyordu. Türkçe konuşuyorlardı ve kutsal kitapları Arapça ve Türkçe yazılmıştı.

Maestro Jacopo di Gaeta da dönmüştü ve beyi ölü bulduğu için çok üzüldü. Artık o an için etrafta düşmanlar yoktu; herkes, bütün saray ve erkânı ağıt yakmak[314] için karalar bağladı ve ölünün tabutunu sultanın türbesine götürdüler. Geleneklerinde olduğu gibi birçok imam ile dua ettiler. Yağ lambaları sürekli yanık duruyordu. O zamanlar camilerde kandiller kullanılmıyordu. Atlılar, Büyük Türk Beyi'ne haberi ulaştırmak için yola çıktı. Onun gelişine kadar da imamlar yağ lambalarını hiç söndürmeden ölünün yanında beklediler.

314 Ölülerin arkasından yakılan ağıt (Tomasseo); ölülere saygı anlamında yas tutmak için giyilen giysiler. (Boerio, "Venedik lehçesi sözlüğü").

Büyük Türk Beyi'nin kötü haberi öğrenmesi ve sonrasında yaptıkları

Atlılar İstanbul'a vardığında hiçbiri Türk Beyi'ne ölüm haberini vermeye cesaret edemiyordu. Aralarından sadece Türk Beyi'nin hocalarından olan Hegyasima (Hacı Osman?)[315] adında bir tanesi, yas giysilerinden giydi ve Türk Beyi'nin karşısına çıktı.

Türk Beyi onu gördüğünde, hiçbir şey sormadan kötü haberi tahmin etti, oturduğu Mastabi'den[316] ayağa kalktı, yerdeki halılar kaldırıldı, Türk Beyi yere oturdu ve ağlamaya başladı.[317] Kendini kahrediyordu; elleriyle göğsüne, yüzüne ve bacaklarına vuruyordu. Yerden kalkan tozlar her yanı sarmıştı. Böyle üç gün geçirdi. İstanbul'un dükkânlarını yas için üç gün kapattırdı ve bütün şehir ağladı. Çünkü Mustafa'yı hem babası hem de onu tanıyan herkes çok seviyordu. Liberal ve iyi bir adamdı.

Akşam saat dokuzda Konya'ya vardığımızda Türk Beyi'nden, Ahmed Paşa'nın Taç'ı fethetmesi için yola çıkması emri geldi. Bu ülkede her ne kadar kale kalmamışsa da, sadece dağlık bölgelere ve dar yollara hâkim olan bazı beyler kalmışsa da, burası toprakları verimli ve hayvan açısından zengin bir yerdi.

Ahmed Paşa ordularıyla yola çıktı. Türk Beyi, oğlu Mustafa'nın tabutunun Bursa'ya götürülmesini ve dedelerinin yanına gömülmesini emretti. Böylece Mustafa'nın naaşı annesi, kızı, cariyeler ve bütün saray erkânı ile geleneklere bağlı şekilde törenler yapılarak götürüldü.

Yolda yağ lambaları hâlâ ona eşlik ediyordu. Atlılar selelerini ters koymuşlar ve atların kuyruk uçlarını boyamışlardı. Atların gözlerine bile toz sürülmüştü ve hepsi ağlıyor gibiydi. Bu şekilde yürümeye devam ettik. Solumuzda Meldos

315 In Copia Min. Af. Străine mai corect: Hogi Osman. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında daha doğru: Hoca Osman.)

316 Sokak döşeme taşı (Contarini "Venedik lehçesi cep sözlüğü" Ven 1888).

317 Çatlak.

ve sağımızda Gevale'yi bırakarak verimli ve kalabalık bir şehir olan Akşehir'e[318] geldik. Akşehir'den yola çıktık ve solumuzda Chexassara Şatosu'nu bırakarak üç gün sonra, çok çeşitli demirin işlendiği Sahib Karahisar'a[319] vardık. Buradan yola çıktıktan beş gün sonra Kütahya'ya[320] vardık. Kütahya'dan sonra solumuzda bir dağı bırakarak üç gün sonra asil ve ticari bir şehir olan Bursa'ya[321] geldik. Naaş, geleneklere göre yapılan törenlerden sonra, büyük beylere yaptırılan kubbeli mezar anıtından birine gömüldü. Daha sonra Mustafa ile beraber olan vezirlerle birlikte Mustafa'nın annesinin kaldığı odada toplandık. Odada Mustafa'nın kızı ile diğer cariyeler de vardı. Odadaki herkes gözyaşı döküyordu. Mustafa'nın annesine bir ihtiyacı olduğunda ne gerekiyorsa yapılacağı konusunda söz verildi. O ve Mustafa'nın kızı Nergis Şah, Mustafa'yı öven uzun bir konuşma yaptılar.

Bu konuşma herkesi, Nergis Şah'tan nefret edenleri bile ağlattı. Nergis Şah çok bilge, eğitilmiş ve cesur bir kadındı. Namı İstanbul ve diğer yerlere yayılmıştı. Bursa'da iki gün kaldıktan sonra Büyük Türk Beyi'nden emirler geldi. Mustafa'nın annesinin, cariyelerin bir kısmıyla birlikte Bursa'da kalmasını ve kendisine onurlu bir şekilde yaşayabilmesi için ihtiyaç duyacağı her şeyin bırakılmasını emrediyordu. Geriye kalan bütün cariye ve akrabalar İstanbul'a dönecekti.

Bursa'dan yola çıkıldı ve İznik'e[322] gelindi. Burası her ne kadar düzlükte bulunsa da bir dağın yakınlarındaydı. Yaklaşık yarım mil uzaklıkta bir göl vardı. Buradan İznik Körfezi'ni dolaştık ve dört gün sonra İzmit'e (Nicomedya)[323] oradan da

318 Akschehr. Akhisar
319 Karahissar. Karahisar
320 Kutaia. Kütahya
321 Brussa. Bursa
322 Isnik (Nicea).
323 Isnikmid.

Hereke'ye vardık. Hereke'den[324] iki gün sonra Üsküdar'a[325] varıldı. Herkesin yas kıyafetlerini çıkarıp eskisi gibi giyinmesi emredildi. İstanbul'a girildi ve kadınlar saraya yerleştirildi. Birkaç gün sonra kadınlar, saraylı erkeklerle evlendirildi.

Büyük Türk Beyi, Nergis Şah'ı[326] bir kuzeni ile evlendirdi. Bu gencin adı Ahmed idi. Yani Büyük Türk Beyi'nin büyük oğlu Bayezid'in ilk oğluydu ve Türk Beyi, Ahmed'e küçük oğlu Cem'in[327] elinde bulunan Masto sancaklığını ve Karaman'ı verdi. Mustafa'nın diğer saraylıları olarak Türk Beyi'nin diğer saraylılarıyla birleştirildik ve bizlere de bazı faydalar sağlandı.

Şimdi Ahmed Paşa'ya geri dönelim. Ahmed Paşa Karaman bölgesinde ordularıyla bekliyordu. Toros Dağı'nın yakınlarındaki Larende[328] şehrine yerleşti. Burası büyük bir düzlüktü. İtaat etmeyen halkı rahatsız etmemek için günlerce burada bekledi. Onlarla ticaret ve anlaşma yapmak istiyor ve beylerinden birinin gelip onlarla konuşmasını bekliyordu. Bu beylere Türk Beyi'nin hükmü altına girmeleri sonrasında büyüyecekleri ve epey fayda sağlayacakları haberini gönderdi. Memlük Devleti'nin sınırlarındaydılar. Ahmed Paşa'nın bu halktan istediği tek şey, çok sayıda piyadeydi. Şehrin beyleri Ahmed Paşa ile anlaştı. Anlaşmaya başka katılanlar da oldu. Orduya katılmayı kabul edenler sık sık gelip savaş alıştırmaları yapıyordu.

Ahmed Paşa'ya hayvan ve et getiriyorlar, bazen de birilerini alıp kendi şehirlerine götürüyorlar, birlikte avlanıp eğleniyorlardı. Ahmed Paşa bu şekilde iki ay[329] orada kaldı. İstanbul'a

---

324 Euriciu.

325 Üsküdar (Scutari).

326 Nerzisdad.

327 Djem. (Cem) In manuscrisul editat de Caparozzo(Caparozzo'nun neşrettiği el yazmasında) ("Gio Maria Angiolello ve bilinmeyen elyazısı eserlerinden biri" Vicenza 1889 s. 18) se dă ca reşedintă a lui Djem cetatea Manexia. (Cem'in konutu olarak Manexia Kalesi gösteriliyor.)

328 Laranta, Lorenda, Laranda.

329 Bu işlerle.

geri dönme kararı aldığında beylere bu iyi arkadaşlıklarından dolayı gitmeden önce bir ziyafet vermek istediğini söyledi. Ahmed Paşa aslında bu ziyafeti düzenlemek yerine o şehre bir saldırı düzenlemeyi planlıyordu ve böyle de yaptı[330]. Bütün şehir yağmalandı. Beylerin kafaları kesildi, çok sayıda savaş esiri alındı. Genç kızlar, erkekler ve iyi aileler Trakya'ya götürüldü. Bu esirler aynı zamanda Amorer[331], Sırbistan ve Basilia'ya[332] götürüldü. Ahmed Paşa İstanbul'a geri döndü; babasının ölümüne kadar Cem Sultan sultanlığın başında kaldı.

İşkodra

Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa, İşkodra'ya geldi. İşkodra'nın başında Antonio Loredano[333] bulunuyordu.

Kendisi, susuzlukla birlikte türlü zorluklar çeken bu halkı çok iyi yönetiyordu. Türkler toprak fethetmekte çok deneyim kazanmışlardı ama aynı zamanda çok da kayıp vermişlerdi. İşkodra'da her ne kadar küçük bir su deposu olduğunu bilseler de bu toprakları almak için daha fazla bekleyemediler. Boiana'nın başına insanlar su kullanmasın diye bekçiler bıraktılar. Bu şekilde onları susuzluktan teslim olmaya iteceklerdi. İşkodra'da yaklaşık yedi ordu kumandanı vardı. Bunların

330 Güzel giysilerle kutlamalar için at üzerinde cambazlıklar yapıp ustalık göstermek (Tomaseo).

331 Albania? (Arnavutluk)

332 Bossina? (Bosna)

333 Cf. Sanuto "Venedik Düklerinin Hayatı" (Muratori XXII, s. 1200): 1474'de, Bojana'da kaptanımız General Triadano Gritti 300 kadrıga ile bulunuyordu. ... Türkler Scutari'de savaşa başladılar, içeride 2500 adam vardı. Hepsi de Antonio Loredano'nun cesareti ile cesurca davrandılar. Yeniçeriler ve Asapiler arasından yaklaşık 3000 Türk öldürüldü. Scutari'dekiler kuşatılmış olduğundan ve karada su bulamadıklarından, dışarılara çıktılar. ... 400 adam her biri bir testi suyu içeri taşıdı, diğerleri ise su şehrin içine tekrar girene kadar Türklere karşı koymaya devam etti... Căzură morti 7029 Venetiani (ölü düştüler 7029 Venedikli). Cf. Marco Guazzo "Mahomet'in savaşları hakkında kısa yazı". Ven. 1552 s. 19; Malipiero "Venedik Günlükleri" l. c. 95 urm.; Navagero "Venedik Tarihi" (Muratori XXII p. 1141).

aralarında Santa Barbaralı Francisco ve Carlino da vardı ve hayatta kalabilmek için her türlü önlemi alıyorlardı. Yaklaşık dört yüz kişi susuzluktan öldü. Türkler kendilerine büyük anlaşma tekliflerinde bulunsalar da pes etmek istemiyorlardı. İki ay boyunca hiç yağmur yağmadı, su deposu da neredeyse boşalmıştı. Aralarından biri gülünç olsa da yağmur duasına çıkmayı teklif etti. Tesadüfen öyle bir yağmur yağmaya başladı ki her yer su ile dolup taştı. Türkler de burayı fethetmek için beklemek zorunda kaldılar. Ayrıca Kral Matyas'ın büyük bir ordu ile Belgrad'dan geliyor olduğunu duyan Türk Beyi, Türklerin geri çekilmelerini emretti.

Kefe'nin alınması[334]

Cenevizlilerin elinde bulunan Kefe'nin beyleri ile Tatarlar arasında farklılıklar vardı. Büyük Türk Beyi Kefe'den, Trabzon'dan kaçan bazı genç köleleri geri istiyordu.

Türk Beyi, imparatorun kumandanı Eminek[335] ile görüşmek için birilerini gönderdi. İmparatorun kumandanı, Türk Beyi tarafından kendisine verilecek bütün görevlerde emrinde olacağı garantisini verdi. Bu haberleri götürecek elçi yola çıkmadan önce, Kefe beyleri[336] bundan haberdar oldular

334 Textul cuceririi Caffei e identic cu textul scrissorii publicate de Mi. Canal (Caffa'nın fethi ile ilgili metin Mi. Canal'ın yayımladığı mektubun metniyle aynıdır.: " Başlangıcından günümüze kadar Kırım, ticareti ve Kırım'lı Beyler hakkında tarihi yorumlar". Genova 1856 t. III 346. (Altă versiune la Vigna VII 2 p. 239. Scrissoarea e opera unui anonim toscan, resident în(Başka bir versiyonu Vigna'da Vıı 2 sayfa 139 . Mektup Toskanalı bir anonimin eseridir, Caffa'da ikamet eden Caffa şi făcut prizonier de Turci şie datată din Constantinopol, 15 Aug. 1475. Donato reproduce aproape textual această scrisoare. (ve Türkler tarafından esir alınmıştır, Constantinopol 15 Ağustos 1475 tarihli. Donado bu mektubu neredyse kelime kelimesine yazıyor.)

335 "Savaşın yeni kumandanı, Eminek. (P. Amedeo Vigna "Tauro-Ligurya kolonilerinin diplomatik kodu " "Ligurya halkının yaptıkları", Cenova 1879 v. VII, partea II p. 81). Impărat erà Menghi Kerai. (bakınız VII, II bölüm sayfa 81). Kral Menghi Kerai'dı.

336 Cf. Vigna, Yapılanlar.. VII2 145 "bizler Eminek'in Costantinopol Sultanı'na elçiler gönderdiğini biliyorduk".

ve şehrin içinde yakmış oldukları ateşleri su taşıyarak söndürmeye başladılar.

Ceneviz beylerinin aralarında hep sorunlar oluyordu. Bazıları kumandan Eminek'in öldürülmesini istiyor, bazıları da onu koruyordu. İmparatorun Eminek'i Kefe'ye göndermesinden sonra kendisinin ölümünü[337] isteyen Cenevizliler onu zehirleme planları yaptılar. Fakat Eminek'i destekleyenler kumandanı bundan haberdar edip önüne koyulan hiçbir şeyi yememesini sağladılar. Aslında Eminek'i Kefe'de öldürebilirlerdi[338] ama bir türlü aralarında anlaşamıyorlardı. İmparatoru Eminek'i getirmesi için ikna ettiler.[339] Çünkü Cenevizlilerin kumandan seçme yetkisi yoktu. Manec'in kumandan olan Saxtech[340] adında oğlu vardı. Kendisi sevilen biri olduğu için, vezirleri ve diğer vatandaşları imparatorun fikrine ikna etti.

Saxtech Kefe'den çıktı ve Eminek'in tutuklandığından şüphelenerek birkaç atlı ile beraber gitti, yanında imparatorun kardeşlerinden Haydar'ı da (?)[341] götürdü. Haydar'a, kendisinin tekrar kumandan olması durumunda onu imparator yapabileceğini söyledi. Her gün Kefe kapılarına kadar geliyor ve büyük zarar veriyorlardı. İmparator, Kefe'ye geri döndü ve barış sağlamaya çalıştı. Hem kardeşi Haydar'ı hem de Eminek'i uzaklaştırmayı düşünüyordu. Ama her ikisinin de büyük çıkarları olduğu için kimse pes etmiyordu.[342] Böylece[343]

337 Vigna l. c. 140: Eminek... contra cui ad ipsius extinctionem insidias paravimus...".

338 Vigna ı. c. 82 şi 145. In scrisoarea citată e: (Vigna 1.bölüm 82ve 145.Atıfta bulunan mektupta): "e condursi detto Eminech".

339 Goffredo Lercari e Battista Giustiniani (Vigna 89). (Goffredo Lercari, Battista Giustiniani'dir. (Vigna 89))

340 Seitach, cf. Vigna l. c. 89; în scrisoarea citată (Seitach, bakınız Vigna 1. Bölüm 89; anılan mektupta): Sartiac (Canale 240 şi Sartich (Vigna 240).

341 Haidar la Canal. L. c.: Aidar; la Vigna l. c.: Aydar.

342 Mangiato în scrisoarea citată. (Anılan mektupta Mangiato)

343 Lipseşte în scrisoarea amintită. (Hatırlatılan mektupta yok.)

Türk ordularının gelişini beklediler. Ordu Mart[344] ayının son günü, saat 22'de[345] Kefe'ye vardı. Bu arada İstanbul ve Gelibolu'da başka orduların hazırlandığını da öğrendiler; en geç 21 Mayıs'ta[346] bütün ordular Kefe'de olacaktı. Şehrin her tarafını güçlendirmeye, hendekleri, kaleleri, duvarları kuvvetlendirmeye başladılar. Ama hiçbir işe yaramıyordu. Türklerden önce bir taraftan Eminek, diğer taraftan da Saxtech şehre sürekli saldırıda bulunuyor, üzüm bağlarını yakıp yıkıyordu. Her ikisi de Kefe ile anlaşmaya çalışıyor ama Kefe halkının bir kısmı birini, diğer kısmı ise ötekini desteklediği için bu mümkün görünmüyordu.

Türkler saldırıya geçmeden önce bir anlaşmaya varamadılar. Burada Kefe beylerinin hatası büyük oldu. Eğer aralarında anlaşabilselerdi, Türkler asla Kefe'ye[347] girip ordugâhlarını kuramazdı. Türk ordusunun geleceğini bildikleri halde bir türlü bir şey yapamıyorlardı. Türk orduları Kefe'ye yaklaştı ve Tatarlarla görüştü. Onların Kefe ile savaş halinde olduklarını öğrenmek Türklerin işine yaradı. Haziran ayının birinde, saat yaklaşık üçte, Santa Maria Kilisesi'nin olduğu yerde[348] 1000 atlı çadırlarını kurdu[349] ve şehrin kapılarına dayandı. Orduda toplam 350 yelkenli kadırga[350], 208 kadırga ve 4 büyük gemi

344 Aceeaş dată la Vigna, l. c. 113. (Aynı tarih Vigna'da, 1.Bölüm, 113.)

345 Orele 10 noaptea. (Akşamüstü saat on.)

346 21 Mart la Vigna; 11 Mart la Canale, l. c. corect.: 21 Mart.

347 Aci autorul sau copiştii au eliminat următoarea frază (Burada yazar veya müstensih şu cümleyi çıkarmıştır): Mayıs'ın son günü donanma Chaffa'ya vardı ve büyük bir korku yaşandı vs. Autorul a eliminat acastă frază probabil pentru a nu mai repetă încă odată, intrucât fuse scrisă mai înainte. Vezi pagina precedentă. (Yazar bu cümleyi herhalde bir daha tekrar etmemek için çıkarmıştır, çünkü daha önce yazılmıştı.)

348 In Copia Min. Af. Straine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın nüshasında); "batıya yaklaşık 1000 atlı indi " în scrisoarea citată (Vigna: 242; Canale 348).

349 "Tam bu günde" la Canale, l. c. şi Vigna.

350 La Canal l. c. 250; la Vigna: 350 yelkenli, yani 208 kadırga, 4 büyük kadırga.

vardı[351]. Geri kalanı at taşıyan geleneksel Türk gemileri[352], toplar[353] ve diğer sandallardı. Bu ordu yola çıkmadan önce 500 yelkenli daha yola çıkmıştı.

2 Haziran günü 14 adet top yerleştirildi. Toplardan dördü San Teodoro'daki[354] kulelere, üçü şehir kapılarına ve San Georgio Kalesi'ne, dördü de şehrin içindeki evlere çevrildi. Top sesleri bütün gece durmaksızın sürdü. Âdeta yer sallanıyordu. Top atışlarından ölenler oldu ama daha çok, bu tip bir savaşa alışık olmayan halkı büyük bir korku sardı. Zarar gören her yeri onarmaya çalışıyorlardı. 6 Haziran günü Kefelilerle Türkler bir araya geldiler ve üç günlük bir ateşkes imzaladılar. Aralarından dört elçi ordunun kumandanı olan Ahmed Paşa'ya gönderildi ve kendisine nasıl bir anlaşma yapabilecekleri soruldu. Bu dört elçi şunlardı: S. Giuliano dal Fusto[355], S. Sisto Senturio, S. Battista d'Allegre ve S. Gregorio Rossi. Bunların ne tür bir anlaşma yaptıkları öğrenilemedi.[356] Tek öğrenilen şey, bu elçilerin diğer yedi aile[357] ile birlikte Türklerle anlaştığı

351 "Bunlar tüm gemilerin en büyüğü, uzun ve dar bir yapıları var. Üzerlerinde birçok, yaklaşık yirmi beş kürek var; bu küreklerin konumu ise birbirlerinden oldukça uzakta çünkü söylediğim gibi bu kadırgalar diğerlerinin üçte biri kadar daha uzun." (Jal "Glossaire Nautique").

352 "Bu gemiler doğuda sadece Türkler tarafından kullanılıyor. Türkler bu gemileri at taşımak için kullanıyorlar. Başka bir işte kullanılmıyor." "La palandaria ètait un bâtiment de la famille des vaisseaux ronds; elle portai des voiles carrés, et n'allait point à la rame..." (Jal "Glossaire Nutique"

353 Küçük kürekli kadırga: "Au XV –e, les fustes formaient, dans la famille des batiments à rames, une famille particuliere dont les individus, réunis par des liens communes: la forme générale, la couverte, le gréement, la voilure, l'organisation des rames, différaient entre eux par la grandeur, et par quelque détails quine sont pas connus aujourd'hui. Il y avait des fustes grandes à peu près comme les galères, d'autres petites et qui ressemblaient assez aux brigantins pour que d'un peu loin, on les confondit avec ces navires".

354 In scrisoarea citată (Anılan mektupta): "dört tanesi karaya karşı, 3 tanesi şehrin kapılarına karşı ve San Teodoro kapısının önündeki sağlam sura karşı".

355 Ser Julian dal Fiescho, ser Batista d'Alegro, ser Sisto Centurioni e ser Gregorio Rosso (Vigna 242)

356 "Bunlar ve ailelerinin ne anlaşma yaptıkları" (Vigna 242).

357 Lipseşte şi la Vigna şi la Canale. (Vigna'da da Canale'de de yoktur.)

ve toprakların geri kalanını hileyle sattıklarıydı.[358] Ama halka söyledikleri herkesin güvende olacağı, evli olanların ve o topraklarda doğanların Türk Beyi'ne vergi ödeyerek buralarda kalabileceği, diğer bütün halkın ve tüccarların[359] isterlerse gidebileceği, isterlerse orada kalabileceğiydi.

Bu şekilde toprakları, halklarına danışmadan sattılar. Bu anlaşmadan sonra Türkler üç günlük ateşkesin geçmesini beklemeden, iki saat içinde bayraklarını San Giorgio ve San Teodoro kapılarına diktiler. Toprakların aslında satıldığını çok az kişi biliyordu. Kısa zaman içinde çok üzülerek gerçeği öğrendiler ve Türklerin verdiği zarar[360] epey büyük oldu.

Ayın yedinci ve sekizinci gününde Eflaklılar, Ruslar (Rossiler), Gürcüler, Zichiler ve İtalyanlar dışındaki bütün Hristiyan milletler esir alındı. Bütün eşyalarına el konuldu, köle olarak satıldılar.

Ayın dokuz, on ve on birinci günlerinde kumandan Ahmed Paşa[361], hizmetlilerinden birini, kendisine bu toprakları satan dört kişiyi ve M. Aluise di Gasparino'yu[362] kalan halkın kayıtlarını tutması için görevlendirdi. Ermeni, Rum ve Musevi herkese detaylı bir şekilde[363] nereden geldikleri, ne zamandır Kefe'de oldukları, evli olup olmadıkları gibi sorular soruldu. Herkes çok korkuyordu. Oradan kaçmalarını sağlayacak cevapları arıyorlardı. Sahip oldukları eşyadan daha az mal beyanında bulunurlarsa o beş ihanetçi[364] hain olarak

358 "Bizlere paşa tarafından ... verildiğini ima ettiler vs." (Vigna l. c.).

359 In Copia Min. Af. Străine e corect (Dış Ticaret Bakanlığı'nın nüshasında doğru): yürüyerek yolculuk yapan kişiler.

360 In copiile publicate de Vigna şi Canale textul e clar (Vigna ve Canale'nin yayımladıkları kopyalarda metin açıktır: "Verilen zararların yanı sıra yapılan alçaklık, utanç ve hakaretler de çok büyüktü." Canale l. c.)

361 Kâtip (Canale şi Vigna). (Canale ve Vigna)

362 La Vigna: franchiti. (Vigna'da: franchiti

363 In copiile citate (Anılan nüshalarda): teferruatı ile.

364 Corect: 4. (Doğru: 4.)

damgalanıyorlardı. İşlenmiş gümüşleri[365], sahip oldukları her şeyi vermeleri gerekiyordu.

Ayın on ikisi ve on üçünde, yedi ile yirmi yaş arasındaki kız ve erkeklerin hemen ortaya çıkmaları, aksi takdirde öldürülecekleri emri verildi. On ile yirmi yaş arasında 3 bin genç toplandı; hoşlarına giden 450 genci aldılar. Bunların çoğu evliydi. Kadınlar kocalarından, kocalar da karılarından ayrıldı. Bu kadar bağırış çağırış, ağlama ve çığlık[366] hiçbir yerde görülmemişti. Kendi elleriyle saçını başını yolanlar, kendi tırnaklarıyla kendilerini parçalayanlar oldu. Bazılarının, çocuklarını getirmedikleri için, kafası kesildi. Bazıları ise acıdan delirdi ve geceleri sokaklarda yürümeye başladı[367]. Oğullarından, kızlarından ayrılmak istemeyenler çocuklarının boynuna atlıyordu. Üç kafalı köpek şeklindeki cehennem bekçisi Kerberos bile bu görüntü karşısında duygulanırdı.

Dediğimiz gibi kadın erkek yaklaşık 3 bin köle toplandı. Bu sırada başka bir vahşet daha görüldü. Sekiz günlük, bir aylık ya da bir yaşındaki bebelere süt veren kadınlar dahi kucaklarından bebekleri[368] alınarak esir edildi ve gemilere bindirildi. Çok büyük para karşılığında köle olarak satıldılar.

Ayın on yedisinde emirler verildi ve herkesin daha önce yaptığı gibi dükkânlarını açması söylendi. Herkes çok üzgündü ama bu, acılarına biraz da olsa çare olacaktı.[369] Fakat bu durum kısa sürdü.

365 In copiile citate corect (Doğru anılan kopyalarda): "borçlular işlenmiş altınları ve gümüşleri vermeye zorlandılar".

366 Ghridoni (Vigna 244).

367 Copia Min. Af. Străine corect: latrando. Tot aşà la Vigna şi Canale. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında doğru: latrando./havlama. Aynı şekilde Vigna ve Canale'de de)

368 Bebek. La Vigna: "o masumları kollarından alıp yere bıraktılar, kadınları gemilere bindirdiler..."

369 Çare in scrisoarea citată. (Anılan mektupta çare.)

İtalyanların[370] kazandıkları paranın yarısını üç gün içinde nakit olarak vermeleri emredildi. Ancak bu mümkün değildi. Dolayısıyla sahip oldukları eşyaları vermek zorunda kaldılar. Bu şekilde, istenilen paranın sadece dörtte biri[371] ödenmiş oldu. Geri kalanı için altınlar, işlenmiş gümüşler ve mücevherler ellerinden alındı. Kısacası Kefe'nin yağmalandığını söyleyebiliriz. Ödemeyi yapamayanların ise ne şekilde cezalandırıldıklarını sizlere anlatmayacağım[372]. 18[373] Temmuz günü saat ikide, bir emir daha verildi. Bütün İtalyanlar, İtalyanlarla çalışanlar ve İtalyan köleler bir buçuk gün içinde onlara tahsis edilen gemilere binmemeleri halinde öldürülecekti. Yani karada kalanlar katledilecekti. Kimsenin elinde İtalyan malları kalmayacaktı.[374] Herkes gemilere bindirildi.

Birçok aile deniz kıyısına gelip gemilere binmeye çalışıyordu. Binenler açlıkla birlikte türlü zorluklar çektiler. O duruma düşmek yerine aralarında satılmış olmayı tercih edenler vardı.

11 Temmuz'da herkes gemilere bindi. 12 Temmuz'da Kefe'den yola çıkıldı. 3 Ağustos günü İstanbul kanalına varılmıştı. Burada kara veba[375] salgını başlamıştı. Bu yüzden herkes Ascoder'de[376] indirildi. Veba salgını geçtikden sonra Türk Beyi'nin emri ile İstanbul'da kalmaları sağlandı. Kendilerine Cheivicho[377] adında bir yer verildi. Büyük Türk Beyi, Kefelilerin birlikte oturmalarını, kendilerine oturacak bir ev yapmalarını ve başka mahallelere çıkmamalarını emretti. Kısa süre

370 Yukarıdaki kaynak: Latinler.

371 Yukaridaki kaynak: üçte biri

372 Yukarıdaki kaynak: Sana söylemeyeceğim. Donato a eliminat, cum erà şi natural, acea parte din scrisoare, în care autorul provesteşte fratelui său modul cum a fost făcut. (Donado, doğal olarak, yazarın kardeşine nasıl yapıldığını anlatan mektuptaki bölümü çıkardı)

373 Corect: 8 Iulie. (Doğru: 8 Temmuz)

374 La Vigna şi Canale: "evler ev aletleri ile doluydu". (Vigna ve Canale'de)

375 In scrisoarea cita tă: hastalık. (Anılan mektupta: hastalık.)

376 Yukarıdaki kaynak: "herkesi hakaretlerle Türk tarafında indirdiler."

377 Lipseşte la Vigna şi Canale. (Vigna ve Canale'de eksik.)

içinde güzel evler, kiliseler inşa edildi ve mahalleler kuruldu; bu yüzden buranın adı Cheivicho olarak kalmadı, burada oturanların onuruna Kefe olarak değiştirildi.[378]

Kefe'den dönen bu ordu, dönüş esnasında Büyük Deniz[379] kıyısında bulunan Cupa, Zibano, Todoro Lumanicha ve birçok başka yeri ve gemileri daha ele geçirdi.

Bu sırada Büyük Türk Beyi kara veba yüzünden dağda kalıyor, keyfine bakıyordu. Macarların ordusu ile Belgrad'a geldiğini öğrenince ona da zarar vermelerinden korktuğu için Türk ordusunun İstanbul'a dönmesini emretti ve kendisi de Chieserbech Dağı'ndan yola çıktı. Bu dağ Edirne ile Edirne'den Yunanistan'a doğru yaklaşık 60 mil uzaklıkta olan Leiherchilesia adında bir yer arasındaydı. Türk Beyi Filibe'ye gelip adamlarıyla bir toplantı yaptı. Oradan Sırbistan'ın girişinde bulunan Sofya'ya geldi. Burada bütün Ekim ayı boyunca kaldı. Kış yaklaştığı zaman Terkos Dağı yakınlarındaki, İstanbul'a 40 mil uzaklıkta olan Vize'ye[380] döndü. Burada veba salgını geçene kadar kaldı. Hava her ne kadar soğuk olsa da çadırlarını buraya kurdu. Sonunda İstanbul'a geri döndü. Bu arada donanma Büyük Deniz'den bir sürü ganimet ve esirle beraber dönmüştü.

---

378 Alte izvoare asupra căderii Cafei: Hurmuzaki "Documente" II[1] No: 15 p. 12 (Cafa'nın çöküşü üzerine başka kaynaklar: Hurmuzaki "Belgeler" II1 Nu. 15 sayfa 12); "Laudivio da Vezzano'nun mektupları", (Rodos 1 Aug. 1475) (Rodos 1 Ağustos 1475) "Arkeoloji, tarih ve güzel sanatlar gazetesi" a. II, Genova 1875 s. 137 urm.; Mai pe larg (Daha ayrıntılı): "Genoa Cumhuriyeti'nin Yasaklı Günlükleri, da Agostino Giustiniani" Genoa 1537 beşinci kitap s. 227 – 8; Malipiero, "Venedik Günlükleri " s. 111; "Uberti Folietae patricii Genuensis Historiae Genovensium libri XII" Genova 1585, p. 244 – 5.

379 Aceste localităti sun aceste numiri, nu se găsesc pe coastele mării negrei. Probabil sunt greşit transcrise. Cupa probabil e Mangup. Printre alte ctăti, cari au fost supuse, cea mai însemnată a fost Tana (Asof). (Bu yerleşim yerleri, bu isimlerle Karadeniz kıyılarında yoktur. Herhalde transkripsiyonları yanlış. Cupa muhtemelen Mangup'tur. Fethedilen diğer kaleler arasında, en önemli Tana /Asof) oldu.

380 Wiza

O kış Macarlar geldi ve Türk kumandanı tarafından yaptırılan kaleyi[381] ele geçirdi. Bu kale Tuna ve Sava Nehirleri arasında, Belgrad'a yaklaşık 8 mil uzaklıktaydı ve Belgrad şehrine büyük zarar veriyordu.

Şimdi Ahmed Paşa'ya geri dönelim. Ahmed Paşa Kefe'den ayrılmadan önce, Cenova'dan ve başka yerlerden mallarıyla Kefe'ye gelen, büyük bölümünü İtalyanların ve yabancıların oluşturduğu yaklaşık 300 genci toplamıştı. Hepsini gemilere bindirdi ve İstanbul'a doğru yola çıktılar. Aralarında denizcilikten çok iyi anlayanlar vardı. Büyük Deniz'de birçok seyahat yapmışlar ve bu mesleği iyi öğrenmişlerdi.

Aralarında gizli bir anlaşma yaptılar; çünkü İstanbul'a gitmek ve Türklerin kölesi olmak istemiyorlardı. Deniz üzerinde, planlarını uygulayabilecekleri uygun bir yere geldiklerini görünce, hepsi birlik olup denizcilere saldırdılar ve bazılarını öldürüp bir kısmını da denize attılar. Böylece geminin kumandasını ellerine geçirmiş oldular. Büyük Deniz üzerinde olan ve Eflak Beyi Kont Stefan'a ait olan Akkirman'a[382] varınca Türkler tarafından Kara Boğdan diye adlandırılan Kont Stefan tarafından kabul edildiler. Kara Boğdan gemiyi[383]

381 Sabacz in 1475; v. Bonfinius ed. Basel, p. 602 urm. (1475'te Sabacz; bakınız Bonfinius, Basel yay. Sayfa 602); Zinkeisen, II, 371 urm.; "Mátyas Király levelei", t. l.

382 Cf. Agostino Giustiniani "Cenova Günlükleri", Cenova 1537, s. 228: "... fırıncı Simon yanında İstanbul'da esir düşmüş olan diğer Cenevizlilerle gemilerini Türklere karşı sürdüler, birçoğunu öldürüldüler ve gemilerle Mocastro'ya gittiler..."

383 Yukarıdaki kaynak: Mocastro Beyi hepsini ülkesinden kovdu..."; cf. Ubertus Folieta, "Hist. Genov.", p. 245: "vrum in nonnullis minutis rebus dividendis orta inter illos contentione, cum a verbis ad iurgia postremo ad ferrum venisset, dominus Moncastri haec sentiens, navim ed praedam sibi assumit ipsosque nudos et omni re spoliatos dimittit". După relaţia lui Balthasar de Piscia, Stefan cel Mare i – ar fi făcut sclavi, in care situaţie au rămas până în vara anului 1476, când folosindu – se de învălmăşeala produsă prin năvălirea lui Mohamed, tinerii din Caffa au scăpat în Polonia Balthasar de Piscia'nın bilgisine göre, Büyük Ştefan onları köle etmiştir ki 1476'ya kadar bu durumda kalmışlardır, Muhammed'in saldırısıyla birlikte oluşan kargaşadan istifade ederek Caffalı gençler Polonya'ya kaçtılar: "contra eorum spem a Stephano

ve ganimetleri alıp bu gençleri serbest bıraktı. Gençlerin bir kısmı Lehistan'a, bir kısmı Macaristan'a, bir kısmı İtalya'ya ve bir kısmı da Cenova'ya gitti.

Büyük Türk Beyi haberi alınca çok sinirlendi ve kendisine vergi ödeyen Kont Stefan'a bir elçi göndererek hemen gemisini, içindeki ganimetleri ve gençleri eksiksiz bir şekilde geri göndermesini, aksi halde çok kötü şeyler olacağını söyledi. Kont Stefan ise bunu yapmak zorunda olmadığını, topraklarının ve limanlarının özgür yerler olduğunu, herkesin istediği gibi gelip kalabileceğini, oraya her saat başı insanların geldiğini söyledi. Bu gemidekilerin de diğer insanlar gibi oraya gelmiş ve özgür bırakılmış olduklarını bildirdi. Tabii bunlar Kont Stefan'ın söyledikleriydi.

Büyük Türk Beyi'nin, ordusunu Kara Boğdan'a göndermesi

Elçi[384] döner dönmez Büyük Türk Beyi, Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman'ı yaklaşık 30 bin atlı[385] ile Kara Boğdan'ın ülkesine gönderdi. Eflak hayvan açısından çok zengin bir ülkeydi. Burada çok güzel atlar ve sığırlar vardı. Kış olmasına

---

Valachie minoris Vaivoda in servitutem redacti sunt, decem menses in oppido Ciuciavie sub dura servitute manserunt". Columna lui Traian, 1876, p. 377. (Traian'ın Sütunu, 1876, sayfa 377)

384 Aici e o greşeală cronologică. Expediţia contra Caffei a urmat după expediţia Paşei Soliman contra lui Ştefan cel Mare. (Burada kronolojik bir hata var. Caffa'ya karşı yapılan sefer Süleyman Paşa'nın Büyük Ştefan'a karşı yaptığı seferden sonra oldu.)

385 Navagero ("Historia Veneta" p. 1144) ridică numărul soldaţilor din oastea lui Soliman la 120.000 (Muratori XXII, p. 1143); cf. Analele Veneţiene la Iorga, "Acte şi Fragmente", III, p. 86, unde se dă ca număr al oştenilor tot 120.000. Asemenea scrisoarea din Buda. (Navagero ("Historia Veneta" sayfa 1144) Süleyman'ın ordusundaki asker sayısını 120.000'e çıkarıyor (Muratori XXII, sayfa 1143); bakınız Iorga'da Venedik Kronikleri, "Döküman ve Bölümler/ Fragmanlar", III, sayfa 86, askerlerin sayısı yine 120.000 olarak veriliyor. Aynen Buda'daki mektup. (Ibidem). Vezi Iorga, "Geschichte des rumänischen Volkes", I, p. 949 şi "Istoria lui ştefan cel Mare". (Aynı eserde). Bakınız İorga, "Romen Halkın Tarihi", I, sayfa 949 ve "Büyük Ştefan'ın Tarihi"

rağmen bu hayvanlardan fayda sağlamak isteyen daha birçok kişi de orduyla beraber yola çıktı.

Tuna Nehri, her seferinde 14 tane at taşıyan teknelerle geçildi. Bu teknelerden Tuna Nehri kıyısındaki Silistre ve Vidin'de (Avidam)[386] çok sayıda vardı.

Türklerin saldırmak için geldiklerini öğrenen Kara Boğdan hemen ordularını düzenledi ve Türklerle savaşmaya başladı. Türkleri Tuna kıyılarına kadar kovaladı ve çok önemli kişileri esir aldı. Süleyman Paşa da kaçtı; teknelere binmek isteyen birçok kişi Tuna Nehri'ne atladı ve boğuldu.

Süleyman Paşa'nın yenilgisini öğrenen Türk Beyi'nin, Stefan Voyvoda'ya olan kızgınlığı arttı ve ilkbaharda şahsen gidip intikam almaya karar verdi. Ordularının da ilkbaharda hazır olmasını emretti. Türk Beyi'nin nereye gitmek istediğini bilen çok az kişi vardı.[387]

Türk Beyi daha önce bahsettiğimiz kale kuşatması için de Macaristan'a çok kızgındı. Macarlar ayrıca Belgrad'dan 18 mil uzaklıkta, Tuna Nehri kıyılarında olan Smedevro yani Semendire bölgesine de büyük zararlar vermişti.

---

386 Avidun = Viddin.

387 Asupra bătăliei dela Vaslui, dela 10 Ianuarie 1475, vezi Seadeddin. Trad. Galland. İnedit, Bibl. Nat. f. fr. No. 6074 f° 334; vezi misiva lui Ştefan despre bătălie la orga, "Acte şi Fragmente", III, p. 91: cf. şi p. 92 – 95; Iorga, "Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe"; Iorga, "Geschichte des rumänischen Volkes", I, p. 349; I. Bogdan, "Vechile cronici Moldovenești", p. 55. Cronici polone: Dlugosz şi Kromer. (10 Ocak 1475'daki, Vaslui Muharebesi üzerine, bakınız Seadeddin. Çeviri Galland. Yayımlanmamış, Milli Kütüphane, Fransızca, Nu.6074 f0 334; bakınız İorga'daki Ştefan'ın muharebe üzerine mektubu, "Döküman ve Bölümler/Fragmanlar", III, sayfa 91: sayfa 92-95;İorga, "Kili ve Beyaz Kale Üzerine Tarihi Çalışmalar"; İorga, "Romen Halkın Tarihi", I, sayfa 349; I. Boğdan, "Moldovalı Eski Kronikler", sayfa 55. Lehçe Kronikleri: Dludosz ve Kromer.

Büyük Türk Beyi'nin Kara Boğdan'a gidişi

1476 yılının Mart sonlarında Büyük Türk, bütün erkânı ile birlikte İstanbul'dan yola çıktı. İlk konakladıkları yer Küçükçekmece[388] ve Büyükçekmece koyları arasında bir yerdi. Daha sonra deniz üzerinde bir şatonun ve birçok rüzgâr değirmeninin olduğu Silivri'de[389], sonra Çorlu'da[390], Eschi'de [391], Burgaz'da (Lüleburgaz)[392], Karestian'da, [393] Suguteli'de ve Kafessa'da[394] konakladı. Kafessa büyük bir yerdi. Daha önce Türk Beyi'nin buradan geçen sekreterlerinden birinin kitapları ve eşyaları çalınmıştı. Kendisi bunu Türk Beyi'ne iletti. Türk Beyi üç gün içinde bu eşyaların bulunmasını emretti. Eşyalar önce bulunamadı ama daha sonra Türk Beyi'nin yapacaklarından korkanlar hırsızı buldular. Eşyalar Türk Beyi'ne verildi ve hırsız da asıldı.

Kafessa'daki villada burayı konaklama yeri olarak kullanan birkaç kişiden başka kimse kalmıyordu. Büyük Türk Beyi buraya sonradan Anadolu'dan getirdiği birçok insanı yerleştirdi[395]. Kafessa'dan ayrılan Türk Beyi yaklaşık 2 mil uzaklıktaki Edirne Ovası'na vardı. Burası aslında Arda[396], Tunca (Cugian)[397] ve Meriç[398] adlı nehirlerle çevrili bir adaydı. Bü-

388 Chiecmeze (Cekmedže).

389 Silivri (Selymbria).

390 Corlu (Tschorli). Çorlu

391 Eschi e amintit şi în istoria expediţiei dela Negroponte 8Capparozo 151. Eğriboz Adası seferi tarihinde Eschi de anılıyor. (Capparozo 151).

392 Pergas, Burgas? Tschatschi Burgas?

393 Pare e fi o greşeală. Karistiran e mai în sud, spre Constantinopole. (Bir hata gibi görünüyor Karistiran daha güneyde, İstanbul'a doğru.)

394 In istoria expediţiei dela Negroponte (Capparozzo l. c. p. 15) e Hafassa. Haffsa. / Eğriboz Adası seferi tarihinde (Capparozo I. bölüm sayfa 15) Hafassa'dır. Haffsa.

395 Această provestire să află şi în "Istoria expediţiei dela Negroponte" a lui Angiolello (ed. Capparozzo l. c.) Bu hikâye Angiolello'nun "Eğriboz Adası Seferi Tarihi"nde de yer alıyor (Capparozzo yayınları I. bölüm)

396 Arda.

397 Tundja.

398 Mariţa.

yük Türk Beyi burada kırk gün konakladı. Hem atlarını otlattı hem de orduyu düzenledi.

Bu arada Mora Sancağı'nı elinde bulunduran Selch Paşa, Büyük Türk Beyi'ne 100 esir gönderdi. Zavallıların hepsinin kafası kesildi.

Yine bu sırada, daha önceden Macarların fethettiği söylenen kalede[399] hizmet veren yeniçeri (Ianizari)[400], gitmek veya kalmakta özgür bırakıldı. Bazıları Macarların[401] hizmetinde kalmayı tercih etti, çünkü büyük bölümü Hristiyanların çocuklarıydı. Yaklaşık 200 asker ise özür dilemek için saraya gitti. Bu topluluk, ellerinde yiyecek içecek olmadığı için mecburen teslim olduklarını, her taraf surlarla çevrili olduğu için hiçbir yere kaçamadıklarını, düşmanın sık sık kaleyi top ateşine tuttuğunu bildirdikten sonra, vezirler aracılığıyla Türk Beyi'ne, bu kadar sadık hizmetlilerini kaybetmemesini, her zaman onun emrinde olacaklarını iletmişlerdi.

Büyük Türk Beyi, onun izni olmadan kalelerin böyle teslim edilmesinin affedilecek bir yanı olmadığını düşündü; bu yüzden 200 askerin, boyunlarına taş bağlanarak nehirlere atılmasını yani boğdurulmasını emretti.

Rumeli ve Anadolu halkı toplanarak, yaklaşık 150 bin kişilik bir orduyla Edirne yakınlarına geldi. Buradan geçerek Cuitalechz[402] adında bir kasabada konakladı. Bu kasabada çok sayıda toprak kap yapılıyordu. Kasabada herkesin, 150 yaşında olduğunu söylediği gözleri görmeyen bir adam

399 Sabacz.

400 Evident că e greşit: In Copia Minis. Af. Str. Corect: Ianizari. (Apaçık yanlış: Dış Ticaret Bakanlığın kopyasında doğru: İanizari.)

401 Mătiaş Corvin. Vezi "Monumenta Hungariae historica", I Diplomataria, t. V. (Matiaş Corvin. Bakınız "Monumenta Hungariae historica", I Diplomataria, t. V.

402 In Copia Min. Af. Str.: Cinochoczi. In ambele copii numirea e greşită. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Cinochoczi. Her iki kopyada adlandırma yanlıştır.)

yaşıyordu. Bu adam 120 yıllık olayları hatırladığını, Tatarların Edirne'nin kasabalarına gelip zarar verdiğini söylüyordu.

Büyük Türk Beyi ordusuyla yola çıktı, Balem[403] Dağı'nı aştı, Grego ve Levante'ye doğru yürüdü, bu dağın arkasını takip ederek bir tepe üzerinde bulunan Aitos Şatosu'na vardı. Burada peksimet ve çeşitli yiyecekleri depolayıp birkaç gün daha yürüyerek Varna'ya, Büyük Deniz üzerindeki şatoya vardı. Burada, Kral Matyas'ın babası olan Giovanni Bianco'dan[404] önce, bir Macar Kralı'nın öldüğü söyleniyordu. Şatonun etrafının hendekle desteklenmiş olduğuna dair izler de vardı. Ayrıca buraya tepe tepe insan kemikleri de yığılmıştı.

Ordular Büyük Deniz'in sahillerinde yürümeye devam ettiler. Hem avantajları hem de dezavantajları vardı. Varna Şatosu'ndan çıktıktan sonra iki gün boyunca tek bir kasabaya veya eve rastlamadılar. Oradan da Tuna Nehri'ne varana kadar sekiz gün boyunca bakir yerlerden geçtiler ve ortada tatlı sudan iz bile yoktu. Kumsalda kazdıkları kuyudan çıkan deniz suyunu içiyorlardı.

Abrozid (Dobruca?)[405] adı verilen bu ıssız yerde, büyük çekirge istilasına uğradık. Saldırgan kırmızı çekirgelerdi bunlar. Görmeyen kimse inanmazdı. Bu büyük çekirge bulutları, güneşi kapatıyordu. Yere konduklarında ordu çadırlarına ve yiyeceklere büyük zararlar veriyordu[406]. Yemek pişirmek mümkün değildi. Kapakları olmayan toprak kapların[407] içi çekirgelerle doluyordu.

Atlar da bu çekirgelerden büyük zarar gördü. Kulaklarına kadar çuvallar geçiriliyordu. Bu yüzden gündüzleri çadırda kalıyor, geceleri yola çıkıyorduk. Tuna Nehri'nin bir kolundan

403 Balkanlar.

404 Hunyadi. Regele căzut aci în luptă a fost Vlaadislav III. (1444). (Burada savaşta düşen/ölen kral III. Vlaadislav'dı. -1444).

405 Dobrogea. Dobruca

406 Kemirmek. (Contarini P., "Venedik lehçesi sözlüğü").

407 Daha çok yemek pişirmek için kullanılan toprak kap. (Boerio l. c.).

gün boyu yürüdük. Yarım gün sonra tatlı suya ulaştık. Böylece çekirgelerin saldırısından kurtulmuş olduk. Orduların önünden saka (sacha) ismi verilen adamlar gidiyordu. Bunlar ihtiyaç anı için önde yürüyen kimselerdi. Ellerindeki deri çuvalların[408] içinde su ve bardak taşıyor, isteyene su veriyorlardı. Susuzluktan zarar gören birçok kişi, tatlı suyu içerken fazla kaçırdıkları için kalp krizinden öldü. Çekirgelerin Lehistan'a, oradan da Alman topraklarına doğru gittiği söyleniyordu.

Büyük Tuna Nehri'nin en geniş yerine vardığımızda Vidin[409] ve Silistre'den gelen çok sayıda gemi ile buluştuk. Bu önceden planlanmıştı.

Büyük Türk Beyi, adamlarından en iyilerinin[410] yürüyerek, hiç vakit kaybetmeden öncü birlikle beraber nehri geçmesini, daha sonra ordunun, düşman saldırısına uğramadan güvenli bir şekilde nehri geçmesi için gerekli önlemlerin alınmasını emretti. Bu şekilde bütün ordu nehri geçti, çadırlar kuruldu ve güvenliğinden emin olan Türk Beyi de üç gün sonra yanında kalan korumalarıyla beraber nehri geçerek onlara katıldı. Ülkedeki bütün kasabalar ve evler terk edilmiş, her yer yakılıp yıkılmıştı[411]. Kont Stefan, Türk Beyi'ne karşı gelinmeyeceğini bildiği için oradaki halkını da toplayıp kaçmış, dağları geçip Lehistan'a doğru ilerlemişti. Toprakları terk

408 Testi= deri çuvallar.

409 Vidin.

410 Adamlarından en iyilerini = floarea oastei sale. (onun ordusunun çiçeği)

411 Pustiirea ţerii, din ordinul lui Ştefan, e confirmată şi de Balthasar Piscia ("Columna lui Traian" 1876, p. 379), care scrie următoarele (Ştefan'ın emrinden, ülkenin yıkılıp yakılması, Balthasar Piscia tarafından da onaylanıyor) ("Traian'ın Sütünu" 1876, sayfa 379), ki şunları yazıyor: "Incineravit itaque opida śeu civitates istas, Iassum scilicet, Baccum, Romanbazar et Bagnam. Incole vero illarum urbium cum Turchorum adventum multo ante rescissent, cum multis bonis se ad tuta loca receperunt, alij Ungariam, alii Russiam versus iter fecerunt... tot aşà Seadeddin (Trad. Galland, manuscris în Bibl. Nat.) Aynı şekilde Seadeddin (Galland çevirisi, Milli Kütüphane'de elyazması): "Le Bogdan... mit le feu par toutes les campagnes et n'y laissa ni verdure, ni grains afin d'oster le moien d'y pouvoir subsister faute de fourrage et de vivres".

etmeden önce bütün buğdayları, otları[412] kestirip yaktırmış, bu şekilde oraların terk edilmiş[413] olduğu görüntüsünü verip Türk Beyi'ni kandırmaya çalışmıştı. Her taraftan duman çıkıyordu. Herkesin eli yüzü dumandan simsiyah olmuştu. Atlar da burunlarına kaçan dumandan rahatsız oluyordu.[414] Ama ne Türk Beyi ne de diğer süvariler atlarından indi. Her yeri at üstünde kontrol ettiler.

Aşağı Eflak'ın beyi olan Basarab da[415] 12 bin Hristiyan Ulah[416] ile Büyük Türk Beyi'nin hizmetindeydi ve ordunun arkasında ayrı bir yerde duruyordu.

Kont Stefan ülkesine çekilmiş, Ulahların ve Ermenilerin oluşturduğu 20[417] bin kişilik bir orduyla bekliyordu. Bir ormandaki ağaçları kestirip burayı güçlendirmiş[418] ve birkaç tane de top yerleştirmişti. Türk ordusu da o ormandan geçip

412 Biave = biade.

413 Tot aşà Seadeddin (aynı şekilde Seadeddin): "L'armée marcha pendant plusieurs jours sans sçavoir ou elle alloit, sans trouver de vivres et sans pouvoir dormir n'aiant pas d'autres matelas que la terre et d'autres coussins que des pierres pour se reposer".

414 Tocmai aşà Seadeddin (aynı şekilde Seadeddin): "... de la poussiere qui leur entroit par les narines, par le autres conduits et particulièrement par les yeux que plusieurs perdirent..."

415 Laiot Basarabă. Cf. Melchisedec "Inscripţiunea dela Mănastirea Războieni" (Analele Academiei Române, seria II, t. VII, secţ. II, Buc. 1885). (Laiot Basaraba. Bakınız Melchisedec" Razboieni Manastır'daki Yazıtlar" (Romen Akademinin....., seri II, T.VII, sect. II, Bükreş 1885)

416 "Relaţia omului lui Tepeş" publicată în "Acta extera" V, p. 319, dă ca număr al Muntenilor cifra de 9000. ("Tepeş'in adamının ilişkisi", "Acta extera"da yayımlanmıştır V, sayfa 319, Munteniyalıların rakamını 9000 olarak veriyor.

417 Cifra aceasta pare foarte probabilă. Baltazar de Piscia raportà că în momentul când mergeà spre Dunăre să întâmpine pe Turci Ştefan aveà 40.000; mai târziu însă, după lupta cu ţătarii, ar mai fi rămas numai cu vro 10.000. (Columna lui Traian 1876, p. 378). (Bu rakam pek muhtemeldir. Baltazar de Piscia anlatıyor ki Tuna'ya doğru giderken Türkleri karşılamak için Ştefan'ın 40.000 vardı; daha sonra ise, Tatarlarla olan savaştan sonra, yaklaşık 10.000 ile kalmıştır. (Traian'ın Sütunu 1876, sayfa 378)).

418 Pădurea dela Răsboeni. (Razboieni'deki orman).

Eflak'ın verimli topraklarından olan Sanzana'ya (Suceava)[419] doğru ilerleyecekti.

Bir önceki kış Kont Stefan'a yenilen Rumeli Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın ordusu, Türk ordusunun önünden gidiyordu. Süleyman Paşa'nın ordusu, sözü geçen ormana yakın bir yerde, Kont Stefan'ın konakladığı yerden 5 mil[420] uzakta konaklıyordu. Yemek yedikten sonra, saat dokuz gibi, Kont Stefan korunaklı yerden çıkıp Süleyman Paşa'nın askerlerini kovalamaya başladı. Aralarından birkaçı da öldü. Onları çadırlarına kadar takip ettiler. Süleyman Paşa hemen atına binip karşı saldırıya geçti. Her iki taraf da çok kayıp verdi. Süleyman Paşa'nın ordusu daha büyük olduğundan ve orduya sürekli yardıma gelindiğinden, Kont Stefan ormandaki korunaklı yerine geri dönüp saklanmak zorunda kaldı. Burası silahlarla korunuyor, saldıran Türkler ise geri püskürtülüyordu.

Büyük Türk Beyi, artık savaşın başladığını anladı, atına binerek ordusuyla harekete geçti. Önden yeniçerileri gönderdi. Kendisi de onları arkadan takip etmeye başladı.

Çok geniş[421], suyu azalmış bir su yoluna vardık. Su yolunun kıyısında, düşmanın silahlı saldırısına uğradık ama bir mil uzakta olduğumuzdan bize çok zarar veremiyorlardı[422]. Su yolunun diğer kıyısına geçtiğimizde silahla saldırılar devam

419 Suceava.

420 Acest atac a lui Ştefan contra avantgardei conduse de Soliman Paşa nu se mai găseşte povestit în alte izvoare. (Ştefan'ın bu saldırısı Süleyman Paşa'nın yönetimindeki avangard/öncü/pişdarkarşı başka kaynaklarda anlatılmamaktadır).

421 Valea Albă sau Pârâul Alb. (Beyaz Ova veya Beyaz Dere).

422 Tocmai aşà Seadeddin (Manuscris Bibl. N. f. fr. No. 6074 (aynı şekilde Seadeddin) (Elyazması Millî Kütüphane f. Fr. Nu.6074): "Les Infidelles (Moldovenii-Moldovalılar) voiant que les Ottomans s'approchoient commencèrent à tirer sur eux leur artillerie qui fit d'abord un grand bruit. Mais par une protection particulière de Dieu envers les Musulmans, par un aveuglement sensible ils firent leurs premieres decharges que l'armée mussulmane n'estoit pas encore aportée, ensuite comme elle se fut avancée, elle se mit a couvert d'une eminence de sorte que n'estant plus appercevé les boulets passoient par dessus et ne faisoient autre dommagge que d'abbattre les poincts des lances".

etti. İşte o zaman bazı kayıplar verdik. Türk Beyi'nin hayatı da tehlikedeydi[423]. Yanında olanlardan, aralarında arkadaşımız Zachia di Longo[424] da olmak üzere ölenler oldu. Silahlar sustuğunda Büyük Türk Beyi atıyla oradan hızla ayrıldı. O sırada biraz ileride olan atlı ordusu geldi ve herkes bütün kalbiyle savaşmaya başladı. Türk Beyi de aralarındaydı. Kont Stefan'ın silahları alındı ve ormanda kaçmaya başladı. Türk ordusu onu takip ediyordu. Aralarında Ulahların ve çoğunluğu Akkirman ya da Kili'den gelen Ermenilerin olduğu 200 kişi öldürüldü, 800[425] kişi de savaş tutsağı edildi. Birçok ganimeti taşıyan atlı arabaya da el kondu. Eğer orman sık ve yüksek ağaçlarla kaplı olmasaydı, kaçabilenlerin[426] sayısı çok daha az olurdu.

Ormanın diğer tarafına geçtiğimizde çayırların[427] ve yüksek meşe ağaçlarının olduğu bir yere geldik. Burada ayrıca çok sayıda dere vardı. Ordular üç gün burada konakladı ve sonra Suceava'ya[428] ilerledi. Suceava bomboştu. İnsanlar kaçmış ve eşyalarını yanlarında götürmüşlerdi. Eşyaların birçoğunu da toprak altına saklamışlardı. Türkler hepsini buldu. Çünkü toprak altında saklı olan şeyleri bulmakta çok başarılıydılar.

423 Yaralı olmak. (Boerio).

424 Pertica = măsură de 18¬ – 20 picioare lungime. (Pertica - 18-20 ayak /adım / uzunluğu ölçüsü)

425 Având în vedere preciziunea şi exactitatea tuturor datelor lui Angiolello, n'avem motiv să ne îndoim de exactitatea acestor cifre, deşi din povestirea lui Seadeddin, cea a Letopiseţului dela Bistriţa şi din textul inscripţiei dela Răsboeni ar rezultà un dezastru mai cumplit. (Nici un alt izvor nu dà cifra celor morţi sau prinşi) Angiolello'nun bütün bilgilerinin doğruluğu ve tam olmasını göz önünde bulundurursak, bu rakamların doğruluğundan şüphe etmeye nedenimiz yok, Seadeddin'in anlatıklarında ise, Bistrita'daki Kroniğin ve de Razboieni'deki yazıtların metni daha dehşetli bir felaket ortaya çıkıyor. (Hiçbir kaynak ölülerin veya esir alınanların sayılarını vermiyor.)

426 Bătălia a avut loc la 26 Iulie. (Melchisedec, Inscripţia dela Răsboeni). (Savaş 26 Temmuz'da olmuştur. (Melchisedec, Razboieni'deki Yazıtlar).

427 Otlak = hayvanların otlatılması için ekili alan. (Boerio).

428 "Letopiseţul dela Bistrţa" (Bogdan. l. c.), p. 56: "Astfel pustiiră ţara şi veniră până la Suceava". "Bistrita'daki Kronik" (Bogdan I. bölüm), sayfa 56: "Böylelikle ülkeyi yıkıp yaktılar ve Suceava'ya kadar geldiler."

Yere bir zincir[429] atıp sesine ve yüksekliğine bakarak eşyaların nerede saklı olduğunu hemen anlıyorlardı. Buğday ve başka şeylerle dolu kuyular bulundu. Suceava'da birçok hendek vardı. Evler ve kiliseler ahşaptandı. Sadece taştan ve kireçten yapılmış bir tane şato vardı. Orada daha fazla vakit kaybedilmeden Süleyman Paşa'nın, bir önceki kış mevsimindeki yenilgisinden alınan savaş esirlerinin bulunduğu, bir dağ üzerindeki kaleye[430] varıldı. Kalenin etrafı toplarla çevrildi ve kale sekiz gün boyunca kuşatılmaya çalışıldı. Toplardan iki tanesi bozuldu. Kalenin içerisindekiler bir türlü anlaşmaya varmıyorlar, silahlarla saldırıyorlardı.

Büyük Türk Beyi çok vakit kaybedildiğini ve büyük kıtlık çekildiğini görünce oradan ayrılmaya karar verdi. Ekmek kalmamıştı. Herkes biraz et, elma ve peynir ile besleniyordu. Tarlalar yakılmış olduğundan atlar için buğday da bulunamıyordu.

Ordu oradan ayrıldı ve yine Tuna Nehri yakınlarına geldik. İki gün sonra gemilerle yiyecek yani ekmek, buğday, un getirildi. Tuna Nehri kıyılarına vardığımızda İstanbul'dan gelen un ve buğday dolu kadırgalara ve gemilere rastladık. Dobruca'dan, yani Büyük Deniz kıyısını solumuzda bırakarak doğuya doğru ilerledik. Önce Niğbolu'ya, oradan da Niş'e[431] vardık. Balkan Dağı'nı geçince birçok Hristiyan Bulgar'ın bulunduğu orman kasabaları çıktı önümüze.

Balkan Dağı'nı geçtikten sonra kalabalık bir sahil düzlüğüne vardık. Bu yol Chierseluch Dağı'na, oradan da Edirne'ye

429 Copia Min. Af. Str.: "kollarında zincir". (Dış Ticaret Bakanlığı'ndaki kopya)

430 Cetatea Neamţului. Vezi scrisoarea lui Stefan Bathori către Matei Corvin (din Breţc 16 Aug. 1476) (Neamt Kalesi. Bakınız Ştefan Bathori'nin Matei Corvin'e mektubu (Bretc'den 16 Ağustos 1476): "... quo modo Imperator Turcorum castrum Nemiz vocatum in Moldavia habitum obsederat..." (Acta extera V, 319).

431 Acestă numire e, după căt se pare, greşită. Probabil e Niş; v. p. 94 n. 1. (Bu adlandırma, anlaşıldığına göre, yanlıştır. Herhalde Niş'tir; bakınız sayfa 91, 1.dipnot)

kadar gidiyordu. Büyük Türk Beyi o Eflak'tayken Macarların Sırbistan'a gittiğini, ülkeye büyük zararlar verdiğini, Tuna ve Morava arasında üç tane sağlam kale yaptırdığını, korunmak için su hendekleri kazdırdığını, silah ve yiyecek depoladığını, amacının da beş km[432] uzaklıkta olan Semendire'ye saldırmak olduğunu öğrendi. Semendire, Türk Beyi ile Macaristan arasında kalıyordu.[433]

Türk Beyi daha önemli olan şeyin ne olduğunu bildiğinden ve adı geçen kalelerin kuşatılmasının su hendekleri yüzünden zor olduğunu anladığından, yorgun olan askerleri ve atlıları bırakıp yola şahsen çıkmaya karar verdi. Ve on gün sonra Macarlara karşı gelmek için yola koyuldu.

Büyük Türk Beyi'nin Macar Krallığı'na saldırısı[434]

Edirne'den ordusuyla yola çıkan Türk Beyi, Filibe'ye doğru ilerledi ve Çirmen Kalesi'ne vardı. Burada Büyük Türk Beyi, herkesten para vermesini talep etti, bu emre itaat etmek istemeyenlerin ise hemen o toprakları terk etmesini emretti. Birçok kişi Türk Beyi'nin o kış orada konaklamayacağını düşünerek oradan kaçıp Tramontana'ya, çok kuvvetli soğukların olduğu, Tuna Nehri'nin donduğu yerlere gitti. Türk Beyi, geri dönen kimsenin gözünün yaşına bakmıyor, para vermemiş

432 In copia Min. Af. Străine textul (Dış Ticaret Bakanlığı'ndaki kopyada metin): "Belgrad'ın üç mil aşağısında ve 20 mil yukarısındadır."

433 Bonfinius l. c. 603; Seadeddin la Thúry I, 167. Vezi mai departe p. 93, nota 1. (Bonfinius l. c. 603; Thúry'de Seadeddin I, 167. devamına bakınız, sayfa 93, 1.dipnot)

434 De această expediție vorbește și Seadeddin. (Thúry I, 167)., Asemeni de cele 3 forturi. Scopul expediției a fost după Seadeddin "să dărâme" acele forturi. Expedița a fost întreprinsă, zice Seadeddin, "2 luni și jumătate după expedița din Modova" (Bu seferden Seadeddin de bahsediyor. (Thúry I, 167)., Aynı zamanda o üç tabyadan/küçük kalelerden. Seferin amacı Seadeddin'e göre o tabyaları/küçük kaleleri "yıkmaktı" Sefer gerçekleştirilmiştir, diyor Seadeddin, "iki buçuk ay Moldova seferinden sonra") (deci iarna 1476–7) (yani kışın 1476-7); cf. Acta estera V, p. 338 urm. (bakınız Acta estera V, sayfa 338 ve devamı)

olanları ve kaçanları yere yatırtıp dövdürtüyor ve onların para almaksızın orduya katılmasını emrediyordu. Herkes Türk Beyi'nden çok korkuyor ve ona itaat ediyordu.

Ordu Çirmen'den ayrıldı ve üç kez konakladıktan sonra Filibe şehrine vardı. Burası Hristiyanların ve Türklerin yaşadığı kalabalık bir şehirdi; ordu buradan ayrıldıktan sonra, Filibe düzlüğünde yürümeye başladı. İki gün yürüdükten sonra yerleşim yerlerine, büyük bir kasaba olan Tatarpazar'a[435] vardık. Burası dağın eteğine kurulmuş bir kasabaydı. Dağı geçip dört kere konakladıktan sonra, Sırbistan'ın başlıca şehri Sofya'ya vardık. Oradan sağa dönüp ilerlediğimizde ise bir dağ kasabasına geldik. Hava çok soğuk olduğundan ve kar yağdığından odun istifine ihtiyacımız vardı. Herkes çadırının önünde ateş yakıp ısındı.

Oradan da ayrıldıktan sonra önce Teris'e (Niş?)[436], sonra Ziachesar'a[437] geldik. Morava ve Tuna donmuş olduklarından, üzerlerinden yürüyerek ve atla geçmek mümkün oldu.

Macarlar, Türk ordularının kalelere yaklaştığını görünce, aralarından küçük olan iki kale, Türklerin saldırmasını beklemeden oldukları yeri boşaltıp kaçtı. Bu kalelerden birisinin içindekiler büyük olan kaleye, [438] Tuna'nın diğer tarafında bulunanlar ise büyük kaleye sığınacak vakit kalmadığından Macaristan'a doğru kaçtı. Böylece sadece Tuna ve Morava arasındaki köprünün altında bulunan büyük kale kalmış oldu. Kale çok güçlü askerler tarafından ve silahlarla donatılmış bir

435 Tatar – Pazardzik (tatar Bazardshick). –Tatar Pazarcık

436 In. Copia Min. Af. Str.: Niş (Dış Ticaret Bakanlığı'ndaki kopyada: Niş)

437 Această localitate, sub această numire, nu se găseşte. Seadeddin vorbeşte de Kovilovics (Kulics) (Thùry l 167). Probabil Sabacz. (Bu yerleşim yeri bu ad altında bulunmuyor. Seadeddin Kovilovics'den bahsediyor. (Kulics) (Thùry l 167). Herhalde Sabacz.)

438 Bonfinius l. c. 603 vorbeşte şi el de aceste 3 fortăreţe (Bonfinius l. bölüm 603, o da bu üç tabyadan/küçük kaleden bahsediyor): "Quod ut efficeret, eadem hyeme tria circum castella ex lignis et egesta terra confecta, propius ere erexerat: triplici quodque vallo, fossa miniteque munierat: vimineis haec moenibus obduxerat, quae ex terra materiaque congesta, prominebat...

şekilde korunuyordu. Her ne kadar kalenin etrafına kazdıkları hendek ve ayrıca dereler donmuş olsa da, silahlar ve toplar sayesinde kaleye kimseyi yanaştırmıyorlardı. Türkler kalenin etrafını sardı ve toplarını yerleştirdi. Sürekli top ateşiyle kaleye saldırdı ve üç gün sonra kalenin bir tarafındaki duvarları yıkmayı başardı. Kalenin her tarafına uzun merdivenler yerleştirildi ve saldırıya geçildi. Kalenin içindekiler kendilerini savunmak için her türlü yola başvurdular. Kale içinde geçen ve iki saat süren mücadeleden sonra, Türk ordularında bulunan 500 kişi öldü. Kale içindeki insanların kendilerini her şekilde savunduğunu ve ordunun saldırarak çok kayıp verdiğini gören Türkler, kaleyi kuşatmada başarılı olamayacaklarını anladılar. Hava çok soğuktu, öyle ki bazılarının ayak parmakları soğuktan düşüyor ve birçok kişi de ölüyordu.

Açık bir düzlükte olduklarından rüzgâr da çok kuvvetli ve dondurucuydu. Türkler, çadırların etrafına kardan yaptıkları siperlerle hem kendilerini hem de atlarını rüzgârdan koruyordu. Atlara yünden çuvallar giydirilmişti.[439] Ama onlar da soğuktan titriyordu. Kalenin içindekiler ise yanlarına yeterince yiyecek ve içecek depolamışlardı ve soğuktan korkmuyorlardı.[440]

Büyük Türk Beyi, oradan ayrılmamaya ve o kaleleri yıkmaya kararlıydı. Bunun için oraya 8 mil uzaklıktaki ormandan yeterli miktarda odun toplanmasını emretti, atların ve beraberindeki insanların sayılmasını istedi. Üç gün içinde atlarla ormandan çok sayıda odun taşındı ve bütün odunların kalenin etrafındaki hendeklerin üzerine yığılması işini Türk Beyi yeniçerilerle azeblere verdi. O kadar çok odun yığıldı ki kale duvarlarını bile aşıyordu. Sonra da odunların ateşe verilmesi emredildi. İçindekilerle birlikte kaleyi yakma kararı alınmıştı. İçeridekiler bunu anlayınca anlaşma kararı aldılar.

439 Yün ile kaplı.

440 Seadeddin menţionează asemenea acest frig excepţional (Seadeddin bu istisnai soğuğu anıyor) (Thury, I, 176).

Anlaşma gereği içeridekiler, yanlarına alabildikleri her şeyle güvenli bir şekilde Belgrad'a gideceklerdi. Niğbolu Sancağı'na sahip olan İskender Bey[441], onları Belgrad'a güvenli bir şekilde götürme görevini üstlendi ve kaleden ayrıldılar.

Kaleden düzenli bir şekilde 600 kişi çıktı. Onlar çıktıktan sonra üç kale de yerle bir edildi. Türk ordusu toplandı ve İstanbul'a[442] geri döndük.

Bir sonraki yıl,[443] Nisan ayının başlarında, eski kumandan ve bilinen bir kişi olan Silistre Sancağı'nın da sahibi İshak Bey[444], diğer beş sancakla birlikte, aralarında 6 bin aganzinin (azeb, akıncı) de olduğu bir grup ile Tuna Nehri'ni geçerek Vidin'e[445] gitti. Amacı Macaristan'a zarar vermekti. Lehistan ve Eflak arasında kalan Ada'ya[446] varıldı. İshak Bey çok pratik bir adamdı ve Macarlara karşı birçok zafer elde etmişti. Şimdi de yaklaşık 20 bin kişilik düzenli bir orduyla bu toprakları yağmalamıştı. Birçok hayvan ve savaş ganimeti toplayıp kadın erkek, büyük küçük herkesi savaş esiri yaptı.

18 yaşından büyükleri, kadınlar da dâhil olmak üzere birbirlerine zincirleyip götürdüler. Daha küçükler ise arkada, askerlerin gözetiminde yürüyordu. Tuna Nehri'ne doğru geri dönerken, ormanın içinde, nehirden bir gün uzaklıkta olan bir yerde, Kral Matyas aniden karşılarına çıktı[447]. Macarlar öyle güçlü saldırmışlardı ki ganimetlerle dolu olan Türk ordusu kaçmaya başladı. Kumandan İshak Bey ve birçok adamı öldü. Macarlar Türkleri takip ediyordu. Bazılarının gemilere

441 Scenderbeg la Bonifinius. (ed. Basel, 605). (Bonifinius'ta Scenderbeg, (Basel yayınlar., 605

442 Cf. Seadeddin (Thùry I, 168): "Niminicind prin foc cetăţile şi făcăndu – le una cu pămăntul..." bk. Seadeddin (Thùry I, 168): "Kaleleri ateşle yok edip yerle bir etti..."

443 1477.

444 Isack bey, İsa Bey.

445 Vidin.

446 Ardeal? (Erdély).

447 Câmpul Pănii? (Kenyérmező?) (Ekmek Ovası?)

binecek zamanı kalmadığından kendilerini Tuna[448] Nehri'ne atıyorlardı. Burada Türkler büyük bir yenilgiye uğradılar. Macarlar ise zafer kazanıp esirlerini ve savaş ganimetlerini geri aldılar. Türklerden birçok esiri, atı, çadırı ve başka eşyaları da beraberlerinde götürdüler. Kral Matyas imparatorluk şehri Buda'ya geri döndü[449].

Türklerin Istria ve Friuli'ye doğru yürüyüşü

Sizlere bunu anlatmadan önce, 1476 yılının Aziz Leonardo Günü'nde Türklerin aniden nasıl Istria'ya gidip birçok insanı savaş esiri olarak aldığından bashetmek isterim. 1476 yılından sonra Eylül ayında Friuli'ye doğru ilerlediler. İlerleyen kişi de babası Cenevizli, annesi Trabzon'da doğmuş bir Rum olan Bosna Sancak Beyi İskender Bey'di[450]. Bunun Pera'da yaşayan ve İtalyanlar gibi giyinen, iyi bir Hristiyan olan tüccar bir kardeşi vardı. İskender Bey, kardeşini Cenevizli bir tüccarla evlendirdi ve bu da ona büyük önem kazandırdı. Bu paşa Türk Beyi'nin emriyle Friuli'de savaştı ve Lozonz'da[451] Aziz Marco'daki herkese saldırdı. Kumandan Veronalı Hieronimo[452] öldürüldü, burada büyük bir felaket yaratıldı, birçok kişi esir

448 In copia Min. Afacerilor Străine textul e prescurtat (Dış Ticaret Bakanlığı'ındaki kopyada metin kısaltılmıştır): "Türkler gemilere binecek vakit bulamadılar ve birçoğu Tuna Nehri'ne düştü ..."

449 Probabil că autorul face o confusie cu expediția lui Isakbey, Alibeg și Malcoci în Ardeal, care se termină cu dezastrul Turcilor de pa Câmpia Pânii, (Kenyérmezö). v. Bonfiniu (635–639); Seadeddin (Thúry I, 168). (Herhalde yazar İsak Bey, Ali Bey ve Malcoci'un Transilvanya'daki seferiyle bir karışıklık yapıyor. Türklerin Ekmek Ovası'ndaki felaketiyle sonuçlanan, (Kenyérmezö). bk. Bonifiniu (635-639); Seadeddin (Thury I, 168).

450 Scenderbeg, amintit și de M. Ant. Sabellicus "Liber Turcicus" (İskender Bey, M.Ant. Sabellicus tarafından da anılan "Türkçe Kitap" ap. non Asabecchum, sed Marbechum appellatum fuisse aiunt. De fapt a fost Omarbeg, sangiacul Bosniei (Aslında Bosna Sancağı Ömer Bey'di.) (Hamer, II, 215; Zinkeisen, II, 376).

451 Isonzo. In Oct. 1477 (Ekim 1477). (Sanuto, p. 1.204) (Sanuto, sayfa 1.204)

452 Girolamo Novello.

alındı, bu esirler 1477[453] yılının Mart ayında İstanbul'a getirildi. Esirlerin arasında Kont Jakomo Caldora[454] ve oğlu Belimghier, Kont Zan Iacomo Pizzinin[455], Filippo da Navolin Mantovano[456], M. Zan Chieregatto[457] ve birçok kişi daha vardı.

Daha önce bahsettiğimiz Bosna Kumandanı, bir mektup ile Büyük Türk Beyi'ne, savaş esirlerinin para karşılığında serbest bırakılmasını istediklerini iletti. Herkesin verebileceği miktarın listesi yapıldı. Bazıları 100 duka bazıları daha az para verebiliyordu. 100 dukadan az para veren 35 kişi idam edildi. 100 dukadan daha fazla para verenler ise affedildi. Parasını ödeyenler serbest bırakıldı.

Bu arada Büyük Türk Beyi, Sarı Ahmed (Serichacomath)[458] adındaki başka bir kumandanını 12 bin[459] kişi ile Akçahisar'ı (Croia) kuşatması için göndermişti. Akçahisar bir dönem kuşatma altında tutuldu, sonra orada yaşayanlar teslim oldular ve yapılan anlaşmalar onaylanmak üzere Türk Beyi'ne gönderildi.

---

453 Data Greşită. Corect: către sfârşitul anului 1477. (Tarih yanlış. Doğru 1477 yılın sonlarına doğru)

454 Antonio Caldora. Sanuta l. c.; Venedik Günlükleri (Malipiero l. c. 115).

455 Gian Jacobo Piccinino (Sanuto).

456 Novello (An. Ven. L. c.). Şi Angiolello aminteşte în memoriile sale (Angiolello da anılarında bahsediyor) "1468 yılında ben Anzolelli Vicentini ailesinden Francesco et Gio Maria ve kardeşim Vicenza'dan ayrıldık ve 5 Ağustos'ta Eğriboz'a yola çıktık." (Capparozzo yayınlar. Vicenza 1881, s. 19) De Antonio Caldora, Giacomo Piccinino şi Filip da Novolin, despre cari scrie că au fost închişi în un turn din Constantinopol şi apoi decapitaţi. Antonio Caldora, Giacomo Piccinino ve Filip da Novolin, Constantinopol'daki bir kuleye kapatıldılar ve daha sonra başların kesildiğini yazıyor.

457 Zuane Chieregato (An. Ven. l. c.). Alte izvoare cari confirmă pe Donato (Başka kaynaklar ki Donato'yu onaylıyor): Sabellicus "Historia Rerum Venetarum" 794 urm.; Bonfinius, ed. Basel 1508, p. 625.

458 In copia Min. Af. Sträine: Sarahacomat Corect Ahmed beg. cf. Navagero (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Sarahacomat. Doğru Ahmet Bey. Navagero'ya göre) "Venedik Tarihi" (Muratori XXIII, s. 1.147) "... Arnavut Acmet Sangiaco kumandasındaki Türklerin bir diğer ordusu 8000 atlı ile Croja şehrinde ilerliyordu ..." (sub anul 1476) (1476 da); cf. Zinkeisen, II, 421.

459 Yukarıdaki kaynak: 10.000 asker; cf. Marco Guazzo "Büyük Türk Beyi Mahometto'nun Venedikliler ile yaptığı savaşlar". 1552, s. 19.

Türk Beyi'ne onaylanmak üzere gönderilen anlaşmalar süresince Akçahisar'da yaşayanlara, sabırlı olmaları ve beylerinin onlara yardım gönderiyor olduğu haberi geldi. İtalya'dan birçok silahlı atlı gönderildi. Ordu San Marco'nun elinde bulundurduğu topraklarda ve Arnavutluk tarafından kumanda ediliyordu. Akçahisar'a yardım için vardıklarında Türklerle savaş başladı. Bu saldırıyı hiç beklemeyen Türkler ilk etapta çok kayıp verdiler ve geri çekilmek zorunda kaldılar. Çadırları bırakıp dağlara doğru geri çekildiler. Türklerin savaş konusunda kurnazlıklarını iyi bilmeyen İtalyanlar, ordu düzenini hemen bozup savaş ganimeti toplamaya başladı[460]. Onları böyle düzensiz gören Türkler, bir tambur vuruşuyla hemen toplandılar. Saldırıya geçtiler ve Hristiyanlara çok kayıp verdirdiler. Yenilgiye uğrayan Hristiyanlar arasından Lodovico da Castello, Alessandro del Turco ve birçok başka değerli adam esir alındı. Bu yenilginin sebeplerinden biri de Arnavutların İtalyanlara gereken yardımı yapmaması ve geri çekilip uzaktan seyretmesiydi.

Büyük Bey olanları gördüğünde Büyük Türk Beyi'ne güzel konuşmacılarından Tomasso Malipiero[461] ve D. Aluise Manenti'yi[462] gönderdi. Bunlar birkaç gün İstanbul'da kaldılar ve Büyük Türk Beyi ile barış anlaşması yaptılar. Bu anlaşmada Büyük Türk Beyi, M. Tomasso Venedik'e dönüp beyine bu haberi verene kadar bir saldırıda bulunmayacağı sözünü

460 Aproape identic la Navagero l. c. 1147; cf. Sabellicus, 791 – 2. (Navagero'da hemen hemen aynı 1. Bölüm 1147; bk. Sabellicus, 791-2)

461 Cf. Malipiero l. c. 117; Tomasso Malipiero proveditor al armatei referi Signoriei rezultatul misunii sale la 3 Maiu 1478. Părăsise Constantinopole la 15 Aprilie (cf. Zinkeisen. 242; Navagero, 1151). (bk. Malipiero 1. Bölüm 117; Tomasso Malipiero ordusunun başkomiseri / yöneticisi / 3 Mayıs 1478'de görevin sonucunu derebeyliğe sundu. Constantinopol'u 15 Nisan'da terk etmişti. (bk. Zinkeisen. 242; Navagero, 1551)

462 Malipiero, 118. Aluise Manenti se întoarse dela Constantinopole către sfârşitul lunii Iulie 1478 (Navagero l.c). (Malipiero, 118. Aluise Manenti 1478 Temmuz ayının sonlarında Constantinopol'dan dönmüştür) (Navagero 1. Bölüm)

vermişti. Bu elçi İstanbul'dan ayrılmadan önce kendisine, Büyük Türk Beyi'nin Scutari'ye bir ordu göndermek için hazırlandığı ve kumandanı olarak da Mihaloğlu Ali Bey'i atadığı haberi geldi. Ali Bey[463] Sırbistan'da bulunuyordu ve kendisine orduyu İşkodra'ya (Scuttari) götürmesi, Rumeli ve Anadolu Paşalarına da hazır olmaları emredildi.

Biz saraydakilere de aynı haber ulaştı. Türk Beyi'nin bu niyeti, yaptığı anlaşmaya tamamen aykırıydı. M. Tomasso Malipiero yine de sadakatsizlik etmek istemedi ve söz verdiği gibi haberi beyine ulaştırmak için yola çıktı. Arnavutluk'tan ve Sırbistan'dan[464] geçerek kaplıcaların olduğu Bana[465] şehrine geldi. Burada Büyük Türk Beyi'ni, büyük ordusuyla İşkodra'yı kuşatmaya giderken bir düzlükte konaklarken gördü.

Bu elçi vezirlerle görüşmelere başladı. Türk Beyi'nin verdiği söze uymuyor olduğunu onlara söyledi. Vezirlerden biri olan Mehmed Paşa, kendisine şu cevabı verdi: "Sayın büyükelçi, verilen sözün yerine getirilmemesinin sadakatsizlik olduğunun bilincindeyiz ama sizden dürüstlük yapıp biraz daha sabırlı olmanızı rica ediyoruz."[466] M. Tomasso, Büyük Türk Beyi'nin ordusu ile orada konaklarken, yukarıda adı geçen Bosna Kumandanı İskender Bey'e (Assicuderbech)[467] bir mesaj göndererek Türklerin Friuli'ye doğru yola çıktıklarını

463 Calibech. (Ali Bey)

464 Bulgaria. Angiolello confundă Serbia cu Bulgaria. (Bulgaristan. Angiolello Sırbistan'ı Bulgaristan'la karıştırıyor.

465 Navagero scrie că. Malipiero a întâlnit pe Sultan la Sofia. (Navagero, Malipiero'nun Sultanla Sofya'da karşılaştığını yazıyor.

466 După Navagero, Mohamed ar fi răspuns lui Malipiero in odul următor (Navagero'ya göre, Mohamed /II. Mehmed/ Malipiero'ya şu şekilde cevap vermiştir): o elçi barışı kabul etmediğinden yeni şeyler meydana geldi. Bilmediği şeyler olduğundan yeni düşüncelere kapıldı."

467 Scenderberg. După istoricii Veneţieni şi Hammer ar fi fost Omarbeg (v. mai sus, p. 97). (Scenderberg/İskender Bey?/Venedikli tarihçiler ve Hammer'e göre Ömer Bey'miş (daha yukarı bakınız, sayfa 97).

haber verdi. Venedik Beyliği de hemen ordularını savunma için düzenleyip başına Kont Carlo'yu[468] atadı.

Kont Carlo adamlarıyla bütün kasabaları güvence altına alıp cesur bir şekilde 20 bin kişilik Türk ordusunu beklemeye başladı. Savaş başladı. Bizimkiler ordu düzenini hiç bozmayıp sadece savunma yoluna girdiler; Türkler bir şey elde edemeyeceklerini anlayınca Dorchina Vadisi'nden çekilip Chiavaret'e, oradan da Plez'e[469] çekildiler. Treveziri'e[470], Lochitiana ve sonra da Lubiana'ya[471] gittiler. Gittikleri her yere çok büyük zararlar veriyorlardı. Birçok kişiyi esir alıp Bosna'ya[472] döndüler.

Şimdi M. Tomasso Malipiero'ya geri dönelim. Venedik Beyi'nin kendisine İşkodra, Dergos, Leş ve başka yerleri vermesi durumunda üçüncü kez geri döneceğine yemin etti. Büyük Türk Beyi, Maria isimli bir nehrin yakınına vardı. Akçahisar idarecisi M. Pietro Vitturi[473]; Giuliano da Scorvare ve diğer danışmanlarla kuşatmanın başında olan Sarı Ahmed[474] aracılığıyla Büyük Türk Beyi'ne anlaşma mesajları gönderdi. Bu mesajlarda açlıktan ölseler bile teslim olmayacaklarını belirtiyordu. Ellerinde ne yiyecekleri ne içecekleri vardı[475]. Kedileri köpekleri bile yemeye başlamışlardı. Artık birbirlerini yemekten başka çareleri kalmamıştı. Ayakkabılarını, çizmelerini bile kaynatıp yiyorlardı. Tanrı biliyor ki ben Giovanni Maria Angiolello, bütün bunlara şahit oldum. Bana inceleme

468 Carlo do Braccio. (Malipiero, 116).

469 Canal de Pezzo (Malipiero, 120).

470 Trevisor

471 Lubiano sau Naporto (Lubiano veya Naporto): İstirya ve Tuna bölgeleri arasında Giulie Alpleri geçidi ("İtalya Coğrafi Sözlüğü"). Celelalte nu se pot identificà. (Diğerleri belirlenemiyor.)

472 Cf. Malipiero l. c. 120. (bk.Malipiero 1. Bölüm 120.)

473 Pietro Vetturi.

474 Seriachmat. (Ahmet Bey)

475 Cf. Navagero, 1153: "Bu şehirde yaşayanlar atları, köpekleri ve her şeyi yiyip bitirdiler. Çok büyük ihtiyaç içindeydiler ama o Bey'in (Mohamed) acımasına sığınmak yerine açlıktan ölmeye karar verdiler." Tot aşà Marino Barletti (Aynı şekilde Marino Barletti) "De Scodrensi obsidione et expugnatione" ap. Lonicerus "Cronic. Turcicorum". Francf. 1578, s. 241-242.

görevi verildi ve bu vesileyle bazılarını ölümden kurtardım. Bunun ne kadar güzel bir duygu olduğunu size anlatamam.

Orduyla beraber Maria Nehri yakınında bulunan Büyük Türk Beyi, Drilo Nehri[476] üzerinde bulunan Alessio'ya saldırmaları için birkaç atlı gönderdi. Alessio burada gemilerini doldurmak için bulunuyordu. Oklarla saldıran ve atlarla nehre dalan Türklerden korkup kaçtı. Bir gemiyi ve bir tekneyi Türkler ele geçirdi. Ele geçirilen geminin adı Zaratina'ydı. Fırkata Curzola'da[477] demirliydi. Bu gemilerdeki herkesi öldürdüler.

Türk Beyi, İşkodra kuşatmasına başladı. İşkodra ile Akçahisar arasında 85 km, Alessio ile İşkodra arasında 48 km, Leş ile Akçahisar arasında da 42 km uzaklık vardı. İşkodra Gölbaşı'na[478] 18 km, Dergos'a da (Drivasto) 10 km uzaklıktaydı. Dolayısıyla bütün bu yerlerin ortasında güzel bir yerde bulunuyordu. Ayrıca Boyana da içinden geçiyordu. Bir dağın üzerinde bulunduğundan bombalanamaz ve büyük zarar verilemezdi. 1474 yılında, General M. Antonio Loredano zamanında ilk defa kuşatılmasından sonra, İşkodra'ya kumandan olarak M. Aluise Querini gönderildi. Kendisine iki su sarnıcı yaptırması emredildi. Bu sarnıçlardan biri şatonun içine, diğeri de şehir meydanına inşa edildi. Dolayısıyla şehirde artık bol su vardı. M. Aluise Querini'nin yerine daha sonra Antonio Daleze[479] getirildi. İşte son kuşatma sırasında kumandan oydu.

14 Mayıs günü Mihaloğlu, erkek kardeşi ve Kosilex ile birlikte olan 15 bin kişi ile İşkodra'ya vardı ve şehri kuşatmak

476 Drin.

477 Curzola, în vestul Dalmatiei, 78 km. N. O. de Ragusa. (Curzola, Dalmatia'nın /Hırvatistan'ın batısında, Ragusa'dan 78 km. N. O.)

478 Sabiaco (Schabiak).

479 Antonio Da Lezze. cf. Navagero, 1153.

için hazırlandı[480]. 18[481] Mayıs günü Rumeli Paşası Davud Paşa da büyük ordusuyla oraya geldi. Kendisi Arnavut kökenliydi. Sırbistan'dan ve Arnavutluk'tan gelirkenki dağlık yollar ve dar geçitler büyük topları taşımak için uygun değildi. Bu yüzden top yapımında kullanmak için çok miktarda[482] demiri tahtaların üzerinde taşıyorlardı.

Davud Paşa, Santa Venere Dağı'na vardığında bir yere ordugâh kurdu ve dışarıdan gelecek silahlı saldırıya karşı buranın etrafını çevirtti. Ardından top yapımına başlandı.

12 Haziran'da, bir Cumartesi günü, Anadolu Paşası[483] yanlarına geldi ve çadırını kurdu. 2 Temmuz[484] günü Türk Beyi; Mehmed Paşa, saray erkânı, çok sayıda atlı ve piyade askeriyle[485] diğer orduların yanına vardı. Beraberindeki atlı arabalarla büyük miktarda yiyecek içecek ve gerekli eşya getirmişti. Santa Venere Dağı'nın arkasında siper bir yerde ordugâh kurdu. Ventura'dan sürekli top atıyorlardı.[486] Hatta bir defasında top, Türk Beyi'nin çadırlarından birine de isabet etti.

Bunun üzerine öfkeli Türk Beyi, Akçahisar'dan esir aldığı ordu başındaki bazı isimlerle saray erkânını aşağıdakilerin görebileceği şekilde öldürttü.

480 14 Maiu 1478 cade în adevar în o zi de Joi. Aceaş dată o dă Barletti. l. c. f°. 238 V°. (14 Mayıs 1478 gerçekten bir Perşembe gününe denk düşüyor. Barletti aynı tarihi veriyor. 1.c.fo.238Vo.)

481 18. Maiu 1478 cade în adevăr în Lunea. Barletti dă ca dată a sosirii lui Daut non. Cal. Jun. (24 Maiu). (18 Mayıs gerçekten bir Pazartesi gününe denk düşüyor. Barletti, Dautnon'un geliş tarihi olarak veriyor. Jun. takvimine (24 Mayıs))

482 Tocmai aşà şi Barletti. (Aynen öyle Barletti'de)

483 Mustafa Bey. 12 Iunie 1478 cade Vinerea. La Barletti e 8 Iunie. (Mustafa Bey. 12 Haziran 1478 Cuma'dır. Barletti'de 8 Haziran)

484 Barletti dă 1 Iulie (l. c. p. 243). (Barletti 1 Haziran gösteriyor, 1. bölüm sayfa 243)

485 După Barletti oastea lui Mahomed s'ar fi ridicat la 350.000. Evident o exagerare. (Barletti'ye göre Mahomed'in /II.Mehmed/ ordusu 350.000'e yükselmiştir. Tabii ki abartıdır.)

486 Cf. Barletti l. c. 243 V°.

22 Haziran 1478 Salı[487] günü, dağdan şehrin kapısına doğru güçlü top atışları başladı. Birkaç gün sonra dağın üzerine altı adet büyük top yerleştirildi. Bir diğer büyük top da dağın eteklerine yerleştirilip Dergos'a doğru çevrildi. Bu top şehrin duvarlarına büyük zararlar verdi. Bir başka büyük top ise Boyana'ya yerleştirildi. Bu da şatoya giden yolu top ateşine tutuyordu ama hiçbir şekilde zarar veremedi.

Dergos'un arkasına üç büyük top daha yerleştirildi. San Pietro'dan şatoya kadar top atışı yapılıyordu. Fakat bu top da çok zarar vermedi.

San Biasio[488] kapısına doğru; evleri yıkmak, insanları korkutmak ya da öldürmek için büyük bir top daha yerleştirildi. Toplamda 10 adet olan küçük top ve bir büyük top ile 22 Haziran'dan 27 Temmuz tarihine kadar 372[489] top ateşi yapıldı.

Ayrıca her gün başka silah ve oklarla saldırıya devam ettiler. Şehirden kaçan Hristiyanları Türkler ok atışına tutarak büyük zarar verdiler. O kadar çok ok fırlatılıyordu ki güneş bile görünmüyordu. Bu kuşatma süresinde üç büyük mücadele gerçekleşti.

Birincisi Azize Maddelena[490] Günü arifesinde, 21 Temmuz'da oldu. Hem Hristiyanlardan hem de Türklerden birçok büyük adam bu mücadelede öldü. Ölen değerli hocaların naaşı kapalı kutuların içine konup gömülmek üzere İstanbul'a gönderildi.

Ertesi gün, yani Azize Maddelena Günü'nde beş saat süren ikinci bir mücadele gerçekleşti[491]. Hristiyanlar tüfeklerle ve ateşle saldırarak hem kendilerini savunuyorlar hem de

487 22 Iunie 1478 cade Lunea. (22 Haziran 1478 Pazartesi düşüyor.)

488 Cf. Barletti l. c. 247 V°. (bk. Barletti 1. Bölüm 247 Vo.)

489 In copia Min. Af. Străine: 3728. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: 3728.)

490 21 Iulie 1478 cade în adevăr Marţia. (21 Haziran 1478 gerçekten Salı'ya denk düşüyor.)

491 22 Iulie. cf. Barletti, 249; Zinkeisen, II, 428 – 9. (22 Haziran. bkn. Barletti, 249; Zinkeisen, II, 428-9.)

birçok Türk'ü öldürüyorlardı. Türklerin oku da bu mücadelede birçok Hristiyan'ı öldürdü[492].

27 Temmuz[493] tarihinde üçüncü şiddetli mücadele yapıldı. Bu mücadele gün doğumundan bir saat önce başladı ve öğlene kadar sürdü. Türkler çok büyük kayıplar verdi. Mücadele başlamadan önceki gece o kadar gök gürültüsü, şimşek ve yağmur[494] vardı ki dünyanın sonu gelmiş gibiydi. Ertesi gün yaşanacak büyük yenilginin bir işaretiydi sanki[495].

Türk Beyi, İşkodra'yı savaş ile ele geçiremeyeceğini anlayınca kuşatarak almaya karar verdi. Rumelili Davud Paşa'yı ordunun bir bölümüyle Boyana Gölü'nün yakınlarında bulunan Xabiaco'ya gönderdi ve mücadeleyi orada beklemeye başladı[496].

Türk Beyi, Anadolu Paşası'nı[497] da ordudaki birçok kişi ile Dergos'a gönderdi. Beraberlerinde dört büyük top taşıyorlardı. Ordunun bu bölümü de Hristiyanların saldırısına uğrayıp püskürtüldü.

Anadolu Paşası Mesih'ti, Rum kökenliydi ve Bizans imparatorunun erkek kardeşlerinden birinin oğluydu. Has Murad

492 Probabil că Barletti exagerează cifra Turcilor morți: 12.000. In schimb creștinii n'ar fi lăsat pe câmpul de luptă decât 400 morti (!). (Muhtemelen ki Barletti ölen Türklerin sayısını abartıyor: 12.000. Diğer yandan Hristiyanlar savaş alanında ancak 400 ölü bırakmıştır.)

493 27 Iulie cade în adevăr într'o Luni. Această dată e confirmată prin. Barletti. (l. c. f. 256) şi Navagero (Murad XXII, p. 1155). (27 Haziran gerçekten bir Pazartesi gününe denk düşüyor. Bu tarih Barletti tarafından onaylanıyor. (1. Bölüm sayfa 256) ve Navagero (Murat XXII, sayfa 1155).

494 Cf. Barletti. (bk.Barletti)

495 Ibidem 263 V° aynı eserde 263 Vo: "praeterea Ottomanus quum de victoria iam desperasset, et immensam suorum stragem vidisset, receptui canere iussit. Subito tanquam fulmine perterriti hostes terga dedere, et omnem deservere espugnationem. Scodrienses... Barbarum fugatum usque ad castra infectati sunt, et post multam hostium caedem, in urbem veluti triumphantes cum amplis simis spoliis reversi sunt."

496 Cf. Barletti, 267. (bk.Barletti)

497 Ibidem. (aynı eserde)

adında bir erkek kardeşi daha vardı. O da Türk Beyi'nin Uzun Hasan'a yaptığı saldırıda Fırat Nehri'nde boğulmuştu.

Kuşatma için toplar tekrar yerleştirildi. Kale 15 gün boyunca şiddetli top atışına tutuldu. Zorlu mücadeleden sonra 1 Eylül[498] günü Hristiyanların bir bölümü yenilgiye uğratıldı.

Aynı gün şehrin kalesi teslim oldu. Kalenin içindeki herkes birbirine bağlanıp Boyana'dan geçerek İşkodra'ya götürüldü ve öldürüldü[499]. Maddelana Kilisesi de ele geçirildi. Boyana'ya, üzerinde iki büyük kulesi bulunan bir köprü yaptırılması emredildi. Bu şekilde İşkodra güvenlik altına alınacak, gemiler de geçip şehre yardım getiremeyeceklerdi.

7 Eylül 1478[500] tarihinde Büyük Türk Beyi ordusu ve erkânıyla birlikte İşkodra'dan yola çıkıp Drina Nehri'ne ve Leş'e doğru ilerledi. Buralar Hristiyanlar tarafından terk edilmişti. Büyük Türk Beyi geçtikleri yerleri yakıp yıkarak[501] İstanbul'a geri döndü.

İşkodra kuşatmasında orada kalanlar Rumeli ve Anadolu Paşaları olmuştu. Yanlarında sancak beyi olan bazı kumandanlar da vardı. 1 Ekim 1478 tarihinde iki büyük top dağın üzerine yerleştirildi. Bu toplar evleri ateşe tutuyor ve büyük zararlar veriyordu.

8 Ekim[502] günü paşalar ve kumandanlar İşkodra'dan ayrıldılar. Kuşatma için şehirde Kumandan Sarı Ahmed ile 10 bin[503] Türk'ü bıraktılar. Kuşatma 11 ay sürdü.

---

498 Barletti. (p. 267, V°), dă acceaş dată. Barletti. (sayfa 267, Vo), aynı tarihi veriyor.)

499 300 de creştini fură tăiaţi, după Barletti. (300 Hristiyan kesilmişti, Barletti'ye göre.)

500 Barletti are aceaş dată. (Barletti'de aynı tarih var.)

501 In Copia Min. Af. străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): Costantinopol'a kadar seyahatine devam etti.

502 După Barletti Beglerbegul Natoliei ar fi plecat la 18 Sept., iar Beglerbegul Romaniei la 8 Decemvrie (1478). (Barletti'ye göre Anadolu'nun Beylerbeyi 18 Eylül'de gitmiştir ve Romanya Beylerbeği 8 Aralık'ta (1478)

503 40.000 la Barletti. (Barletti'de 40.000.)

Tomasso söz verdiği gibi üçüncü kez Türk Beyi ile anlaşma yapmak üzere yanına gitti. Boyana'dan Sancelso'ya kadar bir gemi ile ilerledi. Kendisi gemiden inmeyerek sekreteri Aluise Manenti'yi[504] Türk Beyi'nin yanına gönderdi. Manenti, Venedik Beyi adına görüşerek Venedik Beyi'nin ne İşkodra'yı ne de elinde bulundurduğu başka bir yeri Türk Beyi'ne bırakacağını, Türk Beyi'nin yapabileceği en kötü şeye hazır olduklarını ve kendisiyle ilgilenmediklerini iletti. Büyük Türk Beyi buna o kadar çok kızdı ki sekreteri[505] ve beraberinde gelen adamları öldürmesine az kalmıştı. Sekreter bilge bir şekilde Türk Beyi'nden özür dileyerek kendisinin elçi olmadığını, elçinin gemide kalıp kendisini mesajcı olarak gönderdiğini söyledi. Kendilerine verilen başka bir görev olmadığını söyleyerek sekreter ve arkadaşları oradan ayrıldılar.

Bu sırada Türk Beyi, paşalarından birini 25 bin kişiyle orayı fethetmeleri için İnebahtı'ya (Lepanto) gönderdi. Donanmasıyla Antonio Loredano gerekli önlemleri almasaydı eğer, Türkler İnebahtı'yı kolaylıkla ele geçireceklerdi. Generalin amirali Nicoletto Gritti öldürüldü. Türkler fazla bir şey yapamadıklarını görünce oradan çekildiler[506].

Aynı yıl donanmamız kuşatma altındaki İşkodra'ya yardım için Boyana'da bulunuyordu. Papa Zorzi Misoli'den bir kadırga aldı. Venedik Beyi bir taraftan Türk Beyi ile barış imzalamak için Zuan Dario'yu İstanbul'a gönderirken diğer taraftan da İşkodra'ya yardım götürmek için bütün ayarlamaları yapıyordu. Elçi Pietro Diedo'yu Macaristan'a gönderip İşkodra için yardım talep etti: Üç adet kadırgayı Kattaro'ya götürüp, karadan taşıyıp, İşkodra'da göle indirmeyi planlıyordu. Bu kadırgaların başında kaptan Marin Renzo vardı. Türkler çok

504 Cf. Malipiero "Venedik Günlükleri", 119.

505 După analele Veneţiene (Malipiero), Secretarul n'a conferit cu Sultanul, ci cu un Paşă. (Venedik günlüklerine göre (Malipiero), Sekreter Sultan ile konuşmadı, bir Paşa ile.)

506 Malipiero la anul 1477 (Malipiero 1477 yılında); cf. Navagero 1146 – 7; Zinkeisen, II, 421.

güçlü olduğundan karşı taraf bir şey elde edemedi. Venedik Beyi daha önce söylediğim gibi Türk Beyi ile barış imzalamak için Zuan Dario'yu İstanbul'a göndermişti. Yapılan anlaşmaya göre İşkodra ve Manya (Maina) Boğazı Türklere bırakıldı. Bartolomeo Zorzi de kendisine 100 bin duka ödedi. Anlaşma 1479[507] yılının Mart ayında yapıldı ve Bendetto Trivisano tarafından onaylandı.

Venedik Beyi ile yapılan barıştan sonra Büyük Türk Beyi, donanmanın düzenlenmesini emretti. Donanmanın başına daha önce Kefe'de görev alan Ahmed Paşa getirildi. Kendisi Sırbistan doğumluydu, karada ve denizde çok başarılıydı, Büyük Türk Beyi'nin emrindeydi. Kendisine Ayamavra'daki Signor Leonardo'ya[508] saldırması emri verildi.

Türk Beyi aynı zamanda Avlonya için de donanma hazırlattı. İstanbul donanması silahlar ve gerekli her türlü malzeme ile boğazdan geçti. Avlonya donanması da yola çıkıp Korfu Kanalı'ndan geçti. Ayamavra'ya kadar ilerledi. Venedik Beyi'nin donanması da Korfu Kanalı'ndaydı.

Bütün donanma Ayamavra'ya vardığında, Rumeli Paşası'nın buraya devasa ordusuyla beraber -hem de karadan- daha önce vardığını gördüler. Signor Leonardo bu tehlikeyi gördüğünde Türklerle savaşmamak için Pulya'ya, Kral Ferrante'nin yanına kaçtı ve yerine genç bir kardeşi olan Signor Zuan[509] ile

507 La Navagero l. c. p. 1159 data e 26 Ianuar 1479 (Navagero'da 1. bölüm sayfa 1159 tarih 26 Ocak 1479'dur.): "... İki yıl içinde Beylik Türk Beyi'ne 100.000 duka verecekti. Ayrıca Ser Bartolommeo Zorzi ve Ser Girolamo Micheli için de 150.000 duka verecekti. Bu kişiler savaş başladıktan sonra Costantinopol'dan kaçtılar." Signoria obţinù dreptul de a aveà un bail la Poartă şi libertate de comerţ în porturile turce, în schimbul unei sume anuale de 10.000 ducaţi. cf. Malipiero l. c. 121; Sanuto, 1210. 26 Ian. cade în adevăr Marţia. (Derebeylik, Osmanlı'da bir bail?in olmasına ve Türk limanlarında ticaret özgürlüğüne hak kazanmıştı, yıllık 10.000 duka karşılığında, bk.Malipiero 1. bölüm 121; Sanuto, 1210. 26 Ocak gerçekten Salı'ya düşer.)

508 Leonardo Tocco; cf. Zinkeisen, 447 urm., an. 1479.

509 Antonio. cf. Spandugino Cantacusino "Türklerin geldikleri yer ve savaşları" ap. Sansovino "Dünya Tarihi" Ven. 165, s. 197

yanındaki üç kadırgasıyla orada bulunan Villa Marin Corsaro'yu bıraktı. Ancak Türkler Ayamavra'yı ele geçirip bütün kasabayı, insanları ve hayvanları esir alıp onları İstanbul'a gönderdiler. O kadar çok erkek ve kadın esir vardı ki yollar jübile havasındaydı ve İstanbul'a doğru bu yürüyüş günlerce sürdü. Ardından İstanbul'da bir kasabaya yerleştirildiler.

Ayamavra'da Pulya bölgesinin iyi bir ırktan gelen at ve kısrakları bulunuyordu. Atlar Makedonya'daki Vardar Nehri civarına otlatmaya gönderildi. Kaptan Antonio Loredono ile Türk kaptanı arasında bir anlaşmazlık çıktı. Ama sonunda anlaşmaya vardılar. Buna göre Zenta ve Kefalonya'da yaşayanların San Marco'ya özgürce gitmeleri kararlaştırıldı. Birçoğu Korfu'ya geldi, birçoğu da başka yerlere gitti. Böylece Türkler Kefalonya'yı ve Zenta'yı [510] ele geçirdi. Zenta Beyi Türk Beyi ile barış içindeydi. Ayrıca burası ıssız ve korsan yuvası olan bir yerdi. Dolayısıyla Türk Beyi burayı yılda 500 dukaya Zenta Beyi'ne bırakmayı uygun gördü. Bu olay 1484 yılında oldu.

Türk donanması Ayamavra'dan yola çıkarak Avlonya'ya gitti. Büyük Türk Beyi'nden emir gelmesini beklerken Ahmed Paşa Otranto'yu ele geçirdi ama aşağıda göreceğiniz gibi asıl amaç Brindisi'yi ele geçirmekti.

Türk Beyi'nin Otranto'ya gidişi ve burayı ele geçirişi

Ahmed Paşa Büyük Türk Beyi'nden İtalya'nın ele geçirilmesi emrini aldıktan sonra yeniçeri kumandanlarını ve bütün adamlarını toplayarak onlara şu şekilde hitap etti:

"Çok sevgili kardeşlerim, Signor Leonardo'nun ülkesini ne kadar kolay bir şekilde ele geçirdiğimizi ve ne kadar fazla esir aldığımızı gördünüz. Bu da Büyük Bey'imize hizmet etmede hepinizin tek bir yürek olması, gereken dikkati göstermesi ve

510 Cf. Sabellicus l. c., 803; Spandugino Cantacusino, p. 197; Zinkeisen, II, 449 urm. Aceste 4 rânduri din urmă lipsesc în copia Min. Af. Străine. (Sondan bu 4 satır Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında yoktur.)

elinden geleni yapmasıyla mümkün oldu. Şimdi sizlere Büyük Bey'imizden Pulya'ya girme ve burayı ele geçirme emrini aldığımızı bildirmek isterim. Uzun yıllardır ekmeğini yediğiniz Büyük Türk Beyi'ne bunun boşa gitmediğini, kendisinin sadık hizmetkârları olduğumuzu göstermenin vakti gelmiştir. Eğer bu söylediklerimi yaparsanız en kısa zamanda zafer kazanacağımıza, büyük ganimet toplayacağımıza ve ücretinizin de yükseltileceğine söz veriyorum. Ayrıca Türk Beyi de size şükranlarını sunacaktır."

Bu sözlerden sonra herkes, beyleri ve kumandanları için hayatlarını vermeye hazır olduklarını haykırdı ve Ahmed Paşa'dan, faziletlerini herkese gösterebilmeleri için onları savaş meydanına götürmesini talep ettiler.

Hemen ertesi sabah, yani 26 Temmuz günü yelken açtılar. Donanmada 28 büyük kadırga ve 104 küçük tekne; toplam 132[511] yelkenli vardı.

Yanlarında ayrıca 4000 adet de at vardı. Brandizo'ya (Brindisi) doğru yola çıktılar. Burası bulundukları yerden 10 mil uzaklıktaydı. Batıdan esen güçlü rüzgâr, Otranto'dan geçmelerini zorunlu kıldı. 28 Temmuz[512] tarihinde oraya vardılar. Bir mücadele ile karşılaşmadıklarından 11 Ağustos[513] günü

511 O scrisoare din Neapole, cu data 2 Aug. 1480, dă 350 vase, evident exagerat. "Relaţia cuceririi localităţii Otrante" (Bari, 13 Oct.) dă 150 vase (Neapole'den 2 Ağustos 1480 tarihli bir mektup, 350 gemi veriyor, açıkça abartı). (C. Foucard "Modena Devlet Arşivi, Napoli Tarihi Kaynakları Otranto 1480, 1481" "Napoli ilinin tarihi arşivii". VI, Napoli 1881, s. 82 şi 162.)

512 La 1 August se ştià la Neapole de debarcarea Turcilor la Otrante. (Ibidem, p. 81) (1 Ağustos'ta, Neapole'de Türklerin Otranto'da karaya çıktıkları biliniyordu, (aynı eserde, sayfa 81); cf. Iacobi Volaterrani "Diarium Romanum" ap. Muratori XXIII, p. 110 (bk. Iacobi Volaterrani "Diarium Romanum" ile Muratori XXIII, p. 110), unde se dă aceaş dată(nerede aynı tarih veriliyor); cf. "Otranto'nun alınmasının raporu" la Foucard l. c. p. 163: "Sonra 28 Temmuz'da sabahleyin donanma Otranto'da belirdi."

513 După Sanuto la 28 Iulie, evident greşit. După Volaterranus "Diarium Romanum", ap. Muratori XXIII, p. 110, data ar fi 11 August. După o scrisoare din Neapole datată 12 August 1480, Otrante resistă înca la această dată asediului turcesc. La 14 August abià se auzì vestea căderii cetaţii: perchè vnuta è la mala novella che otranto perduto..." (Foucard l. c. 85). După o scrisoare cu

saldırıya geçerek burayı ele geçirdiler, yağmaladılar ve buradan birçok savaş esiri aldılar. Ahmed Paşa seçilmiş 600 atlıdan oluşan büyük bir koruma birliğini şehri kontrol altında tutmaları için burada bıraktı. Çok sayıda savaş esiri ve ganimet ile Avlonya'ya geri döndü. Yola çıkmadan önce de daha büyük bir güçle döneceğini ve orayı kimsenin terk etmemesini emretti.[514]

Otranto'nun ele geçirildiğini öğrenen Kral Ferrante, olabilecek başka şeylerden korktuğu için güçlü bir donanmanın hazırlanmasını emretti. Böylece İspanya'dan bir donanma geldi ve karadan da oğlunu yani Calabria Dükü Don Alfonso'yu[515] gönderdi. Türkler bu arada sürekli güçleniyorlar ve kendilerini savunarak bir taraftan da kralın ordusuna zarar veriyorlardı. Hristiyanlara hep beklemedikleri anlarda saldırıyorlardı. Otranto'da işlerin zorlaştığını gören Kral Ferrante, başkalarından yardım istemeye karar verdi. Yardım gönderenler arasında Macaristan da bulunuyordu.

---

data 16 August a 2-a luptă, care ar fi avut ca rezultat căderea cetății, a avut loc Sâmbătă la 12 August. (Foucard, p. 88). După Gambini (ed. Ven. Aldus, p. 541), data ar fi tot 11 August. După "Relatione di Presa de Otranto" data căderii ar fi Vineri 11 August, aceeaș dată, ca în istoria noastră și ca în "Diarium Romanum"(Sanuto'ya göre 28 Temmuz'da, açıkça yanlış.) Volaterranus'a göre "Diarium Romanum" ile Muratori XXIII, sayfa 110, tarih 11 Ağustos'tur. Neapole'deki 12 Ağustos 1480 tarihli bir mektuba göre, Otranto bu tarihte halâ Türk kuşatmasına dayanıyordu. 14 Ağustos'da kalenin düştüğü, ancak duyuldu: perchè vnuta è la mala novella che otranto perduto..." (Foucard l. c. 85). 16 Ağustos tarihli bir mektuptan sonra 2. vuruşma, sonuçu kalenin düşmesi olmuştur, 12 Ağustos Cumartesi olmuştur. (Foucard, sayfa 88). Gambini'ye göre (yayınlar Ven. Aldus, sayfa 541), tarih yine 11 Ağustos'tur. "Relatione di Presa de Otranto"ya göre kuşatma Cuma günü 11 Ağustos'ta olmuştur, aynı tarih, bizim tarihimizdeki gibi ve de "Diarium Romanum"da da olduğu gibi.)

514 Yukarıdaki kaynak: s. 89; cf. s. 94; "Türkler Otranto'yu ellerinden geldiği kadar sağlamlaştırdılar..."; cf. "Diarum Parmense" ap. Muratori XXII, 346. (bk. "Diarum Parmense" ile Muratori XXII, 346.)

515 Ibidem 94 (aynı eserde 94); Navagero 1168; "Diarium Parmense", 346, 347; "Diarium Romanum" l. c. 110 -111. Annalele Venetiene, p. 130. (Venedik Kronikleri sayfa 130).

Şimdi Otranto'yu bırakıp Ahmed Paşa'ya geri dönelim. Kendisi Türk Beyi'nin emri üzerine İstanbul'a şahsen gitti. Türk Beyi bu sırada donanmasını Rodos'a göndermeye karar vermişti. Ahmed Paşa'yı da kaptan olarak seçti. Ahmet Paşa kendisinden fazla maliyetli silah ve insan istediğinden, Büyük Türk Beyi vezirleriyle birlikte donanmanın başına Mesih Paşa'yı geçirmeye karar verdi.

Donanmayı düzenleyen Mesih Paşa, Gelibolu'ya doğru yola çıktı. Birçok askeri de karadan yolladı. Böylece Phisco'ya[516] vardık, buradan da Rodos Adası'na geçilecekti. Bütün donanma Gelibolu'dan yola çıkıp Bozcaada'ya (Tenedo), oradan iki gün sonra da Pallathia'ya -yani Tanrıça Diana Ephesia'nın tapınağının olduğu Efes'e- vardık. Donanma buradan da ayrıldı ve Catorlie'ye, karadan gelen ordunun bulunduğu Giadelim'e geldi. Buradan Rodos Adası'na[517] geçildi. Adadakilerin herhangi bir zarar vermemesi için buraya silahlar yerleştirildi. Bütün ordu adaya yerleştiğinde top ateşi başladı. Kimsenin adaya yardım getirememesi için her taraf çevrilmişti. Scorno kapısı da güvenlik altına alınmıştı. Ada karaya çok yakın olduğundan çok fazla bir şey de yapılamıyordu. Rodos'un beyi farklı yerlerden gelen çok sayıda şövalyeleriyle birlikte adada yaşayanları sakinleştirmeye çalışıyordu. Onlara her şeyden önce korkmamalarını, Tanrı'nın ve Aziz Giovanni'nin onlara

516 Cf. Malipiero 124 (bk. Malipiero 124): "Fisto şehri adadan 18 mil uzaklıktaydı". Tenedos, insulă în Archipelag pe coasta Troadei, azi Bokhtea – Adassi. (Bozcaada, takımadalarda ada Truva kıyısı, bugün Bokhtea Adası.)

517 Misit începù atacul la 23 Maiu 1480. (Misit 23 Mayıs 1480'de hücuma geçmiştir. (Caoursini Guillielmi Rhodiorum Vicecancelarii obsidionis Rhodie Urbis descriptio. Editio Historiarum, Ulmae 1496 f – o fără pagini (bir sayfası eksik)); cf scrisoarea lui Gabriele Pisitillo din Rhodos, 3 Iunie 1480 (bk Gabriele Pisitillo'nun Rodos'taki mektubu 3 Haziran 1480): "22 Mayıs'ta Türk donanmasının, buraya, Rodos kanalına yaklaştığı haberi alındı. Ayın 23'ünde karaya, San Stefano kayalığına çıktılar..." (Napoli ilinin coğrafi arşivi. Nap. 1881, t. VI, s. 135); Relaţia lui Bernardo Donato din Candia, 21 Iunie 1880 (Ibidem, p. 137). (Bernardo Donato'nun Girit'teki bağlantısı, 21 Haziran 1880 -aynı eserde, sayfa 137)

zafer kazanmakta yardım edeceğini ve hayatları pahasına savaşacaklarını söyledi.

Hep birlikte tek yürek çabalayarak, hendekler kazarak düşmana kafa tuttular. Türkler dört bir yandan adayı günlerce bombalamaya devam etti. Limana[518] uzanan bir köprüyü yıktıktan sonra şiddetli bir savaş başladı. Hristiyanlar düzenlerini bozmadan kendilerini savundular. Köprünün yıkılmasıyla birçok Türk boğuldu ve püskürtüldü. Rodoslular çok büyük kapalı bir yer[519] inşa edip üstüne de topları yerleştirdiler. Böylece liman dâhil her yeri koruyorlardı. Türkler adanın en güçsüz olan doğu tarafı dâhil bir galibiyet elde edemeyeceklerini anladılar ve içeriye girmeye karar verdiler. Herkes kaçışmaya başladı. Rodos Beyi kaçanları görünce adamlarıyla Türklere karşı geldi. Tanrı'mız ve Meryem Ana'mız Türklerin püskürtülmesine yardım etti ve ada halkı bu savaştan zaferle çıktı. Türkler geri çekildiler ve cesur adamların faziletleri sayesinde burası özgür kaldı[520].

518 La torre di S. Nicolò del Molo, la 19 Iunie 1480. Cf. scrisoarea lui D'Abousson, magistrul Ordinului de Rhodos, adresată din Rhodos, 13 Sept. 1480 împăratului Friedric III, la Paoli (19 Haziran 1480. Bk. Rodos Nişanının öğretmeni D'Abousson'un mektubu Kral III. Friedric'e, Rodos'tan Paoli'ye gönderilen, 13 Eylül 1480) "Kutsa Kudüs Ordusu'nun diplomatik kodu" Luca 1737, s. 150; Cf. Malipiero, 126; Lupta noaptea 18 Iulie. Cf. şi Bernardi de Breydenbach "De obsidione Rhodi" col. Chalcocondylas ed. Basel p. 375. (Gece savaşırdı 18 Temmuz. Bk. ve Bernardi de Breydenbach "De obsidione Rhodi" col. Chalcocondylas yayınlar Basel sayfa 375.)

519 Askerî kalelerin içinde bir inşaat türü. Etrafı kapalı ve üstü bombeli tavanlı ve topların yerleştirilmesi için açıklıklar bulunan bir yapı. (Tommaseo).

520 Atacul decisiv al Turcilor avù loc la 28 August. v. Caoursin l. c. şi Malipiero, p. 128; cf. scrisoarea Magistrului Ordinului Cavalerilor de Rhodos, D. Aubousson, la Freher "Germanicarum Rerum Scriptores", t. (Türklerin katî saldırısı 28 Ağustos'ta gerçekleşti. bk. Caoursin l. bölüm ve Malipiero, sayfa. 128; bk. Rodos Nişanının Şövalyelerin öğretmeni D'Abousson'un mektubu, Freher'de "Germanicarum Rerum Scriptores", II. Francf., f°. 158 – 160. Data atacului e aci 26 August. Aceeaş scrisoare la Paoli (Belgenin tarihi burada 26 Ağustos'tur. Aynı mektup Paoli'de) "Kutsa Kudüs Ordusu'nun diplomatik kodu" Lucca 1737, t. II, 149.

Türklerin püskürtüldüğü yere, Tanrı'ya şükran sunmak üzere bir manastır inşa edildi. Manastırın adı *Zaferin Meryem Anası* oldu. Bu manastırda Galoze rahipleri kalıyordu. Donanmanın kaptanı, Büyük Türk Beyi'ni olan bitenden haberdar etti. Türk Beyi birçok Türk'ün öldüğünü, Hristiyanların denizden yardım alabileceklerini öğrenince karşı koyamayacağını anlayıp orduyu karaya çekti. Donanmanın kaptanı da Gelibolu'ya geldi. Büyük Türk Beyi kaptana bir sonraki emre kadar bulunduğu yerden ayrılmamasını emretti ve Rodos'u ele geçiremediği için dört vezirinin de kendisinden uzaklaştırıldığı mesajını gönderdi. Donanma bölünmüş bir şekilde Ekim ayında İstanbul'a döndü. Bütün güçleri ve istekleri Rodoslular tarafından yıkılmıştı. Moralleri çok bozuktu ve daha önce donanmalar geri döndüğünde yapılan kutlamalardan eser yoktu. Donanmanın başında Ahmed Paşa olsaydı Rodos'un ele geçirileceği söylentileri her yere yayıldı. M. Nicolo Cocho[521] bu sırada büyükelçiydi.

Ahmed Paşa her gün Türk Beyi'ni Otranto'nun ele geçirilmesi konusunda sıkıştırıyordu. Büyük Türk Beyi ona, kara yoluyla 10 bin piyade ve 4000 at ile Avlonya'ya dönmesini ve Pulya'ya girmek için bir donanma göndereceğini söyledi. Bu sırada Büyük Türk Beyi Memlük Sultanı'na saldırmak için kara ordusuyla şahsen yola çıkmaya hazırlanıyordu. Büyük Türk Beyi, Şam ve Halep Beyi'nden çok farklıydı. Nereye gitmek istediğini kendi vezirleri bile kestiremiyordu. Başkaları ise Türk Beyi'nin, oğlu Bayezid'i bulmaya gitmek istediğini[522], savaşçı biri ve tek oğlu olduğu için onun sultan olmasını istediğini söylüyordu. Bayezid'in ise yedi tane çocuğu vardı.

Bayezid babasının gönderdiği bir haberciyi astırmıştı. Yani aşağıda göreceğiniz gibi, Türk Beyi ya Bayezid için ya da Memlük Sultanı için büyük bir ordu hazırlıyordu.

521 Nicolò Coco; cf. Malipiero, 132. (Nicolò Coco; bk. Malipiero, 132.)

522 In copia Min. Af. Străine mai clar (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında daha açık): per che el voleva che li fosse signor più tosto.

1481 yılının Nisan ayı sonlarında Büyük Türk Beyi, erkânıyla beraber İstanbul'dan Asya'ya, yani Üsküdar'a geçti. Birçok kadırga ve tekne 10 km uzaklıktaydı. Büyük Deniz'den gelen su akıntıları yüzünden 10 km'den daha fazla seyir etmek gerekiyordu. Üsküdar tarafına geçip çadırları kurdular. Rumeli Paşası'nın yanında da süvari ve piyadelerden oluşan büyük bir ordu vardı. Bütün Anadolu'ya tımarlıların ve müsellemlerin Mayıs ortasında Karaman, Konya yakınlarındaki Felekâbâd Ovası'nda buluşması emredildi. Konya şehri bu dönemde Cem Sultan'ın[523] idaresi altındaydı.

Birkaç gün sonra Büyük Türk Beyi, ordusuyla İzmit'i geçerek Rumlar tarafından Arevin[524] diye adlandırılan, Türklerin ise Gebze dedikleri büyük bir kasabanın yakınlarındaki düzlükte çadır kurdular. Burada konaklayan Büyük Türk Beyi, 1 Mart günü rahatsızlandı. Şiddetli boyun ağrıları vardı. Hekimler ne yaptılarsa da çare bulamadılar. Aynı günün[525] akşamı, saat 22[526] civarında Büyük Türk Beyi öldü.

Bir sonraki gece, dört paşadan biri olan Mehmed Paşa, Türk Beyi'nin naaşını bir atlı arabaya koyarak, büyük bir gizlilik içerisinde, Karaman'ın Larende (Laranzo) şehrinden İstanbul'a (yani Üsküdar'a) kadırga ile göndertti. Dört vezirden biri olduğu için yetkili bir kişiydi; bütün donanmanın Asya kıyılarından ayrılmasını ve İstanbul tarafına geçmesini emretti[527]. Böylelikle Asya tarafında hiçbir geminin kalmamasını sağladı. Amacı Cem Sultan'ı[528] tahta çıkarmaktı.

523 Djem. (Cem)

524 Caradin? Hammer dă ca localitate a morţii Kounkiar – Aschairi. (Caradin? Hammer ölüm yeri olarak Hünkâr Çayırı'nı gösteriyor.)

525 3 Maiu 1481; cf. Navagero, 1167; Hammer, II, 290. (3 Mayıs 1481; bk. Navagero, 1167; Hammer, II, 290)

526 10 oare noaptea. (Gece saat 10

527 Acest cuvânt lipseşte în copia. Min. Af. Str. (Bu kelime Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında yoktur.)

528 Cf. Navagero, 1167 şi Seadeddin trad. Galland. İnedit(Bk. Navagero, 1167 ve Seadeddin tercüme. Galland. Yayımlanmamış.). Bibl. Naţionale (Milli Kütüphane) (Paris) Ms. fr. 6075, p. 1.: "Comme il estoit d'one très grande conse-

Kendisine arka arkaya üç atlı gönderip vefat haberini götürmelerini istedi ve hemen bulundukları yere gelmesi mesajını Cem Sultan'a iletmelerini istedi.

4 Mart günü[529], sabahleyin, Türk Beyi'nin ölüm haberi ve naaşının İstanbul'a gönderilmiş olduğu bütün orduya yayıldı. Büyük bir hız ve karışıklık içinde askerler çadırları topladı. Silahları ve hazineyi de alarak İstanbul'a geçmek istediklerinde gemilerin oradan ayrılmış olduğunu gördüler. Bütün gemi kaptanları Mehmed Paşa'yı suçluyor, bunu bilinçli olarak yaptığını söylüyorlardı. Bu kaptanlar arasında Büyük Türk Beyi'nin büyük oğlu Bayezid'in iki damadı da bulunuyordu. Bunlardan birisi Anadolu Paşası, diğeri ise yeniçerilerin ağasıydı. Bu iki damat, kayınpederlerinin lehine hareket ettiler.

Ona güven dolu haberler gönderip olanlar hakkında bilgi veriyorlardı. Anadolu Paşası, Cem Sultan'a giden habercilerin geçememesi için bütün yolları kapatmış ve bütün önlemleri almıştı bile. Mehmed Paşa tarafından Cem Sultan'a gönderilen üç atlı Kütahya şehrinde yakalandı. Aralarından biri haber taşıdığını yalanlayıp kendi işi için yola çıktığı yalanını söyledi; üzerinde mektuplar[530] bulununca asıldı. Diğer ikisi ise tutuklandı.

Bütün yeniçeriler çağrıldı. Denize yakın kasabalardaki bütün balıkçı tekneleriyle bu yeniçerilerin taşınması emredildi.

---

quence de cacher la mort de Sultan Mehemmed d'abord qu'il fut expiré, le Vizir Nichangi Mehemmed – Pacha ... fit tout ce qu'il crur pouvoir faire pour en oster la connoissance au Public. Sous pretexte que les Medecins avoient ordonné qu'il allast au bain il le fit mettre fort secretement ... dans une carosse, la fit conduire a Istamboul et la fit passer au serail de la mesme manière qué si le Sultan eust esté vivant. Cependant il depescha un capigi de la Porte fort experimenté nommé Kiklik Mustapha à Amasich pour porter cette nouvelle au Prince Sultan Baiazid (greşit în loc de Djem) et le presser de venir en diligence prendre possession de l'empire qui lui appartenoit".

529 Data evident greşită. (Tarih apaçık yanlış.)

530 cf. Seadeddin . Bibl. Nat. (bk. Seadeddin. Milli Kütüphane) Ms. fr. 6075, f° 2, 3.

Teknelere binenler büyük tehlike atlatmış olsalar da yaklaşık 200 yeniçeri[531] denizi geçmeyi başardı.

Ordunun İstanbul'a geçişi ve sonraki olaylar

Yeniçeriler İstanbul'a vardıklarında, silah zoruyla bütün donanmanın hemen Asya sularına getirilmesini sağladılar. Bunları gören Mehmed Paşa, birkaç arkadaşıyla birlikte hemen limana indi. Ama gemilerin kıyıdan ayrılmış olduğunu gördü. Onları geri döndürmek için birçok tehdit savurmasına rağmen yeniçeriler buna izin vermedi; donanma Üsküdar'a vardığında önce yeniçerilerin ağası bütün yeniçerilerle beraber İstanbul'a geçmek istedi. Burada yine Mehmed Paşa ile karşılaştılar.

Yeniçerilerin ağası ve yeniçeriler, Mehmed Paşa'yı öldürmek için gemilerden indiler ve saldırdılar. Mehmed Paşa saraya kaçıp orada güvende olacağını düşünüyordu. Yeniçeriler onu saraya kadar takip edip içeri girmeyi başardılar ve paşayı katlettiler[532]. Kestikleri başını bir sopanın ucuna takarak sokaklarda, "Yaşasın Bayezid!" diye bağırarak yürüdüler.

Mehmed Paşa kötü davranışları yüzünden saray erkânı ve halk tarafından pek sevilmiyordu. Para ve hazine biriktirme konusunda sürekli Büyük Türk Beyi'ne baskıda bulunuyordu. Büyük Türk Beyi de bu yüzden halka yeni angaryalar yüklüyordu. Dolayısıyla halkın birçoğu Mehmed Paşa'nın ölümüne sevindi.

Bu dönemde İstanbul'da büyükelçi olan Nicolo Cocho ve Baylo lakaplı Battan Gritti[533] de yeniçerilere biraz para vererek kurtulmayı başardı. İstanbul limanında ayrıca Rumeli seyahatine giden iki büyük kadırga vardı. Bunlar da zarar görmedi.

531 Acest rând e adăugat după Copia din Min. Af. Străine. (Bu satır Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasından eklenmiştir.)

532 Cf. Navagero., 1167. (Bk. Cf. Navagero., 1167.)

533 Battista Gritti; cf. Malipiero, 132. (Battista Gritti; bk. Malipiero, 132.)

Paşa ve halkın, babası yerine Korkut'u tahta oturtması

Birçok değerli insan İstanbul'da bulunuyordu. Bunların arasında dört vezir ve İshak Paşa da vardı. Sultan Bayezid gelene kadar, 11[534] yaşındaki oğlu Korkut Çelebi'yi sultan seçmeye karar verdiler.

Bütün saray erkânı ve halk toplandı, aralarından en yaşlıları olan İshak Paşa şu konuşmayı yaptı: "Beyler, kardeşlerim ve çok sevgili askerler... Şimdi karşınızda, babası Sultan Bayezid gelene kadar onun adına sultanlık yapacak oğlu Korkut oturuyor. Hepiniz bu güçlü sadakatiniz sebebiyle övülmeye değersiniz. Sizleri, beyinizin sadık hizmetlileri olmaya çağırıyor, onun adına maaşlarınızın artacağı konusunda sizlere söz veriyorum. Sipahilere günde beş gümüş akçe, yeniçerilere da günde iki gümüş akçe, bu artış haricinde her bir atlıya 1000 akçe ve her bir piyadeye 300 akçe artış yapılacağını bildiririm."

Herkes bu açıklamalardan çok memnun oldu ve babası gelene kadar oğlu Korkut'un tahta oturmasını kabul etti. Bu olaydan memnuniyetsiz olanların, Hristiyanlara ve başkalarına zarar vermelerini önlemek amacıyla her tarafa bekçiler yerleştirildi. Bu şekilde yeniçerilerin isyanı bir miktar bastırılmış oldu.

Bayezid'e dönmeden önce biraz Büyük Türk Beyi Mehmed'in geleneklerinden ve yönetiminden bahsetmek istiyorum. Çünkü yaptıkları gerçekten büyük ve anılmaya layık işlerdi. Osmanlı hanedanının yedinci sultanı, Büyük Türk Beyi II. Mehmed[535], 21 yaşındayken, babası Murad'ın ölümü üzerine 1450[536] yı-

534 Giovio scrie că Corcut aveà 13 ani (ed. Ven. Aldo 14 V°). (Giovio, Korkut'un 13 yaşında olduğunu yazıyor (yayınlar Ven. Aldo 14 Vo.)

535 In Copia Min. Af. Străine: in verum. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: in verum)

536 La Capporozzo l. c. p. 16: 1451, (corect). (Capporozzo'da 1. Bölüm sayfa 16:1451, (doğru))

lında tahta geçmişti. Diğer Türk sultanlarından çok daha fazla iş yaptı. 1450 yılından 1481 yılının 3 Mart gününe[537] kadar, yani toplam 31 yıl[538] sultanlık yaptı. Dahi bir adamdı. Birçok fazileti ve emrinde birçok insan vardı. Çok acımasız biriydi. Bahçeleri ve resimleri çok severdi. Bu yüzden Yüce Venedik Beyliği'ne kendisine bir ressam göndermeleri için mektup yazmıştı. Venedik Beyliği tarafından, sanatta büyük bir uzman olan Domino Gentile Bellini[539] gönderildi. Sultan kendisinden Venedik'in ve sevdiği birçok kişinin resmini yapmasını istedi. Yakışıklılığıyla ün salmış birini görmek istediğinde Gentile Bellini'den hemen onun portresini yapmasını istedi. Bir gün Gentile'yi çağırtırıp ona şöyle söyledi: "Gentile, sana bir derviş gönderilecek. Onun bir portresini yap." Gentile, dervişin Besostum'da[540], bir bankın üzerinde, sultanın kahramanlıklarını anlatırken tablosunu yaptı ve sultana götürdü.

537 Marzo = greşeală de copist în loc de Maggio. v. p. 115, n. 3. (Marzo= Maggio yerine, müstensih hatası, bk. Sayfa 115, n.3)

538 De fapt 30 de ani. (1451 – 1481). (Aslında 30 yıl (1451-1481))

539 Marco Guazzo "Venedik Haberleri " Ven. 1553, s. 333: "Bu zamanların çok meşhur resssamı Gentile Bellini Venedik'te doğdu. Eski meşhur ve saygın ressamlardan hiçbir kalır yanı yoktu. Türklerin İmparatoru Mehmed tarafından Venediklilerden İstanbul'a gönderilmesi istendi ve onlar da gönderdiler. Mehmed buna çok sevindi ve ona kendi portresini yaptırdı. Mehmed portresini görünce o kadar şaşırdı ki şöyle söyledi: Sen bugüne kadar dünyada görülmüş olan en iyi ressamsın. Mehmed kendisine bir imaparator tarafından verilebilecek uygun ve saygın bütün unvanları verdi. Unvanların yanı sıra paha biçilmez hediyeler de vererek onu Venedik'e uğurladı. Bundan sonra oradaki beyler saraylarının içindeki o güzel tabloları ressama yüklü paralar vererek çizdirdiler." Cf. L. Thuasne, "Gentil Bellini t Sultan Mohamed", Paris 188, s. 10. Bellini Muri in Fevr. 1507, (Sanuto, "Diarii" t. VI, s.552): "Bugün Zale'de, başarılı ressam Polo Zentil Belin toprağa verildi."

540 Besostom. (Besostun): "İstanbul'un tam ortasındandır. Burada her türlü ticaret yapılır. Dünyanın dört bir yanından mallar getirilir buraya. Burası büyük bir binadır. ... içi kemerlerle çevrilidir. Bu kemerler başlıca duvardan 12 karış uzaklıktadırlar. Türkler mallarını burada satarlar..." ("Intinéraire de Jerome Maurand". ed. Dorez. Paris 1901 in "Recueil de voyages et de documents pour servir à l'histoire de Géographie. p. 234 -6).
Insuş Angiolello îl descrie în memoriile sale (Angiolello bizzat anılarında onu betimliyor) "1468 yılında ben Anzolelli Vicentini ailesinden Francesco et Gio Maria ve kardeşim Vicenza'dan ayrıldık ve 5 Ağustos'ta Eğriboz'a yola çık-

Kendi kahramanlıklarının anlatıldığını öğrenen sultan, kendisinden bahsedilmesini istemediği için tabloyu tekrar yaptırdı. Sultan yeni tabloya bakarak Gentile'ye şöyle dedi: "Gentile, her zaman doğruyu söylemek şartıyla benimle konuşabileceğini sana söylemiştim. Şimdi, bu kime benziyor, söyle bana." Gentile şöyle cevap verdi: "Beyim, fikrimi söylememe izin verdiğiniz için söyleyeceğim. Bence bu bir deliye benziyor." Sultan şöyle cevap verdi: "Doğru söylüyorsun. Şu gözlere bir bak. İçlerinde delilik emaresi var." Gentile şöyle dedi: "Beyim, bizim ülkemizde yüksek bir şeyin üzerine çıkıp kahramanlıklarını anlatmak çok yaygındır; siz ise sizin bu yüce olan, İskender'in bile yapamadığı kahramanlıklarınızın övülmesini istemiyorsunuz." Türk Beyi şöyle cevap verdi: "Eğer bu adam bir bilge olsaydı, beni övmesinden mutlu olurdum, fakat bir deli tarafından övülmek istemiyorum." Gentile şöyle dedi: "Bu adamı dervişlerin başı yapınız." Ve sultan da böyle yaptı.

Gentile tarafından birçok güzel tablo yapılmış ve hepsi saraya konmuştu. Sultan Bayezid hepsini pazarda satışa çıkarttı ve birçok tüccar bunları satın aldı. Bayezid, babasının Muhammed'e inanmadığını da söylüyordu. Birçok kişi de Sultan Mehmed'in hiçbir inancı olmadığını anlatıyordu.

Sultan Mehmed birçok iş öğrenmişti ve zamanını böyle geçiriyordu. Yaylar, kemer kordonları, kılıç kılıfları, küçük yelkenli gemiler yapıyor ve oyalanıyordu. Acımasızlığını anlatan olayların sayısı ise çok fazlaydı. Bunlardan özellikle ikisini anlatacağım.

---

tık." Capparozzo yayınlar. Vicenza 1881, s. 19): "İstanbul şehrinde Bedesten adında bir yer vardır. Burası Venedik'te Alman Antreposuna benzer. Buranın dört büyük ve sağlam kapısı vardır. Her tarafta dükkânlar vardır ve çok çeşitli şeyler satılır; örneğin altın sırma, gümüş, ipek kumaşlar. Burada çok çeşitli ve değerli eşyalar satılır. (...) bu binanın dışında da her yerde dükkânlar bulunur. Bu dükkânlarda yün kumaşlar, kumaşlar, yatak örtüleri, kadifeler satılır; kuyumcular, ayakkabıcılar da vardır. Hepsi mesleklerine ve zanaatlerine göre düzenlenmiş dükkânlardır..." Cf. Stochove, "Voyage d'Italie et du Levant". Rouen 1670, p. 52.

Bu sultanın sarayda birçok kadını vardı. Aralarında çok güzel vücutlu bir tanesine ölesiye âşık olmuştu. Bu sebepten yapması gereken birçok işi yapamıyor, katılması gereken yerlere katılmıyordu. Bir gün, yaptığı hatayı anlayınca bu kadından kurtulmaya karar verdi. Ondan kurtulmak için kadının ölmesinden başka çıkar yol yoktu. Bir gün saraya gidip bu kadınla beraber olduğunda, yanındaki topuzla kadını öldürdü. Sultan o kadar büyük acı duydu ki bir süre hareketsiz kaldı; üzüntüsü geçtikten sonra bu aşkını böylece yenmiş oldu[541].

Size başka bir acımasızlığından bahsetmek istiyorum: Bu beyin çok sevdiği bir bahçesi vardı. Bahçesine çeşitli şeyler ekiyordu. Ekilenler arasında karpuz da vardı. Karpuz mevsimi gelince bahçesinde bir karpuzun büyüyor olduğunu gördü ve yeniçerilere ona kimsenin dokunmaması emrini verdi. Ertesi günlerin birinde, bahçeye yine girdiğinde karpuz yok olmuştu. Yanındaki yeniçerilere karpuzu kimin yediğini sordu. Yeniçerilerin her biri karpuzu yemediğini söylüyordu. Sultan, herkesi teker teker öldürmeye karar verdi. İlk sıradaki yeniçeri karpuzu kimin yediğini söyledi[542] ve diğerleri böylece serbest bırakıldı. Buna benzer anlatılacak daha birçok şey var aslında, işte bu yüzden kendisine Büyük Türk Beyi adı verilmiştir.

Biraz da erkânından ve etrafındaki insanlardan bahsetmek istiyorum. Büyük Türk Beyi adı verilen Sultan Mehmed; orta boylu, şişman, geniş alınlı, büyük gözlü, belirgin kirpikli,

541 Accestă povestire se găseşte şi la Guillet, "Histoire de Mohamet". Paris 1681, I, p. 293 -299. Guillet şi -a luat informaţiile din alte izvoare. Povestirea lui e puţin deosebită de a lui Angiolello. Frumoasa victimă se chema Irina, erà de naştere Grecoaică din Constantinopole, şi fusese făcută sclavă cu ocazia cuceririi Constantonopolei. (Bu hikâye Guillet'te de var, "Histoire de Mohamet". Paris 1681, I, sayfa 293-299. Guillet bilgilerini başka kaynaklardan almıştır. Onun hikâyesi Angiolello'nunkinden biraz farklıdır. Güzel kurbanın adı İrina, Constantinopol'da doğma bir Rum'du ve Constantinopol'un fetih vesilesiyle köle yapılmıştı.)

542 Ultimile 2 rânduri lipsesc în copia Min. Af. Străine. (Son iki satır Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında yoktur.

kanca burunlu, küçük ağızlı, yuvarlak sakallı, sakalını kırmızıya boyayan biriydi. Kalın ve kısa bir boynu vardı. Yüksek omuzları ve güzel tonlu bir sesi vardı. Ayakları gut hastalığından şişmişti. Üç erkek evladı vardı. Birincisi Bayezid, ikincisi Mustafa ve üçüncüsü de Cem idi[543].

İstanbul'da iki büyük saray vardı. Birinde Büyük Türk Beyi erkânıyla yaşıyor, diğerinde ise cariyeleri ve etrafındaki kadınlar kalıyordu.

Türk Beyi'nin bulunduğu sarayda hadım ağası görev yapardı. Türk Beyi hariç saraydaki herkese emir verme yetkisi vardı. Türk Beyi'ni ziyarete gelen biri, ilk iki kapıdaki bekçileri geçtikten sonra bu ağa tarafından Türk Beyi'nin huzuruna çıkarılırdı. Eğer beyin halka konuşma günü ise, huzuruna

543 Tocmai aşà, cuvânt cu cuvânt (deosebire numai că în loc de Zalegno e giallo) e descris Mohamet în memoriile lui Angiolello (Tam öyle, kelime kelimesine (fark sadece Zalegno yerine giallo) Angiolello'nun anılarında Mohamet/ II. Mehmed tasvir edilmiştir.): "Come l'anno 1468 Io Francesco et Gio. Maria mio fratello degli Anzolelli Vicentini, partimmo da Vicenza a di 5 Agosto per lo viaggio di Negroponte, et quello, che ne incontra fino alla ritornata." Acest titlu, în forma în care ni s'a păstrat, ne indică că tinerii fraţi fură hotăriţi dela plecare a-şi scrie memoriile. Giovanni Angiolello n'a schimbat acest titlu, nici după moartea fratelui său la Negroponte. Memoriul e editat de Capparozzo (Bu başlık, muhafaza edilen şekliyle, gösteriyor ki genç kardeşler gittikleri andan itibaren anılarını yazmaya kararlıydılar. Giovanni Angiolello bu başlığı değiştirmedi, kardeşinin Eğriboz'da ölümünden sonra bile. Capparozzo muhtırayı yayımlamıştır. "Di Gio. Maria Angiolello et un suo inedito manoscritto", Vicenza 1881, p. 17).
Giovio dă aceeaş descriere ca "Angiolello. Nu mai rămâne îndoeală că vestitul istoric, care erà în corespondenţă cu Donato, a cunoscut şi utilizat istoria acestuia." (Giovio, Angiolello gibi aynı tasviri veriyor/yapıyor. Hiç şüphe yok ki ünlü tarihçi, Donado ile mektuplaşıp onun tarihini tanıdı ve kullandı.)
Nicolaus Sagundinus Euboicus, contimporan, dă următorul portret (Nicolaus Sagundinus Euboicus, çağdaş, şu portreyi veriyor): "Rex ipse Turcorum... Macumetus nomine, tertium et vigesimum annum agit etatis. Nature est et habitus melancolia. Stature mediocris: forme satis honeste ... ingenium habet peracutum et acre ..." Bibl. Nat. (Milli Kütüphane), (Paris) M-ss Lat. 4154, f° 253 – 9. "Nicolai Sagundinei Euboici viri eloquentissimi de Maumet bei imperatoris Turchorum Othomanorum natura, moribus, ingenii, etc. Ad Alphonsum regem Aragonum Illustrissimum).

kimse çıkarılmazdı. Bu ağanın aldığı günlük ücret 100 gümüş akçe ve bunun yanında bir sürü hediyeydi. Ailesi, atları ve develeri için saray dışında mekânları vardı ama kendisi sürekli sarayda kalırdı. Beyden izin alarak dışarı çıkabilir ama asla dışarıda geceleyemezdi. Saraya Türk Beyi'nin izni olmadan yapılan girişler cezalandırılırdı[544].

Adı haznedarbaşı[545] olan başka bir hadım daha sarayda kalıyordu. Onun görevi ise mücevherleri[546], altın ve gümüş işlemeli kumaşları, ipek elbiseleri, değerli eşyaları ve paraları korumaktı. Büyük Türk Beyi bunlardan istediği kişilere hediye ederdi. Haznedarbaşı her sabah 100 altın akçeyi bir keseye koyup Türk Beyi'ne teslim eder, o da istediği kişilere bir gün içinde bunları hediye ederdi. Bu paranın yetmediği zamanlarda Türk Beyi daha fazla isterdi. Haznedarbaşı olan bu hadımın günlük ücreti 100 gümüş akçe idi.

544 Descrierea Seraiului se află şi în memoriile citate editate de Capparozzo (p. 29). Textul e aproape identic; cf. Giovan Antonio Menavino, (Sarayın tasviri Capparozzo'nun yayımladığı anılarında da var (sayfa 29). Metin hemen hemen aynı; bk Giovan Antonio Menavino, "I cinque libri della legge, religione, et vita dei Turchi et della corte, et d'alcune gueare del gran Turco". Ven. 1548, p. 80 şi Stochove, "Voyage d'Italie et de Levant". Rouen 1670, p. 70: "Le serrail du grand Seigneur est comme une Republique séparée de la Ville qui a ses loix et façons de vivre toutes particulières. Cet ordre se conserve facilement, car ceux qui y demeurent y sont élevez dès leur jeunesse et n'ont point d'autre connoisance que celle qu'ils y ont apprise ignorant entièrement ce que c'est que la liberté: ils sortent rarement, et ne font aucune connoissance avec ceux de la ville, ce qui fait que les choses qui se passent au Serrail ne sont point connues du reste du peuple"; cf. "Briéfve description de la court du grant Turc et ung sommaire du regne des Otmans avec ung abregé de leurs folles supersititions ensemble l'origine de cinq empires yssuz de le secte de Mehemet pat F. Antoine Geuffroy. Paris 1546. (fără paginaţie) (sayfalama yok); cf. Benedetto Ramberti "Delle cose de Turchi" Ven. 1549, 16° p. 14; Nicolo de N:colay "Le navigationi et viaggi nella Turchia". Anvers 1576, p. 111.

545 La Capparozzo l. c.: Ilaxenadarbassi; Esnadarbascia la Spandugino Cantacusino ap. Sansovino "Türklerin geldikleri yer ve savaşlarının Tarihçesi". Ven. 1654, p. 38; cf. Geuffroy l. c. şi Benedetto Ramberti. Hasnadarbasa.

546 Zoglie le Capparozzo.

Sarayda kalan başka bir hadım kilercibaşı (chielerbassi)[547] idi. Kendisi tatlıların, baharatların, meyvelerin, Büyük Türk Beyi'nin ve ailesinin yiyeceği daha birçok şeyin[548] bekçiliğini yapardı. Ancak mutfakla ilgili hiçbir şeye karışmazdı, çünkü bu onun görevi değildi. Bu hadımın da diğerleri gibi günlük olarak aldığı bir ücret ve hediyeler vardı.

Her üç hadımın emrinde farklı milletlerden 100 genç çalışırdı. Bunlar da Türk Beyi'nin köleleriydi. Bu gençlere günde 8 gümüş akçe verilirdi, hediyelerden ve atlardan da alırlardı. Yaklaşık 20 gençten oluşan odacıların aldıkları günlük ücret ise 20 gümüş akçeydi. Bunlar Büyük Türk Beyi'nin kaldığı odalarla ilgileniyorlar ve her gün birçok hediye alıyorlardı.

Genç ve yaşlı olan 20 hadım[549] daha sarayda görevliydi. Bunlar hadım olmayanların mesajcılarıydı. Çünkü Büyük Türk Beyi, kapılardaki bekçilerle saray dışından kimsenin konuşmasını istemiyordu. Saraya bir şey lazım olduğunda bu 20 hadımdan birine söylenir, o da parayı sarayın ilk kapısında bulunan bekçiye verir ve alması ya da yapması gereken şeyi söylerdi. Bekçi de kendisine verilen görevi sadık bir şekilde yapmakla yükümlüydü. Bu hadımların günlük 8 gümüş akçe ücretleri ve atları vardı. Üç baş hadımdan biri eksik olduğunda Büyük Türk Beyi, hizmetindeki bu 20 hadımdan birini seçerdi. Böylece Büyük Türk Beyi'nin hizmetinde bulunan kişi sayısı yaklaşık 340'tı. Bunların tamamı -bir bölümü akınlar sırasında esir alınmış, bir bölümü ise ülkede yaşayan Hristiyanların elinden alınmış- Hristiyan çocuklarıydı[550].

547 La Capparozzo l. c.: Chilor basi; la Stochove l. c. 71: Chilir baschi; cf. Menavino, p. 95. La Benedetto Ramberti: Chilergi bassa. (Capparozzo'da l. bölüm: Chilor basi; Stochove'de l. bölüm 71: Chilir baschi; bk. Menavino, sayfa 95. Benedetto Ramberti'de: Chilergi bassa.)

548 La Capparozzo l. c. (Capparozzo'da l.bölüm): baharatlar.

549 Cf. Menavino l. c. 104. Capit. 23 (Bk. Menavinol. bölüm 104. 23. ve 24. bölüm; "Sarayda görevli hadımlar hakkında": "Saraydan dışarı çıkabilen gençler hakkında." şi Cap. 24

550 Cf. Spandugino, Cantacusino(Bk. Spandugino, Cantacusino), "Trattato de'costu-mi de Turchi" ap. Sansovino, 108; v. mai departe p. 168 şi 179; cf.

Büyük Türk Beyi, gençleri toplarken 18 yaşından küçükleri almazdı. Sarayda sürekli iki hoca, yani bilge iki yaşlı adam bulundurur ve bu gençleri eğitmelerini emrederdi. Bu bilgeler saray erkânına okumayı[551] yazmayı ve Hz. Muhammed'in dininin esaslarını öğretmekle görevliydiler. Eğitim alan kişilerden uygun görülenleri, Büyük Türk Beyi'nin hizmetine verilirdi. Bir süre ona hizmet ettikten sonra aralarından güvenilir olanları seçilir ve Türk Beyi de uygun gördüğü ücreti ve başka malları onlara verirdi. Aradan geçen başka bir hizmet süresinden sonra da Türk Beyi, güvendiklerinin ve iyi ilişki içinde bulunduklarının daha yüksek rütbelere çıkmasını sağlar, mallarını ve ücretlerini de ona göre artırırdı. Kaptanların ve büyük adamların büyük bir bölümü, sarayda böyle yetiştirilenlerin içinden geliyordu. Aralarında beylerine gereken hizmeti göstermeyenler çok azdı; çünkü hizmetlerinin karşılığını ne kadar alıyorlarsa, gerekli hizmeti vermedikleri zaman bir o kadar ceza alıyorlardı.

Sarayda bir de mutfak ve yemek işleriyle uğraşan bir uşak[552] vardı. Bu uşak mutfak için gerekli bütün işleri hallediyor[553], tatlı, şeker ve saray için balmumu kandillerinin tedarik edilmesiyle ilgileniyordu[554]. Bu uşağın aldığı günlük ücret 25 gümüş akçeydi[555]. Türk Beyi'nin emrindeki 50 köleyi de bu uşak idare ediyor, mutfak için gerekli her şeyi onlara aldırıyor,

scrisoarea Lui Veltwyck, ambasadorul lui Carol V la Constantinopole, din Const. 10 Nov. 1545 (ile Sansovino, 108; bk. daha ilerde sayfa 168 ve 179; bk. Veltwyck'un V.Carol'un Constantinopol'daki büyükelçisine mektubu, 10 Kasım 1545 tarihli Constantinopol'dan: "le bassa Achmat me dist: nous sommes tous filz de cristiens..." (Lanz " Correspondenz des Kaisers Karl V" Leipzig 1845, t. II, 477); cf. şi Stochove l. c. 71. (bk.ve Stochove l.bölüm 71.)

551 Menavino l. c. p. 97, cap. 15: "Saray mektebi hakkında"; Capparozzo, 30, 31.

552 Schalco în Copia Min. Af. Străine; Sescalco la Capparozzo l. c. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında schalco; Capparozzo'da sescalo)

553 In Copia Min. Af. Străine: Cusina; tot aşà la Capparozzo (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: cusina; aynı şekilde Capparozzo'da)

554 Sucari (Capparozzo).

555 La Capparozzo: sesanta. Tot aşà la Menavino (Capparozzo'da: sesanta. Aynı şekilde Menavino'da)l. c. p. 100.

organize ediyordu. Bu 50 esirin aldığı ücret ise 10 gümüş akçeydi. Türk Beyi'nin ordugâh kurması durumunda, yiyecek içecek konusunda hiçbir şeyin eksik kalmamasını sağlamak bu uşağın göreviydi. Emrine, gerekli her şeyi alması ve taşıması için para ve develer verilirdi.

Sonra, sarayda bütün mutfaktan sorumlu olan ekmekçibaşı vardı. Onun ücreti de 40 gümüş akçe, bahşişler ve hediyelerdi. Bu aşçıların ayrıca 40 tane hocası vardı. Her gün aralarından 10 tanesi beyin[556] ve tüm saray halkının yemeklerini hazırlamakla görevliydi. Sarayda ziyafet olduğu günlerde ise 40'ı birden çalışıp bütün yemekleri hazırlardı. Her birinin günlük ücreti 8 veya 10 gümüş akçe, bahşişler ve hediyelerdi. Bu 40 mutfak şefinden her birinin hizmetinde çalışan iki ya da üç çırak köle bulunuyordu[557]. Hocaların bir diğer görevi de bu çıraklara mesleği öğretmekti. Bu çıraklardan her biri günde 4 gümüş akçe ve bahşiş alıyordu. Bütün bu aşçı ve çıraklar hep mutfakta bulunur, saray halkıyla sadece yemekleri servis ederken karşılaşır ama hiçbir zaman onlarla konuşmazlardı. Türk Beyi'nin emri böyleydi.

Ayrıca sarayda Büyük Türk Beyi ve erkânı için tatlı hazırlamakla görevli olan helvacıbaşı (lisonzibassiler)[558] vardı. Bunlar günde 40 gümüş akçe ve bahşiş alıyorlardı. Ayrıca yaklaşık 20 tane hocaları vardı. Bu hocalar da günde 8 gümüş akçe ve bahşiş alıyorlardı.

Türk Beyi'nin ve saraylıların yediği ekmeği hazırlayan ekmekçibaşının (gibassi)[559] ücreti ise günde 30 gümüş akçe ve bahşişlerdi. Onun dışında ekmeği hazırlayan yaklaşık 25 kişi vardı, onların günlük ücreti de 8 ya da 10 gümüş akçe ve büyük miktarda bahşişti.

556 La Capparozzo: beyleri için (evident greşit). (Capparozzo'da apaçık yanlış)
557 Sgnutari. (Copia Min. Af. Străine). (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası)
558 Numirea lipseşte la Capparozzo. (Capparozzo'da adlandırma yok.)
559 Echemcherribascia la Menavino (p. 99). Numirea lipseşte la Capparozzo, (Menavino'da echemcherribascia (sayfa 99.) Capparozzo'da adlandırma yok.)

Çamaşırcıbaşı ise Türk Beyi'nin ve saraydakilerin giysilerini yıkayanların başındaydı. Onun ücreti günde 30 [560] gümüş akçe ve saraydakilerden aldığı büyük miktardaki bahşişti. Ayrıca 20 kişi de onun yanında çalışıp Türk Beyi'nin ve erkânının giysilerini yıkıyordu. Onların günlük ücreti ise her biri için 4 gümüş akçeydi. Ayrıca her üç ay[561], bir saraylı, alacakları sabun, elma ve şeker için onlara 50 gümüş akçe ödemekle sorumluydu. Bu malzemelerle yün, ipek ve her türlü kumaştan dikilmiş giysilerin üzerindeki bütün lekelerin[562] çıkarılması gerekiyordu. Elma ve şeker bu iş için çok uygun malzemelerdi.

Saraydaki herkes işinin ehliydi ve Türk Beyi seyahate çıktığında ya da ordugâh kurduğunda[563] her zaman onunla beraber gitmek zorundaydılar. Büyük Türk Beyi tarafından hepsine atlar ve gerekli eşyaları taşımak üzere develer tedarik edilmişti[564].

Şimdi biraz, toplamda yaklaşık 300 kişi olan, Türk Beyi'nin kadınlarının ve cariyelerinin yaşadığı saray bölümünün düzeninden ve alışverişlerinden bahsetmek istiyorum. Buradaki bütün kadınlar, sarayın bu bölümünde kapalı olarak yaşarlardı. Her birinin aldığı günlük ücret 4 gümüş akçeydi ve masrafları ödeniyordu. Ara sıra Türk Beyi, kendilerine hediyeler ve bahşişler de veriyordu. Burada bu kadınların hepsinin Hristiyanların kızı olduğunu ve dünyanın çeşitli yerlerinden getirildiklerini belirtmek isterim. Sarayın bu kısmında eskiden beri kalan kadınlar, yeni gelenlere[565] yol yordam göstermekle

560 La Capparozzo l. c.: 20. (Capparozzo'da l.bölüm: 20)

561 Ibidem: mese. (Aynı eserde: masalar)

562 De lana (Copia Min. Af. Străine). Ultimele 2 rânduri lipsesc la Capparozzo Yünden (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası) Son iki satır Capparozzo'da eksik.).

563 Ch'el faza (Copia Min. Af. Străine) (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası); "gitsin" (Capparozzo).

564 Cf. Menavino, p. 101. (Bk. Menavino, sayfa 101)

565 La Capparozzo textul e mai clar: "Uzun süreden beri sarayda olanlar yeni gelen kızlara okumayı, yazmayı, konuşmayı ve dikiş dikmeyi öğretiyorlardı..." (s. 33).

görevliydiler. Öğrettikleri şeyler arasında konuşmak, okumak, Hz. Muhammed'in dininin esasları, dikiş dikmek, dantel örmek, arp çalmak, şarkı söylemek vardı. Ayrıca her birinin neye eğilimi varsa o konularda ayrı ayrı dersler veriliyordu.

Türk Beyi, aralarından en çok beğendiği cariyenin[566] ücretini artırıyor, onu diğerlerinden ayırıyor ve karısı yapıyordu. Eğer bu cariye Türk Beyi'ne erkek bir evlat doğurursa, erkek evladın 10 ya da 11[567] yaşına kadar annesiyle beraber sarayda yaşamasına izin veriliyordu. Daha sonra babası, oğluna bir sancak veriyor ve annesiyle birlikte onu oraya gönderiyordu. Onurlu bir şekilde yaşayabilmeleri için ikisine de hizmetliler, kadın erkek köleler ve gerekli her şey sağlanıyordu. Bu kadının bir kız evlat vermesi durumunda, kız evlenecek yaşa gelene kadar annesiyle birlikte sarayda yaşıyor, Türk Beyi de kendi adamlarından, askerlerinden ya da kölelerinden biriyle kızını evlendiriyordu. Annesini ise onların yanına gönderiyor ve bir daha evlenmesine izin verilmiyordu. Türk Beyi'nin kadını olarak kalıyor, gereken onur ve saygı kendisine her zaman gösteriliyordu. Türk Beyi tarafından çok beğenilmeyen cariyeler ise evlenme çağına geldiklerinde saraylı ya da Türk Beyi'nin istediği herhangi biriyle evlendiriliyordu. Onurlu bir şekilde yaşamaları için bütün imkânlar sağlanıyordu[568].

Bu sarayda ayrıca hadım sarazin bulunuyor, bütün cariyelerin ve sarayın bu bölümünde kalan herkesin idaresi görevini üstleniyordu. Bu hadım sarazinin Türk Beyi'nde çok büyük kredisi vardı. Bey ona çok güvenirdi. O yüzden kendisi saraydakilerin cezalandırılması veya öldürülmesi konusunda serbestçe hareket edebilirdi. Sarazinin aldığı günlük ücret 100 gümüş akçeydi. Onun saray dışında da, İstanbul'a yaklaşık 6 mil uzaklıkta büyük bir evi vardı. Gündüzleri 3

566 Monta în Copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında monta)

567 "On iki yaşına gelene kadar..." (Capparozzo)

568 Ultimile 6 rânduri lipsesc la Capparozzo. (Son altı satır Capparozzo'da eksik.)

veya 4 saat serbestçe çıkıp dolaşmaya izni vardı ama cariyelere bekçilik etmesi için geceleyin saray dışında kalmasına izin verilmiyordu[569].

Ondan başka sarayda bir kısmı zenci, bir kısmı beyaz, toplam 20 hadım daha konaklıyordu. Onlar da saray kadınlarının saray dışındakilere görünmemelerini sağlamakla görevliydiler. Saraydaki kadınların kendilerini sadece Türk Beyi'ne ve hadımlara göstermelerine izin veriliyordu. Kendilerine yasak olmayan bir şey almak istediklerinde bu hadımları görevlendiriyorlardı. Hadımlardan biri kapıdaki bekçilere bu talebi iletiyor, onlar da kapıcılardan birini isteneni tedarik etmesi için gönderiyordu. Bütün bu yirmisinin günlük 8 akçe ücreti vardı.

Orta kapılarda ise 10 yaşlı adam görev alıyordu. Onlar çok güvenilir kişilerdi. İçeriye girmesine izin verilenler dışında hiç kimseyi içeri almıyorlar, kimsenin de dışarı çıkmasına izin vermiyorlardı. Bunların her birinin ücreti 25[570] gümüş akçeydi. Onlar da geceleri sarayda konaklamak zorundaydılar. Ayrıca saray kapılarının dışında bulunan 40 kişi daha ücretli bir şekilde bekçilik yapıyordu. Her gece bu 40 kişi, diğer 40 kişiyle nöbet değiştiriyor, yarım mil uzaklıkta kalan diğer kadınlar için de bekçilik yapıyordu. Biraz ileride, bu ücretlilerden tekrar bahsedeceğim.

Büyük Türk Beyi'nin saray düzeni

Her şeyden önce Türk Beyi'nin Türkçede Hünkâr[571] diye adlandırıldığını söyleyeyim. Bu kelime, imparatordan[572] daha da yüce anlamına geliyor. Hünkâr; istisnasız bütün emrindekilerden onur, saygı ve itaat görür. Sarayda, ne

569 Cf. Menavino p. 134 l. c. Cap. 38: "Saray ve Eschizarai isimli kadınlar hakkında"

570 La Capparozzo: 15. (Capparozzo'da:15)

571 Hunger la Capparozzo (p.34). (Capparozzo'da hunger sayfa 34)

572 Yukarıdaki kaynak: "bizim dilimizde imparator anlamına geliyor".

onun sözlerine karşı gelme, ne yaptıklarını yanlış bulma ne de verdiği emirleri yerine getirmeme cesaretinde bulunma hakkına sahip kimse vardır. Emrindekiler birçok kez, sadece emirlerini yerine getirmek için kasabaları ve şehirleri yakıp yıkmışlardır. Bu kasaba ve şehirlerde yaşayanların bir kısmı başka yerlere gönderilmiş ya da onun emri altına girmeyi kabul etmiştir[573].

Sarayın dört veziri; yani padişahın danışmanları ve aldıkları ücret

Sarayda, Latincede danışman anlamına gelen dört vezir[574] bulunurdu. Bu vezirlerin görevi, devlet işleri konusunda Büyük Türk Beyi'ne tavsiyeler vermekti. Türk Beyi adına halka konuşmalar yaparlardı. Türk Beyi'nin isteğine göre de bu vezirlerin yerini başkaları alırdı. Beyin güvenini sarstıklarında, Vezir Halil Paşa'nın[575] yaşadığı gibi, bey onları öldürtebilirdi. Türk Beyi, Halil Paşa'yı yay kirişiyle[576] boğdurtmuştu. Bu vezirlerden birçoğunun işine son vermiş, çeşitli sebeplerden dolayı birçoğunu da öldürtmüştü. Vezirlerin aylık ücreti 2 milyon 600 bin gümüş akçeydi. Bu para o kadar fazlaydı ki onları hem zengin hem de saygıdeğer kılmıştı.

---

573 Ultimele 2 rànduri lipsesc la Capparozzo. (Son iki satır Capparozzo'da eksik)

574 Vezi Menavino (Bk. Menavino)l. c. s 108: "Türk Beyi'nin yanında ismi paşa olan üç köle bulunuyordu." După Fr. Philelpus (care a stat 7 ani în Turcia) sunt 4 paşi (Fr. Philelpus'a göre (Türkiye'de 7 yıl kaldı) 4 adımdır: "consiliarii, qui quater in hebdomada sedent pro tribunali in locodicto Divan, ut audiant oratores, legatosque principum, etc". (Cuspiniani "De Turcorum Origine" Antv. 1541 p. 57); Cf. Spandugino Cantacusino ap. Sansovino 110: "da trè o quattro Bassà"; Benedetto Ramberti 16; Hurmuzaki II3 No.157 p. 174

575 Lipseşte la Capparozzo. Vezi asupra lui Chalil-Paşa p. 15. (Capparozzo'da eksik. Bakınız Halil Paşa üzerine sayfa 15)

576 Vezi, mai sus, p. 62, 63. (Daha yukarı bakınız, sayfa 62, 63.)

Kadıasker (cadilascher) hakkında[577]

Sarayda bir de adı kadıasker[578] olan ve sultanlığa ait topraklardaki bütün davalara, anlaşmazlıklara bakan ve adaleti yerine getiren kişi vardı. Adaletin yerini bulmasını sağlarken istediği şekilde hareket etme hakkına sahipti. Kadıasker göreve seçildiğinde bazı törenler yapılırdı. Bu törenlerde örneğin, seçilen kişi Büyük Türk Beyi'nin[579] sakalına el sürerdi. Bu da seçilen kişinin, gördüğü davalarda karar alırken; davalının rütbesine, gücüne, hoca vs. olmasına bakılmaksızın karar verme hakkına sahip olduğuna işaret ediyordu.

Kadıaskerin görevlerinden bir diğeri, tüm topraklardaki kadıları ve imamları seçmekti. Aldığı kararlara kimsenin itiraz etme hakkı yoktu. Onun aldığı kararları yalnızca Türk Beyi'nin tekrar gözden geçirme hakkı vardı ve sadece Türk Beyi suçluların affedilmesini sağlayabilirdi. Nitekim böyle bir olay çok az gerçekleşmiştir.

Ayrıca kadıaskerin aldığı kararları yazan üç sekreter vardı. Kadıaskerin yıllık geliri 600 bin[580] gümüş akçe ve yaptığı büyük işlerin karşılığı yüksek miktarda bahşişti. Bu görevdeki kişi, Türk Beyi ve defterdarlarla çok büyük işler yapardı.

Sarayda ayrıca defterdar[581] ismi verilen hazineci iki kişi daha vardı. Bunlar Türk Beyi'nin bütün işlerini idare ederlerdi.

577 Cf. Menavino p. 52 (Bk.Menavino sayfa 52); Benedetto Ramberti 16; Nicolo de Nicolay "Türkiye'ye yapılan seyirler ve seyahatler", Anvers 1576, s. 190.

578 Cadi=judecător (cadi /kadı= hâkim); cf. Tùry t. I, cuvântal Kàdi (bk.Tury I, kelime itibarıyla Kàdi); Hurmuzaki II 3 No. 157; Danielo de Ludovisi Relazione (1534) la Albèri s. III. T. I, p. 14; Bernardo Navagero (1553) la Albèri seria III t. I p, 58; Trevisano. (Albèri s. III, t. I, 122).

579 "Eline değneğini verirdi" (Capparozzo 35)

580 "Günde bin akçe" (la Capparozzo 35) (Capparozzo'da 35). Textul e mult mai concis la Capparozzo. (Capparozzo'da metin daha özlü)

581 Defterdari de la defter = registru, catalog (Defterden defterdar= kayıt defteri, katalog); defterdar = conducătorul cărţilor de socoteli, deci în primul rând vistiernic. (Thúry I cuv. Defter) (defterdar= hesap kitaplarını idare eden, yani ilk önce veznedar); Cf. Spandugino Cantacusino l. c. 111 – 112 şi Cuspinian

Biri Rumeli'den gelen paraların, diğeri de Anadolu'dan gelen paraların idaresi görevini yürütürdü. Bunların her birinin yıllık ücreti 600 bin gümüş akçe, hediyeler ve bahşişlerdi.

Büyük Türk Beyi'nin yukarıda adı geçen kişilerle yaptığı toplantılar hakkında[582]

Büyük Türk Beyi emrindekileri topladığında içeri ilk kadıasker girerdi. Büyük Türk Beyi ile görevi hakkındaki hususları konuştuktan sonra toplantıdan çıkar, onun yerine dört vezir ve iki defterdar Türk Beyi'nin huzuruna gelip otururdu. Önce iki defterdar işleriyle alakalı[583] olarak Türk Beyi ile konuşur, beyin cevabını dinledikten sonra toplantıdan çıkardı. Türk Beyi'nin yanında gizli devlet işlerinden bahsetmek üzere sadece dört vezir kalırdı.

Türk Beyi'nin 40 kâtibi hakkında

Yaklaşık kırk kişi olan kâtipler, yaptıkları işin büyüklüğüne göre günde 30 ila 300 gümüş akçe alırlardı. Bu kâtiplerin başında divan efendisi[584] bulunurdu. Kâtiplerden üç tanesi devlet hazinesine giren paranın, üç tanesi de harcanan paranın hesabını tutardı. Geri kalanlar da başka işlerle ilgilenirdi. Her seferinde gelirlerin ve harcamaların defteri tutulur, bunlar deriden çuvallara yerleştirilir ve defterdarlar[585] tarafından mühürlenirdi. Bütün hesaplar yapıldıktan sonra bu defterler hazinede bir yere kaldırılırdı.

"De Turcorum origine" Anvers 1541 p. 58; Benedetto Ramberti l. c. 16; Menavino, 95, Ludovisi l. c.; Navagero l. c. 58.

582 La Capparozzo nu e capitol nou. (Capparozzo'da yani bölüm değil.)

583 Yukarıdaki kaynak: mesleği ile ilgili şeyler.

584 Yukarıdaki kaynak: Avianbarsi. Divanbassa?

585 Textul e diferit ca formă la Capparozzo. (Capparozzo'da metin şekil olarak farklı): "Giriş ve çıkışı yapılan defterler defterdarların mühürü altındaydı."

Nişancı hakkında

Sarayda ayrıca Türk Beyi adına yazılmış bütün fermanları mühürleyen nişancı[586] adında biri vardı. Kendisinin yıllık ücreti 400 bin[587] gümüş akçe, birçok hediye ve bahşişlerdi.

Demir para sayıcısı hakkında

Veznedar[588] adındaki bu kişi hazineye giren çıkan her parayı saymak ve tartmakla görevliydi. Bu işi yaptığı her seferinde yanında iki defterdardan biri bulunmak zorundaydı. Veznedarların günlük ücreti 50 gümüş akçeydi. Yanlarında Türk Beyi tarafından tayin edilen ve günde 8 gümüş akçe alan on ücretli de çalışarak onlara yardım ederdi[589].

Müteferrika yani beylerin ücretli çalışan evlatları hakkında

Aşağıda söyleyeceğim müteferrika[590] ismi verilen 200 kişi de saray düzeninin içindeydi: Bunların arasında ilk olarak Mora Despotu'nun, Trabzon İmparatoru'nun oğulları vardı. Bosna Kralı'nın oğullarından biri de müteferrikalar arasındaydı (Bu oğul sık sık Türk Beyi ile masa oyunları oynar ve

586 Nisandsi = secretar. v. Thúry cuv. Nisandsi; cf. Spandugino Cantacusino (Nişancı=sekreter.bk.Thury Nisandsi kelimesi; bk.Spandugino Cantacusino): "Nasanzibassà, görevi mektupları mühürlemekti..." (ap. Sansov. 112); cf. Menavino, 95; Cuspinian, p. 58 şi Benedetto Ramberti l. c. 17. (bk.Menavino, 95; Cuspinian, sayfa 58 ve Benedetto Ramberti l. c. 17)

587 Kırkbin gümüş akçe (Capparozza).

588 Vexendar (copia Min. Af. Străine şi Capparozzo) (vexendar (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası) "Veznedar, yani duka ve gümüş akçe tartan kişi" (Ramberti, p. 17)

589 Cf. Menavino, 12. (bk.Menavino, 12)

590 Müteferrika=Un grup din garda de cavalerie, care însoţià pe Sultan în expediţie sau îndeplinià misiuni politice. O parte din ei erau feudali (Thùry cuv. Müteferrika); cf. (Müteferrika= Sultana seferde veya politik görevlerde eşlik eden süvari kıtasından bir grup. Onlardan bazıları feodaldi (Thury kelime Müteferrika); bk. "Briefve description de la court du Grant Turcpar Geuffroy": "Plus y a quatre vingtz Mutaferacha qui portent la lance devant ledict Grand Turc, celui d'entre eulx qui a le plus de gaiges a 80 aspres, les autres moins et ont été nourriz au Saray"; cf. Cuspinian, 58 Trevisano, 127.

kendi kelimeleriyle Türk Beyi'ne şakalar yapardı. Türk Beyi de çok güler ve kendisiyle bulunmaktan çok memnun olurdu).

Bunlardan başka Eflak beyleri, Tatar beyleri ve başka ülkelerden insanlar da Türk Beyi'nin yanında bulunmak ve onu eğlendirmekle görevliydiler. Yine bu müteferrikalar arasında doktorlar, filozoflar, astrologlar, kâhinler, falcılar[591], hocalar, mühendisler[592], çalgıcılar, mücevherciler[593], Türk Beyi'ne ve bütün saraya hizmet eden diğer birçok hizmetli vardı. Onlar da saraydakiler gibi her ay ücret alıyorlardı. Bu müteferrikaların rütbelerine göre aylık ücretleri 20 ile 400 gümüş akçe arasında değişiyordu. Türk Beyi atıyla çıktığında müteferrikaların bir kısmı biraz önde onunla giderdi. Aldıkları ücret dışında her birinin bir, iki veya üç kasabası vardı.

Kapılarda bekleyenler ve kapıcılardan önce piyade ve atlılar hakkında

Öncelikle her biri 200 kişiden oluşan iki ayrı kapıcı[594] takımı vardı. Bunların başları olan iki kumandan, Büyük Türk Beyi'nin sarayda toplantı yaptığı günlerde -cumartesi, pazar, pazartesi ve salı günleri- odanın kapısında nöbet tutardı. Her birinin elinde bir baston bulunurdu. Vezirler ya da başka biri içeri girmek istediğinde bunlar Türk Beyi'ne haber verir ve onun emrine göre bu kişiyi içeri alır ya da almazlardı.

591 La Capparozzo textul e următorul (Capparozzo'da metin şudur): "her tür falcı vardı. Bunlardan bazıları kahve bazıları su falı, kimileri kılıç falı, kimileri ayna falı bakıyorlardı, bazıları ise ellerinde sopa ile kumun üzerine harfler çiziyorlardı, Muhammed'in dininden olanlar bu falcılara çok önem veriyordu" (s. 36); cf. Benedetto Ramberti, 17.

592 La Capparozzo (Capparozzo'da): Çalgıcılar.

593 Ibidem: Orevesi; v. Menavino, 121. (Aynı eserde: Orevesi; bk. Menavino, 121.)

594 Cf. Menavino, p. 105; Geuffroy l. c.; Spandugino ap. Sansovino, 114; Thúry cuv. Kapudsi; Navagero l. c. 59. (Bk. Menavino, sayfa 105; Geuffroy l.c; Spandugino ile Sansovino, 114; Thury kelime Kapudsi)

Bu kapıcıların her biri, kendi takımıyla nöbetleşe olarak, gece ve gündüz, kapıların nöbetini tutuyordu.

Sarayın, etrafı duvarla çevrili üç büyük avlusu vardı. Girişte, ellerinde sopalarla kapıcıların bir bölümünün önünde beklediği büyük bir kapı vardı. İlk kapı çok büyük bir avluya açılıyordu. Bu avluya varıldığında atlardan iniliyordu. Bütün atlar bu avluda bırakılıyordu. Doğu yönünde, yine kapıcılar tarafından bekçiliği yapılan başka bir büyük kapı vardı. Buradan içeriye girildiğinde de yeniçerilerin bulunduğu büyük meydana varılıyordu. Yeniçeriler burada, Türk Beyi'nin meydan ziyafeti verdiği günlerde nöbet tutardı.

Bu iki kapıdan sonra aynı avlu üzerindeki üçüncü bir kapıdan içeri girildiğinde çok büyük olmayan, müteferrika denilen, beylerin evlatlarının bekçilik yaptığı bir saraya giriliyordu. Sağ tarafta ve sol tarafta iki büyük mastaba (tahta sedir) vardı. Sağ taraftakinde vezirler, kadıasker, defterdarlar, yeniçeri ağası ve beylerbeyleri oturur, burada toplanırlardı. Bu üç kapının ardında, yine iki kapıcıbaşının beklediği başka bir kapıdan girildiğinde çok geniş ve uzun bir yolun[595] bulunduğu meydana gelinirdi. Sağ taraftan içeri girildiğinde Türk Beyi'nin oturup toplantı yaptığı mekâna[596] açılan bir kapı vardı. Bu kapının bekçiliğini yapan iki kişinin günlük ücretleri 100 gümüş akçe ve yüksek miktarda bahşişti. Yine bu bekçilerden her birinin kethüda[597] adında bir de yardımcısı bulunurdu. Her bir kethüdanın günlük ücreti 40 gümüş akçe ve bahşişlerdi.

Türk Beyi'nin ücrete bağladığı iki sekreter, bu iki bekçi takımının idaresi ile görevliydi. Onların ücreti de günlük 15

595 In Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): uzun ve çok geniş.

596 Descrierea acestei părți a seraiului lipseşte la Capparozzo. (Sarayın bu tarafının tasviri Capparozzo'da eksik.)

597 Cehaia, locoţiitor. (Cehaia/kahya/, yardımcı)

gümüş akçe ve bahşişlerdi. Takımlardaki bekçilerin her on ikisinin[598] başında bir onbaşı bulunurdu. Bu onbaşılardan her birinin günlük ücreti 8 gümüş akçeydi. Geri kalan kapıcılar da günde 6 akçe alırlardı.

Türk Beyi'nin ve erkânının yemek yemesi hakkında

Sarayda yaklaşık 20[599] kişiden oluşan çaşnigirler (çiesignigiriler)[600] vardı. Bunlar toplantılar olduğunda, Türk Beyi başkalarıyla yemek yerken sofraya servis yapmakla görevliydiler. Aynı zamanda vezirlere, kadıaskere ve defterdarlara da sarayda yemek yedikleri zaman servis yaparlardı. Bunların başında olan kişi 100 gümüş akçe ve bahşiş alırdı. Diğer her biri ise günde 33 gümüş akçe alırdı; yani ayda yaklaşık 1000 akçe gelirleri ve bahşişleri vardı. Toplantı olan her gün, yani haftada dört gün, birçok kez sarayda 20 bin kişi toplanırdı. Hepsi birlikte sabahleyin sarayda yemek yerdi. Yemekten sonra Türk Beyi ayağa kalkıp iki tarafa doğru da başını eğerek bütün gelenleri ve saray halkını selamlardı. Oradakiler de önünde eğilip, "Allah beraberinde olsun," diyerek Türk Beyi'ni selamlardı. Sonra bey toplantıya başlar, gereken bütün konular konuşulurdu.

Çavuşlar hakkında

Çavuşlar (giannussi) adında bir grup daha bulunurdu. Bunlar kumandan gibiydi. Başlarında olan kişi, toplantı

598 La Capparozzo: dosena; In copia Min. Af. Străine: desena. (Capparozzo'da: dosena; Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: desena)

599 La Capparozzo: 40. (Capparozzo'da:40)

600 Cf. Menavino, 131, Geuffroy l. c. (Bk.Menavino, 131, Geuffroy l.c): "Casnegir-bassi, comme maistre d'hostel, qui a charge des viandes, porte et sert les platz devant le grand Turc": cf. Spandugino Cantacusino ap. Sansovino, 108, şi Benedetto Ramberti, 15 (bk. Spandugino Cantacusino ile Sansovino, 108 ve Benedetto Ramberti, 15; Nicolo de Nicolay "Türkiye'ye yapılan seyirler ve seyahatler" Anvers, 1571, s. 173. urm.

günlerinde elinde sopasıyla vezirlerin huzurunda beklerdi. Toplantıya biri çağrılması gerektiğinde o kişiyi çağırtmakla görevliydiler. Eğer kendilerine başka bir iş verilirse onu da yaparlardı. Günde 60 gümüş akçe alırlardı. Her bir on askerin başında bir de onbaşılar vardı. Bu onbaşılar da kendilerine verilen görevi yerine getirirler ve günde 25 gümüş akçe alırlardı. Geri kalan 30 kişinin günlük 15 ila 20 arasında gümüş akçe ücreti vardı. Bu çavuşlar, beyleri savaş ordugâhında her ata bindiğinde, yüksek sesle beylerini öven cümleler söyleyip davullar çalarlardı. Bütün grupların önünde yer alırlardı ve Türk Beyi'ni şahsen korumakla görevliydiler. Her daim onun yakınında yürüyüp ona bir zarar gelmesini önlerlerdi.

Türk Beyi'nin sağında ve solunda yer alan sipahiler ve silahdarlar[601]

Bu gruplardan biri olan silahdarlar Türk Beyi'nin sağında, diğer grup olan sipahiler ise Türk Beyi'nin solunda bulunurlardı.[602] Her iki grup da 1000 kişiden oluşurdu. Bu iki grubun kumandanlarının aldıkları günlük ücret 100 gümüş akçe, birçok hediye ve ayrıca bahşişlerdi. Ayrıca her grubun chiecagia adı verilen birer kumandan yardımcısı vardı. Bunların günlük ücreti ise 40 gümüş akçe idi. Ayrıca

601 Cf. Menavino, p. 111, capitolul VI (Bk. Menavino, sayfa 111, VI. bölüm): "Sağ tarafta giden atlılar ve kralın önünde solda giden atlılar hakkında." cf. "Des costumes et manières de vivres des Turcs, faict, premierement en latin par Christophle Richer vallet de chambre du Roy tres chrestien, François premier de ce nom, et secretaire de son chancellier et depuis par iceluy, Richer traduict en langue Françoise et dedié audict Roy très Chrestien". Paris 1540, p. 2; cf. Thúry cuv. Szipáhi.

602 Silictari la Capparozzo (Capparozzo'da Silicitari); cf. Geuffroy l. c.: "autre 3.000 Silichtar, avec aga chevauchent a la main senestre dudict grant turc"; cf. Spandugino ap. Sansovino, 114 V° (Silitari); Ramberti (silictari), p. 19; Ludovisi l. c. 15; Navagero, 60; Trevisano, 133.

her 100 kişilik grubun başında da biri bulunur ve günde 30 gümüş akçe alırdı.

Bu iki takımdan geri kalanların günlük ücreti 15 ile 100 gümüş akçe arasındaydı; her ne kadar grup başları olmasalar da oldukça yüksek ücret alıyorlar ve grup başı sorumluluğunu yüklenmek istemiyorlardı. Bu grupları oluşturanlar küçük yaşlardan itibaren sarayda büyütülüp eğitim alıyorlardı. Büyük Türk Beyi'nin önemli işlerini hallediyorlardı. Örneğin vergi toplamak bunların göreviydi. Daty'ye[603] tımarlıların yanına gidip Türk Beyi'nin başka işlerini de[604] görüyorlar, dışarıdaki topraklardan da[605] vergi topluyorlardı. Kendilerine çok adilane davranılıyordu. Çünkü Büyük Türk Beyi'nin, devleti için başka vergi toplayıcıları[606] yoktu ve bu kişileri borçların tahsili için her yere gönderiyordu.

Ulufeciler hakkında[607]

Her biri 500 kişiden oluşan iki grubun komutanlarından her birinin günlük ücreti 80 akçe, yardımcılarınınki 25 gümüş akçe, her 100 kişinin başındaki görevlinin ücreti 8 akçe ve geri kalanların günlük ücreti 5[608] akçe idi. Önceden piyade olan bu iki grup, sonraları atlı olmuştu. Bu ulufecilerin görevi bir yerden bir yere mektup ve haber taşımaktı.

---

603 Dazij = Vamă. (Gümrük)

604 In Copia Min. Af. Străine si la Caparozzo corect (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında ve Capparozzo'da doğru): gelir.

605 La Capparozzo corect şi clar (Capparozzo'da doğru ve açık): "Bunlar gelirleri tahsil ediyorlar ve dışarıda büyük saygı görüyorlardı."

606 La Capparozzo (Capparozzo'da): "tahsilatçılar "; in Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında) tahsiatçılar.

607 Cf. Geuffroy l. c.; Menavino, p. 114, capitolul 9Bk. Geuffroy l.c; Menavino, sayfa 114, 9. Bölüm): "İki ulufeci takımı hakkında" Spandugino Cantacusino, 114; Ramberti, 19; Ludovisi, 14; Navagero, 60.

608 8 akçe Capparozzo. Capparozzo'da.

Kapıkulu sipahileri (caripigitler) hakkında

Her biri 500 kişiden oluşan sipahi[609] adlı iki grubun komutanlarından her birinin maaşı[610] günlük 80 akçe, yardımcılarınınki 30 gümüş akçe, iki kâtibininki 20 ve diğerlerininki 10-20 akçe arasındaydı.

Sipahiler[611] İran, Tataristan, Kapadokya, Türkomania ve Soldano'nun (Memlük Sultanı) ülkesinden getirtilmiş cesur adamlardı. Türk Beyi savaşa katıldığında onunla beraber gider, savaş olmadığı zamanlarda hiçbir zaman İstanbul'da kalmaz, masraflarını kendileri ödeyerek istedikleri yerde kalırlardı.

Emîr-i alem[612] (mîr-i alem) ve mehteran

Bir de emîr-i alem adında bir grup vardı. Bu grubun başında olan kişi, Türk Beyi'nin katıldığı atlı akınlarda bayrakları taşıyanlardan ve mehterandan daha önemliydi. Mehteranın enstrümanları; davullar, ziller (kastanyetler), trampet, (chios?) ve daha başka aletlerden oluşurdu. Mehteran toplam 100 kişiydi ve komutanlarının ücreti günde 100 gümüş akçe idi. Komutan yardımcısının ücreti 25 gümüş akçe, kâtibin 15 gümüş akçe, diğerlerinin aldığı ücret ise 10 ila 15 gümüş akçe civarındaydı. Ayrıca mehterana zafer kazanıldığında ve başka kutlamalarda erzak da verilirdi.

609 Cf. Menavino l. c. 115; Cuspinian; Richer l. c. 15; Spandugino l. c.; Ramberti l. c.

610 La Capparozzo şi Copia Min. Af. Străine (Capparozzo ve Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): aylık ücret.

611 La Capparozzo: 50. (Capparozzo'da: 50)

612 Irmalem. Mir-i-alem = port-drapel, adecă purtătorul steagului profetului. (Mir-i-alem = alemdar/bayraktar, yani Peygamber'in sancağını taşıyan kişi.) (Thúry cuv. Mir-i-alem) (Thury kelime Mir-i-alem); cf. Geuffroy l. c(bk.Geuffroy 1.bölüm).: "Imralem Aga qui porte l'enseigne du grant Turc"; Menavino Capitolu: "Del Capitano Imbrelem", p. 110; Ramberti, 19; Ludovisi, 16: Emiralem; Navagero, 59. (Menavino "Del Capitano Imbrelem" bölümü, sayfa 110; Ramberti, 19;Ludovisi, 16; Navagero, 59.)

Ganziler yani avlanan şahin bakıcıları

Bizim dilimizde şahin bakıcısı anlamına gelen bir ganzi[613] grubu vardı. Bunların komutanlarının adı muzaffer idi[614] ve günlük aldığı ücret 100 gümüş akçe idi. Ayrıca Türk Beyi'nden ve başka büyüklerden birçok hediye alırlardı. Yardımcısının ücreti 25 akçe ve erzak, kâtibinin ücreti ise 15 akçe ve erzaktı. Sayıları toplam 200 olan diğer şahin bakıcılarının ve Türk Beyi'nin kuşlarının bakıcılarının günlük ücreti 8 ile 15 akçe arasında değişirdi ve bu kuşlardan artan etler de onlara erzak olarak verilirdi.

Cebeciler (zrebeziler); silah ve munizione yani mühimmat bekçileri

Zrebezi adındaki grup; silahları, zırhları yapan, bütün silah ve parçalarını yöneten grubun[615] adıydı. Bunların başındaki kişinin günlük ücreti 60 gümüş akçe, yardımcısının ücreti 30, kâtibin ücreti 15 ve yaklaşık 200 kişi olan ustaların ücreti ise 10 ila 15 gümüş akçeydi. Her bir ustanın, Türk Beyi'nin kölelerinden olan ve yetiştirmekle yükümlü oldukları bir çırağı vardı. Bunlara da günlük 3-4 akçe veriliyordu. Bütün cebeciler bu silahların bekçiliğini yapmakla, silahları ve zırhları savaş alanına taşıyan develere eşlik etmekle, mühimmatı temiz ve çalışır halde bulundurmakla yükümlüydüler. Büyük Türk Beyi'nin akınlarına onlar da eşlik ederdi. Silah ve zırhlara iyi bir şekilde bekçilik yapmaları için onlara yakın bir yerde konaklamaları gerekiyordu[616].

613 Acestă numire lipseşte la Capparozzo. (Bu adlandırma Capparozzo'da eksiktir.)

614 "Il aussi venerie et faulconerie ung Sechmenbassi, qui est comme grant veneur et a cent aspres chascun jour" (Geuffroy); cf. Menavino, p. 46; Spandugino, p. 115 (Seimenbassi) (bk.Menaviro, sayfa 46;Spandugino, sayfa 115 (Seimenbassi). La Capparozzo e intitulat Muschir. (Capparozzo'da Muschir adlandırılmıştır.)

615 La Capparozzo e un adaos (Capparozzo'da bir ilave var): "Coracine, Panciere, Spingarde, Schiopi, Archi, Frecie, Balestre, et altri istromenti".

616 Ultimele rânduri lipsesc la Capparozzo. (Son satırlar Capparozzo'da yok.)

Topçular[617]

Topçular takımı toplam 100 çekme ustasından oluşurdu. Her birinin bir ya da iki çırağı vardı. Başlarındaki kişi topçubaşı[618] idi ve günde 80 gümüş akçe alıyordu. Yardımcısı 50, ustalar[619] ise 10 ile 40 akçe arasında ücret alırlardı. Köle olan çıraklara da 3 ila 4 akçe verilirdi.

Mehter takımı[620] **(çadır mehterleri)**

Büyük Türk Beyi'nin ve saraydakilerin çadırlarını kuran bir mehter takımı vardı. Başlarındaki kişinin günlük ücreti 80, yardımcısının 40, kâtibin 30, diğer ustaların 8 ile 10 akçe arasıydı. Sayıları 200 olan ustaların, günlük kazançları 3-4 akçe olan çırakları vardı.

Arabacılar[621]

Büyük Türk Beyi'nin arabalarını ve tahtırevanlarını yapan, düzenleyen arabacılar vardı. Bunlar Türk Beyi'nin yaptığı akınlar sırasında görevliydi. Başlarındaki kişinin günlük 50, yardımcısının 25, kâtibin 15, diğer çalışanların da 6 ila 8 gümüş akçe ücreti vardı. Bu arabalar ve tahtırevanlar çok iyi yapılmıştı. Birçoğu gri tüy üzerine beyaz kırçıllı olan ve beyi çok rahat ettiren büyük atların çektiği kırmızı kumaşla kaplanmış arabalardı.

---

617 Cf. Menavino, p. 119. (Bk. Menavino, sayfa 119.)

618 Topgibassa la Geuffroy; Topzibassa la Spandugino, 115 (la Capparozzo lipseşte) (Geuffroy'de Topgibassa; Spandugino'da Topzibassa, 115 (Capparozzo'da yok). Topcsi =tunar (topçu); top=tun (Thúry).

619 La Capparozzo (Capparozzo'da): bakanlar (evident greşit). (apaçık yanlış)

620 Cf. Geuffroy; Menavino, 120; Ramberti, 20. (Bk. Geuffroy; Manavino, 120; Ramberti, 20.)

621 Arabagi la Geuffroy; cf. Ramberti, 20 (Geuffroy'de arabagi; bk. Ramberti, 20): "Arabaların başındaki bir arabacıbaşı..."

Terziler

Terziler[622] takımının başında bulunan kişinin ücreti 50 gümüş akçe idi. Sayıları yaklaşık 200 olan ustalar Türk Beyi'nin ve saraydakilerin bütün giysilerini kesip dikmekle görevliydiler. Ayrıca Türk Beyi'nin bazı zamanlarda hediye ettiği giysi ve kostüm takımını da dikerlerdi. Bunların günlük ücreti 15 ila 20 akçeydi. İpek yatak takımını, değişik şekillerde kullanılan örtüleri ya da bazı başka işleri yapanların birçoğunun günde 3 ila 4 gümüş akçe ücreti vardı.

Ahır görevlileri hakkında

Bu kişiler, Büyük Türk Beyi'nin ahırlarını ve atlarını idare etmekle görevliydiler. Bu kişilerin başında ahırcıbaşı[623] vardı. Günlük ücreti 100 gümüş akçeydi. Ahırcıbaşının yardımcısının günlük ücreti ise 40 gümüş akçeydi. Yardımcıların emrinde ayrıca birçok at bulunuyordu. Günde en az üç kere ahırları kontrol ederlerdi. Görevlerini gerektiği şekilde yerine getirmeyenleri cezalandırma hakkına da sahiplerdi. Bir de sayısı yaklaşık 200 olan ahır görevlileri vardı. Günde 8 ila 10 gümüş akçe ücretleri vardı. Bu 200 kişinin her birinin ayrıca çırağı bulunuyordu. Bunlar günde 3 ya da 4 gümüş akçe ücret alıyorlardı. Bütün atlar yedi atlık gruplara ayrılıyordu. Her at grubunun başında bir görevli ve bu görevlinin de çırağı[624] bulunuyordu. Bu yedi at grubundaki atlardan altı tanesi binek atıydı, bir tanesi ise yük taşımak için kullanılıyordu[625].

622 La Menavino, p. 121: Tersiler; cf. Spandugino (l. c. 115 V °): Terirbassi. (Menavino'da, sayfa 121: Tersiler; bk. Spandugino (1. Bölüm 115 V o): Terirbassi (Terzibaşı)

623 Imbrar bassi la Capparozzo. La Menavino: Imbroorbascia (Capparozzo'da imbrar bassi, Menavino'da: imbroorbascia): "Bu kişi Büyük Türk Beyi ata binecek olduğundan onu kollarının altından tutarak yardım eder ve atlarının bekçiliğini yapardı."

624 La Capparozzo (Capparozzo'da): "çırak... bunlardan bazıları sekiz bazıları da on gümüş akçe günlük alırdı."

625 La Capparozzo urmează o pagină despre modul cum sunt nutriţi şi instruiţi caii. (Capparozzo'da atların beslenmeleri ve eğitilmeleriyle ilgili bir sayfa takip ediyor.)

Katırcılar hakkında

Bu grubun başındaki katırcıbaşının günlük ücreti 40 gümüş akçeydi. Yardımcısının 20, kâtibin 15 ve yaklaşık sayıları 100 olan katır bakıcılığı görevlilerininki ise günlük 8 akçeydi. Bunların bir de çırakları vardı. Onlar günde 3 ila 4 akçe ücret alıyorlardı. Atlarda olduğu gibi katırlar da yedilik gruplara ayrılmıştı.

Deveciler hakkında

Devecilerin başında sarbanbaşı (servanbaşı)[626] bulunurdu. Sarbanbaşının ücreti günde 40 akçeydi. Yardımcısı 20, kâtipler 15, sayısı yaklaşık 300 olan diğer görevliler ve çıraklar ise katırcılar ve ahırcılar gibi ücret alırlardı.

Hayvanlara yem verenler hakkında

Bu hayvanların hem ahırlarda hem de savaş alanlarında beslenmesinden sorumlu görevli kişilerin başında arpacıbaşı[627] bulunurdu. Arpacıbaşının günlük ücreti 80 akçeydi ve kendisine 10 at için yem verilirdi. Yardımcısının günlük ücreti 30[628] akçeydi ve kendisine 5 at için yem verilirdi. Kâtipler günde 15 akçe alır ve kendilerine 5 at için yem verilirdi. Diğer görevlilerin sayısı ise yaklaşık 100'dü ve 8 ila 10 akçe ücret alırlardı. Bunlara ayrıca 1 at için yem verilirdi.

Nalbantlar ve mareşaller

Mareşallerin kumandanı günde 40 gümüş akçe, yardımcısı 20 gümüş akçe, kâtip 15 ve sayısı yaklaşık 50[629] olan ustaların

626 Saravanibassi la Spandugino, 115. (Spandugino'da saravanibassi) Sarbanbaşı

627 Arpaimi (Capparozzo). V mai sus, p. 49. Arpaimi (Capparozzo). Daha yukarı bakın, sayfa 49.)

628 La Capparozzo (Capparozzo'da) "... ücretleri kırk akçe ve dört at için yemdi..."

629 La Capparozzo 200. (Capparozzo'da 200.)

her biri de 10[630] ile 15 akçe arasında ücret alıyordu. Ayrıca bunların birer çırağı vardı. Onlar da günde 3 veya 4 gümüş akçe kazanıyordu. Bunların başındaki kişi atlar, develer[631] ve katırlar için gerekli demir ve çivi alışverişini de yapıyordu.

Eyerciler hakkında

Büyük Türk Beyi'nin atları, katırları ve develeri için eyer, dizgin ve gerekli diğer eşyaları yapan eyerciler vardı. Bu eyercilerin başında adı parazolavabaşı[632] olan kişi bulunurdu. Bu kişinin günlük ücreti 40[633] gümüş akçe, yardımcısınınki 20 gümüş akçe, kâtibininki ise 15 gümüş akçe idi. Bu grupta çalışanların toplam sayısı 100'dü ve her birinin bir de çırağı vardı. Sarayın atlılarından bahsettikten sonra şimdi de Büyük Türk Beyi'nin sarayında bulunan piyadelerden bahsedelim.

Yeniçeriler hakkında[634]

Yeniçeriler takımı komutanlarıyla birlikte genellikle 10 bin kişiden oluşur. Hepsi de mücadelecidir. Bu takımın komutanının adı yeniçeri ağasıdır.

Yeniçeri ağasının saraydaki bütün komutanlardan daha çok saygınlığı ve geliri vardı. Aldığı hediyelerin ve bahşişlerin dışında günlük geliri 500 gümüş akçe idi ve kendisine iki

630 Yukarıdaki kaynak: 8.

631 Cf. Menavino, p. 123, cap. (Bk.Menavino, sayfa 123) "Yük hayvanları"

632 Lipseşte la Capparozzo. (Capparozzo'da eksiktir.)

633 La Capparozzo 30. (Capparozzo'da 30.)

634 Asupra Ianicerilor vezi Marino Barletti. (Yeniçeriler üzerine bk.Marino Barletti.) "De expugnatione Scodrensi" ap. Lonicérus "Cronic. Turcicorum" Francf. 1578, p. 241; Cuspiniani "De Turcorum origine" Antv. 1541; Geuffroy, Richer, Spandugino Cantacusino (ap. Sansov. 112); "Journal de la Croisière du Baron de Saint-Blancard" la Charrière "Negociations de la France dans le Levant", Paris 1848, (Collection de docum. İnedites), p. 377; Thúry I. Cuv. Janicsár; Bartholomeo Giorgievitz "De Turcorum moribus". Ven 1545 (fără paginaţie) (sayfalama yok); Cf. Menavino l. c.; Nicolo de Nicolay "Le navigationi e viaggi nella Turchia" Anvers 1576, p. 146.

büyük villa verilirdi. Kâhya (chiecagia)[635], yani yeniçeri ağasının yardımcısının günlük ücreti 200 gümüş akçe, kâtibinin ücreti ise 50 gümüş akçe idi. Her 1000 adamın başında bulunanlar günlük 50[636], her 100 adamın başındakiler ise günlük 15[637] gümüş akçe ve bahşiş alırlardı. Her 10 kişilik grubun başında da biri vardı. Bunların günlük ücreti ise 6 gümüş akçe idi. Bu 10 bin adamdan geri kalanların günlük ücretleri her biri için 3 veya 4 gümüş akçeydi. Bunların büyük bir bölümü, 10 kişilik gruplar ve yanlarında komutanlarıyla birlikte, yani kendilerine ayrılmış 11 kişilik odalarda ve bir arada yaşarlardı. Gruba son katılan kişi[638] diğer 10 arkadaşı için yemek yapmak ve hizmet etmek ile görevliydi. Ölüm ya da başka bir sebepten dolayı eksilen kişi yerine bir yenisi katılır, sayı tekrar 10'a tamamlanır ve son katılan kişi yemek ve hizmet görevini üstlenirdi. Bu 11 kişilik gruplar büyük bir intizam ve komutanlarına itaat içinde yaşarlardı. Yoksa cezalandırılacaklarını bilirlerdi.

Üzengiciler hakkında[639]

Büyük Türk Beyi'nin üzengiciler takımının başında üzengicibaşı vardı. Üzengicibaşının günlük ücreti 100 gümüş akçe, yardımcısınınki 40 ve her 100 kişinin başında bulunanlarınki 15 gümüş akçeydi. Bunların dışında yaklaşık 200 kişiden oluşan bu grubun ücretleri yeniçerilerinki gibiydi.

635 Chehaia = locoTiitorul. (yardımcısı)

636 100 la Capparozzo. (Capparozzo'da 100.)

637 La Capparozzo 50. (Capparozzo'da 50.)

638 Acì sfârşeşte manuscrisul editat de Capparozzo. (Burada Capparozzo'nun neşrettiği elyazması bitiyor.

639 Cf. Menavino, s. 116: "Üç yüz altmış delikanlı Büyük Türk Beyi'nin üzengicileriydi, adları Isolac isi. ..."; "Solakbaşı solakların başıydı ..." (Ramberti 18); Nicolo di Nicolay "Türkiye'ye yapılan seyirler ve seyahatler", s. 161, Geuffroy, l. c.

Sekban takımı hakkında[640]

Sekban adı verilen bu takım, bazı büyük köpeklerin bekçiliğini ve bakıcılığını yerine getirirdi[641]. Bu köpekler Tuna köpekleri gibi büyük ve vahşiydi. Sekbanbaşının günlük ücreti 50[642] gümüş akçe, yardımcısınınki 25 gümüş akçeydi. 100 kişilik grupların başında olan kişiler günde 15 gümüş akçe, 10'ar kişilik grupların başındakiler 6 gümüş akçe kazanırdı. Geri kalanlar yaklaşık 200 kişiydiler ve ücretleri yeniçerilerinki gibiydi.

Köpeklere bekçilik yapan zağarlar

Koşu köpekleri, av köpekleri gibi başka ırktaki köpeklerin bakıcılığını yapan zağarlar takımı vardı. Bunların başında bulunan kişinin günlük ücreti 50, yardımcısının ücreti 25 gümüş akçeydi. Bu köpeklerin kulübeleri önünde bekçilik yapanların ücreti ise günde 15 gümüş akçe idi. Bu takımda bulunan diğer kişilerin toplam sayısı 200'dü ve onların günlük ücretleri yeniçerilerinkiyle aynıydı. Büyük Türk Beyi savaşa katıldığında ve düşman topraklarında ilerlerken, adı geçen yaya askerler, yeniçeriler, üzengiciler, sekban takımları ve zağarlar[643] hep birlikte büyük bir takım oluştururlardı. Her bir grubun başındaki komutan bu takımı disiplinli tutmakla görevliydi. Hepsi birlikte Türk Beyi'nin yarım mil önünden giderdi. Alayın sağında ve solunda on kişilik gruplar halinde, toplam 20 kişilik üzengici takımı da yer alırdı.

640 Cf. Menavino, s. 124: "Buna benzer 200 adam daha vardı. Sekbanbaşı bunların başındaydı. Bu delikanlıların bir kısmı büyük köpeklere, bir kısmı av köpeklerine, bir kısmı tavşan avı köpeklerine bekçilik yapardı. Türk Beyi'nin yanına her zaman ava çıkarlardı."; Cf. Ramberti, 18 (Bk. Ramberti, 18): "Sekbanbaşı av köpeklerinin başındaki kişi"; cf. Cuspinian, 58, şi Geuffroy. (bk. Cuspinian, 58, ve Geuffroy.)

641 In copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): görevliler.

642 Cf. Benedetto Ramberti, s. 18: "Zagarzi bassi, av köpeklerinin başındaki kişi..." Geuffroy: "Zagarzi bassi, capitaine des chiens ..." are 50 aspri.

643 In copia Min. Af. Str.: Ingarzi. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: İngrazi.)

Fil bakıcıları hakkında[644]

Fillere, aslanlara, kaplanlara, leoparlara ve diğer vahşi hayvanlara bakıcılık ve bekçilik yapan bir takım daha vardı. Bu takımın başındaki kişinin günlük ücreti 40 gümüş akçe, yardımcısınınki 20, kâtibinki 15 ve sayıları yaklaşık 100 olan diğer görevlilerin ise 8 ila 10 gümüş akçeydi. Hepsinin yanında bir de çırak bulunurdu. Bu takım savaş alanında yer almazdı. Türk Beyi kendi ülke topraklarında dolaşırken görevlendirilebilirlerdi. Türk Beyi istediği zaman bu hayvanlardan bazılarının salınmasını emrederdi.

Ulaklar hakkında[645]

Bir de peykler adı verilen, haberleri yaya olarak ileten ulaklar grubu vardı. Bu takımın başındaki kişinin günlük ücreti 25 gümüş akçe idi ve kendisine ayrıca birçok hediye verilirdi. Bu kişi hariç bu görevde yaklaşık 20 kişi daha vardı. Onların günlük ücreti de 10 gümüş akçeydi. Hepsinin yanında bir çırak bulunurdu. Bu ulakların hayatı sürekli bir yerden bir yere yürüyüp haber iletmekle geçiyordu. Su ihtiyacı duymamak için bir çeşit şurup içerlerdi. Durmadan yürüyebilmek için olağanüstü çalışmalar yaparlardı. Görmeyenin buna inanması mümkün değildi. Hiç durmadan 4 gün boyunca yürüyebilirlerdi. Dinlenecekleri zaman ayaklarını yüksek bir şeyin üzerine koyarlardı. Ayrıca geceleri kalkıp egzersiz yapmak için yürürlerdi.

Atlılar hakkında

Türk Beyi'nin arkasında yer alıp onu takip eden yaya ve atlı takımını gördük. Şimdi bir başka atlı ve yaya takımından bahsedeceğim. Bu takım, Büyük Türk Beyi'nin sahip olduğu

644 Cf. Menavino, 124. (Bk. Menavino, 124.)

645 V. Menavino, l. c. 117; Spandugino Cantacusino ap. Sansovino, p.115 v°; Ramberti, p. 19 v°: "Otuz, kırk Peych, yani yaya ulaklar"

bütün topraklarda, yani Rumeli'ye ve Anadolu'ya dağılmış şekilde dolaşırdı. Unvanları beylerbeyi olan komutanlarından biri Rumeli'deki takımın başındaydı ve Sırbistan'da, Sofya kentinde ikamet ederdi. Anadolu'da dolaşan takımın başındaki beylerbeyi de Kütahya ilinin Giernuan (Germiyan)[646] kasabasında ikamet ederdi. Bu beylerbeyleri herkese hükmederdi ve her birinin ücreti hediyeler ve bahşişler hariç[647] iki milyon gümüş akçeydi. (Günlük ücret şeklinde bilgi konmamış, dolayısıyla aylık ücret diye düşünmeliyiz.)

Buralara Türk Beyi istediği adamlarını yönetici olarak getirmiş, onlara da sancakbeyi adını vermişti. Sancakbeylerine ayrılan gelir, bulundukları ülkenin büyüklüğüne ve saygınlığına göre yıllık 600 bin ile 1 milyon gümüş akçe arasında değişiyordu. Kendilerine ayrıca birçok hediye ve bahşiş de verilirdi. Sancakbeyleri subaşı ve çeribaşıların üstünde yer alırdı. Büyük Türk Beyi özellikle Anadolu'da, bu ülkelere sancakbeyi olarak bazen de kendi oğullarını yerleştirirdi. Onlara verdiği ücret daha yüklü idi. Birçok kere para, at ve ipek kumaş gibi hediyeler de göndermişti. Sözü edilen iki beylerbeyi ve 48 sancak[648] aldıkları ücrete göre sarayda sıralanırdı. Yine bu topraklarda Büyük Türk Beyi'nin hizmetinde çalışan ve çeşitli dereceleri olan insanlar bulunurdu.

Beylerbeylerinin çok bilgili ve olgun birer yardımcıları vardı. Böyle de olması gerekirdi; çünkü görevleri beylerbeylerine nasihatlerde bulunmak ve onlara idarede yardımcı olmaktı. Büyük Türk Beyi nasihat ve idare gibi çok önemli konuları bazen çok genç, acemi kişilerin eline bırakmaktaydı. Ama bu kişilerin de onlara nasihatte bulunan birer beylerbeyi

646 In copia Min. Af. Străine e corect; Caraman. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında doğru; Karaman)

647 Cf. Benedetto Ramberti, s.22 v°: "Önce Rumeli Beylerbeyi isminde biri var. Bu kişinin rütbesi diğerlerininkinden daha yüksek, yıllık 16000 duka tımarı var, bunun iki katını da kazanıyor. ..." cf. Cuspinian, 57; Richer, l. c., p. 3; Ludovisi, 17; Navagero, 63; Trevisano, 132.

648 Sancaklar.

vardı. Bu beylerbeylerinden her birinin yıllık ücreti 200 bin gümüş akçeydi. Bunun haricinde hediye ve bahşiş de alırlardı.

Büyük Türk Beyi'nin tahtının bulunduğu yer olan İstanbul dâhil toplam 48 tane sancak vardı. Bunlara yukarıda adı geçen iki beylerbeyinin ikamet ettiği Sofya ve Kütahya da dâhildi. Rumeli'de toplam 28, Anadolu'da ise toplam 20 sancak vardı ki bu sancakların her birini bir ülke olarak değerlendirebiliriz. İşte Türk Beyi'nin bütün toprakları bu sancaklarla doluydu.

Subaşılar hakkında[649]

Subaşı olarak adlandırılan ve dilimizde kont unvanı gibi düşünebileceğimiz çok sayıda şahıs vardı. Bunların yıllık ücretleri 100 bin ile 300 bin gümüş akçe arasında değişirdi. Bu ücretin 10 bin akçesi yiyecek, içecek ve ev alışverişi içindi. Türk Beyi'nin buyurduğu gibi ve gelenekler icabı, diğer 10 bin akçesi her 5 bin kişinin başında bulunması gereken atlı ve silahlı adamlara ayrılırdı.

Çeribaşılar hakkında

Bizim dilimizde takımbaşı anlamına gelen çeribaşı unvanlı atlı adamlar vardı. Bunların sayısı çok fazlaydı. Yıllık kazançları 50 bin ile 100 bin gümüş akçe arasında değişirdi. Bunun 5 bin akçesi yiyecek ve ev alışverişi için, 3 bin akçesi de yukarıdaki gibi, atlı ve silahlı bir adam için ödenirdi.

Tımarlılar hakkında[650]

Bir diğer unvan ise tımarlılardı. Bunların sayısı subaşı ve çeribaşılardan çok daha fazlaydı. Aldıkları ücret yılda 10 bin

649 Cf. Trevisano la Albèri, III, t. I, 136. (Bk. Albèri'de Trevisano, III, t.I, 136.)

650 Cf. Cuspinian l. c. Si Guffroy l. c. (Bk.Cuspinian 1.bölüm ve Guffroy 1. bölüm)

ile 50 bin gümüş akçe arasında değişirdi. Bunun 3 bini yiyecek ve ev alışverişi için, 3 bini de atlarına ve silahlarına bakan kişi için ödenirdi. Beylerbeyi, sancaklar, subaşılar, çeribaşılar ve tımarlıların hepsi ya da büyük bir bölümü Büyük Türk Beyi'nin sarayında yetiştirilirdi. Sarayda bir süre hizmet verdikten sonra adı geçen bu diğer yerlere atanır ve davranışlarına göre ücretlendirilirlerdi. Büyük Türk Beyi ücretli çalıştırdıklarından hiçbirini tamamen ortadan kaldırmazdı. Hata yaptıkları zaman suçlarına göre onları cezalandırırdı.

Hepsinin birer ailesi vardı. Anadolu ile Rumeli arasında sürekli mekik dokuyan bu kişiler aşağı yukarı 40 bin kişiydi ve bütün bu derece derece unvanlar birbirlerine bağlıydı. Mesela beylerbeyi sancaklara emir verirdi. Böyle derece derece devam ederdi ve herkes bir üstünün emirlerine uymak zorundaydı. Ama saray ve Türk Beyi söz konusu olduğunda hepsi sarayın emirlerine uymakla yükümlüydü. Düşmanlara karşı yapılan savaşlarda da Türk Beyi'nin vereceği emirler diğer bütün komutanlarınkinden üstün nitelikteydi.

Tük Beyi'nin topraklarında müsellemler (musalemiler)[651] denilen, yine atlı ve yaya olan bir grup adam daha vardı. Dilimizde bunlara muaf adamlar denir. Bunlar ellerindeki tarlalar ve topraklar için para ödemezler, borçlarını Türk Beyi'ne savaş alanında hizmet vererek öderlerdi. Fakat eğer sahip oldukları toprak iki öküzün süreceği kadar büyükse ya da daha başka toprakları varsa, o zaman onlar da vergi ödemekle yükümlüydü. Bu insanlar doğuştan Türk olan yaklaşık 15 bin kişiydi. Yine Sırbistan ve Bosna'da bu şekilde hizmet veren soimici adında Hristiyanlar vardı. Bunların sayısı 6-7 bin kadardı.

651 Cf. Cuspinian (Bk. Cuspinian): "Muselmi sunt qui munitiones, castra et propugnacula construunt". Cf. Richer, "Des costumes et manières de vivres ds Turcs". Paris 1540, p. 3: "Les mozellini sont gens fourniz par ceulx ausquelz les grands seigneurs ont autrefois donné les terres labourables, qu'ilz avoyent acquises par le faict de la guerre".

Akıncılar hakkında[652]

Akıncılar takımı Türk Beyi'nin topraklarına sınırı olan Hristiyan ülkelerine durmaksızın akın edip buraları yağmalayan bir takımdı. Akıncıların Hristiyanlardan aldıkları ve akınlar sırasında topladıkları ganimetten başka gelirleri yoktu. Kazançlarının onda birini Türk Beyi'ne vermekle yükümlüydüler. Bunlar çok düzenli bir gruptu ve Büyük Türk Beyi'nin ulaklarla gönderdiği akın emirlerini yerine getirirlerdi. Tüm harcamalarını da kendileri karşılarlardı. Bunlar İtalya'da sabit ücret almayan kişilere benziyordu.

Akına başlamadan önce akıncılar hakkındaki bilgiler yazılır ve sayıları tutulurdu. Böylece Büyük Türk Beyi akıncılardan birini bulmak istediğinde kolayca bulabilir ve ihtiyaç olduğunda para vermeden onlardan yararlanabilirdi. Bunun karşılığında kendilerine, Türk Beyi'nin düşmanlarının topraklarına akın yapıp oradan ganimet kazanma hakkı verilmişti. Örneğin Büyük Türk Beyi'nin, İran Kralı Uzun Hasan'a karşı düzenlediği savaşta yaklaşık 30 bin akıncı olduğu söylenir. Türk Beyi bu akıncıların başına disiplinlerini kaybetmemeleri için bir komutan verirdi. Akıncılar iyi atlara sahip olmalarıyla övünürdü. Aralarında 10 at veya daha fazlası ile hizmet verenler vardı. Akıncı takımına benzeyen bir başka grup da Hristiyan oldukları için martelossi (martolos) adını alan gruptu. Onların da 5–6 bin kişi ile, Karaman'la ve Uzun Hasan'la yapılan savaşlarda para almadan savaştıkları söylenir. Bunlar hırsız ve cani kişilerdi.

652 Cf. Cuspinian, 60 (Bk. Cuspinian, 60): "Accangii militant ad fortunam ..."; Cf. Leunclavius "Pandecte ad annales" Francf. 1596, p. 148; Richer l. c.: "Alcanci... c'est à dire gens d'aventure" (p. 15).

Azebler (asapiler) hakkında[653]

İtalya'daki cernedelere benzeyen diğer bir yaya grup vardı, bunlar azeblerdi. Büyük Türk Beyi ihtiyaç duyduğunda bu grup savaşa aşağı yukarı 30 bin kişi ile katılırdı. Başlarına cesur ve güçlü bir kumandan verilirdi. Yeniçeriler gibi bin, yüz ve onluk gruplar halinde bulunurlardı.

Cerehorlar hakkında[654]

Bu grup da azeblere benzer. Cerehor adında bazı Hristiyanlardan oluşur. Büyük Türk Beyi karada savaş ordugâhı kurduğu zaman, bu Hristiyanlardan birazını[655] çağırtırdı. Denizde donanma hazırlattığı zaman ise azeblerden çok daha fazla sayıda cerehor çağırtırdı ve onlar kadırgalara yerleştirilirdi.

***

Büyük Türk Beyi'nin ayrıca kaleleri vardı. Bu kaleler yeniçeriler tarafından korunurdu. Kapılarda görevliler vardı. Her bir kale, içindekilerle beraber sadece Büyük Türk Beyi'ne ve onun güvendiği kişilere itaat ederdi. Beylerbeyi ve diğer beyler de kalelere girmezdi. Büyük Türk Beyi büyük bir ordu hazırlamak istediğinde bu kalelerin bekçilerinden yaklaşık 5 binini yanına alırdı. Türk Beyi'nin, önceki sayfalarda bahsettiğimiz gibi, komutanların idaresini verdiği 48 sancağı düşünürsek, ülkenin ne kadar büyük olduğunu anlayabiliriz. Bu sancaklar Anadolu'dan başlayarak şöyleydi:

1. Trabzon Sancağı: Bu sancağın başlıca şehri Trabzon'du. Karadeniz üzerinde yer alan ve Gürcistan sınırına kadar uzanan bu sancak daha önceden imparatorluk

653 Cf. Menavino, 142 (Bk.Menavino, 142): "De gli asapi cioè fanti à piede"; Cuspinian l. c.: "Asapi levis armaturae pedites... His stipendum cum bello finitur..."; c. Bartholomeo Georgevitz l. c.

654 Cuspinian, p. 60 (Cuspinian, sayfa 60): "Sarahores habent stipendum ab Imperatore (4 aspri pe zi): Homines sunt agrestes: sequentes exercitum, omnia vilia opera exercent..."

655 Copia Min. Af. Străine (Diş Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): "Chiare fiade"

toprakları içerisindeydi ve Büyük Türk Beyi Selim burada konaklamıştı.

2. Amasya[656] Sancağı: İstanbul'a doğru gelirken yine Karadeniz üzerinde Trabzon Sancağı'na sınırı olan Amasya vardı. Sultan Ahmed sık sık bu sancakta bulunurdu.
3. Sinop Sancağı: Yine Karadeniz üzerinde, Amasya Sancağı ile sınırı olan bir yerdi. Buraya aynı zamanda Tangre Sancağı da deniyordu.
4. Kastamonu[657] Sancağı: Buranın yarısı karada yarısı denizdeydi. Tıpkı Comis'te[658] gümüş çıkarıldığı gibi burada da büyük miktarda bakır çıkarılırdı.
5. İznik[659] Sancağı: Burası da İstanbul'un yarısına kadar deniz üzerinde uzanan bir yerdi. Başlıca şehri Sakarya[660] idi. Buraya Pontus da deniliyordu. Şimdi tekrar doğuya dönelim...
6. Kayseri[661], Fırat Sancağı: Burası kuzeyde Amasya, batıda Niğde[662], güneyde Karaman ile sınırları olan büyük bir sancaktı. Kayseri dağların yakınında, kendisi gibi evleri de güzel bir şehirdi. Bu şehrin içinde Anadular (Soria)[663] kasabası vardı. Bu topraklarda Büyük İskender'in bir kış geçirdiği ve adı "İskender'in Kaplıcası" olan büyük bir kaplıca bulunurdu.
7. Niğde Sancağı: Batıda Konya ve Ankara, güneyde ise Karaman sancağı ile sınırı vardı.
8. Karaman Sancağı: Az önce adı geçen iki sancak ve Kıbrıs Denizi arasındaydı. Burada birçok tarla ve kaleyle çevrili şatolar vardı.

656 Cf. Ramberti, 25. (Bk.Ramberti, 25)
657 Castemuni.
658 Munţii Kous?
659 Nicea.
660 Greşit. (Yanlış)
661 Kaisareh, Kaisarie.
662 Nigde.
663 A. ladoeli?

9. Konya Sancağı: Buranın üzerinde Scandeloro Denizi bulunurdu. Konya şehri çok soyluydu. Seladin(?) burada ölmüştü. 1510 yılında devlet bakanı olan Donado da Leze'nin, Kıbrıs'a gittiği zaman Konya Sancağı'ndaki büyük iki binada kaldığı söylenir.
10. Teke Sancağı: Korkut Çelebi'nin oğlunun bulunduğu Teke (Settelia) Sancağı[664], denizden Xago şatosuna ve Finike'ye kadar uzanırdı.
11. Zachielli (Hamidili?)[665] Sancağı: Burası Kütahya ve Konya arasındaydı, Teke Sancağı ile sınırı vardı.
12. Ankara Sancağı[666]: Anadolu'nun tam ortasında güzel bir şehirdi. Burada çok sayıda keçi yününden kumaş vardı.
13. Kütahya Sancağı: Burası Anadolu Beylerbeyi'nin yaşadığı yerdi. Bursa Sancağı ile sınırı vardı. Şimdi denize geri dönelim...
14. Chatarchi (Menteşe?)[667] Sancağı: Teke (Settellia) Sancağı'nı geçtikten sonra buraya gelinirdi. Bu ülkede Caria vardı. Bu topraklarda Castel Iudeo Köprüsü üzerinde karısı Artemis tarafından yaptırılan bir kral mozelesi bulunurdu. Burada Rodos'tan getirilen çok güzel işlemeli taşlar gördüm.
15. Aydın Sancağı: Buradaki en önemli şehir Palatya yani Efes'ti. Burası İyonya'ydı[668].

664 Adalia. v. despre Settelia(Adalia. Bakınız Settelia ile ilgili) "Coriolani Cepionis Dalmatae de Petri Mocenici Imperatoris Gestis Libri tres". Basel 1544, p. 11.

665 Thechielli in Copia Min. Af. Străine; Cf. Ramberti, 25. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında Thechielli; Bk. Ramberti, 25.)

666 Angora (In Copia Min. Af. Straine: Ancyra). (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Ancyra.)

667 Chiothachie? (cf. Ramberti, 25)

668 Copia Min. Af. Străine corect (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında doğru): İyonya'da.

16. Saruhan Sancağı[669]: Bu sancak Midili ile Sakız Adası[670] arasındaydı ve başlıca şehri Pergamo'ydu.
17. Midilli (Metellino) Sancağı[671]: Burası bir adaydı.
18. Biga[672] Sancağı: Truva buradaydı. Burası boğaza kadar uzardı. Birçok şato vardı ve her şeyden bolca olduğundan önemli bir sancaktı.
19. Chemio (Kocaeli?)[673] Sancağı: Burası boğazda başlar ve Bursa Sancağı'nın sınırına, Karadeniz kıyısına kadar devam ederdi.
20. Bursa Sancağı: Bu şehir çok büyüktü. Adı[674] Bithinia idi. Propontide'den Büyük Deniz'e kadar uzanırdı. Burası Türklerin ilk yerleştikleri yerdi.

Asya yani Anadolu'daki sancakları gördünüz. Şimdi Yunanistan'dakileri anlatacağız. Yunanistan'daki sancakların sayısı 28 idi.

1. İstanbul Sancağı: Burası Büyük Türk Beyi'nin ikamet ettiği yerdi. Buradan başlayıp Büyük Deniz boyunca ilerledikçe karşımıza diğer sancaklar çıkacak.
2. Vize[675] Sancağı: Burası İstanbul'dan 80 km uzaktaydı. Terkos Dağı'na yakın güzel bir şehirdi. Dağın altında 40 kilise vardı.
3. Malkara ya da Kırkkilise[676] Sancağı: Bu sancak Büyük Deniz üzerinde kilometrelerce sürerdi. İçinden geçmesi iki gün süren bir de boğazı vardı. Buraya De

669 Soraamm, Saruchhan.
670 Sicio, Chios.
671 Lesbos.
672 Bigha.
673 In Copia Min. Af. Străine e: Chemit. Se pare a fi o numire greşită. In această formă nu să poate indentificà. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Chemit'tir. Yanlış bir adlandırma gibi görünüyor. Bu şekilde belirlenemez.)
674 In copia Min. Af. Străine corect (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında doğru): adı böyleydi.
675 Viza.
676 Chiersaluch.

Brozie (Dobruca)[677] Çölü de denirdi. Büyük Deniz'in kıyısından çölün içine doğru girildiğinde Varna adındaki yere rastlanır ve kurak olan bu topraklarda çok sayıda kemik bulunurdu, çünkü Türkler daha önceden bu topraklarda bir Macar ordusu karşısında zafer kazanmışlardı. Sonra bir dağın yakınlarında bulunan Malkara[678] şehri vardı. Bu dağı da geçtikten sonra Silistre Sancağı'na varılırdı.

4. Silistre Sancağı: Tuna'ya kadar devam ederdi. (Silistre şehri de Tuna üzerinde yer alırdı. Burası Büyük Deniz'den 24 km uzaklıktadır. Burada Tuna Nehri'nin bir geçidi ve çok sayıda ev bulunurdu. Bu sancak Tuna üzerinde 100 km, yani Vidin'e (Avedin)[679] kadar uzanırdı. Bu sancağın altında Kili (Licostomo) ve Akkirman (Cetatea Alba/Moncastro) bulunurdu. Büyük Deniz'den bahsettiğimde burada bulunan bir başka sancağı da anlatacağım.
5. Kefe Sancağı: Tracia[680] Chersonesa bölgesinde bulunan Kefe Sancağı'nın, Selim'in Trabzon'dan ayrıldıktan sonra gittiği ve buradan da sultanlık topraklarına girdiği Tatar Pizolo ile sınırı vardı.
6. Vidin Sancağı: Tuna Nehri üzerinde inşa edilmiş bir şehirdi. Batısında, yaklaşık 100 mil uzaklıkta Silistre bulunurdu. Buranın içinden de Tuna'nın akış yolu geçmekteydi.
7. Niğbolu (Niccopoli) Sancağı: Yine Tuna üzerinde devam edersek, batıya, Macaristan'a doğru Niğbolu (Niccopoli) Sancağı'nı görürüz. Burası Vidin'e 80 mil uzaklıktadır. Büyük Deniz'den başlayan ve Vidin'e (Svedio)

677 Dobrogea. (Dobruca)
678 Mangalia.
679 Vidin.
680 In Copia Min. Af. Străine corect: Tauricha – Chersonsa. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında doğru: Tauricha – Chersonsa.)

[681] kadar uzanan topraklara Eflak[682] denir, yani Alt Mysia ve Üst Mysia'dır. Bütün bu sancaklar, Selim'in babasından talep ettiği sancaklardı.

8. Semendire[683] Sancağı: Yine Tuna yakınlarındadır ve Türk Beyi'nin Macaristan'a doğru sahip olduğu son şehirdir. Bu şehrin batısından çok büyük yataklı bir nehir geçerdi. Bu nehrin adı Morava idi ve Tuna Nehri'ne dökülürdü. Bu nehir Türk Beyi'nin topraklarını Macaristan topraklarından ayıran sınırdı. Bu nehirden devam edersek Bosna Sancağı'na varılırdı.
9. Bosna Sancağı: Çok büyüktü. Başlıca şehrinin adı ise Verbosana idi.[684] Sancakbeyi burada ikamet eder ve sayısız toprak parçasına hükmederdi.
10. Hersek (Chezego)[685] Sancağı: Başlıca şehri Kastelnova idi. Raguza ve Kattaro şehirleri ile sınırı vardı. Burası bir zamanlar Chazergchilerin olmuştu.
11. İşkodra Sancağı: Avlonya Sancağı ile Hersek (Cherzego) Sancağı arasındaydı.
12. Avlonya Sancağı: Deniz kıyısını takip ederek Avlonya Sancağı ile karşılaşılırdı. Burası Maria Denizi'nden başlar ve Santiquaranta'ya kadar devam ederdi. Ben de burada bir kere konaklamıştım[686].
13. Karaferye Sancağı[687]: Korfu aracılığıyla Butinero[688] ve Parga'ya bağlanırdı, İnebahtı Körfezi'ne kadar uzanan Arta Körfezi'ne kadar devam ederdi.
14. Arta Sancağı: İnebahtı Körfezi'ne kadar uzanırdı.

681 Greşit in loc de Vidin. (Vidin yerine yanlış)
682 Greşit in loc de Bulgaria. (Bulgaria yerine yanlış)
683 Semendria.
684 Svornik (Zwornik).
685 Herzegovina. (Bosna Hersek)
686 "burada konaklamıştım" e adaos în Copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında ilavedir)
687 Charaferie: Karaferia = Beroia.
688 Butrinto.

15. Ayamavra Adası Sancağı
16. Ergiri Kasrı (Ergici/Argiro-Castro)[689] Sancağı
17. Ayamavra Sancağı
18. Settine Sancağı
19. Gitari[690] Sancağı
20. Teselya[691] Sancağı
21. Eğriboz Adası: Çok güzel bir sancaktı.
22. Selanik Sancağı: Bu sancağa daha ileride Tessalonica adı verildi. Burası Makedonya'nın başlıca şehriydi ve günümüzde burada çok güzel kumaşlar üretirler.
23. Tumolgina Sancağı: Athos ya da Monte Santo Dağı'nı geçince, Rodop Dağı'nın denize olan kıyısı boyunca[692] buraya Tumolgina Sancağı adı verilirdi.
24. Üsküb (Scopia) Sancağı: Ticaretin çok yapıldığı güzel bir sancaktı.
25. Sofya Sancağı: Rumeli Beylerbeyi'nin ikamet ettiği Sofya Sancağı ülkenin hemen hemen tam ortasında yer alırdı. Türk Beyi batıya savaşa gitmek istediğinde ordusunu burada toplardı.
26. Filibe Sancağı: Sofya Sancağı'ndan İstanbul'a yola çıkıldığında Filibe Sancağı ile karşılaşırız.
27. Edirne Sancağı: Asil bir şehirdir. Türk Beyi zamanının çoğunu burada geçirirdi. Burası, Türkler Yunanistan'a girdiklerinde saraylarını kurdukları ilk yerdi. Şimdi söylemediğim bir Gelibolu Sancağı kaldı.
28. Gelibolu Sancağı: Marmara Denizi (Propondite) üzerinde kurulmuş bir yerdi. Burada beyin donanmasının

689 Argiro – Castro (Erghir Kastri).

690 Gastouni.

691 In copia Min. Af. Str.: Trichala. In Bibl. N. greşit. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Trichala. Milli Kütüphane'de yanlış.)

692 Loc gol în ambele còpii. (Her iki kopyada boş yer.)

generali (kaptan-ı derya) ikamet ederdi. Burası bahsedeceğimiz son sancaktır.

***

İstanbul, Büyük Türk Beyi Mehmed tarafından fethedildi. Şimdi biraz da İstanbul'dan bahsedeceğim. Buranın büyüklüğünden, Büyük Türk Beyi'nin eline geçmeden önce burada bulunan soylu şeylerden bahsedeceğim.

Soylu İstanbul şehri, İsa'dan sonra 318[693] yılında İmparator Konstantin tarafından kuruldu. İmparator Roma'yı, Papa Sivestro'ya bıraktı ve İstanbul'u Marmara (Propondite) Denizi'nin üzerinde, Trakya'da, bir burun üzerinde kurdu. Bu burnun iki tarafı deniz üzerinde, bir bölümü de karadaydı.

Burnun Pera'ya bakan tarafında adları Aloxan ve Bigantio[694] olan iki kale bulunuyordu. Sonra bu kaleler surlarla çevrelendi ve bazı kısımlarda evler inşa edildi. Konstantin sonrasında bu şehirde birçok bina yaptırmaya devam etti ve burayı birçok kilise ve tiyatroyla bezedi. Ondan sonra gelen imparatorlar da şehre Ayasofya Kilisesi[695] gibi çok değerli, ihtişamlı eserler kattılar. 1420[696] yılında Ayasofya'yı gören bir kişi bu-

693 Probabil e greşeală de copist 318 in loc de 328. Ducange (Constantinopolis Christiana, Historia Bizantina. Ven. 1729, p. 29), pune în acest an clădirea Constantinopolei.

694 Bizanţ. (Bizans)

695 Descrierea sf. Soffii la Jules Labarte, (Jules Labarte de Kutsal Soffii'nin tasviri)" Le palais imperial de Constantinopole et ses abords Sainte-Sophie, Le Forum Augustéon et l'Hippodrome".; Paris 1861; Petri Gyllii, "De Topographia Constantinopoleos". Lugdun 1561, p. 69 urm.; Anselmi Bandurii Ragusini, "Imperium Orientale sive Antiquitates Constantinopolitanae". Paris 1711, t. III, 744; "Itineraire de Jerome Maurand" publ. par Leon Dorez in "Recueil de voyages pour servir à l'historie de geographie", p. 242.

696 Această persoană e Presbiterul Cristofor Buondelmonti din Florenţa, care şi-a publicat memoriile în anul 1422 (Bu kişi Floransa'dan Presbiter -kilise yönetim kurul üyesi- Cristofor Buondelmonti, 1422'de anılarını yayımlamıştır): "Incipit liber Insularum Archipelagi editus per Presbyterum Christophorum de Bondelmontibus de Florentia, quem misit de civitate Rhodi Romam Domino Jordano Cardinali di Ursinis anno 1422" editată de Ludovicus de Sinner. Berl.– Leipzig 1824. In Bibl. Marciana să află copii in manuscris. v. No.

rayı, erguvan rengi ve mermer sütunlarla dolu mükemmel bir yapı olarak tarif etmiştir. Yerlerde mozaikler ve bunun dışında da anlatılamayacak, paha biçilmez, dünyada bir eşi daha olmayan birçok şey vardı. Ayasofya Kilisesi, 15 yaşında imparator olan Jüstinyenos tarafından inşa ettirilmişti. O zamanlarda şehirde muhteşem daha birçok şey vardı.

İstanbul'un çevresi 28 km[697] kadardı ve neredeyse bir üçgen şeklindeydi. İki tarafı denizin üzerinde, bir tarafı da karaya bağlıydı. Çevresini ölçmek için 11 ya da 12 km uzunlukta olan kuzeydeki körfezden başlamak doğru olurdu. Buradan başlayan surların bitiminde, imparatorlar zamanında Cenevizlilerin, şimdi ise Büyük Türk Beyi'nin elinde bulunan Pera şehri bulunurdu. Denizin üzerinde bulunan surlar San Dimitri köşesinden Vulacherna köşesine kadar 10 km uzunluktaydı.

Bu topraklar üzerinde 100 adet kule ve denize açılan 50 kapı vardı. Surların kara üzerinde bulunan kısmı Vulacherna'nın[698] köşesinden Crissea'ya[699] kadar uzanırdı ve 5 mil uzunluğunda idi. 96 adet kulesi vardı. Kurak toprak olan Vulacherna hariç diğer bütün kısımları çukurluktu. Kışın yakın dağlardan gelen sular buradan akardı. Türkler İstanbul'a yaptıkları bütün kuşatmaları bu bölümden başlatmışlardı. Silahların çoğunu buraya yerleştirip savaşları da hep burada yapmışlardı. Çünkü bu bölge, diğer yerler gibi çukurluk değil daha savunmasız bir yerdi, sadece surlar vardı. Crissea kapısından Santo Dimitri'nin köşesine kadar deniz kenarındaki uzunluk ise 7 mildi, 198 kule ve denize açılan birçok kapısı vardı. Bu bölümde Santo Dimitri kapısına biraz uzakta arsenal vardı.

3773 şi 4595. (Ludovicus de Sinner tarafından yayımlanmıştır. Berl.-Leipzig 1824, Marcian Kütüphanesi'nde elyazması şeklinde kopyaları bulunur. bk. No.3773 ve 4595)

697 Buondelmonti l. c. 121. "... Triangulata et XVIII est in circuitu..."

698 "Triclineo Blachernaeo" la Gylii "Topogr. Const.", p. 203; Buondelmonti: "de angulo Sancti Demetrii usque ad angulum Vlachernae VI m. spatium".

699 Porta Charsiae (Antiquitatum Constantinop. Banduri, t. I, p. 50); Buondelmonti.

Önünde el yapımı bir liman olan imparator sarayı da burada bulunurdu. Ayrıca saraya yakın olan, bekçi kulesi olarak kullanılan, quartz taşlarla kaplı[700] çok güzel ve yüksek bir yapı vardı. Buradan bütün Propondite görülebiliyordu, şimdi ise burası sadece çok sayıda mermerin göründüğü harabe bir yer. İmparatorun sarayından 1 mil uzaklıktaki Ayasofya Kilisesi çok büyük ve çok güzeldi[701]. Sayısız mermer süslemeler[702], mermer porfirler[703] ve mozaiklerle[704] kaplıydı.[705]

Bu kilisenin güney tarafında büyük bir meydan, bu meydanda da 70 kol boyu uzunluğunda bir sütun vardı. Sütunun ucunda metalden yapılmış at üzerinde İmparator Giustiniano'nun bir heykeli vardı. İmparator sol elinde[706] altın bir küre tutmaktaydı. Sağ eliyle ise sanki doğuyu tehdit ediyor gibiydi. Bu sütunun üzerinde çok ince işlenmiş, ellerinde tütsü kabı tutan[707] altı erkek figürü vardı. Bunlar sanki tütsüleri Giustiniano'ya sunuyor gibi dururlardı. Bu kilisenin arkasında 690 kol boyu uzunluğunda, 124 kol boyu genişliğinde, at koşularının yapıldığı bir hipodrom[708] yer alırdı. Burası birçok sütun üzerine inşa edilmişti ve altında bu hipodrom kadar büyük su sarnıcı vardır. Bu sarnıç susuzluk çekildiği için yapılmıştı. Bu sarnıçtan Ayasofya Kilisesi'nin altında ve daha başka yerlerde de vardı. Bu hipodromda eğlenceler düzenlenir, imparatorun isteği

700 Mermer kadar sert olmayan gri renkte bir taş (Boerio).

701 La Buondelmonti: autem. (Buondelmonti'de: autem.)

702 Yukarıdaki kaynak: süsler.

703 Yukarıdaki kaynak: porphyrorum.

704 Yukarıdaki kaynak: mosaicis.

705 Yukarıdaki kaynak: a quo latere incipere vellem, evanesco.

706 Buondelmonti: "columna... cuius in capite Iustinianus aeneus equester habetur, et cum laeva pomum aureum tenens, ad orientem cum dextera minatur..."

707 Turibalo in Copia Min. Af. Străine; Lipseşte la Buondelmonti. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında turibalo'dır; Buondelmonti'de yok.)

708 Asupra Hippodromului(Hipodrom üzerine): Gylii "Topografia Constantinopolitana". Ludg. 1561. p. 93; Christoph Bondelmonti Florentinii "Librum Insularum Archipelagi" Lips. Berlin 1824, p. 122; "Itinéraire de Jerôme Maurand", 226; Labarte l.c.; Banduri, 663.

doğrultusunda oyunlar oynanırdı. Hipodromun bir ucunda, imparatorun prensler ve diğer beylerle birlikte oturduğu 24 sütunlu bir yer bulunurdu. Hipodromun her iki yanında seyircilerin oturması için yapılmış basamaklar vardı. Orta kısım o kadar aşağıda kalıyordu ki herkes turnuva ve eğlenceleri rahatlıkla izleyebiliyordu. Ayasofya'nın sunak bölümü, daire şeklindeydi[709] ve pencerelerle doluydu. Kadınlar burada yerlerini alıp eğlenceleri seyrederdi.

Hipodromun diğer ucunda 44 kol boyu yüksekliğinde bir dikilitaş[710] vardı. Bu dikilitaş 4 bronz basamaktan oluşan bir kaide üzerine konmuştu. Taşın alt kısmında ise büyük olasılıkla İmparator Theodosius'un bilgeliğinden ve zekâsından bahseden (taşın ağzından yazılmış) 5 mısra vardı:

"Önceleri direnmiştim; fakat yüce efendimizin emirlerine itaat ederek, yenilen tiranlar üzerinde zafer çelengini taşımam gerekti. Her şey Theodosius ve onun kesintisiz sülalesine boyun eğiyor. Bana da galip geldiler ve Reis Proclus'un idaresi altında otuz günde (bu taşı) yükseltmeye mecbur oldum."[711]

---

709 In copia Min. Af. Străine: theatro. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: theatro.)

710 Dikilitaş. La Buondelmonti: Agulia. Vezi asupra Columnei Teodosiane: R. P. Claudii Francisci Menetrii (Menétrier). (Buondelmonti'de: Agulia. Bakınız Teodosiane Sütunu üzerine: R. P. Claudii Francisci Menetrii (Menétrier). "Columna Theodosiana quam vulgo Historiatam vocantab Arcadio Imperatore Constantinopoli erecta in honorem Imperatoris Theodosii Iunioris a Gentile Bellino delineata". Ven. 1765.

711 Am reprodus această inscripţie după Copia Min. Af. Străine, în cea din Bibl. Nat. fiind foarte greşită. Ea e identică ca la Buondelmonti, de unde Donado a copiat-o. S'au strecurat totuş in copia citată mici greşeli: peremni (în loc de perenni) şi ter donis (în loc de Ter denis). (Bu yazıtı Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasından kopyaladım, Milli Kütüphane'deki çok hatalıdır. Buondelmonti'deki gibi özdeş, Donado oradan kopyalamıştır. Yine de anılan kopyaya bazı hatalar karışmıştır: perenni yerine peremni, Ter denis yerine ter donis)
La Buondelmonti inscripţia e următoarea: (Buondelmonti'de yazıt şudur):

Difficilis quondam dominis parere serenis,
Iussus et extinctis palmam portare tyrannis
Omnia Theodosio cedunt, sobolique perenni,
Ter denis sic victus ego domitusque diebus
Iudice sub Proclo superas elatus ad auras.

Birbirine dolanmış, ağızları açık, üç yılan figürü vardı. Eğlence zamanlarında bu yılanların ağızlarından su, şarap ve süt[712] akardı. Bu dikilitaştan başka 58 kol boyu yüksekliğinde, parçalardan oluşan bir tane daha[713] vardı. Hipodromun sonunda imparatorun eğlenceleri seyrettiği yerde, çok yüksek olmayan dört sütun vardı. İmparator burayı ve daha birçok yeri yaptırmıştı. Bu dönemde sokaklarda birçok yüksek sütun daha vardı. Bu sütunlardan 5 tanesinin yüksekliği 60 kol boyu kadar vardı. Birincisinin adı Giustiniano Sütunu idi. İkincisin üzerinde haç olduğu için buna Hac Sütunu adı verilmişti. Bunlara yakın, üzerlerinde dört bronz at bulunan 4 taş sütun daha vardı.

Bu bronz[714] atlar Venedik'e götürülüp San Marco Kilisesi'nin üzerine yerleştirilmişti. Bu Venediklilerin Fransızlarla birlikte İstanbul'u ele geçirdikleri ve bir imparator, bir de patriarca seçerek burayı ellerinde bulundurdukları dönemde gerçekleşmişti.

In mss. no 3773, f° 45: "perempny". In "Itineraire de Jérome Maurand" ed Dorez l. c. p. 226 inscripţia e următoarea (mss. no.3773, fo 45:"perempny". "Itineraire de Jérome Maurand"nda Dorez yayınlar l. bölüm sayfa 226, yazıt şudur)

Difficilis quondam domino parere serenis
Iussus et estinctis palmam portare tiranis
Omnia Theodosio cedunt subditque perenny
Ter denis sic victus...

La Gylii (Topographia Constantinopolitana, p. 87), rândurile din urmă sunt (Gylii'de Topographia Constantinopolitana, sayfa 87), gerideki satırlar şunlardır):

Omnia Theodosio cedunt, subolique perenni
Ter denis sic victus, duobusque diebus
Sub iudice proclo sublimes elatus ad auras.

712 Buondelmonti: "Ultra hunc lapidem tres aeneos serpentes in unum videmus oribus apertis, a quibus, ut digitur, aqua vinum et lac ab eis exibat diebus iustrantium"

713 In Copia Min. Af. Străine: guchia. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: guchia)

714 Ultima parte e aproape literal tradusă din Buondelmonti. (Son kısım Buondelmonti'den neredeyse kelime kelimesine çevrilmiştir.)

İmparator, 15 Fransız hâkim arasından; patriarca ise Venedikliler arasından seçilmişti. Baldovino imparator, Thomas Moresin de patriarca olmuştu. Böylece burada 1202 yılından 1262 yılına kadar hüküm sürmüşlerdi. İşte bu dönemde bu dört bronz at Venedik'e götürülmüştü[715]. Üçüncü ve dördüncü sütunlar neredeyse şehrin tam ortasındaydı. Dördüncünün üzerinde, imparatora ait bir beyanname[716] yazılıydı. Bu yazıt, oyma tekniği ile yapılmıştı. Beşinci sütun Santi Apostoli Kilisesi'ndeydi. Bu sütunun üzerinde metalden bir melek ve dizlerinin üzerine çökmüş bir Costantino heykeli vardı. Bu kilisede quartz taşlarla kaplı birçok imparator mozolesi yer alıyordu. Ayrıca İsa'nın bağlanıp kırbaçlandığı sütun da burada idi. Bu olay, kiliseye büyük saygınlık kazandırmıştı.

Bunun dışında Pandocratora Manastırı'nda, Giosephin'in İsa'yı kutsal çarşafa sardığı taş bulunurdu. Petralı San Giovanni Kilisesi'nde ise İsa'nın giysileri, asası[717], zırhı[718] ve mızrağı bulunurdu. Ayrıca şehrin dört bir yanında çok sayıda sarnıç ve kilise bulunsa da bunların büyük kısmı harap olmuştu. Sarnıçların adları şöyleydi: Petralı San Giovanni Sarnıcı, Pandepiti[719] Sarnıcı, Pandocratora[720] Sarnıcı, Apostolorum Sarnıcı, Macchonetti Sarnıcı. Macchonetti Sarnıcı'nın içine çok sayıda sütun muntazam şekilde yerleştirilmişti. Ayrıca Ayasofya Sarnıcı da vardı. Diğer sarnıçlar da şunlardı: Manganalı San Giorgio, Santo (loc gol)[721], San Lazzaro, San Pietro

715 Lipseşte la Buondelmonti. (Buondelmonti'de yok)

716 Aşà e în Copia Min. Af. Străine şi Buondelmonti. In Copia Bibl. N.: Actum. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında ve Buondelmonti'de öyledir. Milli Kütüphane'nin kopyasında: Actum'dur.)

717 Copia Min. Af. Str.: arondine. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: arondine.

718 Buondelmonti: "In monasterio S-ti Iohannis de Petra sunt vestimenta Christi, et arundo cum spongiaque lancea in unum conservata."

719 Τού παντεποπτον la Ducange, 81

720 Παντοχρτορος. (Ibidem).

721 In Copia Min. Af. Str.: Criniti; Sancta Herini (Buondelmonti.) (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: Criniti; Sancta Herini (Buondelmonti))

ve Paolo, Santi Quaranta, Sant'Anastasio Perilestes[722], Studiolu Sonctus Ioannes, Sanctus Andreas Valcherna[723]. Bunlar dışında birbirinden güzel daha birçok sarnıç ve kilise vardı.

Bu şehir dünyanın en soylu ve güzel şehirlerindendi. Öyle ki bütün Büyük Deniz'e hâkimdi. Şimdi ise Hristiyanlar arasında çıkan ayrılıklar ve bölünmeler sebebiyle tanrısızların eline geçti.

***

Şimdi Büyük Türk Beyi'nin oğulları ve Cem ile tarihi anlatmaya devam edelim. Bunlar babalarının tahtına oturmak istiyordu. Aralarından hangisi İstanbul'a daha önce dönerse, saray ahalisi tarafından sultan olarak kabul edilecekti. Büyük ya da küçük oğlu bütün hazineye el koyup saraya yerleşecekti. Yeniçeriler ve bazı arkadaşları Bayezid'e babasının ölüm haberini Cem'den daha önce verdiler. O da hiç zaman kaybetmeden yola koyuldu. Arkasından da erkânı ve arkadaşları yola çıktı. Gecesini gündüzüne katarak ve sık sık at değiştirerek İzmit'e (Nicomedia), Bithinia şehrine vardı. Babasının erkânı geldiğini öğrenince hemen onu karşılamaya, saygılarını sunmaya gittiler. Fakat Bayezid bu kişilerden hiçbirine güvenmiyor gibi gözüküyordu. Aralarında her ne kadar yeniçeri ağası ve aynı zamanda damadı olan Kasım (Casum) bulunsa da, Bayezid hizmetçilerinden Hasan adlı hadım birini İstanbul'a göndererek babasının cesedini gözleriyle görmesini istedi. Bunu yapmasındaki sebep, babasının bir tuzak kurmuş olmasından korkmasıydı. Çünkü babası ile arası açıktı. Birkaç ay önce babasının bir elçisini öldürtmüştü.

Bu elçi, zengin bir Ermeni'yi -ailesiyle birlikte- İstanbul'a götürmek üzere onları Amasya'dan almıştı. Zengin Ermeni,

722 Periulestos (Buondelmonti).

723 Sanctus Iohannes de studio, S-tus Andreas Viacherna. (Buondelmonti). Vezi explicarea acestor monumente la Ducange (Ducange'deki bu anıtların açıklamalarına bakın.): (Caroli Du Fresne D. Du Cange, Notae in descriptionum Constantinopoleos ap. Buondelmonti).

sultanın çok yakın arkadaşıydı ve onun götürülmesini istemediği için Bayezid babasının elçisini azarlamıştı. Elçiden, karşı koymaksızın bu Ermeni'yi bırakıp gitmesini istemişti. Elçi ise Büyük Türk Beyi'nin emrine uymak istediğini belirtince Bayezid onu idam ettirmişti. Babası bu işe çok kızdığı için, Bayezid onun öldüğünden ve bunun bir tuzak olmadığından emin olmak istiyordu.

Uzun Hasan'ın Uğurlu Mehmed[724] ve Zeynel adında oğulları vardı. Zeynel, Türkler tarafından savaşta öldürülen ilk oğlu oldu. Babası Uğurlu Mehmed'e istediği toprağı vermek istemeyince oğlu kendine bir ordu kurup babasından Şiraz[725] şehrini almıştı. Iosaphat Barbaro'nun[726] anlattığına göre babası bu olaya çok öfkelenmişti. O sırada İsfahan'da (Spaò)[727] savaşta bulunan Uzun Hasan, hiç vakit kaybetmeden adamlarını toplayarak Şiraz'a gitti. Babasının büyük bir ordu ile Şiraz'a geldiğini öğrenen Uğurlu, hemen oradan kaçtı. Ülkesini terk edip karısı ve ailesiyle Türk Beyi'nin yanına gitmek istedi.

Daha önce de söylediğim gibi, Sultan Bayezid, Uzun Hasan'ın topraklarına yakın bir yerde ikamet etmekteydi. Uğurlu Mehmed, hemen elçilerini Sultan Bayezid'e gönderip onun topraklarından geçiş izni istedi. Sultan Bayezid durumu hemen babasına bildirdi. Babası bu geçiş izni meselesine çok sevindi ve oğluna hiçbir şekilde Amasya'dan dışarı çıkmamasını, onunla karşılaşmamasını tembihledi. Ayrıca onu en iyi

724 Ogarlu Mahumet Ia Josaphat Barbaro, "İran Seyahati", ed. "Venedik'ten Vatan'a, İran'a ve İstanbul'a yapılan seyhatler", vs.. ed. Venetia, Aldo 1545, p. 37. Ugurlu Mahomet.

725 Yukarıdaki kaynak: Syras (Schyras).

726 Donato a împrumutat acest detaliu dela Josaphaf Barbaro (Donato bu ayrıntıyı Josaphaf Barbaro'dan ödünç almıştır.) "Persia Seyahati", ". l. c. 37: "Uzun Hasan ordugâhta iken, oğullarından Ogarlu Mahumet'in Syras'ı işgal ettiği haberi geldi. Burası babasının hükümdarlığı altında çok büyük bir topraktı. İşgal etmesinin sebebi kendisine babasının ölmüş olduğunun söylenmiş olmasıydı. O da bu toprakları kendisi için istiyordu ..."; cf. " Ambrogio Contareno'nun Seyahati" (Aynı kaynak, 69).

727 Spaham? cf. Barbaro l. c.

şekilde ağırlamasını ve İranlıların tuzağına düşmemek için dikkatli olmasını da söyledi.

Bilmelisiniz ki Şiraz[728] İran'nın en soylu kentlerinden biridiydi. İran'ın sonunda, Kirmas[729] yolunun üzerindeydi. Bu şehir taş duvarlarla çevrili, 20 mil çevresi olan, 200 bin kişinin yaşadığı bir yerdi. Bu şehirde büyük ölçekli ticaret vardı. Silah, eyer, dizgin, atlar ve de insanlar için gerekli daha birçok şeyin ticareti yapılırdı. Bu şehir bütün doğunun, Soria'nın ve İstanbul'un tedarikçisiydi.

Uğurlu Mehmed serbest bir şekilde Sivas'a[730] vardığında, karısını ve ailesini önden Amasya'ya gönderdi. Önden gidenler, Amasya'ya girmelerinde bir sakınca olup olmadığını soracaklardı. Şehre girişlerine izin verilince, Uğurlu Mehmed 300 atlı adamla şehre girdi. Onurlu bir şekilde karşılandı ve misafir edildi. Bayezid kendisine çok iyi davrandı ve onunla birlikte yemekler yedi, ziyafet sofraları hazırlattı[731].

Uğurlu Mehmed'in adamları arasında birçok farklı çalgıyı çalabilen bir sanatçı vardı. Bu sanatçı üç telli kemanı adeta konuşturuyor ve çok da güzel şarkı söylüyordu. Bayezid bu sanatçının onun yanında kalması için epey dil döktü ama sanatçı, sahibinden ayrılmak istemiyordu. Bir gün onu saraya çağırttı, müziğini biraz dinledikten sonra onu bir köşeye çekip eğer sarayında kalırsa her istediğini yerine getireceğini söyledi. Sanatçı, Bayezid sözlerini bitirdikten sonra ona şöyle cevap verdi: "Efendimiz, sahibimi terk edip burada kalmam ancak onun bana kötü davranıp adaletsizlik yapması ile olur." Sanatçı hiçbir şekilde ikna olmadı ve Sultan Bayezid böylelikle ısrarından vazgeçti. Birkaç gün sonra Uğurlu

728 Aceste detalii le împrumută dela Angiolello (Ramusio II, 70); cf. Giosaphat Barbaro'nun seyahati l. c. 43. (Bu ayrıntıları Angiolello'dan ödünç alıyor. (Ramusio II, 70);

729 Yukarıdaki kaynak: Chirmas.

730 Siwas.

731 Cf. Angiolello (Uzun Hasan'ın Hayatı): "Bayezid ona iyi davranıyor ve şerefine ziyefetler düzenliyordu.". (Ramusio II, 70).

Mehmed, erkânı ile birlikte Üsküdar'ı geçip İstanbul'a girdi. Büyük Türk Beyi kendisini onurlu bir şekilde karşılaması için adamlarını gönderdi.

Burada en iyi şekilde ağırlandı. Büyük Türk Beyi ona ve adamlarına hiç para harcatmadan hepsine giyecek, yiyecek ve konaklama imkânı sundu. Uğurlu Mehmed, Büyük Türk Beyi'ni toplantı yerinde ziyarete geldiğinde, henüz görüşmemişlerken, Türk Beyi adamlarını göndererek onu kapıdan almalarını ve atıyla beraber ikinci avluya girmesini emretti. Burası aslında yalnızca Türk Beyi'nin dolaştığı bir avluydu. Ayrıca Uğurlu Mehmed'in, buraya yanında kılıcıyla girmesine izin verdi. Hâlbuki kendi oğullarına bile hiçbir zaman böyle bir izin vermemişti. Uğurlu Mehmed içeri girdiğinde Büyük Türk Beyi yerinden kalkıp onu karşıladı ve yanına oturmaya davet etti. Yaklaşık bir saat boyunca birçok konudan bahsettiler. Türk Beyi Uğurlu Mehmed'e oğlum diye hitap edip kendisine birçok ikramda bulundu. Bu görüşmelerinde Uğurlu Mehmed, Türk Beyi'ne istediği geçiş izninden hiç bahsetmedi. Aradan birkaç gün geçti ve Uğurlu Mehmed Türk Beyi'ni birkaç kez daha ziyaret etti. Sonunda Macaristan topraklarına geçiş izni istediğini dile getirdi ve her zaman için onun hizmetinde olacağına, kendisine sadık olacağına dair söz verdi. Türk Beyi de ona, düşmanı olan babasının yerine onu İran Kralı yapmak istediğini söyledi. Uğurlu Mehmed'i Sivas'a, Uzun Hasan'ın[732] toprakları ile sınırı olan yere gönderdi. Uğurlu Mehmed buraya vardıktan kısa bir süre sonra sınırı aşarak yağmalamaya[733] ve akınlara başladı; babasının ülkesine büyük zarar vermekteydi. Uzun Hasan da kendi adamlarını toplayıp ülkesini korumaya çalışmaktaydı. Fakat oğluna karşı bir savaş içinde olduğunu göstermek istemedi.

732 Copiat după Angeolello. cf. "Vita Usuncassani" ap. Ramusio. Angeolello'dan kopyalanmıştır. bk. "Uzun Hasan'nın Hayatı" Ramusio'da)

733 Robare in Copia Min. Af. Străine; rubbarie la Angiolello. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında robare; Angiolello'da rubbarie)

Oğlunun kendisine karşı isyankâr oluşuna çok üzüldüğünü, oğluna çok acıdığını ve bu yüzden hasta olduğunu zannetmesi için odasından hiç çıkmamaya başladı. Odasına sadece çok güvendiği kişileri alıyordu. Bu haber İstanbul'a kadar ulaştı.

Her geçen gün daha da kötüleştiği haberi yayıldı. Herkes Uzun Hasan'ın oğlu yüzünden ağır bir hastalık geçirdiğine inanmaya başladı. Uzun Hasan güvendiği kişilerle birlikte bir oyun hazırladı ve onlardan öldüğü haberini yaymalarını istedi[734]. Bu arada Uğurlu Mehmed'e babasının öldüğü haberini iletecek elçileri de hazır etmişti. Elçiler Uğurlu Mehmed'e, diğer kardeşlerinden, yani Halil ve Yakup'tan önce ülkeye dönüp, halktan krallığı istemesi gerektiğini söylediler. Düzenledikleri cenaze töreni ile bütün ülke Uzun Hasan'ın gerçekten öldüğüne inandırıldı. Uğurlu Mehmed kendisine aynı haberi vermeye gelen üç ayrı elçiyi ve getirdikleri şifreli yazıları okuduktan sonra kalabalık bir grup ile Tebriz şehrine doğru yola çıktı. Saraya geldiğinde her şeyin oyun olduğu ortaya çıktı, babasının huzuruna çıkarılmak üzere yakalandı ama kendisine bir kötülük -işkence gibi- yapılmadı. Uzun Hasan, oğlu gibi davranmadığı ve ihanet ettiği için Uğurlu Mehmed'i öldürttü[735].

İşte Bayezid, Hadım Hasan'ı, babasının ölümünün gerçek olup olmadığını öğrenmesi için göndermişti. Hasan döndüğünde, Sultan Mehmed'in ölüsünü gözleriyle gördüğünü söyledi. Bayezid Üsküdar'a geldi ve bütün gemilerle birlikte İstanbul'a geçti. Gemiden inip atına bindi ve saraya doğru yol aldı. Sarayın ilk kapısından girer girmez karşısında yeniçerileri buldu[736]. Yeniçeriler onu, babasının yanına giden kapıdan içeri sokmak istemediler. Bayezid'den kendileri adına -o gelene kadar tahta oturan oğlu- Korkut Çelebi'den üç şey

734 Imprumutat del: Angiolello, l. c. (Angiolello'dan ödünç alınmıştır)

735 Acest pasaj e copiat după Angiolello. (Bu pasaj Angiolello'dan kopyalanmıştır.)

736 Copia Min. Af. Străine: (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): dokundu.

istemesini ve ancak bunlar kabul edilirse onu içeri salacaklarını söylediler. Bunlardan birincisi, oğlu Korkut Çelebi'nin, maaşlara yaptığı zammın yanında onlara bir de 1000 gümüş akçe hediye vermesiydi. Bayezid kabul etti. İkincisi, Hristiyan olmayan kimsenin vezir olarak seçilmemesiydi. Bunu da kabul etti. Son olarak da Hristiyan ve Musevilere zarar vermiş ya da mallarını çalmış olan herkesin affedilmesiydi[737]. Bayezid buna cevap vermedi ve atını sürüp[738] saraya girdi.

Atından indi ve hemen babasını görmek istedi. Babasının ölümü karşısında çok üzülmüş gibi göründü. Hemen cenaze yapıldı ve II. Mehmed'in naaşı yeni binanın yanına gömüldü. Cenazeden döner dönmez Sultan Bayezid atına atladı ve Culla'ya yani Kule'ye, hazinenin bulunduğu yere gitti. Oradaki nöbetçileri değiştirdi[739] ve adamları kendi istediği şekilde yerleştirdi. Ertesi gün olan 22 Mayıs 1481'de bütün saray toplandı ve herkesin önünde Korkut Çelebi, babası Sultan Bayezid'e sultanlığı teslim etti. Herkesten onun sadık hizmetlileri olmasını istedi ve herkes için her şeyin eskisinden daha iyi olacağı sözünü verdi. Geleneklerde olduğu gibi yemekler yendi ve yeni görev dağılımı yapıldı. Birçok atlı Büyük Türk Beyi'nin hüküm sürdüğü farklı ülkelere ve topraklara gönderildi. Bütün sancaklara ve görevlilere, gelip yemin vermeleri için haber gönderildi. Dihdarlar'a (dizdar?) köyleri Sultan Bayezid adına korumaları ve ona sadık olmaları söylendi. Aksi takdirde cezalandırılacakları da bildirildi. Aynı şekilde kadılara şehirlerde yaşayanları yönetmeye devam etmeleri

737 Cf. Seadeddin, traducerea Galland fo. 5 (Bk. Seadeddin, Galland çevirisi Fo.5): "Les Ianissaires assemblès dans l'ordre accoustumé qi'ils avoient une demande a faire. Le Sultan s'éstant donné la patience de les ecouster ils lui demandirent l'amnistie pour tout le corps de l'assassinat de Nichangi Mehemmed l'acha et pour tous les particuliers d'entre eux qui dans l'emotion faite a ceste occasion avoient pillé les maisons des riches. II leur accorda ce qu'ils souhaitoient..."

738 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): düşündü.

739 Yukarıdaki kaynak: onları gönderdi.

ve Sultan Bayezid'in hükümdar olduğunu herkese bildirmeleri emredildi.

Bu dönemde Büyük Venedik Beyliği'nin komutanı Vettor Soranzo idi; Ferrara Savaşı'ndan sonra yerine Iacomo Marcello geçti ama Gelibolu Savaşı'nda öldü.

***

Şimdi tarihi anlatmaya devam edelim ve Avlonya'da büyük bir ordu ile Pulya'ya geçmek, Otranto'ya yardım götürmek için hazır bulunan Ahmed Paşa'ya geri dönelim. Artık sadece Gelibolu'dan gelecek donanmayı bekliyordu. Ama hükümdar değişikliği yüzünden yola çıkması gecikmişti. Hükümdarın emirlerini gözetiyordu. Bu durumu anlayan Ahmed Paşa, yeni Sultan'a bir haberci göndererek babasının büyük zorluklar ve harcamalarla hazırlığını yaptığı bu savaş girişiminden vazgeçmemesini, yola çıkmalarına izin vermesini rica etti. Eğer Otranto'ya yardıma gitmezlerse birçok adamlarını kaybedeceklerini de ekledi. Hristiyanlar bütün adamlarını kuşatmışlardı ve adamlarının hiç erzağı kalmamıştı. Bütün sarnıçlar da kurumuştu, artık suları yoktu. Oradakiler çareyi, sarnıçların etrafını kumlarla döşeyip deniz suyu getirerek sarnıçları doldurmakta ve gerektiğinde bu suyu kullanmakta bulmuşlardı. Otranto'dan yarım mil uzaklıkta, üzerinde kuyu olan bir dağ uzantısı vardı. Bu kuyuya yakın bir yerde bir su kaynağı bulunuyordu. İşte bu kuyu ve su kaynağı haricinde Otranto'da[740] dağlardan gelen başka tatlı su yoktu. Otranto'dan 12 mil uzaklıkta artık tatlı su bulmak mümkün değildi. Otranto kuşatmasında olan Calabria Dükü bu tatlı suları kullanıyordu. Hristiyanlar her ne kadar silahlı adamlara ve piyade birliklerine nöbet tuttursalar da, Otranto'daki yaklaşık

740 O da Otranto'ya yaklaşık yarım mil yaklaştı. Bir tepeye çıktı ve yakınlarda bir kuyu ve çeşme vardı. Otranto'da bu kuyu ve çeşme haricinde tatlı su yoktu. Otranto'nun dışında da aynı şey yaşanıyordu., vs. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası)

600 atlı sık sık şehir dışına çıkıyor ve Hristiyanlarla savaşıp su kaynaklarını birkaç günlüğüne ele geçiriyordu.

Bu sefer de Hristiyanlar susuzluk çekiyor ve Türklerle Hristiyanlar arasında su için böyle çatışmalar yaşanıyordu. Her iki taraf da uzun süre bu şekilde bu topraklarda kalamazdı. Kont Giulio Marchio de Capua ve birçok değerli adam burada öldü[741].

Şimdi Ahmed Paşa'nın Sultan Bayezid'den, donanmanın Gelibolu'dan Avlonya'ya geçmesi için izin istemeye gönderdiği elçiye geri dönelim. Yeni Türk Beyi, ne Otranto davasıyla ne de başka bir davayla ilgileniyordu. Tek istediği sultanlığını sağlama almaktı. Zira kardeşi Cem Sultan konusunda hâlâ bazı şüpheleri vardı. İleriki sayfalarda göreceğiniz gibi, Cem Sultan büyük bir ordu hazırlayıp yola çıkmıştı bile. Sultan Bayezid kısa süre içinde elçiyle haber gönderip Ahmed Paşa'ya girişimlerini bırakmasını ve yanındakilerle Avlonya'dan saraya dönmesini emretti. Ahmed Paşa da vezirlerden, Sultan'ı Otranto'ya yardım götürmeye ikna etmelerini istedi. Çünkü Otranto'da kuşatma altında bulunan ve onları terk etmeyeceğine yemin ettiği değerli birçok adam bulunuyordu.

Sultan ise buna çok öfkelendi ve eğer emirlerine uymazsa kendisini bir isyankâr sayacağını iletti. Ahmed Paşa girişiminden vazgeçmek zorunda kaldı. Hristiyanlar Otranto'da kalanları çok sıkıştırıyordu. Büyük Türk Beyi'nin ölümünü ve Ahmed Paşa'nın kendilerine yardıma gelmeyeceğini öğrenen bu adamlar, teslim olmaya karar verdiler. 10 Eylül 1481[742]

741 Cf. "Paulo Giovio ve Andrea Gambini'nin Türkler hakkında isimli eseri ..." Ven. Aldus, 1541, s. 11.

742 Data a confirmată prin scrisoarea Regelui Ferdinand către Papa Sixt IV, datată 11 Semp. 1481(Kral Ferdinand'ın Papa Sixt IV 'ye gönderdiği mektupla tarih doğrulanıyor, 11 Eylül 1481): "Receptum est Idruntum decimo mensis huius die..." ap. Iacobi Volaterrani "Diarium Romanum" (Muratori XXIII, p. 146); cf. Navagero l. c. 1168; Sanuto "Vite de Duchi di Venezia", 1213. "Ioannis Albini Lucani de gestis Regum Neapolitanum" a da bakınız, Neap. 1588, p. 177 – 215; Giovio, l. c.

tarihinde teslim oldular. Onlara verilen hiçbir söz tutulmadı ve hepsi zorla kadırgalara bindirildi.

Ferrara Savaşı yaklaşıyordu. Kral Ferdinand düke yardım etmek istediğinden bütün o Türkleri kadırgalardan indirdi ve güçlü oldukları için hepsini kendi ordusuna kattı. Bu adamlar Calabria Dükü Alfonso ile birlikte Lombardia'ya gittiler ve oradan Venedik'e girdiler. Burada iyi karşılandılar, üstlerine giysiler verildi ve ülkelerine geri gönderildiler.

Sultan Bayezid'in, kardeşi Cem'e karşı koyması

Şimdi Cem Sultan'a geri dönelim. Mehmed Paşa tarafından gönderilen elçiler yolda alıkonulduklarından Cem, babasının ölümünden emin olamadı. Aslında ikamet ettiği Konya Karaman'dan İstanbul'a kardeşi Bayezid'den daha önce varabilirdi. Çünkü Amasya Costantinople'e dört gün uzaklıktaydı. Eğer kendisine gönderilen elçiler alıkonmamış olsalardı, onun sultan olması çok daha kolay olurdu. Daha liberal görüşleri olduğu için saraydakiler onu tercih ediyordu. Birçok kaynaktan gerçekleri öğrenen Cem çok üzüldü ve bir şeyler yapmaya karar verdi. Arkadaşı ve yandaşı olan 22 bin atlıyı toplayarak Bursa'ya geldi. Bursa'da[743] babasının, Memlük Sultanı'na karşı akına gönderdiği 80 bin azebi ve değerli piyade komutanı Mahmud Paşa'yı buldu. Cem buraya gelince hepsi ona itaat etti. Bursa şehri sadece bir kale ile korunuyordu.

Şehir çok iyi nöbetçiler tarafından korunuyordu. Sultan Bayezid, kardeşi Cem Bursa'yı ele geçiremesin diye 600 yeniçeriyi buraya yerleştirmişti. Ama bu yeniçeriler vaktinde varamadılar ve içeri girmelerine izin verilmedi. Cem'in adamları ile yeniçeriler arasında çatışma çıktı. Her iki taraf da bu çatışmada kayıplar verdi. Cem'in adamları daha fazla sayıda olduğu için yeniçeriler geri çekilmek zorunda kaldılar ve o gün için ateşkes ilan edildi. Yeniçeriler geldikleri dağ yolundan

743 Brusa. Cf. Seadeddin. Bibl. Nat. f°. fr. 6075 f°.12.

İstanbul'a dönmeyi talep ettiler. Bu dağ yolu Bursa şehrinden yaklaşık 12 mil uzaklıktaydı ve büyük bir körfez üzerinde kurulmuştu. Bu körfez ile İstanbul arasındaki uzaklık 60 mil idi. Sonunda Cem Sultan, yeniçerilerin komutanıyla bizzat konuşmaya karar verdi.

Komutana onun da Sultan Mehmed'in oğlu olduğunu, kardeşi Bayezid'e yaptıkları gibi ona da itaat etmeleri gerektiğini söyledi. Onlara kendi hizmetine girdikleri takdirde kendilerine iyi davranılacağını iletti. Sonunda yeniçeriler kabul ettiler. Şehirdekiler de yeniçerilerin katılımını kabul etti. Sultan Bayezid, kardeşi Cem'in Bursa Kalesi'ni ele geçirdiğini ve azebler ile gönderdiği yeniçerilerin de ona itaat ettiğini öğrenince, tüm Anadolu'nun hükümdarı olamayacağından kaygı duyduğu için İstanbul'un yönetimini oğlu Korkut Çelebi'ye ve güvendiği diğer değerli adamlara bırakarak bizzat yola çıktı. Atlı ve piyade yaklaşık 40 bin adamıyla birlikte yola koyuldu. Boğazı geçtikten sonra iki körfeze, yani Nicomedia ile Nichia Körfezi'ne geçti.

Gemileri bıraktılar, bu körfezlerin etrafından atlarla dolaştılar ve sonunda Tercihia şehrine vardık. Bu şehir bir dağa yakında idi, önündeki düzlükte de büyük bir göl vardı. Çadırlarını buraya kurdular. Bu arada Cem Sultan kardeşinin ordularla kendisine yaklaştığını öğrenince, adamlar arasında babasının birçok arkadaşı olduğunu düşünerek, saray halkının kendisinin yanında olacağını umut etti. Büyük bir ordu toplayarak Bursa'dan ayrılıp kardeşinin bulunduğu yere doğru ilerlemeye karar verdi. İki gün sonra buraya yaklaştı. 15 mil uzunluğundaki, dağlar arasındaki Ermeniderbend adındaki bir geçitten geçti. Burası ormanlık ve karanlık bir geçitti. Bu geçitten sonra Giegvisar adında bir düzlüğe geldi. Bu düzlükte birkaç harabe kule vardı, buranın eskiden büyük bir kale olduğu anlaşılıyordu. Etrafta Türklerin oturduğu birkaç köy bulunuyordu. İki gün kadar daha ilerledikten sonra Cem Sultan, buraya varıp çadırlarını kurdu. Etrafta çok uzun

olmayan ama epey derin bir nehir ve birçok bataklık vardı. Dolayısıyla oldukça emniyetli bir yerdi. Sultan Bayezid, kardeşinin ona çok yaklaştığını, Nichea'dan sadece 10 mil uzaklığa kadar geldiğini öğrendi. Bayezid kendilerini ayıran bu dağı ertesi gün geçerek kardeşi ile çatışmaya karar verdi[744]. O akşam geç bir vakitte Ahmed Paşa[745] Avlonya'daki ordusu ile çıkageldi ve gölün bir tarafında konakladı. Sultan ertesi sabah ordusunu toplayıp dağı aşmak ve Cem Sultan'a karşı koymak için yola çıktı.

Sultan Bayezid adamlarıyla dağa tırmanırken, Ahmed Paşa ve adamlarını gördü ve onların yaklaşmasını bekledi. İyice yaklaştıklarında Ahmed Paşa (Gedik Ahmed Paşa?) attan indi ve Sultan'a yaklaştı. Sultan da birkaç adamıyla atından indi ve Ahmed Paşa'ya doğru yürüdü. Ahmed Paşa Sultan Bayezid'in elini öptü ve karşısında diz çöktü. Sultan ona atına binmesini söyledi[746] ve uzun bir süre konuştular. Bu arada yollarına devam ediyorlardı. Arkadan da Ahmed Paşa'nın atlıları ve piyadeleri geliyordu. Dağın tepesine vardıklarında Cem Sultan'ın düzenli ordusunu gördüler. Bayezid bir süre kardeşini ve ordusunu izledi. Bu arada Ahmed Paşa ve adamlarıyla konuşmaya devam etti. Ardından yavaş yavaş dağdan inmeye başladılar. Sultan Bayezid bu arada askerlerinin her birine, kendisine daha çok sadakat göstersinler diye 1000 gümüş akçe sözü verdi. Ordudaki herkes Sultan için hayatlarını feda edeceklerini dile getirdiler ve sadece

744 Cf. Paolo Giovio l. c. Djem trimesese pe Sultana Selgiduc, mătuşa lui Mahomet, la fratele său Baiazit cu propuneri de împaciuire. Baiazit însă răspunse că "doi monarchi nu se pot suferi în acelaş drum" (Seadeddin, Bibl. Nat. M°. fr. 6075). Bk.Paolo Giovio l.c. Cem, Mahomet / Muhammet'in halası-teyzesi olan Selgiduc/Selçuk? Sultanı uzlaşma teklifleriyle, abisi Bayezid'e göndermişti.

745 Ibidem. Kedik-Achmed Paşa întâlni pe Sultan Jegnischer. (Aynı eserde. Gedik Ahmet Paşa Sultan'a rastladı.Yeniçeri?)

746 Ibidem (Aynı eserde): "Il (Keduk – Achmed) (Gedik Ahmet) y receut un accueil beaucoup plus favorable qu'il n'esperoit. En effet s'estant descendu de cheval pour aller embrasser l'estrier de sa Hautesse ... le Sultan lui fit donner un de ses chevaux..."

kendisinin sultan olmasını istediklerini, Allah'tan onun zarar görmemesini ve zaferle ayrılmasını dilediklerini söylediler.

Bayezid'in ve Cem'in ordularının karşılaşması

Bayezid yerine geri döndü ve önden bazı atlıları gönderdi. Birçok atlı ilerliyor ama Cem Sultan'ın ordusuna katılan yeniçeriler ve azebler onlara karşılık vermiyordu. Bunu gören Cem, onlardan bir yardım gelmeyeceğini, babasının sarayından da yandaş bulamayacağını anladı ve geri çekilerek geçide döndü.

Cem'in kaçışı[747]

Cem, birçok adamın üzerine geldiğini ve kendi adamlarının onu terk ettiğini görünce kaçmaya başladı ve Ermeniderbend geçidine geri döndü. Bu geçitten hızla geçerken yaklaşık 600 atı telef oldu. Onu kovalayan sadece az sayıda bir grup kalmıştı. O gün Bayezid'in adamları bir nehrin yanında konaklayıp kendilerini toparladılar ve atlarının susuzluğunu giderdiler. Daha sonra bir dağın yakınlarındaki Ties Kalesi'ne gittiler. Buralardaki düzlüklerde bazı Türk köyleri vardı. Büyük Türk Beyi burada, çok güçlü ve farklı cinslerde at yetiştiriyordu. Cem Sultan buraya gelerek birçok at ve tay[748] aldı, atlarını kaybeden adamlarına buradan at alıp verdi. Yoluna hızla devam etti, çünkü kardeşinin arkadan geldiğinden şüpheleniyordu[749].

747 Lupta la Jegnischer, 22 Iunie; Cf. Seadeddin, trad. Galland l. c. f °. 17, şi L.Thuasne "Djem Sultan" Paris 1892, p. 36. (Jegnischer'deki savaş, 22 Haziran; Bk. Seadeddin, çeviri Galland l. c. Fo.17, ve "Cem Sultan" Paris 1892, sayfa 36.)

748 Copia Min. Af. Străine: polieri. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası: polieri.)

749 Seadeddin, f ° 20: "Sultan Gien voiant la deroute universelle n'eut pas d'autre parti a prendre dans son malheur que de fuir aussi et de prendre la route du pais de Karaman avec une douleur inesprimable de sa defaite, ce qu'il fit avec tant de vittesse qu'aiant abandonné le champ de bataille a midi, il arriva au coucher du soleil au Defilè de l'Armeniens a deux jour née de là de chemin ordinaire, aiant receu en fuiant un coup de pied de cheval a la jambe qui lui causa une grande douleur.

Bayezid ordusu ile Cem'i takip ediyor[750] ama çok da acele etmiyordu. Böylece yaklaşık 15 gün yürüdük ve Konya şehrine vardık. Cem Sultan buraya dört gün önce varmıştı bile. Annesini, karısını, kadınlarını, küçük oğlunu da buradan alarak Karaman'ın bir bölümü olan ve dağlar arasında bulunan Thas kentine doğru yola çıkmıştı. Burası dağlarla çevrili ve çok korunaklı bir yerdi. Cem Sultan'ın bu topraklarda Ulukışla, Magnan[751], Mondos[752], Silifke[753] gibi geçilmez birçok kalesi vardı ve bunlar deniz kıyısındaki Gorigos'a (Curco)[754] kadar uzanıyordu. Bu dağlık yerlerde ayrıca çok verimli düzlükler de bulunuyordu. Bölgeye girişte çok dar geçitler vardı. Sultan Bayezid Konya'ya vardı ve kardeşinin buradan ayrılıp Taş kentine doğru gittiğini öğrendi. Arkasından Ahmed Paşa'yı ve ordunun bir bölümünü Cem'i takip etmeleri için gönderdi. Kendisi ise ordunun geri kalan bölümüyle Konya'da kaldı.

Ahmed Paşa yola çıkarak önce Felekâbâd'a, oradan da Pervane, Obruk'a geçti. Burada etrafı çok yüksek derin bir göl vardı. Gölün içindeki mağaralardan birinde, mağaranın duvarlarına yaslanmış halde ayakta duran, vücutları zarar görmemiş 40 adet ceset vardı. Bunlara chercheler deniyordu. Bu mağarada ayrıca bazı dervişler, yani Türk din adamları da bulunuyordu. Buralarda odun olmadığı için bir buçuk günlük mesafede kimse yaşamıyordu. Yine burada az sayıda ağaç vardı. Su ise sadece bu gölden sağlanabiliyordu. Bu gölün suyu güzel ve berraktı. Obruk'tan Larende'ye, sonra Lülüve'ye geçtik ve Taş[755] şehrine girdik. Sonra Mondos'a, oradan da Ereğli'ye[756]... Burası Soria ile sınırı olan büyük bir köydü. Cem Sultan'ın

750 Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası: takip ediyordu.
751 Mandjar? Meian?
752 Maden?
753 Selephkeh.
754 Khorgos (in antichitate Corycus). (antik çağda Corycus)
755 Tharsus? Tarsus
756 Erekli.

Halep'e, oradan da Şam'a gitmiş olduğu anlaşıldı. Ahmed Paşa Konya'da kalmış olan Sultan Bayezid'e bir atlı haberci gönderdi. Kendisi kardeşinin Şam'a gittiğini öğrenince geri dönmemizi emretti ve Şam Beyi'ne bir elçi gönderdi. Konya'ya döndüğümüzde Bayezid'in İstanbul'a dönmek için yola çıktığını gördük. Bize de aynısını yapmamızı söylemişti. Dönerken uğradığımız her yerde halk Cem Sultan'ın daha dürüst ve adaletli olduğunu, Allah'tan korktuğunu ve kimseye haksızlık etmediğini, onun sultan olmasını gerektiğini söylüyordu. Şimdi bir kez daha Akşehir'deydim[757]. Arkadaşlarla temizlenmek için bir hamama gittik. Orada hamama gitmek bir gelenekti. Hamamda bazı tüccarların ağlayarak Cem'in dürüstlüğünden bahsettiklerini duyduk. Cem'in, kardeşi Bayezid'e karşı koymak için ordusuyla geçerken onlardan borç para aldığını, dönüşte kaçıyor olmasına rağmen buraya uğrayıp herkese teşekkür ederek paralarını iade ettiğini anlatıyorlardı.

İstanbul'a vardığımızda Sultan Bayezid'in buraya bizden sekiz gün önce geldiğini öğrendik. Şehre girer girmez aynı akşam Sultan, Ahmed Paşa'yı tutuklattı. Ertesi sabah bu sevilen, herkese cömert davranan, adamlarına sık sık atlar, kıyafetler, paralar hediye eden, cesur ve ülkesi için iyi şeyler yapmış adamlarını Büyük Türk Beyi'ne takdim eden böyle büyük bir adamın tutuklandığı haberi yayıldı.

Bu yüzden bütün saray halkı bir araya geldi, yeniçeriler de komutanlarıyla birlikte -Yeniçeri Ağası Boşnak Rüstem (Rustan) Bey hariç- toplantıya katıldılar. Rüstem, Bayezid'in damadı olduğu için katılmadı. Aslında yeniçerileri durdumak için de çok çaba harcadı ama başaramadı. Sadece yeniçeriler değil; sipahiler, silahdarlar ayaklandılar ve Sultan'ın sarayına geldiler. Herkesi parça parça etmekle tehdit ettiler. Birçoğu Ahmed Paşa'nın serbest bırakılması için zorla saraya girip birinci kapıyı geçti ve Sultan Bayezid'in bulunduğu odaya doğru

757 Akschehr. Akşehir

ilerledi. Dışarıdaki kargaşanın sesleri duyulunca Bayezid'in bulunduğu odanın kapıları hemen kapatıldı. Bayezid, Ahmed Paşa'yı kurtarmak için ayaklanan bu insanların, kardeşi Cem Sultan'ın yandaşları haline gelmesinden kaygı duydu. Aralarından bazılarını çağırttı. Eskiden vezir ya da beylerbeyi olmuş değerli adamlardan bazıları Sultan'ın huzuruna geldiler. Bu kişiler yeniçerilerle konuşma yolunu denediler ama yeniçeriler anlaşmaya hiç yanaşmıyor, Ahmed Paşa serbest bırakılmazsa olacaklar konusunda sürekli tehdit savuruyorlardı. Onlara göre Ahmed Paşa, bütün cesur adamların komutanıydı.

Yeniçeriler Bayezid'in verdiği sözleri tutmadığını, babasının sadık hizmetlileri olan Hristiyanlardan çok kendi halkını koruduğunu, ayrıca Cem Sultan'a karşı koymaya giderken Giegvisar düzlüğünde söz verdiği 1000 gümüş akçeyi de henüz ödememiş olduğunu söyleyip duruyorlardı. Ondan önceki sultanların, verdikleri sözü hep tutmuş olduğunu da ekliyorlardı. Hepsinin Hristiyan hizmetlilere çok iyi davrandığını, Hristiyanların sadakati sayesinde Osmanlı Hanedanı'nın böyle büyüdüğünü, Bayezid'in ise şimdi bütün her şeyi mahvetmek istediğini söylüyorlardı. Uzun görüşmelerden sonra Sultan Bayezid, Mesih Paşa aracılığıyla verdiği sözleri yerine getireceği ve Ahmed Paşa'yı serbest bırakacağı konusunda güvence verdi.

Ahmed Paşa'yı tutuklatmasının sebebinin, anne tarafından dayısı[758] olan Mustafa Bey olduğunu söyleyerek herkesten özür diledi. İşin içinde bir de damadı Rüstem Ağa'nın, yani yeniçerilerin ağasının olduğunu söyledi. Onları kendisine yanlış bilgi vermekle suçladı. Yeniçeriler bu kişilerin cezalandırıldıklarını görmeden gitmeyeceklerini söylediler. Sultan'ın dayısı Mustafa Bey evinden alındı ve Büyük Deniz'in girişinde olan Ubido Kalesi'ne götürüldü ve yaşlı olduğu için kısa süre sonra öldü. Yeniçeri Ağası Rüstem Bey ise küçük bir kadırga

758 Dayı.

ile Büyük Deniz'den kaçtı ve Sultan Bayezid Ahmed Paşa'yı serbest bıraktı. Kendisini huzuruna çağırarak ona yanlış bilgi aldığını söyledi ve ondan özür diledi. Ahmed Paşa ise hemen önünde diz çöktü ve kendisinin Sultan'ın sadık bir hizmetlisi olduğunu yineledi. Sultan hizmetlilerini istediği zaman tutuklattırıp istediği zaman öldürtmekte serbesttir, dedi ve yeniçerilerin ayaklanmasından büyük acı duyduğunu da ilave etti. Daha sonra orada bulunan kalabalığa dönerek herkesin Sultan'ın emirlerine itaat etmesi gerektiğini haykırdı, bu ayaklanmayı çıkardıkları için kendisini çok üzmüş olduklarını söyledi. Aslında Sultan Bayezid, Ahmed Paşa'dan pek de hoşlanmıyor, fakat kardeşi Cem Sultan'ın bu şekilde kendisine yandaş bulmasından çekiniyordu. Bu yüzden Ahmed Paşa'yı veziri yapmaya, kendisine de büyük hareket özgürlüğü vermeye karar verdi. Ahmed Paşa ne yaparsa yapsın, Bayezid onun idaresinden memnunmuş gibi görünüyordu. Oysa öte yandan planladığı şeyleri yapmak için uygun zamanın gelmesini bekliyordu. Böylece Ahmed Paşa devlet işleriyle yakından ilgilenmeye başladı.

Şimdi Şam'da bulunan Cem Sultan'a dönelim. O burada Memlük Sultanı'ndan ve diğer bazı beylerden kardeşine karşı koymak için yardım istemişti. Kendisine 10 bin kişilik bir ordu toplayarak Karaman'a geri döndü. Artık beraberinde, Bayezid'in o topraklara gönderdiği Mehmed Bey adında bir komutan da vardı. Trabzonluydu. Kendisi Bayezid'e karşı ayaklanmıştı ve Cem Sultan'ın yandaşıydı. Cem'in babası zamanında kendisinin ikamet ettiği Konya şehrine gelerek oradan atlı ve piyade birçok adam toplayıp orduyu 20 bin kişiye çıkardı ve bütün Anadolu'yu ele geçirme arzusu ile Bursa'ya doğru hareket etti.

Sultan Bayezid kardeşinin geldiğini öğrenince, birçok kişiyle istişare edip onlara danıştı ve üzerlerine bir ordu göndermeye, kendisi ise şahsen gitmemeye karar verdi. Tahtın bulunduğu yer olan İstanbul'da kalmasının daha güvenli olacağını

düşündü. Ahmed Paşa'nın 40 bin kişilik bir ordu hazırlayarak gitmesine karar verildi. Ahmed Paşa boğazı geçerek Cutei'ye (Kütahya'ya)[759] doğru yola çıktı ve iki ordu Sachilo, Karahisar (Corasar)[760] ile Nesar (Niğde?)[761] arasında bir yerde karşı karşıya geldi. Cem Sultan yenilgiye uğratıldı, büyük bir katliam yaşandı. Cem Sultan yanında birkaç adamıyla denize doğru kaçmak zorunda kaldı ve Venediklilerin yanına gitti. Venedik Beyi, Sultan Bayezid'i karşısına almamak için kendisini kabul etmek istemedi. Venedik'ten cevap gelmesi uzun sürünce Cem Sultan daha fazla beklemek istemedi ve 37 kişilik[762] küçük bir kadırga ile Rodos'a geçti. Rodos'ta üstad-ı azam tarafından çok iyi karşılandı ve onurlandırıldı.

Kardeşinin Rodos'ta olduğunu öğrenen Bayezid, üstad-ı azama bir elçisini gönderdi ve kardeşini kendisine iade etmesi durumunda bütün topraklarında rahatça ticaret yapabileceğini ve ayrıca kendisine bunun için para da vereceğini iletti. Üstad-ı azam ise Bayezid'e, kendisinden önceki hükümdarların yaptıklarına karşı gelmeyeceğini, San Giovanni'de limanlara gelen kişilerin her ne sınıftan olurlarsa olsunlar, yürürlükteki yasalara göre güvenliklerinin her daim sağlanacağı cevabını gönderdi. Bu sefer Bayezid, üstad-ı azam ile farklı bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre üstad-ı azam, Cem'i Bayezid'e vermeyecek, fakat aynı zamanda başka kimseye de vermeyecek ve yanında tutacaktı. Bayezid ile üstad-ı azam dost olacaklardı. Bayezid ayrıca kardeşinin harcamaları için üstad-ı azama 40 bin[763] duka da gönderecekti.

759 Kutahia.

760 Karahissar.

761 Nigdeh?

762 Numărul de 37 persoane cu cari Djem s'a refugiat pe o biremă Rodiană e confirmat prin a scrisore a unui frate, Merlo de Piozascho. (Thuasne "Djem Sultan." Etude sur la question d'Orient à la fin du XV – e siècle". Paris 1892, p. 56, n. 4). (Cem'in 37 kişi ile Rodoslu bir kadırgaya sığınması bir kardeşin mektubu ile doğrulanıyor, Merlo de Piozascho. (Thuasne "Cem Sultan" Etude sur la question d'Orient à la fin du XV – e siècle" Paris 1892, sayfa 54, n.4)

763 La 29 Iulie Djem erà primit de marele maestru al Cavalerilor din Rodos,

Aradan bir süre geçti. Üstad-ı azam Bayezid'in anlaşmaya uymayıp donanmasıyla Rodos'a gelmesinden ve Cem Sultan'ı zorla almasından korkuyordu.[764] Bu yüzden Cem'i, Rodos yasalarının geçerli olduğu, Güney Fransa'da bulunan Sta, yani Yedi Yıldız adındaki bir kaleye göndermeye karar verdi. Cem burada altı yıl[765] kaldı. Daha sonra Papa'nın isteği üzerine Roma'ya gönderildi ve Castel Sant'Angelo'ya götürüldü. Charles İtalya'ya gelene kadar burada kaldı. 1494 yılında Charles geldiğinde ona teslim edildi.

Cem Sultan Rodos'a kaçıp üstadın yanında kalmaya başladığında Bayezid biraz soluklandı. Bu da 1482 yılındaydı. Ancak yine de kardeşiyle ilgili bazı şüpheleri vardı. Cem'in deniz yoluyla Venediklilerin ülkesine girmesinden korkuyordu. Venedik'e bir elçi gönderip onlarla olan barış anlaşmasını garanti altına almak istedi. Gönderilen elçi, Amasya'da iken çok

---

D'Aubusson. Indată însă după aceasta, Cavalerii îşi dădură seama de pericolul la care erà expus statul din partea lui Baiazit. Insuşi Djem a văzut că prezenţa sa în insulă va aveà ca urmare o expediţie a fratelui său contra Cavalerilor şi, ca să cruţe pe binefăcătorii săi de această nenorocire, crut să fie trimes în Franţa. Baiazit însă s'a arătat dispus să negoţieze. D'Aubusson trimese soli la Sultan, care răspunse trimiţând un ambassador, care aveà să încheie tratat cu Cavalrii. Când acest ambasador sosi în insulă, în Decemvrie, el nu mai găsì pe Djem. Ca să înlesnească tratativele de pace, Cavaleriiau expediat pe Djem dejà la 1 Sept. Tratatul erà încheiat la 7 Decemvrie. Sultanul se obligă să plătească la 1 August al fiecărui an suma de 45.000 ducaţi. (29 Temmuz'da Cem, Rodos Şövalyelerinin Büyük Usta'sı, D'Aubusson tarafından kabul ediliyor. Hemen bundan sonra, Şövalyeler, Bayezid tarafından devletin maruz kaldığı tehlikenin farkına vardılar. Bizzat Cem gördü ki onun adada bulunması, abisinin Şövalyelere karşı bir sefer yapmasına neden olacaktı ve ona iyilik yapanları bu felaketten kurtarmak için Fransa'ya gönderilmesi konuşuldu. Ama Bayezid müzakereden yana olduğunu gösterdi. D'Aubusson Sultana temsilci göndermişti, o da bir elçi göndererek cevap vermişti, Şövalyelerle bir anlaşma yapacaktı. Bu elçi adaya geldiği zaman, Aralık'ta, Cem'i orada bulamamıştı. Barış müzakerelerini kolaylaştırmak için, Şövalyeler Cem'i zaten 1 Eylül'de göndermişlerdi. Antlaşma 7 Aralık'ta akdedilmişti. Sultan her yılın 1 Ağustos'unda 45000 duka ödemeye taahhüt ediyor.)

764 (Guillelmi Caoursin Rhodiorum Vicecancelarii. "De Casu regis Zyzymy Comentarii" apud Burchard "Diarium" t. I 544; Thuasne "Djem Sultan", 84 – 88). D'Aubusson e evident (belli ki D'Aubusson)" Thuasne l. c.).

765 Dela 15 Fevr. 1483 – 21 Fevr. 1489 (15 Şubat1483'den - 21 Şubat 1489'a kadar)

yakın ve sevdiği bir arkadaşı olan İskender Bey'di. Venedik'te çok iyi karşılandı ve kendisine yine barış yemini edildi. O da Sultan adına yemin etti. Ama bu da yetmedi. Venedik Beyi, Bayezid'in sultanlığını kutlamak için Dom Bollani'yi İstanbul'a gönderdi. Sultan onu çok iyi karşıladı ve onurlandırdı. Burada da barış yeminleri yenilendi. Sultan Bayezid bu işi hallettikten sonra, 1484 yılında Eflak (Vallachia) Beyi Kara Boğdan'a savaş ilan etmeye karar verdi.

Kara Boğdan'a karşı savaş[766]

Bir elçisi daha önceden Sultan Bayezid tarafından Kara Boğdan'a, babasının zamanında konmuş vergileri tahsil etmesi için gönderilmişti. Çünkü Kara Boğdan vergi ödemeyi kabul etmiyordu.

Sultan, babasına da bu konuda itaatsizlik gösteren Kara Boğdan'a savaş açmaya karar verdi. Daha önce babası da şahsen Kara Boğdan'ın ülkesine bu sebeple gitmiş ve onu vergi ödemeye mecbur etmişti. Büyük bir ordu ve güçlü bir donanma hazırlattı. İstanbul'dan ayrıldı ve Büyük Deniz[767] kıyısından, karadan ilerledi. Donanma da denizden takip ediyordu. Uzun günler sonra Tuna'yı geçti ve Kili[768] kentinde ordugâh kurdu. Burası Büyük Deniz üzerinde bir kentti. Kentin güneyinden Tuna Nehri'nin bir kolu geçiyordu. Sultan, şehri denizden ve karadan kuşattı. Şehirdekiler hiçbir şekilde kendilerini

766 Malipiero "Annali Vneti" (Archivio storico, VIII, 130) dă detalii în mare parte precise asupra acesti espediţii Vezi critica izvoarelor la lorga "Istoria Chiliei şi a Cetăţii Albe", p. 156; "Gesch. d. Rum. Volkes". I. 357 şi Xenopol, "Istoria Românilor", t. II, 364 - 370. (Malipiero" "Annali Vneti" (Archivio storico, VIII, 130) ayrıntılar veriyor bu sefer üzerine çoğunlukla doğru.Bakınız İorga'da kaynakların kritiği "Kili ve Beyaz Kalenin Tarihi", sayfa 156; "Gesch. d. Rum. Volkes". I. 357 şi Xenopol, "Romenlerin Tarihi", t.II, 364-370.)

767 Tot aşà Seadeddin . (Manuscris Galland). (Aynı şekilde Seadeddin. (Elyazması Galland)

768 Chilia. (Kili)

savunamayacaklarını anladılar, bekledikleri bir yardım da olmayınca teslim oldular[769].

Sultan Bayezid burayı işgal ettikten sonra ilerlemeye karar verdi ve Kili'den yaklaşık 100 mil uzaklıkta olan Akkirman[770] kentinde ordugâhlarını kurdu. Burası da Büyük Deniz üzerindeydi. Bu kent de Sultan'a teslim oldu[771]. Burada, Kili ve ülkenin daha birçok yerinde Ermeniler ikamet ediyordu. Akkirman'ın ilerisinde, Boristenes'e doğru olan kentin adı Crenan[772] idi. Bu Ermenilerin bir de patrikleri vardı, içlerinde Hristiyan olanların sayısı çok fazlaydı. Şimdi Ermenilerin buralara nasıl geldiğinden bahsedelim.

Timur, San Mercante taraflarında çok sayıda adamıyla birlikte hareketlendiğinde, geçtiği her yeri yakıp yıkıyordu. 1400 yılında Bayburt[773], Ardahan[774] ve Trabzon'a yakın daha başka yerlerden de çok sayıda Ermeni, Tamerlane'in öfkesine yakalanmamak için kaçıp Trabzon'a geldi. Burada buldukları gemilere binip Kili'ye, Akkirman'a ve yakın diğer yerlere geçtiler ve buralara yerleştiler. İşte bu yüzden bu topraklarda

769 Seadeddin confirmă această afirmaţie a cronicei că oraşul Chilia s'a predat Sultanului (Seadeddin kroniğin bu açıklamasını doğruluyor ki Kili şehri Sultana teslim oldu: "Le 11-e du mesme mois on mit le siège devant la place de Keli, la quelle fut tellement pressé que le Gouverneur fut obligé de capituler et de la rendre le vingtième qui estoit un mercredi". Cronica dela Bistriţa dă ca zi a căderii cetăţii sub Turci tot Miercuri, 14 Iulie 1484. (Bistrita'daki kronik kalenin Türklere teslim tarihi olarak yine Çarşamba, 14 Temmuz 1484'ü veriyor.)

770 Cetatea Albă. Beyaz Kale

771 La 4 August. (Iorga."Studii istorice asupra Chilici Albe", p. 157 şi 4 Ağustos'ta. (İorga."Beyaz Kili Üzerine Tarihsel Çalışmalar", sayfa 157 ve "Gescgh. d. rumänischen Volkes" I, 357). Vezi scrisoarea Sultanului Baiazit din Chilia către Ragusani cu data de 11 Aug. în Bakınız 11 Ağustos tarihli Sultan Bayezid'in Kili'den mektubu ."Acta extera" VI, 36. Şi Analele lui Malipiero confirmă predarea Cetăţii Albe. (Malipiero'nun Salnameleri de Beyaz Kalenin teslim olmasını doğruluyor.) Archivio storico italiano VIII, 1 131); cf. şi Xenopol, t. II, 366.

772 Crimeia. (Kırım)

773 Baiburt.

774 Ardagan.

Ermeniler yaşıyordu. Bir kısmı Türk Beyi'ne, bir kısmı da Taurica Chersonesus'ta (Kırım'ın güneybatısında) ikamet eden Tatar Pizolo'ya itaat ediyordu.

Türk Beyi buraları ele geçirdikten sonra İstanbul'a döndü. Dönüşünde kendisi için birçok şölen ve kutlama hazırlanmıştı. Sultan, yeniçerilerin ayaklanması ile serbest bırakılan Ahmed Paşa'dan, bu ayaklanmanın öcünü almaya karar verdi. Bütün paşaları ve erkânını topladı, görüşmeler yaptı. Bu konuşmaların sonunda Ahmed Paşa ile görüşmek istediğini söyledi ve yalnız kaldıklarında onu boğdurttu. İşte Ahmed Paşa'nın sonu böyle oldu.

Yine bu yıl Sultan, bir paşasını Kastelnova'yı ele geçirmek üzere gönderdi. Burası o dönemde Dük Lareco'ya aitti. Paşa burayı ele geçirdi ve Dük'e yaşaması için Maretani Dağlarında birkaç ev verdi. Dük kısa bir süre sonra öldü ve kendisine verilen bütün evler geri alındı.

Sultan Bayezid elçilerini Papa'ya göndererek, bütün Hristiyanlara Türklere karşı çıkma çağrısı yaptığını öğrendiği Memlük Sultanı'na saldırmaya karar verdi. Bazıları onun aslında Kıbrıs Adası'nı ele geçirmek istediğini düşünüyordu. 1481[775] yılında karadan ve denizden saldırı yapmak için büyük bir ordu hazırlattı.

60 bin kişilik bu büyük ordunun namı dört bir yana yayılmıştı. Ordunun başında Carzegoli (Hersekzade Ahmed Paşa)[776] bulunuyordu. Kendisi Dük Larico'nun oğlu ve Bayezid'in damadıydı. Orduda bir de Halil Bey[777] adında bir paşa görev yapıyordu. Donanmadaki kadırgaların, daha küçük gemilerin sayısı toplam 80 adetti. Ordunun hazırlandığını ve Jazza Körfezi'ne girmek için yola çıktığını öğrenen Venedik Beyliği, hemen donanma hazırlatıp Kaptan General

775 1488, cf. Navagero, "Venedik Tarihi". (Muradori, XX, 1198); Malipiero "Venedik Günlükleri", 139.

776 Kersekogli.

777 Chalubei. /Halil Bey

Francesco Priuli'yi[778] Kıbrıs'ı koruması için gönderdi. Onlar, Türk donanmalarının Kıbrıs'a varmasından iki gün önce buraya varmışlardı. Çünkü yolda hiç durmamış, vakit kaybetmemiş ve açık denizden ilerlemişlerdi. Bu donanma ile Jazza Körfezi'ne doğru gidip orayı ele geçirdiler ve ateşe verdiler. Bu saldırıdan çok büyük bir ganimet elde ettiler. 25 kadırgaya büyük zarar verdiler. Buradakiler Memlük Sultanı'nın adamları tarafından yakalandı ve öldürüldü. Donanmanın geri kalanı Poro Palo'ya sığındı.

Memlük Sultanı, Türk Beyi'nin kendisine karşı büyük bir ordu ve donanma hazırladığını öğrenince o da bir ordu hazırlattı. Bu orduda 10 bin köle, Karaman'dan getirilmiş 3000 kişi ve çok sayıda Arap olduğu söyleniyordu. Yaklaşık 40 bin kişi Antakya'da toplanıp Negra Dağı'nı geçti ve Jazza Körfezi'nin etrafında toplandı. İki gün sonra Adana[779] şehrine, Türkler buraya varmadan üç gün önce vardılar. Tarsus yolunda ordugâhlarını kurdular. 3 gün sonra Türk ordusu geldi. Namı yayılmış bu büyük orduyu herkes çok merak ediyordu. Memlük Sultanı'nın ordusundan çok daha kalabalık ve güçlü adamlarla dolu olduğu söyleniyordu. Birçok silahları vardı. Memlük Sultanı, ordusunda bulunan iki İtalyan köleye, Türk Beyi'ne saldırı için hiç beklememeleri gerektiğini söyledi.

Tam Türk ordusu çadırlarını kurarken saldırmalı ve onları dağınık halde yakalamalıydılar. Nitekim böyle de oldu. Savaş borazanları hemen çalındı ve Türk ordusuna saldırı başladı. Türkler saldırıya uğradıklarına inanamıyorlardı. Yenilgiye uğradılar. Birçoğu öldürüldü, bir kısmı kaçtı ve birçoğu da tutsak edildi. Burada Hersekzade (Carzegoli) yaralandı. Halil Bey ve birçok kişi de kaçtı. Zafer elde ettikten sonra Memlük Sultanı[780] ordusunu toplayıp Hersekzade'yi Kahire'ye götürdü.

778 Cf. Navagero. Bk.Navagero

779 Adana.

780 La Navagero pe scurt. cf. Malipiero 139 si Marco Guazzo. (Navagero'da kısaca. Bk. Malipiero 139 ve Marco Guazzo.)"Mahomet'in savaşları hakkında kısa yazı". Venezia 1552, p. 30 – 32.

1490 yılında kardeşinin Roma'ya götürüldüğünü ve Papa Innocent tarafından Castel Sant'Angelo'ya koyulduğunu öğrenen Sultan Bayezid, Yüce Papa'ya bir elçisini[781] göndermeye karar verdi. Kardeşinin harcamaları için ayrıca 40 duka da gönderdi. Aslında asıl istediği, kardeşinin hâlâ yaşıyor olup olmadığını öğrenmekti. Elçisiyle beraber Papa'ya bir mektup gönderdi.

Türk elçisinin Yüce Papa'ya takdim ettiği sadakat mektubu[782]

"İki kıtanın, yani Avrupa ve Asya'nın hükümdarı, hükümdarların hükümdarı Yüce Sultan Bayezid, Hristiyanların en yüce beyi Kutsal Papa'ya bu mektubu göndermiştir. Kendisi çok dürüst sevgilerini sunmaktadır.

Bu selamlamamızdan sonra sen Yüce Bey'imize: Kardinaller ve Rodos'un üstad-ı azamından öğrendiğimiz kadarıyla, kardeşimin sizlerin yanında olması ve kardinaller tarafından korunuyor olması bizleri çok mutlu etti. Bildirmek isteriz ki sözünü ettiğimiz Rodos Kardinali ile kardeşimin tutulması konusunda yapmış olduğumuz bir anlaşma vardı. Bu mektubu da sen Kutsal Papa'ya birlikte yazıyoruz ve sadık adamlarımızdan Kapıcıbaşı Mustafa ve Yüce Kardinal'in adamlarından birini göndererek, seninle de bu anlaşmayı yenilemek istiyoruz. İsteğimiz, kardeşimin sizin yanınızda tutulması ve böylece dostluğumuzun büyümesidir. Talebimizi şüphesiz kabul etmeni diliyoruz."

(İstanbul, 20 Mayıs 1490)

781 Mustafa.

782 Scrisoarea acesta e reprodusă în latineşte la Stephani Baluzii "Miscellanea". Lucae 1761, t. I, p. 517. Data e însă acolo greşită: 17 Maiu. (Mektup Stephani Baluzii'de "Miscellanea" Latince olarak kopyalanmıştır. Lucae 1761, t. I, sayfa 517.Ama tarih orada yanlıştır: 17 Mayıs

Mustafa'nın[783] Papa'ya söyledikleri

"Avrupa'nın ve Asya'nın büyük imparatoru Türk Beyi, kölesi ben aracılığı ile, Hristiyanların başı Büyük Prens'imize selamlarını ve saygılarını sunmaktadır. Kendisi kardeşi Cem'in senin yanında olduğunu sanmaktadır. Rodos'un üstad-ı azamı, Sultanımız ile kardeşini zorla Rodos'ta tutma konusunda yaptığı anlaşmayı bozmuş ve Cem'i senin yanına göndermiştir. Anlaşmayı bozmasının sebebi de Cem'in kendisine karşı büyük saldırılar yapmayı planlamasıdır. Şimdi Sultanımız bu anlaşmayı seninle yapmak istemektedir. Sana da Rodos Kardinali'ne yaptığı gibi, kardeşinin iyi bakılması için harcamalarını yıllık olarak karşılamayı teklif etmektedir. Sultanımız ayrıca kardeşinin, senin başı olduğun Hristiyanlar tarafından korunduğu sürece, hiçbir Hristiyan'a zarar vermeyeceğine ve verilmesine de izin vermeyeceğine dair yemin eder."[784]

***

Bu elçinin Roma'da bulunduğu aynı zaman diliminde, Memlük Sultanı'nın bir elçisi de aynı şehirde bulunuyor ve Hristiyanlara Türklere karşı birlik olma çağrısında bulunuyordu. Bunun, Sultan'ın kardeşi Cem'in ellerinde olmasından sebep çok daha kolay olacağına onları ikna etmeye çalışıyordu. Fakat Memlük Sultanı'nın elçisi istediğini elde edemeyeceğini anlayınca ülkesine geri döndü ve Memlük Sultanı da Türk

783 Mustafa intră în Roma la 30 Nov. 1490. La 1 Dec. e primit în audienţă. Thuasne, "Djem Sultan", 277. Thuasne a utilizat pentru aceste detalii Cronica lui Donado). Pretextul venirii lui Mustafa a fost aranjarea pe cale diplomatică a afacerii Djem. In realitate voia să găsească mijlocul de a luà vieaţa nenorocitului pretend. (30 Kasım 1490'da Mustafa Roma'ya girer.1 Aralık'ta huzura kabul edilir. Thuasne, "Cem Sultan", 277. Thuasne bu ayrıntılar için Donado'nun Kroniğini kullanmıştır. Mustafa'nın gelme bahanesi, diplomatik yoldan Cem'in işini ayarlamaktı. Gerçekte /aslında/ zavallı talibin hayatını almak için bir çare bulmak istiyordu.

784 Scrisoarea Papei către Baiazit, să ăfla la Stef. Baluzii (Papa'nın Bayezid'e mektupu, Stephani Baluzii'de bulunuyor) "Miscellanea", t. I, 518): "Zisimum Sultanum fratrem tuum bene apud nos et in palatio nostro asservatum, ac honorifice tractatum incolumem vidit orator tuus". (Ianuarie 1491). (Ocak 1491)

Beyi ile barış imzalamak zorunda kaldı. Bu barışın bir diğer sebebi Kahire'ye götürülen Hersekzade idi. Memlük Sultanı ile Türk Beyi arasındaki barış 1491 yılında imzalandı.

1490 yılında Macaristan Kralı Matyas öldü ve ülkenin baronları arasında bölünme oldu. Türk Beyi bu ülkeye bir akın yaparak birçok kişiyi savaş esiri olarak beraberinde götürdü. Kral Matyas öldükten sonra kimin kral seçileceği konusunda büyük anlaşmazlıklar çıktı. Bazı kişiler Massimiliano'yu, bazıları Matyas'ın oğullarından birini, bazıları da Bohemya Kralı'nı kral olarak görmek istiyorlardı. Sonunda çoğunluğun istediği oldu ve Bohemya Kralı Ladislas seçildi.

Bu sırada Türkler, daha önce söylediğim gibi, Macaristan'a bir akın düzenlemişler ve bir anlaşma ile Narenta[785] Kalesi'ni ele geçirmişlerdi. Bu kalede 500 Macar vardı ve para karşılığında teslim oldular. Daha sonra ise Türk Beyi tarafından öldürüldüler. Bu kale büyük bir nehir üzerindeydi ve kaleye küçük kadırgalarla ulaşılabiliyordu. Etraftaki ağaç bolluğundan burada birçok kadırga imal edilebilirdi. Kalenin üzerinde bulunduğu nehrin bir çıkıntısı vardı. Ayrıca üç ayrı büyük su geçidinde de birçok gemi bulundurulabilir, buraya büyük bir donanma yerleştirilebilirdi. Türkler burayı yakıp yıkıp tekrar inşa ettiler.

1492 yılında Venedik ile barış içinde olan Türkler, aynı zamanda Macaristan Kralı Ladislas ile de barış imzalamak istiyorlardı. İstediği gibi bir barış anlaşması yapamayacağını, kardeşinin Hristiyanları üzerine salacağını düşünen Sultan Bayezid büyük bir ordu hazırlamaya karar verdi.

Şahsen Sofya'ya gitti. İstanbul'da ve Avlonya'da bir donanma hazırlattı. Amacı Korfu'ya geçmekti. Sofya'da Macaristan Kralı'nın iki elçisi ile barış görüşmeleri yaptı. Elçilerle yaptığı görüşmelerden bir şey elde edemeyecekti. Anlaşamadıkları bazı konular vardı. Hazırlattığı 100 bin kişilik orduyu bir dağın tepesinden onlara göstererek korkutmak istedi ama

785 Narenta (sangiacatul de Travnik, in Bosnia). (Travnik Sancağı, Bosna'da)

bu da bir işe yaramadı. Burada üç ay kaldıktan sonra bir şey elde edemeyeceğini anladı; Arnavutluk ve Korfu'ya akın düzenleme kararı aldı. Ordusunu buralara gönderdi. Korfu'da Venediklilerin hazır bir donanması olmayacağını düşünüyordu. Venedik Beyi'nin, donanmasını, İstanbul'dakilere kafa tutabilmeleri için takımadalara göndermiş olduğunu düşündü. Böylece sadece Avlonya için hazırlanan donanma ile Korfu Adası'na rahatlıkla girebileceğini sandı ama böyle olmadı.

Venedikliler Nicolò da Pesaro kumandanlığındaki 20 kadırgayı takımadalara ve Kumandan Andrea Loredano eşliğindeki kadırgaları Modon'a gönderdiler. Türk Beyi Korfu'ya vardığında birçok Venedik kadırgası da oradaydı, uzaktan hepsini iyice inceledi. Türk Beyi adamlarına, "Hani Korfu'da Venedik donanması olamaz demiştiniz, peki bunlar ne?!" diye bağırdı. Herkes bunun nasıl olduğunu bilmediklerini söyledi.

Ordusunun yanına dönüp çok iyi korunduğunu anladığı Korfu'ya saldırmaktan vazgeçen Bayezid, Chimera'ya ilerlemeye karar verdi. Arnavutlara saldırdı, birçok Arnavut öldürüldü ve birçoğu da savaş esiri olarak alındı, İstanbul'a götürüldü.

Türk Beyi aynı yıl, Sofya'da bulunan ordunun bir kısımının Macaristan'a saldırması için emir verdi. Haziran ayıydı. Segna[786] kapısına kadar geldi. Birçok kişiyi esir aldı. Aralarında Venedik Beyliği'nin yandaşları da vardı. Kastelnova ve İstirya'dan da birçok kişi esir alındı. İstirya'dan savaş esirlerini geri alabilmek için o sancağa birçok elçi gönderildi, bazıları iade edilip serbest bırakıldı ama birçoğu da götürüldü.

Türklerin yenilgiye uğrattığı Hırvat halkı

Hadım Yakup Paşa, 8 bin atlı ile 1493 yılının 16 Ağustos günü, Uin[787] Nehri'ni geçti. Bu 8 bin atlının hepsi Hır-

786 Cf. Malipiero, "Venedik Günlükleri: "20 Haziran'da... Segna'yı işgal etmek için ona 5000 Türk gönderdi..."

787 Una (Bosnia); Iakub Pascha la Zinkaisen, II, 504. Tot așà Giovio, care a utilizat manuscrisul lui Donado. (Cose de'Turchi ed. Aldus. 1541, p. 13). Cf. asup-

vatlara karşı savaşmaları için özel olarak seçilmişti. Sagabria yakınlarında çatıştılar. Türkler buraya ve yakın yerlere de birçok zarar verdiler. Crovatia ve Schivona Beyi o zamanlar De Renzi[788] idi.

Macaristan Kralı hemen ordunun toparlanması için emir verdi[789]. Macarlar ve Hırvatlardan oluşan ordu 6 bin kişiydi. Ayrıca 10 bin de piyade vardı. Türkler böyle bir ordunun hazırlandığını öğrenince geri çekilip Uragon Verech[790], yani Şeytan Dağı'na doğru ilerlediler. Bu dağ Hırvatistan'ı Corbavia'dan ayırıyordu. Bunu öğrenen Hırvatlar, Vzuigna düzlüğüne ordugâh kurmaya karar verdiler. Frangipani ailesinden Kont Giovanni da Citin (Kinis)[791], daha birçok Voyvoda ve Sırp beyleri ise düzlükte ordugâh kurmanın iyi bir fikir olmadığını, dağ yolunu kesmeleri gerektiğini düşünüyorlardı. Hırvatların gücü piyadelerde, Türklerinki ise atlılardaydı. Kont Giovanni çok deneyimli bir adamdı. Buradaki savaşın kaybedileceğini anlamış, "Yenileceksiniz ve Hırvatistan yok olacak, bizler de hep birlikte öleceğiz!" demişti. Türkler dağı geçip üç ayrı saldırıda bulundular: Bunlardan birincisi Tui İsmail'in, ikincisi Cheverschi ile Coicalia Voidova'nın, üçüncüsü de Yakup Paşa'nın[792] saldırıları idi.

De Renzi de üç saldırı için hazırlandı. Önden Ferevà[793] Berisburch'u, Sava ve Drava Nehirleri arasında yer alan

---

ra acestei expediţii Bonfinius ed. Basel, f°. 741. (Birtane (Bosna); Zinkaisen'de Iakub Pascha, II, 504. Aynı şekilde Giovio, Donado'nun elyazmasını kullanmıştır. (Cose de'Turchi ed. Aldus. 1541, p. 13).Bk. bu sefer üzerine Bonfinius Basel yayınlar, fo.741.)

788 Trencseny, (Derenczeny); cf. Zinkeisen, II, 504.

789 Loc gol în amândouă copiile. (Her iki kopyada boş yer.)

790 Ördög Hegy? Identic la Giovio: "Cadum Bassà'nın Şeytan dağına çekilmesini sağladı, bu dağ Hırvatistan'ı Corbavia'dan ayırıyordu." La Zinkeisen: Weisser Berg. Drachenberg e munte cunoscut în Croaţia. Hırvatistan'da bilinen bir dağ.

791 La Giovio: Kont Giovanni, soyadı Torquato.

792 Giovio: "Cadun Paşa üç takım hazırladı. Birinicisinin ismi Sırplı Hismaelbei Sangiaco, ikincisi Carvilia vaivoda'ydı. Üçüncüsünü kendisine ayırdı..."

793 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): ferinag. Giovio'da aynen muhafaza edilmiştir: Ferdinando Berisburch.

Schiavonia'dan gelen adamlarla beraber gönderdi. İkinci saldırının başında Kont Giovanni da Citino ve bütün Hırvatlar vardı. En önde de Derencseny (Derenzin) saldırıya hazırlandı. Onun karşısına da çok cesur Türkler yerleşti. Ferdinand'ın[794] önderliğinde Schiavonia öncüleri yer alıyordu. İlk saldırı grubu kaçmaya başladı ve Bloraut Nehri'ne doğru geriledi. Hırvatlara çok büyük zarar verildi ve adeta bir katliam oldu. Kont Giovanni bu saldırıda, elinde kılıcı ile onurlu bir şekilde öldü. Etrafında 30 Türk'ün cesedini buldular. Bütün Hırvatlar öldürüldü ya da esir alındı.

Macarlarla yapılan savaşta da bir katliam oldu. 1500 Macar öldürüldü. Bunların arasında beyin oğlu da vardı. Bey ise esir alındı. Türkler büyük bir zafer elde ettiler. Türk ordusunun başındaki paşa birçok kafa kestirtti ve tam 7686[795] kesik kafayı İstanbul'a gönderdi.

Kont Bernardino Frangipane ilk kaçanlardan biri oldu. Kendisinin, bu savaşın sebebi olduğu öğrenildi. Kaçarken bir bacağını incitti, atı da boynundan sakatlandı. Bir yardımcısı gelip beyini attan indirdi ve kendisine bu attan bir sürü bulabileceklerini söyleyerek tesselli etti ama onun gibi beylerin az bulunacağını ekledi. Fakat onlar kaçarken Türkler yetiştiler ve beyi öldürdüler. Sonradan anlaşılacağı gibi, kendisinin büyük bir nankörlük yaptığı ve oğlu[796] ile pek de ilgilenmediği ortaya çıktı. Derencseny'e, Macar Krallığı tarafından bu kontun kovulması ve topraklarının ele geçirilmesi görevi verildiği ortaya çıktı. Çünkü kont birçok sahtekârlık yapmış ve ihanetlerde bulunmuştu. Türklerin bulunduğu dağa doğru yönelmek yerine düzlükte ordugâh kurmak fikri de bu yüzden

794 Feremas.

795 Bonfinius, p. 726: cifra perderilor 5.707 Creştini şi 1000 Turci. (Bonfinius, sayfa 726:kayıpların sayısı 5.707 Hristiyan ve 1000 Türk)

796 Data luptei: 9 Sept. 1493. Cf. Zinkeisen, II, 504. (Savaşın tarihi:9 Eylül 1493. Bk. Zinkeisen, II, 504.)

verilmişti. Bu savaşta ayrıca Frangipanelerden Kont Michiel de öldürüldü.

1493 yılında Fransa Kralı Charles, İtalya'ya gelip Napoli Krallığı'nı ele geçirmeyi planlıyordu. Kendisini bu konuda kışkırtan ise Milano Beyi Lodovico olmuştu. Lodovico, Napoli Kralı Ferrante'nin kendisini ülkeden kovmak istediğinden şüpheleniyordu. Ferrante, oğlu Alfonso'nun kızlarından birini, Milano düklerinden olan, Campagnano tarafından öldürülen Galeazzo'nun oğlu Giovanni Galeazzo'ya eş olarak vermişti. Amacı sadece o toprakların yönetimini ele geçirmekti. Lodovico ise sürekli Fransa Kralı Charles'ı kışkırtarak İtalya'ya gelmesini, kendisine Cenova'da donanma ve silah vereceğini söylüyordu. Lodovico bunun için, San Severinolu Roberto'nun oğullarından Kont Gaiazzo'yu Fransa'ya, Monsenyör San Malo ve Monsenyör Benchugier[797] aracılığıyla Charles'ı ikna etmesi için gönderdi. Charles sonunda İtalya'ya gitmeye karar verdi. Aynı yılın Haziran ayında habercilerini Papa'ya ve Yüce Venedik Beyliği'ne gönderdi. Venedik'e giden kişinin ismi Perone idi. Kendisi Venedik'ten, kralı Charles'ın verdiği bu karar sebebiyle yardım istiyordu.

Venedik Beyliği Fransa Kralı'nın ülkelerine savaş için gelmek istediğini, böyle bir durumun Büyük Türk Beyi için büyük fırsat olacağını, zaten Türk Beyi'nin amacının Hristiyanları dağınık ve güçsüz yakalamak olduğunu söyleyip bu işe hiç yanaşmadı. Haberci Venedik'ten elleri boş döndü. Papa Alessandro da ona gelen haberciye buna benzer şeyler söyledi. Bir taraftan da Türk Beyi'ne bir habercisini göndererek, ondan Charles'ın İtalya'ya gelmesini mümkün görüp görmediğini öğrenmek istedi. Bu habercinin ismi Gregorio Bronzardo[798] idi. Papa, habercisine şöyle demişti:

797 Imbert de Batarnay, seigneur du Buchage.

798 E fără îndoeală o greşeală a copistului. In copia Ministerului Afacerilor Străine e numele corect: "Georgio". Tot aşà în extrasul din cronică aflător tot în arhiva Min. Af. Străine, f° 8. Numela corect e: Georgio Buzardo. (Hiç

Georgio Buzardo, sana emrim şudur[799]: Türk Beyi'ne gidip, gerekli saygı ve selamları dile getirdikten sonra Sultan Bayezid'e Fransa Kralı'nın; Bretoniler, Portekizliler ve Normandilerden oluşan çok büyük bir güçle Roma'ya gelip, kardeşi Cem Sultanı da kışkırtıp Napoli Krallığı'nı ele geçirmek istediğini, Kral Alfonso'yu da ortadan kaldırmak istediğini ileteceksin.

Haberci ayrıca Napoli Kralı Alfonso ile dost olduklarını, bu krallıkla 63 yıldır barış içinde yaşadıklarını da belirtecekti. Fransa Kralı'nın kendilerinin düşmanı olduğunu, Cem Sultan'ı ellerinden almak ve Napoli Krallığı'nı ele geçirmek istediğini söyledi. Onlara göre Fransa Kralı sadece bunları istememekte, aynı zamanda Yunanistan'a geçip Türk'ün ülkesine de saldırmak istemekteydi.

Papa ayrıca Sultan Bayezid'e, Fransa Kralı'nın bir donanma ile birlikte kardeşi Cem'i Türkiye'ye göndermek istediğini iletti. Fransa Kralı'na çok büyük bir güç halinde, düzenli ve disiplinli bir şekilde karşı koymaları gerekmekteydi. Denizde ve karada epey kuvvetli olan Fransa Kralı'na karşı Venediklilerin yardımı gerekmekte ama kendileri yardım etmede istekli değillerdi. Hatta Papa, düşmanları ile anlaşma içinde olduklarından şüphelenmekteydi. Eğer Fransızlar zafer kazanırlarsa, majesteleri bundan çok zarar görecekti. Hem kardeşi Cem konusunda da tehlike oluşacaktı.

şüphesiz müstensihin hatasıdır. Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında doğru isim: "Georgio"Aynı şekilde, yine Dış Ticaret Bakanlığı'nın arşivinde bulunan kronikten alınan bölümde, fo8. Doğru isim: Georgio Buzardo.)

799 Această instrucție a fost copiată după Marino Sanuto (Bu talimat Marino Sanuto'dan kopyalanmıştır) "Spedizione di Carlo VIII in Italia", Rinaldo Fulin yayınlar, Venezia 1873. sayfa 42. Ea se află în latineşte şi la Dumont (O Latince olarak Dumont'ta da bulunuyor.) "Corps universel diplomatique" III, 316, Amsterdam 1726 ve de Lenglet du Fresnoy "Memoires de messire Philippe de Comines". Londres et Paris 1748, t. IV2 sayfa. 47, aynı zamanda "Iohannis Burchardi Diarium sive Rerum Urbanarum Comentarii" (1483 – 1506), L. Thuasne yayınları, Paris 1884, t. II, 202.

Haberci sözlerine devam etti: "Bu konularda siz majestelerini haberdar etmeyi kendimize görev biliyoruz[800]. Bunu da dostluğumuz adına yapıyoruz. Venediklilere bir elçi göndermelisiniz. Fransız Kralı Roma'ya, kadreşinizi almaya gidecektir. Ayrıca tüm Napoli Krallığı da bizim yanımızda olacaktır. Sultan Bayezid'in yardımına başvurarak kendisine güvendiğimizi belirtiriz. Fransa Kralı'na hep beraber karşı koymak istiyoruz. Orduları denizde ve karada çok güçlü. Venedikliler bize bu konuda yardım etmek istemiyorlar. Tek çaremiz Büyük Türk Beyi'nden yardım istemek."

Elçi bütün bunları Türk Beyi'ne iletti. Aynı zamanda Türk Beyi'ne, Memlük Sultanı'nın, kardeşi Cem Sultan karşılığında kendilerine büyük vaatlerde bulunduğunu da iletti. Papa, elçisi aracılığıyla, Türk Beyi'nin o yıl için ödemesi gereken 40 bin dukayı almasını istedi.

Büyük Türk Beyi'nin Papa'ya gönderdiği mektup

"Büyük Sultan Mehmed'in oğlu, Asya ile Avrupa'nın imparatoru Sultan Bayezid, Hristiyanların babası Papa VI. Alessandro'ya[801] selam ve saygılarını iletir.

Haberciniz Georgio Buzardo'dan mesajınızı aldık. Haberleriniz bizi çok mutlu etti. Fransa Kralı'nın[802] kardeşim Cem'i sizin elinizden alma arzusu her ikimiz için de büyük zarara yol açacaktır. Haberciniz Georgio ile düşündük ki kardeşim Cem Sultan'ın ölümü sizleri ve bizi huzura erdirecektir. Bu sizin için de çok faydalı olacaktır.[803] Kardeşim Cem Sultan

800 In copia Min. Af Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): size haber vermek.

801 Textul latin Burchard (Latince metin Burchard)"Diarium", Thuasne yayınlar II, 209; Langlet l. c. sayfa. 52 ve Dumont III, 318. Textul italian la Sanuto. (Sanuto'da İtalyanca metin)

802 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): hevesli; f. 9: aninimato.

803 Tocmai ca în Sanuto l. c. 46 (Sanuto'daki gibi l. C. 46.). In ziarul lui Burchard textul e următorul (Burchard'ın gazetesinde metin şudur): "quod dictum

öbür dünyada daha huzurlu olacaktır. Ölümünü hızlandırırsanız bu hem sizin için büyük bir rahatlama hem de benim için bir memnuniyet sebebi olur[804]. Kardeşim Cem'in ruhunu öbür dünyaya gönderirseniz[805] orada huzura erer. Cenazesini bizim bu taraflara gönderirseniz, Sultan Bayezid olarak ben, istediğiniz ülkeyi satın alabilmeniz için 300 bin altın[806] duka vereceğime ve bu paranın, göndereceğim adamlar önünde adamlarınıza, kardeşim Cem Sultan'ın cesedini teslim etmeyi emrettiğinizde size verileceğine söz veririm.

Ayrıca sizinle her zaman dostluk içinde olacağımıza, size hiçbir şekilde ihanet etmeyeceğime, elimden geldiği kadar da yardım edeceğime, bize bir zarar gelmediği sürece topraklarımda kimsenin Hristiyanlara zarar vermeyeceğine ve onların zarara uğramasına engel olacağıma yemin ederim. Bütün bunlara haberciniz Georgio huzurunda, her şeyi yaratan Allah'ıma yemin ederim."

(12 Eylül 1494[807], Konstantiniyye)

***

Papa ve kendi casuslarından, Fransa Kralı'nın İtalya'ya gideceğini öğrenen Büyük Türk Beyi, topraklarını daha güvenli ve savunmalı bir hale getirip üç elçi[808] görevlendirdi. Bunlardan birinci elçisini Venedik'e, Venediklilerin Kral Alfonso ve Papa'ya yardım etmelerini istemesi için[809]; ikinci elçisini Kral Ferdinand'ın yerine geçen Kral Alfonso'ya, Türk

Gem meum fratrem, qui subiectus est est mort, et detentus in manibus vestrae magnitudinis obire faceretis quod si ita esset, et Potentiae Vestrae utile et quieti commodissimum, mihique gratissimum..."

804 In Copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kapyasında): "memnuniyet" ca şi la Sanuto.

805 La Sanuto: yerine getiriseniz.

806 La Sanuto: bazı güçler.

807 Aceiaş dată la Sanuto. In textul latin e 15 Sept. (Sanuto'da aynı tarih. Latince metinde 15 Eylül'dür.) (Dumont. l. c.).

808 Cf. Thuasne "Djem Sultan", 334

809 In Copia Min. Af. Str. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): yardım.

Beyi'nin ondan yardımını esirgemeyeceğini, korkmamasını ve tetikte beklemesini söylemek için; üçüncü elçisini[810] de Georgio Buzardo ve 40 bin akçe ile Papa'ya gönderdi. Bu elçi Ancona'ya vardığı zaman Sinigaglia valisi tarafından yolu kesildi ve elindeki her şey alındı. Kendisini ölümden zor kurtardı. Bazıları Buzardo'nun Ancona valisi ile bir anlaşma yaptığını da söylemektedir.

Yüce Venedik Beyliği bu olayı öğrendiğinde kâtip Sagundino'yu Ancona valisine gönderip Buzardo'dan aldıkları bütün parayı ve eşyaları kendilerine teslim etmelerini istedi. Kâtibe, onun Papa'nın bir düşmanı, Fransa'nın bir askeri olduğu cevabı verildi. Türk elçisi Roma'ya vardığında birkaç gün orada kaldı. Fransa Kralı'nın İtalya'ya gelmekte olduğunu öğrenir öğrenmez İstanbul'a geri döndü.

Charles'ın İtalya'ya Gelişi

Fransa Kralı, Lodovico'nun oğlu VIII. Charles 4 yaşındayken taç giymiş ve Massimiliano'nun kızı Margarita'yı eş olarak kabul etmişti. 21 yaşında iken Margarita'yı baba ocağına geri göndermiş ve Bertagna düşesi Anna'yı krallık ile birlikte eş olarak almıştı. Massimiliano ve İngiltere Kralı kendisine savaş açmış, kısa bir süre sonra Kral Ferdinando ve Lodovico tarafından Napoli Krallığı'nın alınması için kışkırtılmış ve savaştan vazgeçip barış imzalamıştı. Kral Ferdinando tarafından Milano hükümetini istila için cesaretlendirildi. O zamanlarda oranın başında olan Lodovico da kendisini krallığa karşı kışkırtıyordu. Bu işin içinde San Malo[811] Monsenyörü ve Monsenyör Bouchagien[812] de vardı. Bu arada Charles, İspanya krallarını kendisi için bir tehlike gibi gördüğünden, onlara Rusilgion kasabasını verdi[813].

810 Assambeg/Hasan veya Asan Bey? Thuasne "Djem Sultan", 334.

811 Guillaume Briconnet evêque de San Malo

812 Imbert de Batarnay, seigneur du Bouchage

813 Roussillon.

1493 yılının Haziran ayında elçisi Peron'u[814] kendisine yardım etmemesinden korktuğu için herkesin yanına göndermiş ve onlardan olumlu cevap almıştı. Charles 1494'te ordusunu hazırlayıp İtalya'ya geçmek üzere Lion'a[815] geldi. Bunu öğrenen Kral Ferrante, 25 Ocak (Mart?) 1494'te hastalanıp öldü. Oğlu Alfonso Napoli'ye girip kendisini kral, oğlu Ferrante'yi de Calabria dükü ilan etti. 8 Mayıs 1494 tarihinde taç giyme günü geldiğinde, Fransızlar Papa'ya bu konuda karşı geldiler. Charles Cenova'yı denizden ve karadan kuşatmak için donanma hazırlattı[816]. Orliens Monsenyörü'nü ve Büyük Scudier'i[817] 30 Temmuz tarihinde Fransa'dan 40 bin ve İsviçre'den 4 bin askerli donanma gemilerine binmeleri için gönderdi. Hem Cenova'da hem de Napoli'de donanma hazırlandığını gören Venedikliler, Komutan Antonio Grimani eşliğinde bir donanma hazırladılar ve bu donanma Lugnano'ya doğru yola çıktı. Charles, di Citan'ı elçisi olarak Venedik'e[818], Colonessilere, Papa'ya karşı gelecek askerler için kullanılmak üzere 400 bin altın ya da gümüş akçe ile gönderdi.

Papa, Alfonso ve Floransalıların yaptığı ittifak

Kral Alfonso, Papa ve Floransalılar Napoli'de Charles'a karşı bir ittifak yaptılar. Büyük bir ordu hazırlayarak Kaptan

814 Perron del Baschi. Carol trimese ambasadori la Papa pe D'Aubigny, Perron de Baschi şi Matheron. (Perron del Baschi. Carol, D'Aubigny, Perron de Baschi ve Matheron'u Papa'ya elçi olarak göndermişti) . (H. François Delaborde, "L'expedition de Charles VIII en Italie". Paris 1888, sayfa. 322).

815 Avem scrisori din Lyonne începând cu 6 Mart 1494. (6 Mart 1494 itibarıyla Lyonne'dan mektuplarımız var.) (Pélicier "Lettres de Charles VIII", Paris 1903, t. IV, sayfa. 25; Ernest Petit "Sejours de Charles VIII". Paris 1896. (Extrait du Bulletin historique et philologique 1896).

816 Acest rând e adaos din Copia Min. Af. Străine. (Bu satır Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasından ilavedir.)

817 Gilbert de Montpensier.

818 De Cytain. cf. Sanuto "VIII Charles'ın İtalya çıkarması", s. 49.

Ferrando komutasında Marca'ya gönderdiler. Kaptanın yanında Pitigliano kontu Zuan Iacomo da Trevisi, Birginyo Orsino ve Floransalıların komiseri de vardı.

40 kadırga, Orieto ve Kardinal ile 4 bin piyadeyi, Don Ferigo komutasında Cenova'ya gönderdiler.

Lodovico bu ordunun İmola ve Forli'ye yaklaştığını öğrenince Monsenyör Obigni'yi[819] Galleazzo[820] ve ordu ile birlikte buralara gönderdi. Fransa Kralı 5 Eylül[821] 1499 tarihinde Asti'ye vardı ve burada hastalandı[822]. Lodovico ve Ferrara markizi kendisini ziyarete gittiler. Fransızlar bahsettiğimiz ittifaka karşı bir girişimde bulunmuyor, öylece bekliyorlardı. Venedikliler ise topraklarını korumak için ordusunu düzene sokmakla meşguldü. Charles 4 Ekim'de[823] Pavia'ya geldi.

819 D'Aubigny,

820 Galéas.

821 De fapt la 9 Sept. (Aslında 9 Eylül'de.) (Sanuto "Spedizione", sayfa. 85; Petit "Sejours de Charles VIII" sayfa. 49. Carol VIII părăsise Lyonne la 27 Iulie. (Carol VIII. Lyonne'u 27 Temmuz'da terk etmişti.)La 5 August scria din Vienne; la 23 August intră in Grenoble, iar la 5 Sept. in Turin. La 8 Sept. scrià din Chieri (districtul Turin) (5 Ağustos'ta Viyana'dan yazıyordu; 23 Ağustos Grenoble'ye giriyordu ve de 5 Eylül'de Turin'de, 8 Eylül'de Chieri'den yazıyordu. (Turin bölgesi/ilçesi) (Lettres de Charles VIII publiés par P. Pélicer, t. IV, sayfa. 80).

822 Siphilis. De unde a luat Donado această informaţiune nu putem precizà. Sanuto, care i-a servit de izvor principal pentru această epocă, scrie despre caracterul boalei următoarele (Frengi. Donado'nun bu bilgiyi nereden aldığını belirtemeyiz. Sanuto ki ona bu çağ için başlıca kaynak olarak hizmet verdi, hastalığın seciyesi hakkında şunları yazıyor): "nel principio parse fusse ferza ... ma poi si discoverse in verole, li qual li duroe Zorni 14...". Filippe de Commynes (ed. Mandrot, Paris 1903, t. II, 145) scrie cam acelaş lucru (hemen hemen aynı şeyi yazıyor): "Le Roy fut malade de la verolle et eu peril de mort pour ce que la fièvre se mesla parmy: mais elle ne dura que six ou sept jours. După părrerea lui Mandrot ar fi fost variolidă. (Mandrot'un düşüncesine göre çiçek hastalığıdır.)

823 O greşeală de copist în loc de 14 Octombre. In Asti stete dela 9 Sept. până la 6 Oct. (Müstensih hatası 14 Ekim yerine. Asti'de 9 Eylül'den 6 Ekim'e kadar kalmıştı.)

Burada Dük Galleazzo'yu hasta olarak buldu. Onu ziyaret ettikten[824] sonra Piacenza'ya[825] gitti. Buradayken ayın 21'inde, akşam saat sekizde dükün ölmüş olduğu haberini aldı. Dük akrabası olduğu için çok üzüldü. Lodovico, Charles'ı ayın 23'ünde bırakıp Milano'ya gitti. Ayın 24'ünde kendisini bey ilan etti. Halkın coşkusu çok büyük değildi.

Piacenza'da bulunan Charles, Lorenzin de Medici'nin tavsiyesi ile Pontremolo'dan[826] geçerek Sarzana'ya gitti. 8 Kasım[827] tarihinde Sarzana Kilisesi'ne vardı. Buraya Lorenzi'nin düşmanı olan Pietro de Medici de geldi. Kendisi Charles'a bütün Floransalıları ve 20 bin dukayı vadetti. Lucalı elçiler de yardım sözü veriyorlardı. Luca'ya gidip orada 3 gün[828] kaldı. Buradaki bakire kadınları, evli olanları ve rahibeleri istediği şekilde kullandı. Sonra Pisa'ya gitti. Floransalıların 86 yıldır kölesi olan Pisalıları özgürlüğüne kavuşturdu. Kral ile birlikte Marca'da olan Floransalılar, Charles'ın Floransa'ya gittiğini öğrenince hemen Floransa'ya döndüler. Charles Pisa'ya vardığında Floransalılardan 10 elçi kendisini Floransa'ya gelmesi için ikna etmeye çalıştı. Bu arada Venedik'e bir Türk elçisi geldi. Bir diğer Türk elçisi ise Napoli'ye ve bir diğeri de Roma'ya, Papa'nın yanına gitti.

---

824 Tocmai ca la Commynes, (l. c. 146) (Tıpkı Commynes gibi, (l.c. 146))

825 Scrie din Piacenza (Plaisance) la 22 Oct. (Lettres de Charles VIII, p. 101). (22 Ekim'de Piacenza'dan (Plaisance) yazıyor. (Charles Mektupları VIII, sayfa 101))

826 Intrà în Pontremoli la 28 Oct. La 29 scrià episcopului de Troyes. (Lettres de Charles VIII l. c.) şi la 30 Oct. se îndreptà spre Sarzana, unde-şi făceà intrarea la 31 Oct. ("Sjours de Charls VIII" l. c.). (Pontremoli'ye 28 Ekim'de giriyor.29'da Troyes piskoposuna yazıyordu. (Lettres de Charles VIII l. c.) ve de 30 Ekim'de Sarzana'ya doğru gidiyordu, 31 Ekim'de girişini yaparak. ("Sjours de Charls VIII" l. c.).

827 Carol stete in Sarzana până la 6 Nov. la 9 Nov. să aflà în Pisa (Lettres de Charles VIII l. c.). (Carol 6 Kasım'a kadar Sarzana'da kalmıştı. 9 Kasım'da Pisa'daydı.) (Lettres de Charles VIII l. c.)

828 In Luca stete numai o zi (8 Nov.). Luca'da sadece bir gün kalmıştır. (8 Kasım)

Charles'ın Floransa'ya gelişi

15 Kasım[829] 1494 tarihinde Charles, büyük bir ihtişamla Floransa'ya girdi. Elinde *Missus a Deo* yazan bir bayrak vardı. Floransalıların birçoğu, "Hoş geldin kurtarıcı imparator!" diye bağırıyordu[830]. Ama Fransızlar tarafından kendilerine kötü davranıldı.

Ayın 20'sinde Floransalılar tarafından Floransa'dan kovulan Pietro de Medici ve diğer kardeşlerinin, Floransa'ya dönmelerinin istendiği haberi yayılmaya başladı. Fakat birçoğu buna karşı çıkıyor, onların Charles'a birçok yeri isteyerek verdiğini ve bu yüzden kovulmaları gerektiğini söylüyordu.

Ayın 20'sinde Floransa'ya Venedikli Antonio Loredano ve Domenigo Trevisano[831] gelip krala her türlü yardımı yaptılar. Siena ve Cenova'dan da elçiler gelmişti. Ayın 22'sinde Türklere savaş açma kararını bildiren bir mektup hazırlandı ve bu mektup bütün Hristiyanlığa gönderildi[832]. Floransalılarla 120 bin duka karşılığında Pisa'nın[833] ve Pietro de Medici tarafından verilen diğer yerlerin iade edilmesi konusunda anlaşıldı[834]. Cenevizlilerle 70 bin duka karşılığı Sarzana'yı ve

829 La 17 Nov. 17 Kasım'da. Cf. Iohannis Burchardi "Diarium sive Rerum Urbanarum Comentarii" (1483 - 1506) ed. L. Thuasne. Paris, 1884, t. II, p. 195; Ernest Petit "Séjours de Charles VIII".

830 Cf. Burchardt l. c. p. 195: "In valvis ecclesiarum et aliis locis publicis aureis literis scriptum erat: Rex, Pax, et Restauratio libertatis"; cf. Sanuto 135: "çeşitli çalgılarla birçok delikanlı vardı. Çalıyorlar ve şarkı söylüyorlardı. Kral'ı selamladılar ve 'kurtarıcı ve özgürlüğün kurucusu hoş geldin,' dediler."

831 Cf. Commynes ed. Mandrot II, 225; Sanuto l. c., 165.

832 Tratatul intre Florenţa şi Carol VIII e publicat de Thuasne in "Diarium" al lui Burchard, t. II, append. No. 25, p. 647. Data e 25 Nov. 1494. tratatul mai e publicat şi în "Archivio storico italiano", t. I, 362 – 375. Floransa ve Carol VIII arasındaki antlaşma Thuasne tarafından, Burchard'ın"Diarium" unda yayımladı, t. II, append. No. 25, sayfa 647. Tarih 25 Kasım'dır. Antlaşma "Archivio storico italiano", t. I, 362 – 375 yayımlanmıştır.

833 Yukarıdaki kaynak: "... quod civitas Pisarum et arx una cum oppido et arce Liburni, remaneant in manibus dicte regie maiestatis" (Carol VIII).

834 Tratatul a rămas pe hârtie, căci Florentini n'au cedat de fapt nici un teritoriu lui Carol VIII. Antlaşma kâğıt üzerinde kaldı, çünkü Floransalılar aslında Carol VIII.'ye hiçbir bölge bırakmamışlardır.

Sarzanella'yı[835] vereceğini vadetti ama vadettiklerini yerine getirmedi[836]. Lodovico'dan 200 bin duka borç aldı, Venedik de Citen yerine Argenton'u gönderdi.

Papa'nın Fransa'ya yakınlaşmasından şüphelenen Kral Alfonso, Frandin'i Roma'ya göndererek ona adamlarıyla Acquapendente'de Charles'a karşı geleceği sözünü verdi.

Kral Charles, 29 Kasım'da Floransa'dan yola çıkıp Pisa'ya[837] girdi. Pisa'da çok iyi karşılandı. Pisalılar kendisine 5 büyük kap[838] içinde 20 bin duka verdiler. Oradan Charles, Pietro de Medici ve kardeşleri ile bir araya geleceğini düşündüğü Aquapendente'ye gitti. Ama onlar, yani Pietro ve Giuliano Venedik'e gitmişlerdi. Charles buradan Montefiascone'ye[839] gitti. Burada birkaç Romalı kadını 3 bin duka karşılığında beraberinde götürdü.

8 Aralık günü[840] Charles, Viterbo'ya vardı. Papa da oradaydı ve kendisiyle anlaşmaya çalıştı. Papa'dan aldığı toprakları iade etmesi halinde Cem Sultan'ı kendisine vereceğini söylüyordu. Roma'da olup bunu öğrenen Ferrando, buradan Napoli'ye geçmesi gerektiğini düşündü. Charles 12 Aralık'ta[841]

---

835 Burchard l. c.: "... quod civitas Serzane et arces dicte civitatis, et Serzanilla remaneant etiam in manibus dicte regie maiestatis durante sua dicta impresa"

836 Cf. Desjardins "Négociations diplomatiques de la France avec la Toscane", Paris, 1859, (Collection de documents inédits, t. I, p. 603, No. 1): "Pour se rendre un compte exact de la difficulté que la Republique éprouva à faire executer cet article il faut parcurir le t. VI des atti publici. Nous y avons relevé onze lettres impératives de Charles VIII adressés vainement aux commandants de ces places pour les obliger à en faire la restitution".

837 Greşit, căci la 29 Nov., erà incă in Florenţa Yanlış, çünkü 29 Kasım'da halâ Floransa'daydı ("Lettres..." 122), la 1 Dec. la Pongipont, la 2 Dec. la Sienna1 Aralık'ta Pongipont'a, 2 Aralık'ta Sienna'da ("Séjours de Charles VIII", p. 41).

838 In Copia Min. Af. Str. e Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: leğen'dir.

839 Montefiascone, in districtul Viterbo-Roma Montefiascone, Viterbo-Roma bölgesindedir/vilayetinde/ (İllerin statistik sözlüğü). Scrie de aci la 5 Dec. Buradan 5 Aralık'ta yazıyor. ("Lettres", p. 124).

840 Tot aşà la Sanuto l. c. 148. De fapt ajunse in Viterbe la 10 Decemvrie ("Séjours de Charles VIII.") Sanuto'da aynı l.c. 148. Aslında Viterbe'ye 10 Aralık'ta varmıştı

841 De fapt la 15 Dec. Avem scrisori cu data 14. Dec. din Viterbo ("Letrres" 122).

Bracciano'ya[842], oradan da Riva'ya gitti. Buralarda birçok kişiyi öldürdü. Roma'dan 7 mil uzaklıkta olan Bracciano'da anlaşmalar yapacağını düşündü. Ancak olmayınca Papa'dan habersiz, 31 Aralık günü, gece 2'de[843], Roma'ya girdi. Ordusunda 12 bin atlı, 20 bin piyade ve orduyu takip eden birçok adam vardı. Önce Benevento Kardinali'nin sarayında, sonra da San Marco Kardinali'nin sarayında kaldı.[844]

1 Ocak günü sarayın altında buluna San Marco Kilisesi'nde, etrafı adamlarıyla çevrili olarak, ayine katıldı[845]. 8 Ocak'ta İtalyanlar ve İsviçreliler arasında bir çatışma yaşanmış ve beylerden birinin evi yağmalanıp 8 bin duka alınmıştı.

Daha sonra Zudeyca[846] da yağmalandı. Bunu öğrenen kral, adamlarını toplayıp bu hatanın düzeltilmesi için girişimde bulundu. Bir Fransız ve iki zenci[847] idam edildi. Kimsenin sokaklarda mumsuz dolaşmaması emredildi ve yağmalayanların 3 gün içinde her şeyi iade etmeleri istendi. Büyük bir bölüm eşya iade edildi. Geceleri 4 şövalye, her biri 500 adamıyla sokaklarda dolaşıp yağmalama yapıyordu. Ellerinde mum olmadığı için hemen yakalandılar ve asıldılar[848].

Ayın 11'inde[849] kral ile Papa arasında şöyle bir anlaşma yapıldı: Fransa Kralı Papa'ya itaat edecek, Napoli Krallığı

Aslında 15 Aralık'ta. Viterbo'dan 14 Aralık tarihli mektuplarımız var ("Letres" 122).

842 La Bracciano stete dela 19 Dec. pânâ la 31 Dec. Bracciano'da 19 Aralık'tan 31 Aralık'a kadar kalmıştır ("Séjours de Charles VIII.")

843 Sanuto: ora 3 din noapte, 31 Dec. Sanuto: gecenin 3'ü, 31 Aralık; bk. "Séjours de Charles VIII."

844 Tocmai aşà la SanutoSanuto'da tam öyle "Şarl'ın çıkarması", 164: "... ama ölümünden sonra (San Marco kardinali) Papa VIII Inocentio adı geçen sarayı Bonivento kardinaline verdi. ... bu kardinal kralın huzuruna elinde silahla çıktı..."

845 Yukarıdaki kaynak 165.

846 Sanuto: Zudei

847 Tocmai aşà la Sanuto Sanuto'da tam öyle: "... bir Fransız ve iki zenci asıldılar..."

848 Ibidem, 171. Aynı eserde, 171

849 De fapt la 15 Ian. Dovadă e scrisoarea lui Carol VIII cu data 17 Ian. Aslında 15 Ocak'ta. Kanıt Carol VIII.'nin 17 Ocak tarihli mektubudur: "... hyer soir qui

fethedildiğinde elde edilen bütün zenginlikler kiliseye verilecekti. Ayrıca Pulya Kralı tarafından kiliseden alınan birçok kale de iade edilecekti. Karşılığında Papa, Cem Sultan'ı krala verecekti. Türk Beyi'nin kardeşi için her yıl gönderdiği 40 bin duka Papa'ya verilmeye devam edecekti. Papa[850], Cem'in Türk Beyi'ne karşı çıkmaması için, kilisenin zindanlarından birinde Rodoslular tarafından kapatılmasına karar verecekti. Papa'nın oğu Valenza[851] Papa ile birlikte savaş ordugâhına gidecekti. O da kendisine Civita Vecchia ve Terracina'yı verecekti. Cesena, Fan, Rocca de Spoleti de iade edilecekti.[852]

Ayın 16'sında[853], anlaşmalar sona erdikten sonra, kral Papa'yı ziyarete gitti. Sarayında Papa'yı 4 kardinalle bulan kral, onun ayaklarına kapanmak istedi[854]. Ama Papa buna izin vermedi. Bir köşede uzun uzun konuştular. Kral Papa'dan Monsenyör S. Malo'nun kardinal olmasını istedi ve böyle de oldu. Kral birkaç gün Papa'nın sarayında kaldı. Granopoli başkanı için bir ayin yapıldı[855] Kral ayakta kalıp Papa'ya yemin etti ve kılıcını öptü[856]. Ayın 26'sında kral saraya gelip Cem Sultan'ı götürmeye geldiğini söyledi. Papa yanındaki kardinallere dönerek, "Anlaşmamız gereği Cem Sultan'ı krala teslim ediyorum[857]",

---

fut la XV-e jour de ce present moys furent concluz les articles..." (Lettres de Charles VIII, 150).

850 Cf. Burchardi "Diarium" II, app. 661: "Articles entre nostre saint père le papę et le roi très chrétien accordez" "... Item et consignera nostre dit saint père, du conseil de messeigneurs les cardinaulx, Zinzime, frère du Turcq es mains du roy par lui estre gardé en la place et rocque de Terracine..." "le dit tribut (40.000) viegne es mains de nostre did saint père comme il est acoustumé."

851 Yukarıdaki kaynak.

852 Yukarıdaki kaynak.

853 La 15 Ianuarie. 15 Ocak'ta

854 Tocmai aşà la Sanuto, Sanuto'da tam öyle "Spedizione", 185: "Kral ayaklarını öpmek için eğilmek istedi ama papa istemedi". Tot aşà Burchardt Aynı şekilde Burchardt, append. 660: "La forme de la veue du Papa et du Roy faicte a Rome le XVII jour de Janvier..."

855 Burchardt, app., 661; l'reşedintele Parlamentului din Paris era de Ganayde. Ganay Paris'teki Parlamentonun başkanıydı; bk. Delaborde sayfa 520.

856 La SanutoSanuto'da: omuzları.

857 Copiat după Sanuto. Sanuto'dan kopyalanmıştır ("Çıkarma", 192).

dedi. Cem Sultan krala verildi. Kral ona dostça davranacağına dair söz verdi.

Kralın adamları Abruzzo bölgesine girip l'Aquila'yı ele geçirdi. Papa ile kralın anlaşmasını öğrenen Alfonso, bütün adamlarını toplayıp durumu herkese anlattı ve gümüşlerle, altınlarla birlikte kadırgalara binip önce Dizonzia'ya, oradan da Sicilya'ya gitti. Sicilya'da öldü[858].

Daha önce hiç behsetmediğim Salerno Prensi, Cenova'dan 4 büyük gemiyle yola çıkmıştı ve Tanrı'ya şükür[859] Korsika'ya doğru ilerliyordu. Ancak geri döndü ve kralı ziyaret etmeye gitti. İspanya Kralı Sicilya konusunda endişelenerek kuşatma için 70 kadırga[860] gönderdi. Bu kadırgalar 15 Şubat'ta Sicilya'ya vardılar. 4 Ocak tarihinde Venedik'e bir elçi gönderdi. Massimiliano Milano'ya vergisini almak için birini gönderdi ve 200 bin akçe aldı. Venedik'e 4 elçi gönderdi ve bu elçiler 15 Şubat'ta şehre vardılar. Kral Ferrando da gönderdiği elçinin haricinde yardım istemek için Venedik'e bir elçi daha gönderdi.

Daha önce hiç bahsetmediğim Orliens Dükü Cenova'ya geldiğinde, insanlar sürekli Fransa'dan İtalya'ya geçiyordu.

Fransa Kralı 28 Ocak[861] günü Roma'dan ayrılıp Marino'ya, oradan da Velletri'ye[862] geçti. Burada surlar boyunca[863] ilerledi. Vellettri'nin kapılarının kapalı olduğunu gören kral, Roma'ya dönmek ve bunun hesabını sormak istedi. 8 Ocak[864] günü Monte San Zuane'ye varan kral, buralardaki insanlardan

858 Yukarıdaki kaynak.

859 "Tanrı'ya şükür" e adaos din Copia Min. Af. Străine. Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasından ilavedir

860 "Caravelle ... étalt un petit bâtiment de la famille des vaisseaux ronds, mai plus fin de forme que les nefs ses contamporaines, et ayant des faços plus pincées. Aussi était il plus rapide, meilleur manoevrier, et plus propre à toutes les espéditions, qui demandaient de la célérité dans la marche et une grande rapidité dans les évolutions..." (Jal "Glossaire nautique").

861 Cf. Ernest Petit "Séjours de Charles VIII", p. 51.

862 Ibidem. La 29 Ian. erà in Velletri, unde stete pânâ la 2 Fevr.

863 "... surlar bile utandılar ve kral geri dönmek istedi vs." (Af. Str).

864 Greşeală in loc de Fevruarie. Hata Şubat yerine

teslim olmalarını istedi. Halkın karşı geldiğini gören kral savaş açtı ve herkesi öldürdü. Kral tarafından çağrılan Lodovico bir çocuğu olduğunu ve ancak daha sonra gelebileceğini söyleyerek özür diledi.

Bu sırada Türk Beyi'nin bir elçisi İstanbul'dan Venedik'e 20 günde geldi ve 20 Eylül tarihinde Venedik'e vardı.

20 Eylül günü Fransız Kralı, S. Zuane tepesini aşarak San Germano'ya[865] vardı ve terk edilmiş olduğundan şehre girdi. Orada kalanlar ellerinde zeytin dallarıyla kendisine yaklaştılar ve "Kutsanmış olan insanlık adına gelecektir!" diye bağırdılar. Bu 12 Ocak tarihinde oldu.

Ayın 19'unda[866], Fransız Kralı'nın yanındakiler Capua'ya girmeye başladılar.

Ayın 20'sinde büyük bir ihtişamla karşılandı ve kale hariç tüm Gaieta'yı ele geçirdi.

Bu kralın büyük başarısını gören Venedik Cumhuriyeti, Napoli'nin zarar görmesinden korkarak 400 atlı hazırlattı. O kış Tanrı'nın yardımıyla çok ılık geçti. Tanrı da kötü davranışlarından dolayı, sadece Kral Ferrante'nin değil, Alfonso'nun ve tüm Aragon Hanedanı'nın yok olmasını istiyordu. Kadınlara tecavüz etmekten başka bir şey yapmıyorlardı ve Tanrı'nın yaptırımı, ilahi adalet er ya da geç cereyan edecekti. Öyle de oldu, bu hanedan ortadan yok oldu.

Kral 21 Ocak'ta[867] Capua'dan yola çıktıktan sonra Avversa'ya gitti ve burada Napoli'den gelen 20 elçi ile buluştu. Halkın teslim olmak istediğini gören Fernando şatoda birkaç İsviçreliyi ve Pescara Markizi'ni bırakarak İschia'ya kaçtı ve böyle kurtuldu.

865 Intra în San Germano la 13 Fevr. şi stete până la 15 Fevr. San Germano'ya 13 Şubat'ta gelmiştir ve 15 Şubat'a kadar kalmıştır."Sejours. de Charles VIII", sayfa 51.

866 19 Fevr. 19 Şubat

867 Fevruarie. La 19 Fevruarie intră în Aversa. Şubat. 19 Şubat'ta Averse girmiştir.

Cem Sultan 12 Şubat tarihinde çok hastalandı. Ayın 25'inde[868] de öldü. Aynı gün kral, Napoli'ye ihtişamlı bir giriş yaptı. Kral Castel Capuano'da konakladı. Kastelnova Fransızlara sürekli saldırıyordu. Pitigliano Kontu Virginio Orsino ve Zuan Jacmo Trivulzi Imola'ya dönüp krala teslim oldular. Kral M. Orvieto'ya ve kardinallere geçiş izni verdi ve onlar da bulundukları gemiden karaya indiler.

Papa, Massimiliano ve İspanya Kralı [V.] Karl'dan şüphelendiği için Venedik'e elçiler göndererek 4 Mart 1495 tarihinde krala karşı bir ittifak yaptı.

Napoli Şatosu'nda Fernando adına kalan çok güvendiği Pescara Markizi'ne kral, şatoyu kendisine teslim etmesi durumunda çok karlı çıkacağını bildirmek için Zuan Jacomo Trivulzi'yi gönderdi. Markiz beyine çok sadık olduğunu ve krala çekip gitmesini, bir daha dönmemesini iletti. Fransızlar şatoyu kuşattılar ve topa tuttular. Meydana çıkan bir düzensizlik yüzünden şatoyu ele geçirmeyi başardılar.

Birkaç gemi ile Kastelnova'ya gelen Kral Ferrante, Pescara Markizi ile konuşmak istedi. Şatodan çıktı ve kralın bulunduğu gemiye gitti. İçeride kalan yaklaşık 500 İsviçreli ve çok sayıda İspanyol şatoyu birlikte krala teslim etmek istediler ve Markiz de krala 7 Mart tarihinde, saat 15.00'te teslim oldu. 21 Mart tarihinde Gaieta Şatosu'nu da ele geçirerek bütün krallığa sahip oldu.[869]

Bütün krallığın Kral Charles tarafından ele geçirildiğini ve Charles'ın Türklere karşı savaş açacağını öğrenen Türkler, büyük bir hareketlilik içine girdiler. Denizde bulunanların

868 Cf. Thuasne, "Djem Sultan", 363. Erà în vârstă de 35 ani. Nu sunt probe materiale că ar fi fost otrăvit. Murì de un catar. Cf. scrisoarea lui Andrea Gritti publicată de Thusne l. c. app. No. 25, p. 451. (Bk. Thuasne, "Cem Sultan", 363. 35 yaşındaydı. Zehirlendiğine dair maddi delilller yok. Nezleden öldü. Bk. Thuane'nin yayınladığı Andrea Gritti'nin mektubu, l. Bölüm. No. 25, sayfa 451.)

869 In Neapole stete dela 22 Fevr. până la 20 Maiu. (Neapole'de 22 Şubat'tan 20 Mayıs'a kadar oturmuştu.)

hepsi karaya kaçıyordu. Herkes namı çok yayılmış bu kraldan korkuyordu. Onun İstanbul'u ve bütün Yunanistan'ı ele geçirmesinden şüpheleniyorlardı. Büyük bir donanma hazırlatan Türk Beyi, kardeşinin öldüğünü öğrenince donanmadan vazgeçti. Napoli Krallığı'nı ele geçiren Charles, artık hiçbir şeyden korkmuyor, herkesi bütün İtalya'ya hükmetmekle tehdit ediyordu. Papa, Massimiliano, İspanya, Venedikliler ve Milanolular bir ittifak yapıp kendilerine zarar vermek isteyenlere karşı gelmek konusunda anlaşmaya vardılar. Anlaşma şöyleydi:

"Yüce Prensimiz Agostin Barbarigo, Yüce Yaradan ve Meryem Anamız, şehrimizin koruyucusu Aziz Marco, babamız İsa, Papa Sesto, Kral Massimiliano, İspanya Yüce Kralı Ferdinando ve Kraliçe Elisabet, Milano Dükü Lodovico Maria Sforza adına 25[870] yıl sürecek anlaşmanın imzalandığını duyururuz."

Bu anlaşma imzalandıktan hemen sonra Venedik Cumhuriyeti ve Lodovico tarafından Roma'ya, Papa'nın korumalığını yapmaları için 2000 piyade ve 500 atlı gönderildi.

Kral Charles bütün krallığı ele geçirmişti ve oradan ayrılmaya karar verdi. Yerine vekil olarak Monsenyör Monpensier ve 4000 atlı ile 2 bin piyadeyi bıraktı. Aynı zamanda Monsenyör Beucaieri[871] ve Monsenyör d'Obegni'yi[872] de bıraktı. Milano'ya geri dönecek ve tüm İtalya'yı ele geçirecekti. Venedikliler ve Lodovico, kralın geleceğini duyunca bütün orduyu düzene soktular ve Charles'a gönderdikleri elçilerini geri çağırdılar.

870 Cf. Lemonnier, "Histoire de France" (Lavisse) t. V1. Tratatul s'a încheiat la 25 Martie 1495. (Bk. Lemonnier, "Fransa'nın Tarihi" (Lavisse) t. V1. Antlaşma 25 Mart 1495'te yapılmıştı.)

871 Etienne de Vesc; Sénéchal de Beaucaire. Montpensier fu lăsat vicerege al Neapolului. (Montpensier Neapole'nin kral naibi bırakılmıştı.)

872 D'Aubigny.

Ferrandin Ischia'daydı ve yapılan bu anlaşmadan haberdar oldu. Hemen 14 gemisini düzenleyip Sicilya'ya babasının yanına gitti. Venedikliler bu arada hazırlıklarına devam ediyordu.

Kardeşinin ölüm haberini alan Türk Beyi buna inanmadı. 15 Mayıs günü Cem Sultan'ın ölümü açıkça tasdik edildi ve artık inandı. Bu sırada Napoli'ye gelen bir Türk elçisi, kraldan Cem Sultan'ın cesedini talep etti. Karşılığında kendisine büyük hediyeler vereceğini söyledi. Kral Charles, Cem Sultan'ın cesedini vermeyi kabul etti.

Cesedi bir tabuta koyup İstanbul'a, oradan da Bursa'ya gönderdiler. Artık İtalya için çok büyük bir tehlike haline gelmiş olan Kral Charles ile İtalya'daki düşmanları arasında 6 Temmuz 1495 tarihinde, saat 19.00'da savaş başladı. Fransızlar sonunda İtalya'dan kovuldular. Ferrante, Venedik Beyliği yardımıyla Napoli'ye geri döndü.

Fransa Kralı, Papa'yı kendi tarafına çekebilmek için Kardinal San Malo'yu Roma'ya gönderdi. Bunu başaramayacağını 18 Mayıs tarihinde öğrendi ve Roma'ya çıkartma yapmak için atlılarına emir verdi. Bunu duyan Papa, Fransızları Roma'da beklememeye karar verdi ve oradan ayrıldı. Santa Anastasia Monsenyörü'nü Roma'da vekili olarak bıraktı. Kendisi yanındaki Venedikliler ve Ludovico ile Perugia'ya gitti. Kral Charles Pisa'yı kuşatana kadar burada kaldı. Venedikliler kralın geri döndüğünü duyunca ordularını Pavia'ya gönderdiler. Fransız Kralı 20 Mayıs tarihinde Napoli'den ayrıldı, oradan Capua'ya, San Germano'ya, Ponte Carbone'ye[873] ve Roma'ya gelerek 1 Haziran'da şehre girdi[874].

Ardından şehri yağmalamaya başladı. Ayın 3'ünde buradan ayrıldı ve 7'sinde Viterbo'ya vardı. Ayın 9'unda[875] tekrar yola çıktı ve Toscanella'ya gelip buraları da yağmaladı. Ayın

873 Ponte Corvo.

874 Cf. E. Petit, "Sejours de Charles VIII.", 52

875 La 8 Iunie. 8 Haziran'da.

12'sinde Siena'ya vardı ve buranın idaresini bir Fransız'a bıraktı. Siena'dan sonra Pisa'ya gitti. Burada 4 saat kaldı ve beraberindeki Cenevizlilerle Spetia'ya yola çıktı.

Şehre girdi ama burada gücünü gösteremedi. Orleans Dükü, Kral Charles'ın yaklaştığını öğrenince Lodovico'dan Novara'yı aldı ve Milano'ya saldırmak için yola çıktı ama Lodovico büyük bir güçle ona karşı geldi.

Venedik Cumhuriyeti donanma kaptanı Pulya'ya giderek zorla Monopoli'yi ele geçirdi. Mola ve Polignano ise teslim oldu. Monopoli yağmalandı.

Fransa Kralı Spetia'dan yola çıkarak Pontremolo'ya[876] geldi. Burayı ele geçirdikten sonra Fornovo'ya[877] gitti. Ordugâhımız Zarella'daydı. Ordumuz çok güçlüydü; 12 bin atlımız vardı. Aralarında güçlü 2800 silahlı bulunuyordu. 14 veya 15 bin kadar piyade de vardı. Milano Dükü, Kaptan Gaiazzo da 2500 adamıyla hazırdı[878].

Fransız ordusu yaklaşık 15 bin kişiydi. İki ordu da birbirlerine yakındı. Herkes savaşmaya hazırdı.

İtalyanları yüreklendirmek için yapılan konuşmanın ardından herkes "İtalya[879], İtalya!" diye bağırmaya başladı. 6 Temmuz 1495 tarihinde, saat 19.00'da ordu düşmana saldırdı. İlk saldıran bölük Mantova Markizi'ninkiydi[880]. Fransızlara saldırıldı. Mantova Beyi Ridolfo öldü. Fransızlar o gece geri çekilip bir yerlere saklandılar.

***

Şimdi Türklere geri dönelim. Türk Beyi harekete geçmeden önce İtalya'daki olayların sonuçlarını beklemeyi tercih etti. Ne

876 La 29 Iunie. Stete aci până la 2 Julie (29 Haziran'da. Burada 2 Temmuz'a kadar kalmıştır.), ("Sejours de Charles VIII").

877 La 5 Iulie ajunse la Fornova. (5 Temmuz'da Fornova'ya varmıştı.)

878 După Burchardt vreo 15 mii de călăreţi şi vero 24.000 de pedestraşi. (Burchardt'a göre yaklaşık 15 bin atlı ve yaklaşık 24.000 piyade)

879 Cf. Sanuto (Bk.Sanuto), "Çıkarma", 474.

880 Francisc. Gonzago.

karada ne denizde bir girişimde bulunuyordu. Sadece Venedik Beyliği ile barış içinde olduğunu göstermekle yetiniyordu.

6 Ekim 1495 yılında Kâtip Sagundino[881] ile İstanbul'dan beklenen mektup geldi.

Venedikliler, kardeşinin ölümünden sonra daha özgür davranabilecek olan Türk Beyi'nden çekiniyordu. Ayrıca Kattaro halkının elinden Juà Zernovich'e[882] ait bazı evlerin alınmış olmasından şüphelendiler. Bunun üzerine elçilerini İstanbul'a göndererek barış tazelemek istediler. Elçi Andreazanchani bir kadırga ile İstanbul'a gönderildi. Burada çok iyi karşılandı. Barış yeminleri edildi ve 1496 Kasım'ında[883] geri döndü.

Juan Cernovich, Kattaro sınırındaki Türk Beyi'nden korkuyor, bu yüzden gelip geçen habercilerle ona birçok hediye gönderiyordu. Hediyeler arasında çocuk ve delikanlılar da vardı. Bunlardan bir tanesi daha sonra beyin yanında büyük bir usta olacak ve kendisini çok sevdirecekti. Bu çocuğun babası Juva bölgesindeydi. Bu çocuk babasını çok zengin etti. Babası, bulunduğu bölgenin yöneticisi olmayı talep etti. Bunu duyan Cernovich onu öldürttü. Büyük Türk Beyi, çok sevdiği bu çocuğun babasının hatırına Juva'yı ele geçirmeye karar verdi. Bunu duyan Cernovich

881 Raportul lui Sagundino, întors dela Poartă din o misiune anterioară, la Sanuto, "Diarii" t. I, 397 (1496 Dec.): cf. scrisoarea acestuia în afacerea Cernovich la p. 645. (Iunie 1497); cf. p. 702. (Sanuto'da Sangudino'nun raporu, Constantinopol'dan bir önceki görevden dönmüş, "Diarii" t. I, 397 (1496 Aralık): bk. 645. sayfadaki bunun Cernovich işindeki mektubu. (Haziran 1497); bk.sayfa 702.)

882 George Cernovich. Cf. Sanuto, (George Cernovich. Bk. Sanuto) "Diarii" t. I, 402 (1496, Dec.), 421, 485, 643, 1036.

883 1498'de; bk. Sanuto, "Diarii" t. I, 1090; Pietro Bembo "Venedik Tarihi". Ven. 1718, sayfa. 138. In 1496 Andrea Zancani e trimis în misiune la Tarent (v. Sanuto I, 400) (1496'da Andrea Zancani, Tarent'e göreve gönderiliyor(bk. Sanuto I, 400) La Constantinopole fu trimis în misiune, în afacerea Cernovich, (1496, Dec.) (Constantinopol'a göreve gönderilmişti, Cernovich işine, (1496, Aralık) Aluise Sagundino (Sanuto I, 402): "et fu preso di remandar iterum Aluise Sagundino al Signor Turcho per veder che dicto Zorzi Zernovich potesse ritornar nel stato".

ailesini de yanına alarak Venedik'e kaçtı.[884] Kattaro halkı Juan'ın bu topraklardan ayrıldığını öğrenince topraklarına geri döndü, bu da 1496 yılının Aralık ayında oldu. Aluise Sagundino 1497[885] yılında bu toprakları Kattaro halkına iade etmekle görevlendirildi.

Juan Cernovich'in Venedik'e gittiğini ve Venediklilerin onun topraklarına el koyduğunu öğrenen Türk Beyi, adamlarını Arnavutluk ve Kattaro'ya gönderdi. Türkler bu toprakları ele geçirdiler.

Fransız savaşı bittikten sonra Yüce Venedik Cumhuriyeti'nin de yardımıyla İtalya yabancıların elinden kurtarıldıktan sonra krallık Ferrante'ye iade edildi.

Venedikliler Lodovico'nun kendilerine ihanet ettiğini düşündüler. Lodovico'nun elindeki topraklar gittikçe büyüyordu. Para ile Otranto, Brandizio, Monopoli, Polignano, Mola, Trane gibi yerleri satın aldı. Gücünü büyütmenin yollarını arıyordu.

Lodovico, Büyük Türk Beyi'ni Venediklilere karşı kışkırttı. Venedikliler ile Türkler arasındaki anlaşmayı ilk bozan ve Haziran ayında Dalmaçya'ya yani Zara'ya saldıran Türk Beyi oldu. Haziran ayında Türk Beyi, düşmanlarını büyük zarara uğrattı. Venedikliler ise Türklerin Andrea Zanchani'ye ettiği yemini tutacağını düşünüyorlardı. Massimiliano İsviçreliler tarafından Maran'da sürekli rahatsız edildiğinden gücünü toplayamadı. Venedikliler Türk Beyi'nin yeminini tutmadığını öğrenince Fransız Kralı ile istemeyerek bir anlaşma yapmaya karar verdiler.

884 Cf. Sanuto I, 402: "Aralık ayında (1496), bu topraklara Schiavonia yakınlarındaki Cataro civarlarında bazı yerlere ve tepelere sahip olan Zorzi Zernovich Bey geldi. Türk Beyi'nin yardımıyla kardeşi tarafından beylik elinden alınmıştı. Zara'da 100 iyi at bırakarak karısı Asil Antonio Erizo'nun kızı ile birlikte bu topraklara yerleşti. ..."

885 Decizia de a se trimite Sagudino fu luată în Dec. 1496. (Sangudino'nun gönderilme kararı 1496 Aralık'ta alınmıştı.)

Bu konu Türklerin tarihini pek ilgilendirmediğinden daha fazla anlatmayacağım. Ludovico bu savaş sonunda elindeki bütün toprakları kaybetti. Minnet duygusuna sahip olmamanın nelere mal olduğunu görmüş oldu.[886]

Bütün bunlara Lodovico'nun sebep olduğunu öğrenen Venedikliler, Lodovico'ya karşı ittifak yaptılar. Büyük Türk Beyi her gün Mora, Şebenik, Trau, Spalatro ve Zara'ya, bütün Poliza'ya, Narenta'ya ve daha birçok yakın yere akınlar düzenledi. Türk donanması Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Eğriboz'a ulaştı. Antonio Grimani 4 Ağustos tarihinde bütün donanmayı Sapientia'da[887] topladı. Kendisiyle birlikte Pesarolu Monsenyör Nicolò da Ca' ve Simon Guoro[888] da vardı. Domenico Malipiero 4 kadırga ile onlara katıldı. Donanmayı gönderen Türk Beyi, İstanbul'da bulunan bütün Venedikli tüccarların varlıklarını ellerinden aldı. Bu tüccarların arasında Andrea Gritti de bulunmaktaydı. Hepsini öldürtmeyi düşündüğünden kadılarına danışmak istedi. Kadılar Türk Beyi'ne, daha önceden barış ve koruma sözü verdiği için bunu yapmasının doğru olmayacağını söylediler.

O zaman hepsini Büyük Deniz üzerinde bir kuleye kapattılar ve barış zamanına kadar burada kaldılar. Aralarındaki Andrea Gritti[889] herkes tarafından özellikle de sultana yakın olan Halil Paşa tarafından çok sevilirdi.

---

886 Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: "... onların cezalandırılmalası istendi...".

887 Cf. Malipiero, "Venedik Günlükleri", I, 172: "24 Temmuz'da Türk donanması yola çıktı ve Sapienza'dan ayrıldı. General de bütün donanması ile aynı şeyi yaptı.".

888 Bk. Sanuto, "Günlükler" II, 1045. Grimani 24 Temmuz 1499'da Sapientia'da şunları yazdı: "Görevli Simon Guoro da kadırgaları ile gelmişti. ... Pexaro'lu Nicolò da Ca' da üç kadırga ile döndü." Actul prin care Grimani ordonă atacul şi face proveditori pe Nicolò da Cà da Pesaro şi pe Simion Guoro se găseşte la Malipiero, I, 174, şi la Sanuto, II, 1124. (Grimani'nin saldırı emri ve Nicolò da Cà da Pesaro ve Simion Guoro'yu başkomiser/yönetici/yapan belgesi Malipiero'da bulunuyor, I, 174, ve Sanuto'da, II, 1124.)

889 Cf. Malipiero, I, 173.

Büyük Türk Beyi, Ali Paşa'ya[890] bütün Dalmaçya'yı yerle bir etmesini emretti. Birçok insan esir alındı, birçok hayvan da sürüldü.

Antonio Grimani daha önce de söylediğim gibi 44 kadırga, 32 gemi, 12 yük gemisi[891], 3 kürekli küçük kadırga[892], 16 büyük kadırga ve de toplamda 107 gemilik donanmasını hazır etmişti. Türkler bu şekilde Venediklilerin hiçbir yerden silahlı adam bulamayacaklarını düşünmekteydiler. Antonio Grimani Türk donanmasının Koron yakınlarında olduğunu öğrendi. 26 Temmuz tarihinde Sapiyentia'da bir ayin okuttu. Bu ayinden sonra bütün herkesi kâfirlere karşı savaşa çağırdı. Herkes ona, dinleri ve devletleri için savaşmaya hazır olduklarını söyledi.

Ayın 28'inde 270[893] gemilik Türk donanmasını gördüler. Donanmayı görür görmez saldırının çığlıkları etrafı sardı. Herkes koşarak dışarı çıktı ve Modon surları askerlerle doldu. Türk donanması Sapientia ile Caurera arasında bir yere çekildi. Bizim büyük donanmamız denizde kalmaya devam etti. Küçük donanmamız ise Modon'a geri döndü.

Ayın 30'unda Türk donanması çok düzenli bir şekilde çekildiği yerden dışarı çıktı. Bizim donanmamızın üzerine doğru ilerlediğini görünce, çıktığı yere geri döndü. Eylül

890 Cf. "Paolo Giovio'nun haberleri", ap. Sansovino, 212.

891 Grip. "Nom d'un petit navire assez commun au moyen age dans la Méditeranée. Le grip nous apparait le plus ordinairement comme un navire de commerce" (Jal "Glossaire nautique").

892 "Tout navire reçût d'abord, par métonymie le nom de fusta, de lav matière dont il était fait. Au XV-e siècle les fustes formaient dans la famille des batiments à rames, une famille particulière, dont les individus réunis par des liens communs: la forme générale, la couverte, le gréement, la voilure, l'organisation des rames, différaient entre eux par la grandeur, et par quelque détails qui ne sont pas connus aujourd'hui. Il y avait des fustes grandes à peu près comme les galères; d'autres petites et qui rassemblaient assez aux brigantins pour que d'un peu loin, on les confondît avec ces navires". (Jal "Glossaire nautique").

893 Cf. Malipiero, 173: "267: yani 60 kadırga, 30 kürekli küçük kadırga, 113 geleneksel Türk yelkenlisi, 21 gemi..."

ayının 5'ini 6'sına bağlayan gece[894] Türk donanmasından atılan bir top sonrasında, küçük gemilerimiz büyük donanmayı bulmak için denize açıldı. Saat 7'ye kadar beklemelerine rağmen kimse gelmemişti. Kısa süre içinde 116 gemilik donanmamız toplandı.

Korfu'nun başına getirilen Andrea Loredano[895], kaptanı ziyaret etmek için Korfu'ya gitmeye karar verdi. 15 büyük yük gemisi[896], 10 karavel[897] ve 1500 adamıyla yola çıktı; kaptanı Pandora gemisinde buldu. Donanma çok büyümüştü. Türklerin, ordusuyla Sofya'ya geldiğini öğrenen kaptan, İnebahtı'ya 8 büyük sandal ve 500 piyade gönderdi.

Donanmamızın düzeni[898]

General Grimani'nin gemisi ortada, sağında 15 kadırga ile Pesarolu Nicolò[899], solunda 15 kadırga ile Symon Gauro[900] vardı. Generalin kadırgasına bekçilik yapan Polo Nani[901], Marin de Leze[902], Candialı Francisco Zen[903] ve Traulu Geronimo

894 Cf. scrisoarea căpitanului general Grimani, datată 21 August. (Sanuto, II, 1230). Armata turcă îşi făcù apariţia în apropierea flotei Veneţiene la 7 Sept. Bk. Genel kaptan Grimani'nin mektubu, 21 Ağustos tarihli. (Sanuto, II, 1230)Türk ordusu 7 Eylül'de Venedik filosunun yakınlarında zuhur etmişti.

895 Cf. scrisoarea lui Grimani. Bk. Grimani'nin mektubu. (Sanuto, II, 1233).

896 Yukarıdaki kaynak: 11 büyük gemi.

897 Yukarıdaki kaynak: 14 karavel.

898 Cf. Sanuto II, 1124 – 6.

899 Nu se află amintit printre comandanţii aripei drepte în raportul lui Grimani dela 28 Iulie 1899, iscălit de altcum şi de proveditorii Nicolò da Cà da Pexaro, Guoro şi Domenico Malipiero. (Grimani'nin 28 Temmuz 1899'daki raporunda sağ cenah kumandanların arasında anılmıyor, öyle ki Nicolò da Cà da Pexaro, Guoro ve Domenico Malipiero başkomiserler /yöneticiler / tarafından da imzalanmış.

900 Guoro. Amintit în nraportul citat ca comandant al aripei stânge. Guoro. Bahsi geçen raporda sol cenahın kumandanı olarak anılıyor.

901 La aripa stângă sub comanda lui Guoro. (Ibidem). Sol cenahta Guoro'nun kumandası altında. (Aynı eserde.)

902 Amintit printre comandanţii rezervei (Ibidem). E fratele mai mare al lui Donato, autorul cronicei. Yedek bölüğün /tabur/ kumandanları arasında anılıyor. (Aynı eserde.) Donato'nun büyük kardeşidir, kroniğin yazarı.

903 Amintit printre comandanţii rezervei (Ibidem). Yedek bölüğün /tabur/ kumandanları arasında anılıyor. (Aynı eserde.)

Cipico[904] da vardı. Donanmanın arka kısımlarında 10 küçük, 2 büyük kadırga ile Domenico Malipiero yer alıyordu. 14 kadırga ile Antonio Diedo[905] ve Andrea Basadonna[906] bulunuyordu. Tüm gemiler, diğer 7 gemi ile Alvise Marcello'nun[907] emri altındaydılar. Alban d'Armer de 7 kadırga ile donanmaya katılıyordu. Sebastiano Marcello'nun da 7 kadırgası vardı. Stefano Tobin[908] Pandora'daydı.

Saldırı düzeni

Donanmanın generali saldırı sırasında kimsenin kurulan düzenden başka şekilde hareket etmemesini, aksi takdirde bu kişinin ölümle cezalandırılacağını söyledi. İlk savaş borazanı çalındığında herkesin silahıyla hazır durumda beklemesini emretti. Üçüncü borazan işaretinde saldırı başlayacaktı. İlk saldıracak olan gemileriyle donanmanın generali, ikinci de Alban d'Armer[909], daha sonra Marcella[910], sonra Pandora[911], sonra da diğer büyük kadırgalar idi. Daha sonra Büyük General 34 kadırga ile ve Domenico Malipiero[912] ile birlikte yardım isteyenlerin yardımına koşacaktı.

İskender Paşa Bosna'da büyük bir ordu tertipliyor ve Friuli bölgesine girmeye hazırlanıyordu. 8 Ağustos günü Sapientia'da büyük bir Türk gemisi batmıştı. Gemide çok miktarda patlayıcı ve top vardı. Hepsi kaybedildi. Sadece adamlarla yardım edildi.

---

904 Hieronimo Cipico da Trau, amintit printre comandanții aripei stânge (Ibidem). Hieronimo Cipico da Trau, sol cenah kumandanları arasında anılıyor. (Aynı eserde.)

905 Nu să află amintit în raportul citat. Bahsi geçen raporda anılmıyor.

906 In raportul citat: Filippo Baxadona. Bahsi geçen raporda: Filippo Baxadona.

907 Yukarıdaki kaynak: Nicolo Marzelo.

908 Nu e amintit în raport. Raporda anılmıyor.

909 Armera (Sanuto, II, 918, 1196); cf. Malipiero 176.

910 Marcella (cf. Malipiero 176; Sanuto, II, 1126).

911 Pandora (Sanuto, II, 918, 1126; Malipiero, 176).

912 Raportul acestuia asupra luptei în Analele sale (p. 175 – 7). Kendi yıllıklarında savaş üzerine raporu. (sayfa 175-7).

Ayın 12'sinde bütün Türk donanması Ponente'ye doğru, Zonchio'nun 3 mil ötesine çekildi. Venedik donanmasının hepsi de Prodamo'ya[913] çekildi. Venedik donanmasının yaklaşık 120[914] gemisi vardı. Bunlardan 47'si küçük kadırga, 17'si büyük kadırga, 38'i kafesli gemi[915], top gemileri, yük gemileri ve diğer çeşitli gemilerdi[916]. Büyük bir Türk kadırgasına saldırıya hazırlanan Armera[917], Pandora ve Türk gemisi karışıklık[918] içinde çarpışarak ateş aldı[919]. Bazıları düşman gemiden ateş edildiğini söylüyordu.

Bu büyük ateşi söndürmek mümkün olmadı. Bizim donanmamızdan iki gemi ve bir de Türk gemisi yandı.

Korfu'dan gelen Andrea Loredano, generalin geri dönmesini, donanmanın düzeni bozmamasını söyledi. Eğer savaşmak istiyorsa Pandora gemisine binmesini de ekledi. Andrea, Pandora gemisine bindi ve donanmamız bu gemiye yardım edemedi.[920] Türk donanmasına saldırı için

913 Partea aceasta e tocmai ca la Malipiero, care a luat parte la luptă Bu kısım tıpkı Malipiero'daki gibidir ki savaşa katılmıştı. (Venedik Günlükleri 177): "Türk donanması Prodamo'ya gitti"; bk. Scrisoarea lui Grimani dat. 18 Aug. (Sanuto, II, 1230).Grimani'nin 18 Ağustos tarihli mektubu. (Sanuto, II, 1230)

914 Malipiero, s. 176: Beyliğin donanması 50 kafesli gemi, 17 büyük kadırga, 46 küçük kadırga ve irili ufaklı 60 sandaldan oluşuyordu."

915 Kafes gemisi (Boerio). Kafesli gemi = Diğer kadırga ve gemilerde olmayan kafeslere sahip gemi. (Tommaseo); cf. Jal "Glossaire nautique": "Voile de hune".

916 "Bunlar kadırgalardan çok daha küçük ama aynı şekle sahip gemilerdir. Tek bir yelkenleri vardır. Sekiz ile 16 kürekçi ve hepsinin altında bir tabure bulunur. ... Hristiyanlardan çok Türkler tarafından kullanılır." (Jal Glossaire Nautique").

917 Cf. Malipiero: "İlk saldıran gemisiyle birlikte Alban d'Armer oldu. İkinci saldıran ise Pandora gemisi ile Stefano Othoban oldu. Bu gemi çok güzel bir gemiydi; Türklerin büyük bir gemisine karşı yaklaşık 4 saat savaştılar. Şanssızlık eseri Türk gemisi ateş aldı ve etrafındakiler de yanmaya başladı." cf. Scrisoarea lui Aluise Marzello (Sanuto, II, 1257).

918 Ballador = château d'avant, gaillard d'avant. (Jal "Gloss. naut.")

919 In copia Min. Af. Străine textul e prescurtat Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında metnin kısaltılmıştır: donanma iki büyük Türk gemisinden birine saldırmaya gitti. Armera gemisinin barut deposu ateş aldı vs.

920 Cf. Malipiero, I, 177.

Simon Guoro 15 kadırga ile ilerledi ama Türk donanması çok kalabalık olduğundan geri çekildi. Andrea Loredano Alban d'Armer gemisinde öldü. Canlı olarak tutsak edildiği, Türk Beyi'nin huzuruna çıkarıldığı ve öldürüldüğü de söylenir[921]. Donanmamızın açtığı ateş büyük korku yarattı. Vincenzo Polani[922] Türk donanmasına çıkıp iki saat savaştı. Oradan zor kurtuldu.[923] Soldaki kadırgasında bulunan 15 - 20 adamı öldü.[924]

Antonio Diedo'da[925] saldırdı. Ama etrafında kimse kalmamıştı. Eğer o gün donanmamızdaki kadırgalar saldırıya devam etselerdi, büyük bir zafer kazanacaktık. Saldırmaktan korkup kaçanları cezalandırmak gerekiyordu.

13 Ağustos[926] günü Venedik donanması Prodano'dan hareket etti. Türk donanmasını bıraktı ve Zenta'ya yola koyuldu. Zenta'ya[927] geldiklerinde daha önce oradan bütün Fransız donanmasının geçmiş olduğunu ve Rodos'a gittiğini öğrendiler. Donanmada aralarında Giranda'nın[928] da olduğu üç büyük gemi, 1500 top, küçüklü büyüklü 15 sandal, 4 küçük kadırga ve iki korsan gemisi, toplam 24[929] gemi vardı. Modon'a, bizim donanmamıza saldırmak için

921 Yukarıdaki kaynak.

922 Yukarıdaki kaynak, 176.

923 Yukarıdaki kaynak: "Büyük kadırgalarımızdan biri, Patron Vincenzo Polani de saldırdı. Türklerin küçük kadırgalarının içine daldı. İki saat cesurca savaştı..."; Cf. Scrisoarea lui Grimani, l. c. Bk.Grimani'nin mektubu, l, c.

924 Yukarıdaki kaynak: "en az 14 kşi öldü.".

925 Cf. Sanuto, II, 1292.

926 Cf. Scrisoarea lui Grimani, l. c., 1234. Bk. Grimani'nin mektubu, l. c., 1234.

927 La 14 Aug.14 Ağustos'ta (Yukarıdaki kaynak).

928 Nu e amintită în scrisoarea lui Grimani. Grimani'nin mektubunda anılmıyor.

929 Flota francezà erà compusă din 22 vase. După Malipiero (177) au fost Fransız filosu 22 gemiden oluşuyordu. Malipiero'ya göre (177) imiş.: "16 gemi, 3 kadırga, 2 küçük kürekli kadrıga ve bir sandal". Grimani în scrisoarea sa dă aceeaş cifră. Grimani mektubunda aynı rakamı veriyor: "16 büyük gemie, 4 kadırga, iki küçük kürekli kadrıga..." (Sanuto, II, 1236); bk. Sanuto, II, sayfa 1238, unde sunt adaose alte 3 din Rhodos; 3 tane Rodos'tan ilave edilmişti; bk. sayfa 1291, unde sunt 22 vase. Nerede 22 gemi var

yola çıkmışlardı. Ama donanmamızın oradan ayrıldığını ve Zenta'ya geldiğini öğrenince onlar da Zenta'ya geldiler. Bunu öğrenen generalimiz onlara saldırmak için 35 küçük kadırga gönderdi. Gemilerin başında Simon Guoro[930] vardı. Ayın 15'inde[931] iki donanma karşı karşıya geldi. Fransız donanması büyük bir düzen içindeydi. İki donanma da Castel Tornese'telerdi.[932] Türk donanması ise az ilerideydi. Yaklaşık iki mil uzaklıktaydı.

Donanmamız Türk donanmasının o gün oradan ayrılmasını bekledi ancak donanma ayın 19'unda hareket etti. Çünkü Türk Beyi 1500 yeniçeriden oluşan bir yardım göndermişti. Donanmamız düşman gemilerine saldırıyı ertesi güne, yani ayın 20'sine[933] erteledi. 6 gemimizin üzeri kamışlarla[934] kaplanacaktı ama rüzgâr buna izin vermedi. Saldırıda düşman tarafın iki küçük kadırgasını, bir kürekli küçük kadırgayı ele geçirdik. Eğer hemen arkadan büyük kadırgaların da yardımı gelseydi, zafer kazanılacaktı, fakat hava şartları el vermedi. Büyük bir fırtına koptu[935]. Donanmamızı karadan 8 mil kadar açığa fırlattı. Bu, öğlen saat 12.00'ye kadar devam etti.

---

930 Grimani scrie că întru intâmpinarea flotei franceze a fost trimis proved. Nicolae da Cà da Pesaro cu 20 galere. (Sanuto, II, 1237). Grimani yazıyor ki Fransız filosunu karşılamak için başkomiser/ yönetici/ Nicolae da Cà da Pesaro 20 kadırga ile gönderilmişti.

931 Să unire la 18 August. (Ibidem). 18 Ağustos'ta birleşmişlerdi. (Aynı eserde.

932 Yukarıdaki kaynak: "Tornese Kalesi altında buluştular..."

933 Aceeaş dată la Grimani, l. c., şi Malipiero. (Aynı tarih Grimani, l.bölüm ve Malipiero'da.)

934 In Copia Min. Af. Străine e (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): "la ruscha" greşit în loc de brusca (brusca yerine "la ruscha" yanlış) =kamış ve diğer bataklık bitkilerinden örülmüş şeritler. Bu şeritler gemilerin üzerini kapamak için kullanılırdı. Malipiero, 177. In copia Bibl. naţionale e loc gol. Milli Kütüphane'nin kopyasında boş yer.

935 După Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında). (In Copia B. N. loc gol) (Milli Kütüphane'deki kopyada boş yer.). Cf. scrisoarea Grimani, p. 1239. (Bk. Grimani mektıbı, sayfa 1239.)

Fransız donanması büyük bir zafer kazanmayı bekliyordu[936].

13 Eylül'de Türk donanmasının İnebahtı Körfezi'ne vardığı haberi geldi. Eğer donanmamız arkasından gitseydi, İnebahtı elden gitmeyecekti. Bizimkiler Kefalonya'ya gittiler, Marco Saraco'nun[937] söylediğine göre ayın 14'ünde buraya vardılar.

Türkler bir anlaşma ile 27 Ağustos'ta İnebahtı'yı[938] ele geçirmişlerdi, çünkü donanmamız İnebahtı'nın yardımına gitmemişti. Türk donanması buraya geldiğinde yaklaşık 200 yelkenliye saldırmış ve çok kayıp verdirmişti. Ayın 28'inde[939] kaleyi ele geçirmeyi başardı. Karada Zuan Moro[940] vardı. Kalede ise Chà Tron[941] bulunuyordu. Türkler bu kişilerle iyi geçindiler.

İnebahtı'nın işgali haberi gelince saldırmayı reddeden Andrea Basadona tutuklandı ve Venedik'e gönderildi. Yerine 15 cesur adam gönderildi. Antonio Grimani yerine kaptan olarak Marco Trevisano[942] atandı. Büyük kadırgaların kaptanı Thoma Zen oldu.

---

936 Cf. Malipiero, l. c. şi scrisoarea lui Grimani. Povestirea luptei dela 20 August se apropie mai mult de cea a lui Grimani. Bk. Malipiero, l.c. ve Grimani'nin mektubu. 20 Ağustos'taki savaşın hikâyesi Grimani'nin anlatımına daha yakındır

937 Arhiepiscop de Lepanto, care ţineà pe Veneţieni în curent cu evenimentele politice orientale. (v. Sanuto, II, 1065, 1073; Cf. Malipiero, 183, şi "la relatione di l'arziepiscopo di Nepanto" ((Sanuto, III, l1). Başpiskopos de Lepano, Venediklileri doğu politik olaylarıyla gündemde tutardı. (bk. Sanuto, II, 1065, 1073; Bk. Malipiero, 183, ve) "la relatione di l'arziepiscopo di Nepanto" ((Sanuto, III, l1).

938 Cf. Sanuto, II, 1326 şi Malipiero, 183. Intrarea Turcilor în golf, după informatia arhiepiscopului, a avut loc la 28 bAugust. (Sanuto, III, 14). Türklerin körfeze girişleri, başpiskoposun istihbaratına göre, 28 Ağustos'ta olmuştur. (Sanuto, III, 14).

939 Raportul lui Grimani dela 29 August (Grimani'nin 29 Ağustos'taki raporu; (Sanuto, II, 1339; Bembo, 151 - 9).

940 Yukarıdaki kaynak.

941 Girolamo Tron.

942 Malipiero, 181. "29 Eylül'de Marchio Trivisan yola çıktı ve Antonio Grimani'yi zincire vurdurmaktı amacı".

İskender Paşa'nın Friuli'ye gelişi[943]

Daha önceki yazımda[944], İskender Bey'in nasıl 28 Eylül[945] akşamı Goritya'ya 7 bin atlı ile vardığını söylemiştim. 29 Eylül'de yolu açmak için Goritya'dan yaklaşık 3 mil uzaklıktan 20 atlı Türk geçti. Andrea Zanchani kimsenin dışarı çıkmamasını emretmişti. Etrafta kimseyi göremeyen Türkler Cremon'da bir kasabada Ekim başına kadar konakladılar. Geçtikleri yerleri yakıp yıkarak Patria'ya doğru ilerliyorlardı. Porto Bufaledo'ya[946] kadar ilerlediler ve 400 at Tristo Livenza'ya[947], Caneva'ya[948] ve Conigliano'ya 6 mil uzaklıkta olan Cordignan'a[949] vardı. Caneva Dağlarından Venedik'i gördüler. Türkler 5 Ekim'de, Gradisca'dan bir mil uzaklıktaki Lizonzo'ya geri döndüler. Lizonzo'da yaşlı kadın ve erkekleri öldürdüler. Bizimkiler Gradisca'da kapalı bir halde bekliyorlardı. Hiç dışarı çıkmadılar. Ayın 7'sinde Andrea Zanchani yakalandı ve hapsedildi[950]. Daha sonra Padova'ya sürgün edildi. Kaptan olarak Carlo Orsino vardı.

Türkler Lizonzo'ya geçip 4 gün Goritia'da dinlendiler. Sakat atlarını burada öldürüp yeni atlar aldılar ve 2 bin kişiyi de kendilerine katarak tekrar yola çıktılar.

Şimdi Lodovico'ya geri dönelim. Venedik'e ve Massimiliano'ya karşı Türk Beyi'ni kışkırttığı öğrenilen Lodovico'ya karşı Venedik Cumhuriyeti, Katolik Fransız Kralı ile bir Cremona anlaşmasını yapmak zorunda kalmıştı. Tüm Geradada Venedik'e

943 Cf. Bembo, 160 – 162.

944 Vezi mai înainte, p. 226. Bk. daha önce, sayfa 226.

945 Cf. Raportul comandantului Andrea Zanchani Bk. kumandan Andrea Zanchani'nin raporu (Sanuto, II, 1380): "... 28 Eylül 1499'da geceleyin. O gün Türklerin, öğlenleyin lsonzo'yu geçtikleri haberi geldi; Bk. Sanuto, III, 8: "cavalli 7 în X milia, Capetanio Scanderbassa..."

946 Cf. Sanuto, III, 9: "... 400 Conegian piyade bölüğü Porto Bufole'de Türklerin saldırısına uğradı".

947 Lizonzo.

948 Caneve. Venedik bölgesinde Faedis' ilçesininn bir köyü.

949 Venedik bölgesinde, Treviso ili.

950 Cf. Sanuto, III, 22.

kalmış, diğer bütün yerler Fransız Kralı'na verilmişti. Her iki taraf da büyük iki ordu hazırladı ve Fransız Kralı, Aziz Lorenzo Günü[951], Milano'nun Anom[952] isimli kalesi yakınlarında ordugâh kurdu. Bu orduda 800 piyade vardı. Toplar yerleştirilir yerleştirilmez şehir teslim oldu. Kale ise direndi. Fransızlar kaleyi bombalamaya başladılar ve içerideki herkesi öldürdüler. Sonra Bosco'yu ve Tortona'yı da ele geçirdiler. Alessandria'dan[953] ayrıldılar ve ordugâhı Vegevano'ya[954] taşıdılar.

Venedik askerleri biraz ilerlemiş ve Geradada'nın[955] bazı kalelerini ele geçirmişti. Lodovico tehlike içinde olduğunu görünce 21 Ağustos günü Ferrara'dan bir mektup geldi ve bir elçinin geçiş izni istediği, Venedik'e anlaşma yapmak için geldiği haberi yayıldı. Ona gelmemesi gerektiği söylendi ve Fransız Kralı'na hemen haber verildi.

Askerlerimiz zafer kazanmaya devam ediyordu. Soncino'yu[956], Trevi'yi ve başka yerleri ele geçirdiler. Fransızlar Alessandria della Paglia'yı[957] Eylül ayının 1'inde[958] ele geçirdiler. İçeride bulunan Galeazzo[959] da kaçtı.

Zuan Jacomo di Trivulzi Fransızların ordugâhındaydı. Eylül ayının 3'ünde Lodovico her iki ordu tarafından çevrildiğini hissetti ve Milanolulardan para yardımı istemeye karar verdi. Fakat bu kişilerden istediği cevabı alamadı. Venediklilerin onun yanında olduğunu göstermek için Kont Gaiazzo'yu[960]

951 10 August. De fapt la 19 August. v. Sanuto, II, 1118. 10 Ağustos. Aslında 19 Ağustos'ta. bk. Sanuto, II, 1118.

952 Cf. Sanuto, "Diarii", II, 1102, 1113.

953 Cf. Sanuto, II, 1150.

954 Yukarıdaki kaynak, 1113, 1151.

955 Gera d'Adda (Sanuto, II, 1146).

956 Sanuto, II, 1192.

957 Francesii intrară în Alexandria la 29 August Fransızlar 29 Ağustos'ta Alexandria'ya girmişlerdi (Sanuto, II, 1193) .

958 Data e confirmată de Sanuto, II, 1193). Tarih Sanuto tarafından onaylanıyor, II, 1193

959 Galeazo di San Severino (Sanuto, II, 1193).

960 Corect: Cazajo. Doğru: Cazajo.

meydana gönderdi. Buradakiler, "Marco, Marco!" diye bağırınca Venediklilerin onun yanında olmadığı anlaşıldı.

Lodovico 31 Ağustos tarihinde 12 atın çektiği bir atlı araba, yüklü 30 katır ve 30 paralı askerle[961], yanına Kont Gaiazzo'yu da alarak Almanya'ya yola çıktı.

Kont Gaiazzo daha sonra Milano Kalesi'ne geri döndü. Fransız ordusunun başında Ligni Monsenyörü bulunuyordu. Bizim ordumuzun idaresinde ise Pitigliano Kontu bulunuyordu.

6 Eylül günü Ligni[962] Monsenyörü ve Zuan Jacomo di Trivulzi, Venedik Cumhuriyeti Sekreteri Zuan Dolce ve yanlarında 300 at[963] ile Milano'ya girdiler. Şehrin anahtarları kendilerine teslim edildi. Ayın 9'unda onurlarına büyük bir ziyafet düzenlendi.

Bu arada Kont Gaiazo Fransızların kıyafetlerini üzerinde taşıyordu. Yanında bazı Cenevizliler de vardı.

Lodovico Milano'dan ayrıldı ve Como'ya[964] gitti ama burada kabul göremeyince yoluna devam etti. Ailesi ve 3 kardinal ile birlikte Maran'a vardı.

Bizim ordumuz Cremona'yı kalesi hariç ele geçirmişti. 12 Eylül'de[965] şehre girdiler. Şehre girenler önce Pitigliano kontu, sonra da Fransız elçisi ile birlikte Marc'Antonio Moresini ve Marchio Trevisan[966] oldu. Şehrin ilk kapısında anahtarlar kendilerine teslim edildi. Coşkulu bir bayram havası vardı.

Ayın 11'inde Venedik'e Papa'nın yeğenlerinden biri geldi. Markiz'in evinde konakladı.

---

961 La Sanuto, II, 1209: 50 paralı asker.

962 Monsignor di Ligny, Louis de Luxembourg. Data intrării în Milan e exactă. Milan'a girme tarihi doğrudur. (bk. Sanuto, II, 1264).

963 Greşeală de copist în loc de 3000. Müstensih hatası, 3000 yerine...

964 Sanuto, II, 1293.

965 La 10 Semp. Cetăţenii din Cremona au trimis ambasador cu propuneri de supunere către Veneţia (Sanuto, II, 1277. Tratatul la Sanuto, II, 1280 – 1286) 10 Eylül'de. Cremona'daki vatandaşlar Venedik'e itaat teklifileriyle elçi gönderdiler.

966 Sanuto, II, 1306.

Massimiliano İsviçreliler ile bir anlaşma yaptı. Milano'da oğlu Dük bulunuyordu. Babası Dük tarafından öldürülmüştü. Lodovico'nun kâhini olan bu kişi Galeazzo'yu zehirlediğini itiraf etti. Kendisi mahkemeye çıkarıldı ve ölüme mahkûm edildi.

Lodovico kardinaller ile Madrano'daydı.

Cremona Kalesi 25 bin akçe karşılığında ele geçirildi. Şehrin sahibi Pier Antonio Battaglia[967] oldu.

25 Eylül'de Cremona'da yargı organının başına Domenico Trevisano getirildi ve Nicolò Foscarino da ayda 70 akçe[968] ücret ile kaptan olarak göreve başladı.

Floransalılar Paolo Vitelli'nin başını kestirdiler çünkü Piasalılara karşı kendilerine ihanet ettiğini savunuyorlardı.

Zuan Jacomo Trivulzi kalenin bekçisi ile anlaşma yapmıştı. 20 gün kadar kendisine hiçbir yardım gelmedi.

Fransız Kralı'nın Milano'ya girişi[969]

Fransız Kralı Alvise, 6 Ekim günü Milano'ya girdi. Şehrin 10 mil uzağında durdu. Venedik kendisini karşılamaya 4 elçi gönderdi. Bu elçiler Benedetto Trevisano, Nicolò Michiel, Benedetto Zusto ve Marco Giorgi idi. Her iki taraf da birbirlerine övgü dolu sözler sarf ettiler. Konuşmalardan sonra kral atına bindi. Etrafında 300 kadar paralı asker vardı. İki elçimiz sağında ve solunda, o da ortada, arkada 3 kardinalle yola koyuldular. Bu kardinaller San Pietro da Vincula[970], Rovan ve Borgies kardinalleriydi. Dinlenmek için San Domenico

967 In Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): Batalgiar.

968 Cf. Sanuto, II, 1357.

969 Vezi raportul oficial al Ambasadorilor Veneţieni, referitor la intrarea regelui Ludovic XII în Milan, în ziua de 6 Octomvrie, la Sanuto, III, 24. 6 Ekim'de Ludovic XII.'nin Milan'a girmesine / gelmesine değinen Venedikli elçilerin resmi raporuna bakınız, Sanuto'da, III, 24

970 Vezi raportul ambasadorilor Veneţieni. Venedikli elçilerin resmi raporuna bakınız: "... Majestelerinin arkasında San Piero in Vincula elçisi ve Savogia Dükü Monsenyör de Roam vardı."

Kilisesi'nde durdular. Kral altın elbiselerini giydi. Üzerinde beyaz kakım kürkü vardı. Onu karşılamaya Milano'dan sayısız atlı geldi.

Kral, Milano şehrinin kapısına vardığında orada 12 kişi tarafından taşınan tahtırevan bekliyordu kendisini. Anahtarlar yardımcılarına teslim edildi. Bütün yollar altın sırma ve ipek kumaşlarla kaplanmıştı. Herkes sokaklara dökülmüştü. Domo Kilisesi'ne vardılar. Kral kardinaller hariç kimsenin atından inmesini istemedi. Kendisi indi ve içi insanlarla dolu kiliseye girdi. Burada dualar edildi. Kendisine iki altın asa hediye edildi. Birini Ligni Monsenyörü'ne, diğerini de Giò Giacomo de Trivulzi'ye verdi. Kalenin meydanına geldiğinde 2000 Fransız silahlı kendisini bekliyordu. Birlikte kaleye girdiler.

Ayın 12'sinde Fransız Kralı, Francisco Bernardin Visconte'yi Asya'ya bazı toprakların idaresi için gönderdi. Lodovico yandaşı olanları da Fransa'ya geri gönderdi.

Lodovico Massimiliano ile Ispruch'taydı. Yanında 3 kardinal, damadı Galeazzo ve Martinengo Bressanolu Marco bulunyordu.

Fransız Kralı kalenin içindeki 1500 İsviçreliden kaleyi zorla aldı. Aslında onları öldürmek istiyordu ama bir baronun da yardımıyla bazı şartlar karşılığında bağışlandılar.

Anlaşma gereği Lodovico, İsviçreliler tarafından krala teslim edildi ve sonra Fransa'da demir bir kafes içinde öldü. Bütün halk krala sadakat yemini etti. Kral da barış içinde hareket edeceğini belli etti.

Dalmaçya'da Kont Xarca Türkler ile savaştı. Türkler bu savaşta büyük kayıplar verdi. Eylül ayının başlarında İnebahtı'nın kaybedildiği haberi herkesi korkuttu ve şaşkınlığa uğrattı. Yüce Venedik Beyliği için Modon'un çok büyük bir önemi vardı. Burayı korumak için herkes canla başla savaşacaktı. 1500 yılının ilkbaharında Türk Beyi, İnebahtı Körfezi'nde olan bütün donanmayı hazırlattı. Kendisi de büyük bir ordu ile karadan

gitmek için hazırlandı. Bu hazırlıktan sonra Modon'u işgal etmek için yola çıktı. Ekim ayında Türkler bu toprakları da yağmalamaya başladı.

Türk Beyi'nin Modon'a saldırısı

Daha önce gemilerde çıkan yangınlardan ve Andrea Loredan'ın ölümünden bahsetmiştim. Tüm bu bilgiler Andrea Balastro tarafından yazılan bir kitapta da yer almaktadır.

1499 yılının 12 Ağustos günü Alban d'Armer[971] gemisi yandı. Stefano Ottobon'un[972] olduğu gemi ve Brochetta gemisi de büyük tehlike atlattı. Brocchetta[973]bir topun isabet etmesiyle battı. Yanan gemiler arasında bir Türk gemisi de vardı. Şimdiki bölüm Andrea Balastro'nun ağzından anlatılmıştır:

Modon şehrinde yaşananlar

Monsiyor Antonio Centani[974], Kaptan Marco Gabriel[975] ve ben Andrea Balastro o şehirdeydik. Hersekzade (Gierzegolen)[976] lakaplı Ahmed Paşa 1499 yılının Ağustos ayında 8 bin atlı ve 3 bin piyade ile Mora'ya girip Anadolu'ya ilerledi. Ayın 17'sinin akşamı buraya gelip burayı yakıp yıkmak istedikleri haberi yayıldı. Bütün kasaba kaptan olduğum için benim sorumluluğum altındaydı.

971 Vezi mai sus. p. 227; cf. Sanuto, II, 1244, şi 1257. (Bakınız yukarıdaki sayfa 227; bk. Sanuto, II, 1244 ve 1257.)

972 Cf. Sanuto, II, 1244. (bk.Sanuto, II, 1244.)

973 Yukarıdaki kaynak.

974 Antonio Zantani fu făcut căpitan de Modon in Oct. 1499. (Sanuto, III, 30; cf.230). (Antonio Zantani, Modon kaptanı yapılmıştı 1499 Ekim'de. (Sanuto, III, 30; bk.230)).

975 Cf. Sanuto, III, 17, 38, etc.

976 In Copia Ministerului Afacerilor Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): Gierzogoli.

Bu haberi aldıktan sonraki gün, yani ayın 18'inde, Pazar günü[977], şehrin tepelerinde dolaşıp herkesi tehlikeden haberdar ettim ama beni dinleyen olmadı.

Eylül ayının 1'inde, kasabada, saat akşam 21.00-22.00 sularında yangın başladı ve 20'ye yakın ev yandı. Yine Eylül başlarında İnebahtı'nın kaybedildiği haberi geldi. Herkes önümüzdeki yıl bizim de İnebahtı'nın kaderini yaşayacağımızı düşünmeye başladı.

Tam bu günlerde Pierro Carandolo ve Zuan Foscari[978] çıkageldiler. Beni bir kenara çekip şunları söylediler: "Mahvolduk, hepimizi öldürecekler, kadınlarımızı ve çocuklarımızı da, hepimizi tutsak edecekler." Bunları söylerken ağlıyorlardı. Onları teselli etmeye çalıştım, eğer cesur olursak bu işten zaferle çıkacağımızı söyledim.

Onlara düzenli bir ordu kuracağımızı, güçlü ve savaşa uygun olan adamları bir araya toplayacağımızı ve silah edineceğimizi söyledim. İhtiyacımız olan her şeyin bir listesini Venedik'e götürmelerini istedim. Ama onlar pek istekli görünmüyorlardı ve her gün hata üzerine hata yapıyorlardı. Ordu için adam da toplamıyorlardı.

Ekim ayında Türkler topraklarımıza girmeye başladılar. Artık dışarı çıkmak bile tehlikeli olmuştu. Tanrı'nın da yardımıyla sadece bir kere, 30 Ocak günü gün doğarken bize çok yaklaştılar. Bu yaklaşan, 20 bin atlıyla birlikte bir voyvodaydı ve Navara bahçesi tarafından geliyordu. Voyvoda biri tarafından yolda öldürüldü.

Venedik bizlere yardım olarak büyük miktarda buğday gönderdi. Depolar dolduruldu ve satılmaları yasaklandı. İlkbahar yaklaşıyordu. Hâlâ Türk Beyi'nin şehre yaklaşacağı konuşuluyordu. Mayıs ayında çok büyük bir orduyla geleceği

977 18 August 1499 cade Lunia. (18 Ağustos 1499 Pazartesi'dir.)

978 V. scrisoarea lui Giovanni Foscari din 25 Aprilie 1491, din Modon, la Sanuto, II, 711. (bk.Giovanni Foscari'nin 25 Nisan 1491 tarihli mektubu, Modon'dan, Sanuto'da, II, 711.)

söyleniyordu. Hem atlı hem de piyadeler olacaktı orduda. Hepsi de bu saldırıda hayatları pahasına mücadele edecekti.

Bir gün büyük tehlikenin yaklaştığını, Tanrı aşkına önlemler alınmasını söyledim. Gönderilen buğdayı satamadığımıza göre erzak olarak ekmek ve çörek yapmayı önerdim. Sanki tüm toprakları Türk Beyi'ne verelim demişim gibi bir cevap verildi bana.

Şubat ayının 1'inde Türk ordusunun yaklaştığı haberi geldi. Hemen şehir kapısına koşup kaçanları durdurmaya çalıştım. Marco Gabriel'e yalnız olduğunu, Centani'nin henüz gelmediğini söyledim ama beni dinlemedi. Aynı şekilde Marco Trevisano da söylediklerime inanmak istemedi. Antonio Centani 10 Mart 1500[979] tarihinde geldi. Venedikliler kendisiyle beraber çok az bir yardım göndermişlerdi.

22 Mart Pazar[980] günü Mora Paşası atlı ve piyade 8 bin kişiyle Grisso Kalesi'ne saldırdı. Buraya Merodana da deniyordu. Koron ile Modon sınırındaydı. Burayı zorla ele geçirdi. 400 kişiyi esir aldı, birçok kişi kılıçtan geçirildi. Sonra Zena Kalesi'ni ve değirmenleri yaktılar. Her yere büyük zarar verdiler. Ayın 24'ünde yola çıktılar ve Zonchio Kalesi'ne yönelik büyük bir kuşatma yaptılar. Zonchio Kalesi çok iyi korunduğundan bir şey yapamadılar. Pek bir şey elde edemedikleri için Mora'ya geri döndüler.

Bizler Modon ve Koron'da Türklerin yakıp yıktığı kaleleri tamir etmeye çalışıyorduk. Mart ayının ... [981] günü Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa Mora'ya girdi ve Leondari'ye yerleşti. Orada Ali Bey ile birlikte ordularını düzenliyordu. Atlı ve piyade toplam 40 bin kişi toplandı.

979 La 23 Martie 1500 scrie din Modon (sanuto, III, 230). (23 Mart 1500'de Modon'dan yazıyor (Sanuto, III, 230).

980 22 Martie 1500 cade în adevar Dumineca. (22 Mart 1500 gerçekten Pazar.)

981 Loc gol în ambele copii. (Her iki kopyada boş yer.

Şehrin yüksek yerlerinden düşmanlar gözleniyordu fakat Marco Gabriel yararlı hiçbir şey yapmıyor, gereksiz şeylerle vakit kaybediyordu.

Ayın 30'unda ... [982] Trevisani'nin gemisi, Bardella[983] ve Pietro Stefano ile birlikte yanlarında 100 paralı askerle geldi. Ayın 31'inde paralı askerler para istediler. Onlara bu isteklerinin Antonio di Faveri[984] geldiğinde karşılanacağı söylendi. Antonio di Faveri 1 Haziran'da 200 paralı askerle birlikte geldi. Düzenli bir orduydu bu.

Askerler ayın 3'ünde tekrar paralarını istediler ve alamadıkları takdirde o sırada Londari'de[985] bulunan Türk Beyi'nin ordugâhına gitmekle tehdit ettiler.

Ayın 4'ünde, sabahleyin, Bardella ve Pierro Schiavone'nin[986] adamlarının şehrin kapılarında olay çıkardığı ve para istedikleri haberi yayıldı. Türk Beyi'nin yanına gitmekle tehdit etmeye devam ediyorlardı. Kendilerine 4 gün sonra 1500 altın akçe para verileceği sözü verildi ve sakinleşmeleri sağlandı. Ama paraları bir türlü ödenmiyordu.

19 Haziran tarihinde Sebastiano da Moncellese[987] şehre vardı. Yanında 104 paralı asker bulunuyordu.

Ayın 20'sinde[988], Cumartesi[989] sabahı, Anadolu Beylerbeyi Sinan Bey geldi. Yanında Mora Beyi Ali Paşa da vardı. Kasabayı kuşattılar. Etrafta atlı askerden başka bir şey görünmüyordu.

982 Loc gol în amândouă copiile. (Her iki kopyada boş yer.)

983 Sbardelà da Verona. (Sanuto, III, 419).

984 Antonio di Fabri Modon Piyade bölüğü komutanı (Sanuto, III, 502.)

985 Cf. Sanuto, III, 503.

986 Cf. Sanuto, III, 419: Scrisoarea din 30 Iunie din Modon (bakınız Sanuto, III, 419:30 Haziran'daki mektup Modon'dan.): "oraya vardıklarında onlara iki kumandan olan, Sbardelao ve Piero Schiavo'yu yanında paralı askerler ile birlikte verdi. "

987 Sebastiano da Monselice, Modon'da kumandan (Sanuto, III, 352, 489).

988 20 Iunie (20 Haziran): "Ayın 20'sinde Zante'den yola çıktı ... Modom'a yöneldi. ". (Sanuto, III, 610.) Bk. Sanuto III, 488: "Ayın 20'sinde iki paşa vardılar. Yanlarında 12 bin asker ve 600 yeniçeri de vardı. "; cf. s. 602.

989 20 Iunie 1500 cade în adevar Sâmbăta. (20 Haziran 1500 gerçekten Cumartesi.)

O zaman donanmanın kaptanı top atışı[990] emri verdi. Kasabadan yaralı biri elinde bir ok ile geldi. Kendisini Türk Beyi göndermişti. Halka teslim olmasını, olmazsa Büyük Türk Beyi'nin saldıracağını, bir anlaşma yapmayacağını ve herkesi kılıçtan geçireceğini söyledi.

Bu sırada Türkler Modon içindeki Le Moline isimli kaleye doğru yöneldiler.

Ayın 21'inde Modon'a geri döndüler. Beylerbeyi, Santa Veneranda[991] tepesine çekildi. Orada ordugâh çadırını kurdu. Ordu etraftaki tarlalara yerleşti. Ali Paşa da San Bernardino[992] tepesine çekildi. Orada ordugâh kurdu. Her iki taraf da arada karşı karşıya geliyor ve kayıplar veriyordu.

5 Temmuz tarihinde Rumeli Beylerbeyi Mustafa geldi. Yanında atlı ve piyade çok sayıda asker vardı. Her taraf asker çadırları[993] ile doluydu.

Ayın 8'inde Büyük Türk Beyi Sultan Bayezid geldi. Yanında cesur birçok adamı vardı. Ordunun toplam sayısının atlı ve piyade toplam 160 bin[994] kadar olduğu söyleniyordu.

Ertesi sabah Valerso bahçesine ve San Nicolò'ya irili ufaklı toplar kurdular.

Ayın 9'unda Valerio Marcello[995] ve Polani[996] geldi. Yardımımıza para ve askerle gelenler arasında Cesegnan Sopracomiti de vardı.

---

990 Acest cuvânt e copiat după copia din Min. Af. Străine, deoarece pare mai clar ca cuvântul respectiv din copia Bibl. Nat.: (Bu kelime Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasından kopyalanmıştır, çünkü daha kolay anlaşılır gibi görünüyör, Milli Kütüphane kopyasındaki kelimeye göre): destrorno.

991 Cf. Sanuto, III, 602: "Etrafta 60 bin Türk vardı. Savaşmaya başladılar. Türkler 2 top ile karayı vuruyorlardı. ... üç yana ordugâh kurmuşlardı. Tepenin Üzerinde, Santa Veneranda'da kale kurmaya başladılar.

992 Cf. Sanuto III, 620.

993 Sanuto III, 618.

994 100 bin olması daha büyük bir olasılık. (Sanuto III, 618 şi 620).

995 Sanuto, III, 689, 720.

996 Sanuto, III, 720.

Ayın 11'inde Türkler kasabayı top atışına tuttular. Pundamusta[997] ve San Francisco kısımlarına büyük zarar verdiler. Eğer karşılık verip iyi savunma yapmasaydık o gün kasabayı kaybedebilirdik. Karadakiler çok iyi savunma yapıp Türkleri püskürttüler.

Ayın 12'sinde Hieronimo Pisani[998] geldi Yanında 10 kadırga vardı ve o toprakları korumaya geldiğini söyledi. Ama sonra elimizde sadece 4 kadırga kaldı. Valerio Marcello, Polani della Cania, Cesegnan ve Taiapiera kadırgalarıydı bunlar. Türklerin top atışları ise devam ediyordu.

Ayın 14'ünde, gece saat bir buçukta, Türkler kasabaya saldırdılar ve şehrin ana kapısını ateşe verip önündeki köprüyü yaktılar.

Askerlerimizin hepsi kasabayı savunmaya çalıştı. 3 binden fazla silah sesi duyuldu. Çatışma sabah saat 4'e kadar devam etti. Birçok Türk öldürüldü Bizim askerlerimizin de birçoğu oklarla yaralandı.

Ayın 16'sında, akşamüstü saat 4'te, Türklerin kasabanın duvarlarının üzerine çıktıkları, neredeyse içeriye girmeyi başaracakları haberi geldi.

Ayın 17'sinde bütün deniz sanki düşmanların yelkenlileriyle kaplı gibiydi. Bizim korkumuz donanmamız düzenli olmadığı için çok büyüktü.

Ayın 18'inde sabah erkenden[999] 5 kürekli küçük kadırga ve 2 kadırga Bivoleto'ya geldi.

Düşman donanmasının 110 kadırgası vardı. Bunlardan 10'u çok büyüktü. İrili ufaklı Türk yelkenlileriyle[1000] sayı 320 gemiye ulaşıyordu.

997 In copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): pendamento.

998 Sanuto III, 724.

999 In copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında): tan vakti.

1000 Böyle adlandırılan Türk gemisi. (Tomasseo ve Bellini, "İtalyan Dili Sözlüğü").

Hepsi de çok düzenliydi. Bütün gün kasabayı top ateşine tuttular ve akşam Zonchio'ya çekildiler. Başka yerlere çekilen gemiler de vardı. Yani akşamleyin aslında hem karadan hem de denizden kuşatılmıştık.

Ayın 20'sinde top ateşleri hız kazandı. Artık yedi ayrı bölgeden ateş ediyorlardı. Günde 130 ile 150 arası top atışı oluyordu. Bizimse artık içeride dayanacak gücümüz kalmamıştı. Herkes canını kurtarmak için kaçıyordu.

Ayın 24'ünde donanmamız Zonchio'ya geldi ve bize yardım etmek istedi. Fakat başaramadı, çünkü düşman donanması onların yolunu kesiyordu. Düşmanlar gemilerimizin üstüne çıkıp yakıp yıkıyorlardı. Büyük gemilerin birinde olan Vettor da Leze, Davud Paşa'yı yakalamıştı.

Rüzgâr dindi ve düşman donanması bir süre geride kaldı ama sonra tekrar saldırdı. Francesco da Mosto teslim oldu. Herkes öldürüldü. Tek kurtulan Andrea da Re idi.

İki kadırgamızı kaybettikten sonra kendimizi terk edilmiş hissettik. Sürekli üzerimize ok yağıyordu. Bize, "Modon halkı, teslim olun, Türklerden korkmayın. Beyimiz sadece toprakları almak istiyor; size, kadınlarınıza ve çocuklarınıza zarar vermek niyetinde değil. Beyinize sadık kalmak için kellenizi kaybetmeyin!" diye bağırıyorlardı.

Aralarında beylerine sadık kalacakları konusunda yemin ettiler.

Türkler ise top atışlarından vazgeçmiyordu. Artık içeride oturulacak bir ev bile kalmamıştı. Bu halde yardım beklerken bir gün beş kadırganın geldiğini gördük ama düşman donanması bizlere yardım etmelerine izin vermiyordu.

8 Ağustos günü bir gondolla gelen cesur askerler, 5 geminin daha 450 paralı askerle geleceği haberini getirdiler. Ancak yardıma gelecek olanların hepsinin başına bir şeyler gelmiş, kiminin karısı öldürülmüş, kimi ise yaralanmıştı.

Yine de küçük de olsa bir yardım geliyordu. Bütün silahçıları yardım getirenleri karşılamaya gönderdiler ama herkes bir ...[1001] bile kaybetmekten korkuyordu.

Saat 11'de Türkler kuleye tırmanıp içeri girdiler. Bekçilerden ikisinin kafasını kestiler. O gün de bizler yakalandık.

Hendeği her tarafından çevirmişlerdi. Toplar sürekli atış yapıyordu. Türklerin ana kaleye çıktıkları öğrenilince bazıları onlara karşı gelmek istedi. Aralarında Valerio Marcello, piyade komutanı Antonio di Favri, damadı Achillesb ve birkaç kişi daha vardı. Türkler hepsini püskürttüler. Bu çatışmada Sbardella Contestabile ve Bernardino Civiran öldürüldü. Kasabanın içinde umutsuzluğa kapılıp bazı evleri ateşe verdiler. Her tarafta Türkler vardı.

Akşam saat 23.00'te Türkler yağmalamayı bitirdiler. Hem eşya hem insanları yanlarına aldılar. Kadın, erkek, küçük, büyük, herkesi esir ettiler. Her taraf yanıyordu. Bu çok büyük bir zulüm oldu. Ölenlerin dışında hayatta kalanlar ise öldürülmeyi bekliyordu. Çok uzaklardan çığlıklar duyuluyordu. Ben de çaresizlik içinde kendimi ana yola attım.

Zorlukla ilerliyordum, tam üç kere durup geriye döndüm; bir Türk'e karşı savaşmaya karar verdim. Yanımdaki yardımcım bana engel oldu ve miğferimi tekrar başıma geçirip bana ne ölümümün ne de hayatımın o toprakları kurtarmaya yeteceğini, bunun bir çılgınlık olacağını, artık her şeyi kadere bırakmamız gerektiğini söyledi. Muculo'ya geri döndüm. Orada birçok insan vardı. Onları görünce daha da hüzünlendim.

Mozzenigo yolundan geçerek bir kaleye çıktım. Surların üzerinde 20 Türk ile karşılaştım. Onlar Rumeli Beylerbeyi'ne eşlik ediyorlardı. Bunların üzerinden kendimi o Türklerin arasına attım. Aşağı düştüğümde ayağa kalkamadım. Baldırıma

1001 Loc gol. In Copia Min. Af. Străine: marola. (Boş yer. Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: marola.)

bir kılıç[1002] darbesi aldım. Elimdeki silahlarım iyi silahlar olmasaydı, beni öldürebilirlerdi. Bütün kemiklerimi kırdılar. Tanrım bana yardım etti. Aralarından biraz daha iyi yürekli olan birinin eline esir düştüm. Yürüyememe rağmen bana acıdı, bir bezle ellerimi bağladı ve beni Ravellin'e götürdü. Oradan Barbacane'ye gittik. Hayatım ne zaman tehlikeye girse Tanrım bana yardım ediyordu.

Barbacane'de gece ikiye kadar kaldık. Esir düştüğüm kişi beni oradan iki büyük kapısı olan bir yere götürdü. Surların üzerinden aşağı atladım. Üstüme bir taş düştü ama Tanrım yine bana yardım etti.

Beni oradan Borinum'a götürdü. Burası Pigadalgia Dağı'nın eteklerindeydi: Dağdan yaklaşık 100 adım uzaklıktaydı. O gece orada kaldık. Çok düşünceliydim. Ertesi gün, ayın 10'unda, sabah güneş doğduğunda bana zırh giydirdi, silah verdi, fakat vücudumdaki yaralar yüzünden yürüyemiyordum. Bu yüzden beni ata bindirmek zorunda kaldı[1003].

Atın üzerinde ilerleyerek yaklaşık 1/3 mil uzaklıkta olan bir çadıra gittik. İçeride yüzü yanmış biri vardı. Bana sorular sormaya başladı. Ona sadece Venedikli olduğumu, bir iş için Modon'da bulunduğumu, söyledim. Tüccarlık yaptığımı, eğer beni kurtarırsa ona 500 duka vereceğimi belirttim. Parayı az buldu. O sırada çıktı ve hizmetkârlarından birkaçının yanına gitti. Sonra bana gelip, "Sen Modon'dan gelen üçüncü beysin," dedi. Ona bu teklifimi reddederse ve ölürsem buna pişman olacağını söyledim. Bir şey söylemedi ve beni ata bindirdi, yakaladığı yere götürdü. Bana da üç levent gönderdi.

Çok umutsuz bir haldeydim. Kendimi İsa'ya ve Yüce Meryem Ana'ya emanet ettim. Kulağımda hep, "Tanrı sana yardım edecek," sesi vardı. Bir bahçeye girdik. Burada bir Türk

1002 Kısa ve keskin, ucu yukarı doğru kıvrık olan bir tür kılıç. (Tommaseo ve Bellini).

1003 cf. Sanuto, 732.

Beyi vardı. Bana kim olduğumu sordu. Adımı ve mesleğimi söyledim. Beni oturttu ve birçok soru sordu. Cevap verdim. Benimle konuşmaktan memnun oldu.

Kalktı ve beni ata bindirdi. Az ileride birçok kesik kafa ve ölüler, esirler gördük. Bunların başında Yunanistan (Rumeli?) Beylerbeyi Mustafa vardı. Cesetler arasında ise Modon rahibi Monsenyör Andrea Falcon vardı. Onu kimse tanımamıştı. Bana onu tanıyıp tanımadığımı sordu. Ben de kim olduğunu söyledim. Ona ayrıca bu zaferi kazanmalarının onların gücü sayesinde değil, Tanrı'nın isteğiyle olduğunu söyledim ve beni bağışlamalarını istedim. Üç Türk'ten biri Türkçe olarak korkmamamı söyledi. Sonra beni geri götürdüler. Bir ağacın altında otururken yanıma 28 yaşlarında biri gelip bana sorular sordu. Cevap verdim. Ondan beni beylerbeyi ile görüştürmesini istedim. Çünkü bu şekilde kurtulacağıma inanıyordum, ona birçok şey vadediyordum, fakat o hiçbir şey istemediğini söylüyordu. Yaklaşık bir saat sonra beni beylerbeyinin çadırına götürdü. Saygılı bir şekilde ona kim olduğumu anlattım. Korkmamamı, o üç Türk'ün bana zarar vermemesi için tercüman ile konuşacağını söyledi. Ertesi gün paşanın kapısına götürüldüm.

Biraz dinlendim, giysilerimi kuruladım. Bu sırada 800-1000 kişinin öldürülmeye götürüldüklerini gördüm. Pigadulgia Dağı'na götürülüyorlardı. Bey böyle emretmişti. Tüm esirler öldürülecekti. Biri gelip beni de öldürüleceklerin yanına götürdü.

Bana zarar vermemesini söyledim ama cevap vermedi. Kılıfından bir Türk kılıcı çıkardı, üzerinde hâlâ kanlar vardı. Tam beni öldürecekti ki yanına bir yeniçeri ile Modonlu Pietro Corandolo geldi. Çok üzgün olduğunu söyledi. Ona sabırlı olmasını söyledim. O sırada altın sırma giysili biri gelip yanımızdaki yeniçeri ile konuştu. Beni hemen çadıra geri götürdüler. Onu Tanrı göndermişti. Çadırda biri bana Rumca

olarak ertesi sabah öldürüleceğimi söyledi. Kafamı kesip mızrağına takacağını da söyledi. Ben de, Tanrı bakalım yarın neler gösterecek, dedim.

Bana ... [1004] diye cevap verdi. Tehditler savurarak önüme yemek koydu. Sadece su içtim. O gece böyle zincirlere vurulmuş olarak geçti.

11 Ağustos sabahı gün doğduğunda beni ata bindirdi ve şehrin kapısına götürdü. Orada Mezit Paşa, Erzego Paşa ve Mustafa ile karşılaştım. Mustafa beni hemen tanıdı. Ve korkmamamı söyledi. Yanındaki Paşalar da bana sorular sordu, konuştuk. Herkesi konuşmamla memnun ettim. O sırada Monsenyör Valerio Marcello, M. Bastiano Polani, Sebastian da Moncellese, M. Francisco Aurelio[1005] ve iki Modonlu daha geldi.

Modonlu Marco Gabriel de geldi. Ona hakaret edip kovdular.

Valerio Marcello'nun yardımcısı Zuan Riccio'nun hayatını bağışladılar. Yedi kişi bizi çadırdan çıkardı. Bir buçuk saat boyunca kapıcılar (capigiler) bize bekçilik yaptılar. Sonra çadıra geri götürüldük. Misit Paşa yine korkmamamızı söyledi. Hepimiz Tanrı'ya şükrederek ayaklarına kapandık. Hepimiz Sultan Bayezid'in köleleri olduk, başka bir çadıra götürüldük. Orada birçok Türk Beyi vardı. Akşam kapıcılara teslim edildik. Yine zincire vurulduk.

Siz okuyucular, insan hayatında nasıl iniş çıkışlar olduğunu bir düşünün. Biz de vatanımıza sadık kaldığımız için sonunda köle olduk.

Ayın 12'sinde, öğlenleyin, zincirlerimiz çözüldü ve Mora Paşası Ali Paşa onun çadırına götürülmemizi söyledi. İçeri girdiğimizde yanındakilere bize iyi bir şekilde bekçilik

1004 Cuvântul e indescifrabil: In copia din Bibl. Nat. s'ar puteà ceti: distru. In copia din Min. Af. Str.: desta. (Kelime okunaksızdır: Milli Kütüphane'deki kopyada yıl okunabilir. Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: kaldırın.)

1005 Toţi aceştia sunt confirmaţi la Sanuto, III, 732. (Bütün bunlar Santuno'da doğrulanıyor, III, 732.)

yapılmasını emretti. Ben Patras Subaşısı Janus Bey'in bekçiliğinde kaldım. Ertesi gün Koron'a götürülecektik. Janus Bey çok kibar ve cesur bir adamdı. Sabah saat 4'te, yani ayın 13'ünde, Koron'a götürülmek üzere atlara bindirildik. Paşanın yanında yaklaşık 1700 atlı, 700 de piyade vardı. Griso'nun ötesinde biraz dinlendik. Bu arada gün doğdu ve Koron'a doğru devam ettik. Saat 22.00'de buraya vardığımızda paşa adamlarından birkaçını halkla anlaşması için gönderdi. Halktan birkaç kişi bu konuyu önce hepsinin kendi aralarında görüşmesi gerektiğini söyledi ve yanımızdan ayrıldı. Anlaşmaya varıldı. Her iki taraf da memnun oldu. Paşa ile oradan ayrıldık ve Griso'ya yaklaştık. Ayın 4'ünde, sabahleyin, Modon'dan gelen bey ile karşılaştık. Biz hemen durduk. Bey geçtikten sonra Mezit (Misit) Paşa'nın çadırına gönderildik. Beyin adamlarının ağası yanımıza geldi ve bizleri yine kapıcıların bekçiliğinde bıraktı. Tekrar zincirlerle bağlandık. Ayın 16'sına kadar öylece kaldık.

15 Ağustos günü Koron[1006], Büyük Türk Beyi'ne teslim oldu. Aslında direnselerdi Anadolu'da olduğu gibi Türkler zafer kazanamazlardı. Napoli'de kalenin içindekiler yerlerinden kıpırdamadılar ve Venedik'e sadık kalmaktan asla vazgeçmediler. Türk Beyi de bu durumu görünce oradan ayrılıp İstanbul'a geri dönmüştü.

16 Ağustos günü zincirlerimizi çözdüler. Zincirlerimizi çözmek için bir fidye söz konusu oldu. Bana biçilen fidye 200[1007] altın Venedik dukasıydı. Toplam 11 kişi paşanın kölesi olarak kalmaya devam ettik.

Ayın 16'sında geceleyin yola çıkıldı ve Koron'a hareket edildi. Donanmanın kaptanı Davut Paşa'ya teslim edildik. 10 Ekim 1501'de zorlukla İstanbul'a vardık. Fidye ödediğim

1006 Vezi Sanuto, 1. c.. (Bakınız Sanuto, 1.bölüm)

1007 In copia Min. Af. Străine: 700. (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında: 700.)

için burada özgür bırakıldım. Bir Ceneviz gemisine bindim ve önce Cenova'ya, oradan da Venedik'e doğru yola çıktım.

Cenova'dan yola çıkmadan önce Caiadin Bey adında biri beni yanına çağırıp şöyle dedi:

"Sen Venedik'e git ve Venedik'i bey ile anlaşma yapmaya ikna et. Ona, başka kimseye güvenmemesini söyle. Eğer donanmasını yollarsa Körfez'e gelip Kattarro ve bütün oradaki toprakları alacağımıza yemin ederim." İşte bu sözlerden sonra Cenova'dan ayrıldım.

Şimdi donanmamıza ve Modon'un ele geçirilmesinden sonra olanlara dönelim. Türkler karaya çıktıklarında bizim donanmamız Srivali'deydi. 4 kadırgayı tamir ettiler. Bu kadırgaların başında Z. Malipiero[1008], Kandiyeli Alvise Michiel, Canealı Polani ve yanında 500 piyade, birçok para ve erzak olan bir kişi daha vardı. Karaya çıktıklarında Türkler ile çatışmaya girdiler. Orada büyük zarar gördük.

Bu sırada İspanya Kralı Katolik Ferrando bizimkilere yardım etmesi için büyük bir donanma gönderdi. Kaptanı Consalvo Ferrando idi. Bizimkilerle birlikte Kefalonya'yı almaya gitmeye karar verdi. Çünkü Kefalonya da alınmış, Venediklilerin eline geçmişti.

İskender Paşa Bosna'dan yola çıkarak yanında birçok kişiyle Nona'ya gitmişti.

Süleyman (Solimano) adında bir başka Türk, Zara topraklarındaydı ama şimdilik bir şey yapmıyordu.

Türk Beyi, İspanyol donanmasının bizimkiyle birlik olduğunu öğrenince o kışı kendi donanmasını düzenlemekle geçirdi.

Bu arada bizimkiler de takımadalarda daha önceden Türklere teslim olan Zonchio'yu ele geçirdiler. Burada Francisco Contarini ve Pesarolu General Benedetto de Ca' bulunuyordu. Bu kişilerin kafaları kesildi.

1008 Zuan Malipiero a fost prins de Turci la Modon şi a scăpat prin fugă (Sanuto, III, 899). (Zuan Malipiero Türkler tarafından Modon'da yakalanmış ve kaçarak kurtulmuştur. (Sanuto, III, 899)

Papa VI. Alessandro Hristiyanların büyük tehlikede olduğunu görünce, inanmayanlara karşı Hristiyan gücüne[1009] birlik çağrısında bulunması için üç kardinali görevlendirmeye karar verdi. Bu kardinallerden birini Kral Massimiliano'ya, birini Fransız Kralı'na, birini Macaristan Kralı Ladislas'a gönderdi ve hepsine tüm masrafları kendisi üstlenerek 20 kadırga göndereceğine dair söz verdi.

Pesarolu General Benedetto de Ca' sekiz kadırga ile birlikte Arta Körfezi'ne girdi. Oradaki 12 erzak dolu kadırgayı ele geçirdi. Türk donanmasının hareket ettiğini öğrenince Monsenyör Hieronimo Contarino'ya da onlara katılmasını söyledi ama o itaat etmedi. Onu bu yüzden görevden aldı ve yerine Zuan Zanchani'yi getirdi.[1010]

Monsenyör Gabriel Moro Sicilya'ya, Gonsalvo Ferrandes'i bulması için gönderildi. Gonsalvo Ferrandes Kefalonya'nın ele geçirilmesinden sonra, yanında birçok kişi ile bize yardım getirmek için bekliyordu ama böyle olmadı.

Novista'da Türkler için birçok gemi yapılmıştı. Kaptanlardan Monsenyör Marco Orio bu tersaneyi ele geçirmek için buraya saldırmak istedi. Burası 18 mil uzaklıktaydı. Ama oraya giden yolların hepsi Türkler tarafından tutuluyordu. Böylece geri dönmek zorunda kaldı. Dönerken Türkler tarafından bozguna uğratıldı.

Marco Orio ve yanındaki birçok adam esir alındı. Birçok kişi de öldürüldü. Drivo Nehri üzerinde olan Alessio Kalesi'ne birçok Arnavut sığınmıştı. Türkler onların peşinden gittiler. Onlar da bu haberi alınca kendilerini düzene soktular ve

1009 Copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyası): "... güçlü Hristiyanlar..."

1010 In Copia Min. Af. Străine textul e schimbat (Dış Ticaret Bakanlığı'nın kopyasında metin değiştirilmiş.): Dalmaçya sürekli Türkler tarafından talep edildiğinden ve yöneticileri de birbirlerine itaat etmediklerinden buraya Monsinyor Zuan Diedo bütün Dalmaçya'nın yöneticisi olarak gönderildi.

Türkleri büyük bir bozguna uğrattılar. Donanmanın başında Andrea Loredan vardı.

Venedik Beyliği Zonchio'yu ele geçirdikten sonra buraya Marco Loredan'ı gönderdi. Kendisi Alvise'nin emrindeydi. Onunla birlikte Simone de' Greci adında bir kişi daha vardı. Kendileri korkup kalenin içine saklanmışlardı. Benedetto da Ca' oraya gelince onların kafalarını kestirtti.

Bu sırada Karaman'dan bir kişi birçok Türk düşmanını bir araya topluyordu. Osmanlılara büyük bir saldırı düzenledi. Bayezid bunu öğrenince ona karşı gelmesi için bir ordu gönderdi. Kaçtı ama Makedonya'da şanssızlığı yüzünden Türklere yakalandı.

Monsenyör Pesarolu Benedetto Zonchio'nun ele geçirildiğini görünce takımadaların bulunduğu yere gitti ve birçok zarar verdi. Sonra Korfu'ya döndü ve burada Fransa Kralı'nın donanmasının Calauria'ya vardığını öğrendi.

Donanmanın başında Filippo Mons vardı. Kendisi daha sonra Zenta'ya gitti. Monsenyör Alvise Loredan 10 kadırga ile birlikte takımadalara gönderildi.

Fransız donanmasından sonra Portekiz Kralı'nın donanması da vardı. Donanmada 22 gemi bulunuyordu. Donanma Korfu'ya geldi. Burada Fransız donanmasının takımadalara gittiği öğrenildi. Kendilerini beklemedikleri için kendini ihanete uğramış gibi hisseden donanma kaptanı hem bu yüzden hem de Korfu'dakiler tarafından tartaklandığı için yardım etmekten vazgeçip geri döndü.

Bu sırada Monsenyör Agostin Barbarigo Dose[1011] öldü. Yerine 3 Ekim 1501[1012] tarihinde Monsenyör Lonardo Loredan görevlendirildi.

1011 Dogele Agostin Barbarigo muri in ziua de Luni, 20 Sept. 1501. Vezi asupra lui Sanuto, III, 114. (Eski Venedik'te başkan olan Agostin Barbarigo 20 Eylül 1501 Pazartesi günü ölmüştür. Bk. Sanuto üzerine, III, 114.)

1012 Vezi actul referitor la alegere la Sanuto, III, 134. (bakınız Sanuto'daki seçimle ilgili belgeye, III, 134.)

Bizim donanmamız Rodos'un büyük Maestrosu'nunki ile birlikte Fransız donanmasına katıldı. Fransız donanması çok iyi ve düzenli bir durumdaydı. Donanmalar Midilli'ye vardı, çünkü Fransız kaptan Türklerin 50 kadırga hazırlattığını ve kısa zamanda yola koyulacaklarını söylüyordu.

Generalimiz Alvise Loredan'ı çok sayıda gemi ile birlikte Faretto'ya gönderdi. Ama bir şey yapılamadığından geri dönüldü. Bizimkiler Fransızların bir şey yapmak istemediklerini anlayınca onlara savaş açtılar. Fransızlarla bizimkiler karşı karşıya geldiler ama Fransızların savaşmaya hiç de niyeti yoktu. Bizimkiler de onlar savaşmayınca geri çekildiler. Fransız kaptanlarından birinin, bir adamı aracılığıyla, Türklerden savaşmamaları için büyük miktarda para aldığı söyleniyordu.

Fransız donanması Midilli'den ayrılarak Sakız'a gitti. Burada birkaç gün kaldı. Bizim donanmamız da Milo'ya vardı. Vroro'nun ele geçirilmiş olduğunu öğrendi. Donanma Korfu'ya geri döndü. General burada, daha önce söylediğim gibi, Marco Loredan, Simon de' Greci ve yanlarındaki diğer kişinin kafalarını kestirtti.

Fransız donanması takımadalardan yola çıkarak Ponente'ye doğru iki gemi halinde ilerlemişti. Gemilerden birinde kaptan bulunuyordu. Çuha (Cerigo) Adası'nda durdu. Paolo Calbo tarafından büyük yardım gördü. Bu kaptan, Venedik'e giden Monsenyör Ravestan[1013] idi. Bu sırada Macarlar Türklere büyük zarar veriyorlardı. Türkler de onlara saldırıp büyük zarar verdiler.

1501 yılında Venedik Beyliği Türklerin yarattığı tehlikeyi görerek Monsenyör Pesarolu Benedetto da Ca' komutasında çok büyük bir donanma hazırlanmasını emretti. Donanmada 60 kadar gemi vardı. Gemilerin başındakiler arasında Rahip

1013 Cleves Filippo, Ravenstain Beyi, Genovei Yöneticisi, Fransız donanması kaptanı.

D-no .....[1014], Baffo'nun din başkanı Pisauro[1015] da vardı. Körfezin kaptanı olarak Venedik Beyliği, Marco Antonio Conatrini yerine Domenico Dolfin'i görevlendirdi. Kendisine kadırgalarına haricinde çok donanımlı 4 büyük gemi de verildi.

Venedik Beyliği düşmanlarına, Domenico Dolfin'i elçi olarak Rodos'a gönderdi. Buradaki halkı Türklerle savaşmaya davet etmesini söyledi. Rodos'un başında Kardinal Pietro di Abusson[1016] bulunuyordu ve bu çağrıyı kabul etti.

Bu sırada Monsenyör Alvise Loredan hasta olduğundan ülkesine geri dönmek üzere yola çıktı. Pulya'dan geçerken öldü. Yerine Hieronimo Contarini Grillo görevlendirildi.

Türkler ve Macarlar Yayça yakınlarında karşı karşıya geldiler. Türkler yenilgiye uğradı: Bayezid'in ordusuna Macarlar daha önce saldırdılar. Her iki taraf da büyük kayıplar verdi: Macarlar üstün geldiler ve Yayça'yı Türklerin elinden kurtardılar. Bu sırada Papa Alessandro'nun oğlu Valentino, Rumeli'de birçok yeri ele geçirdi.

Macaristan Kralı Ladislas, Fransız Kralı'nın akrabalarından biri ile evli olduğundan karısını Venedik'e getirtti. Venedikliler kendisini çok iyi karşıladılar. Onuruna birçok şenlik organize edildi. Venediklilerin partizanı haline geldi. Macar Kralı'ndan birşey talep edildiğinde her zaman önce kraliçenin yardımına başvuruyorlardı. Kraliçenin adı Anna idi. Türkler ile barış imzalandığında Venediklilerle Kral Ladislas'ı bir araya getirmede onun da payı vardı.

Şimdi Pesarolu Benedetto da Ca'ya geri dönelim. Rodos Maestrosu ile birlikte Türklerin birçok toprağını, gemilerini ele geçirdiler, yakıp yıktılar. Pesarolu Benedetto, Ayamavra Adası'na geldi. Adayı ele geçirip Venediklilerin hükmü altına soktu. Bu topraklarda Türk donanmasına yardım için

1014 Loc gol în amândouă copiile. (Her iki kopyada da boş yer.

1015 Giacomo da Pesaro, Baffo'nun din adamı, căpitan şi comisar al galerelor papale. (Papalığın kadırgaların kaptanı ve komiseri)

1016 Pierre D'Aubusson.

369 duka, gümüş akçeler ve daha birçok şey vardı. Monsenyör Benedetto bu adada Monsenyör Hieronimo Contarini Grillo'yu ve 10 kadırgayı bıraktı.

1501 yılının yazında Napoli Krallığı, Fransa Kralı ve İspanya Kralı arasında bölündüğünden bu krallar karşı karşıya geldiler ve cesur Consalvo Ferrandes Fransızların kaçmasını sağladı. Böylece bütün krallık İspanyollara kaldı.

Andrea Gritti aracılığıyla Venedik Cumhuriyeti'nden barış isteyen Türk Beyi, Venedik'e gelerek silahları ve kaptanı 24 kadırga ile bıraktı.

Sekreter Zaccaria Davit[1017] İstanbul'a giderek barış arayışı içine girdi. Bu barışı daha sonradan, her yerde, 1499'da Tebriz'e girdiği söylenen Sufi'nin talep ettiği ortaya çıktı. Kendisi Türklerin Venediklilerden üstün olduklarını biliyordu. Venedik ile Türk Beyi arasında hemen barış imzalandı. Her iki tarafın da birçok isteği oldu ve bu istekler karşılandı. 1502'de[1018] barış tamamlandı ve Ayamavra ile 36 bin akçe iade edildi.[1019]

1502'de[1020] yapılan bu barış kısa süreli oldu. Bu barış ile çok güçlü hale gelen Sufi'nin kuşkularından yola çıkarak Türkler, 1507'de Karaman'a karşı ordularını topladı; ancak iki gün boyunca Sufi'nin ordusuna yanaşmadı. Önce Venedik'e halkının Sufilerin elinde olduğunu ve nehrin ötesinde birçok insanın öldüğünü yazdı. Ancak bunda doğruluk payı yoktu. Donado de Lezze bu bilgileri 1509 yılında Türk Beyi'nin oğlu

1017 Nu Zaccaria Davit, ci fratele său Zaccaria Freschi, care erà secretarul Senatului. (Zaccaria Davit değil, onun kardeşi Zaccaria Freschi, Senatonun sekreteri olan.) (bk. Sanuto, IV, 320; cf. p. 668; Bembo, "Istoria Veneziana", ed. Milano 1807. Lib. VI, 397. (bakınız Sanuto, IV, 320; referans sayfa 668; Bembo, "Venedik Tarihi", Milono yayınları 1807.Lib.VI, 397)

1018 In 1503. cf. Sanuto, V, 22. Bembo, 307. (1503'te. Bk. Sanuto, V, 22. Bembo, 307)

1019 Greşeală de copist în loc d 26 mii. (Müstensih hatası 26 bin yerine.)

1020 Corect 1503. (Doğru 1503.)

Şehenşah'ın[1021] iki elçisinden öğrendiğini söylemektedir. Türk Beyi Sufi'den korktuğu için uzun yıllar bir girişimde bulunmamıştır.

1509'da Şehenşah'ın iki elçisinin Donado da Lezze'ye söylediğine göre, Türkler aşağıda göreceğiniz gibi, Sufi'den korkularından yıllarca bir şey yapmamışlardır. İşte burada Sultan Selim'in yaptıkları ve babasının isteklerine nasıl karşı çıktığı anlatılıyor. 1509'da Donado da Lezze, Kıbrıs danışmanlığı yaparken, oraya Şehenşah'ın (Bayezid'in ilk çocuğu) iki elçisi gelir. De Lezze bu elçilerden Sultan Bayezid'in yedi çocuğu olduğunu ama şimdi bunlardan sadece beşinin kaldığını öğrenir. Bunlardan biri Konya'da yaşayan ve bütün Karaman bölgesinin idaresini elinde bulunduran Şehenşah Bey'dir. İkinci de Amasya Sancağı'nın sahibi Sultan Ahmed'dir (Agmar)[1022]. Üçüncü çocuğu Teke bölgesine hükmeden Korkut Çelebi'dir.[1023] Dördüncüsü Trabzon'da yaşayan ama o zaman Kefe'de bulunan Sultan Selim'dir.

1510 yılında Şehenşah Bey öldü ve geriye üç kardeşi kaldı. Onun toprakları kardeşi Amasyalı Sultan Ahmed'e geçer. Şehenşah öldükten sonra Türklerin düşmanı Karamanlılar beylerini kaybetmiş olurlar ve Türk topraklarına saldırırlar. Bunların arasında Azano Ali Bey de vardır. Türkler orduyu kuvvetlendirmek için geri çekilirler (...)[1024] Karamanlılar da dağlara geri dönerler.

Şimdi Selim'e dönelim. Tartaro Pizolo'nun yardımıyla babasının bölgesine girdi. Tuna'yı geçip Edirne'ye geldi. Bunu öğrenen Bayezid ona karşı ordusunu yolladı. Selim geri çekildi.

1021 Sinam Gagi numit şi Scehinsciah sau Giam Sabeg, (Sinan Gazi diğer adıyla Scehinsciah veya Giam Sabeg) Stăpânul Caramaniei. (Karaman'ın sahibi.) (Sanuto, VII, 267).

1022 Ahmed. cf. Sanuto, VII, 267. (Ahmed. Bk. Sanuto, VII., 267)

1023 Korkud. Korkut

1024 Indescifrabil. okunaksız

Türk Beyi oğlunun sultan olacağından kuşku duyuyordu. Zaten onu sevmiyor hatta daha kötü olmasını istiyordu. Böylece Amasya'dan başa geçirtmek üzere Sultan Ahmed'i getirtti. Ahmed Üsküdar'a geldi.

Bayezid'in yedi oğlu vardı; birinci oğlu Şehenşah tüm Karaman'ı yönetiyordu; ikincisi Sultan Ahmed idi, ki bu da Amasya Sancağı'nı elinde tutuyordu. Mustafa Paşa'nınki ile yakınında bulunan birkaç ev yağmalandı (1511). Oğlu Ahmed'in ve Korkut Çelebi'nin Bursa'ya gelişinden kaynaklanan tehlikeyi fark eden Bayezid şunları söyler:

Büyük Türk'ün Sözleri

"Tanrı bu yaşıma gelmemi istediğine göre, Müslümanların ve Hristiyanların barış içinde yaşamasını sağlama çabalarımı da gerçekleştirmemi istiyordu herhalde, fakat kader bunu istemedi. Her türlü kötülük başıma geldi. Oğullarım onlara verdiğim statülerden memnun olmadılar; huzurumu bozdular. Sabırlı olmak gerekiyor, umarım başlarını sokacak samandan bir evleri olur."

Büyük Türk, hıçkırıklar ve gözyaşları arasında bu sözleri söyledi ve oğlu Ahmed'i geri yolladı. Bunu yaparken ona büyük miktarda para verdi, tabii Teke'ye dönen Korkut'a da büyük bir hediye verdi. Selim, yeniçerilerin İstanbul'da onun için yaptıklarını anlayınca askerlerini toplayıp Tuna'ya geldi. Üçüncü oğlu Korkut Çelebi, egemenliğini Teke'de sürdürüyordu. Dördüncü oğlu Sultan Selim ise Kefe'ye geçmişti, orayı Tartaro Pizolo'nun yardımıyla babasının elinden almıştı -karısının bir kızı için. 1510'da Şehenşah'ın ölümüyle, Türklerin düşmanı olan Karamanlılar toplanıp Anadolu'da Ali Bey Paşa'nın olduğu yere geldiler ve Türkleri kaçmaya zorladılar.

Onun geldiğini öğrenen yeniçeriler, Selim'i bey olarak görmek istediklerinden, danışmanlarından biri olan Mustafa Paşa'nın evine gittiler. Karışıklığı hisseden Mustafa saraydan kaçtı. Babası ona karşı asker yollamak istedi ama yeniçeriler

gitmek istemediler ve ondan üç sancak istediler. Yeniçerilere üç sancak verildi: Semendire, Niğbolu ve Stiri. Bu arada Amasya Beyi Sultan Ahmed, babasının Karaman Sancağı'nı Şehenşah'ın (greşit Sans)[1025] bir oğluna verdiğini anlayınca, ordusunu topladı ve Konya'ya gitti. Sonuç olarak tüm Karaman'ı ele geçirdi. Sultan Ahmed'in yaptıklarını öğrenen yeniçeriler, onu kendisine ait olmayan beyliği istememesi için ikna ettiler. Korkut Çelebi, paşalarının isteği ve önerisi ile 1512 yılının Mart ayının başında İstanbul'a geldi. Bir camiye gitti. Onun gelişinden haberdar olan yeniçeriler de elini öpmek için camiye gittiler.

Bayezid, paşalardan oluşan grubu, yeniçerilerin ağasını ve defterdarı çağırdı. Uzun süren görüşmelerden sonra Korkut'a gelişinin nedenini sordurttu. Korkut, Sultan Ahmed'in bir oğlunun ordusuyla kendisine karşı toplandığını haber aldığını, birçok kişinin ölümüne yol açmamak için bu camiye geldiğini söyledi.

Bu cevap üzerine yeniçeriler çağrıldı ve onlara Korkut'un gönderilmesini isteyip istemedikleri soruldu. Yeniçeriler bunu istemediler. Korkut yeniçerilere para ve çeşitli hediyeler vadetmesine karşın onları Selim'e olan meyillerinden asla vazgeçiremedi. Yeniçerileri görevden alamayan Bayezid, onların isteği ile Selim'e statüsünü geri verdi ve Korkut'u Teke'ye[1026] gönderdi.

Bu arada Selim, babasının isteği dışında Edirne'de beyliğini sürdürüyordu. Yeniçerilerin statülerini kaybetmesinin ardından Sultan Bayezid, o yıl Edirne'de öldü. Kölelikten kurtulmak için onu oğlunun öldürttüğü düşünüldü. Babasının

1025 Cf. mai sus, pag. 154: Sanxa – dovadă că tot Donado a scris şi această parte. (Bk. daha yukarı, sayfa 154:Sanxa – Donado'nun bu bölümü de yazdığının ispatı.)

1026 Cf. Povestirea confusă a lui Giovio la Sansovino, l.c., 21. (Bk. Sansovino'da Giovio'nun müphem hikâyesi, 1.bölüm, 21.)

İstanbul'da yaptırdığı İmare'ye gömüldü. Ertesi gün Selim[1027] İstanbul'a girdi ve resmî bayram ilan etti. Herkese maaşlarının iki katıyla birlikte birçok hediye de verdi. Kimseye şiddet uygulanmayacağına dair bir ferman çıkarttı. Eve döndüğünde beyin bir milyon altınını buldu, ancak ona göre daha fazla para olması gerekiyordu. Babasının, diğer oğullarına da para verdiğini düşündü.

En büyük oğul olan Sultan Ahmed'in, Bursa'da kırk bin at ve bir o kadar yaya ile Yunanistan üzerinden geçip İstanbul'a geldiği haberini alan Selim, geri çekildi. Babası öldükten sonra beyle ilgili her şeyden kurtulan Selim, büyük bir ordu hazırlamaya karar verdi. Kendi erkânı ile birlikte yaklaşık 80 bin kişi topladı.[1028] Bu topluluğun hepsini Anadolu'ya[1029] geçirdi ve tahtta 10 yaşındaki oğlu Süleyman'ı bıraktı. Sancaklarından bazılarını Sultan Ahmed'in bulunduğu Amasya'ya gönderdi. Ahmed, Angeri'ye 2 gün uzaklıktaki bir kaledeydi. Kaledeki Sultan Ahmed'in ordusu kuşatıldıklarını görünce umutsuzluğa kapılıp dışarı çıktılar ve Arsegan'a kaçtılar. Sancaklar Amasya'ya girip, Sultan Ahmed'in karısı ile oğullarını alıp onları Bursa'da bulunan Bey'e gönderdi ve hepsi öldü. Bu arada Sultan Ahmed'in ilk oğlu babasıyla beraberdi.

Selim ordusuyla birlikte, Teke'de bulunan Korkut Çelebi'nin üzerine geldiğinde, Korkut Magnesia'ya (Manisa) kaçtı. Selim ve ordusu Teke'yi aldı ve Korkut'un tüm oğullarını öldürttü.

1027 Iată portretul lui Selim după raportul Doctorului Antonio Guistiniano, sol al Veneţiei la Constantinopole (1513) (İşte Selim'in portresi, Constantinopol'daki Venedik elçisi, Doktor Antonio Guistiniano'nun raporuna göre (1513)): "... Bey 40 yaşında, ufak tefek bir adam, kısa bacaklı ve uzun gövdeli, siyah gözlü, çok bilge bir görünümü var, tam bir savaş adamı..." (Sanuto, XVII, 537)

1028 După raportul Bailului Veneţian din Constantinopol, dela 6 August 1512, numărul solda soldaţilor lui Selim erà de 70.000 (Sanuto, XV, 26). (Constantinopol'daki Venedikli Bailului raporuna göre, 6 Ağustos 1512'te Selim'in askerlerin sayısı 70.000'di. (Sanuto, XV., 26))

1029 Yukarıdaki kaynak: Părăsi onstantinopolul la 29 Iulie 1512. (Constantinopol'u 29 Temmuz 1512'de terketti.)

Korkut'un Manisa'da olduğunu öğrenen Selim tüm ordusuyla oraya yöneldi. Bunu haber alan Korkut o gece 6 atla beraber kaçtı ancak bir sancak tarafından yakalandı ve Selim'in emriyle öldürüldü.

Bu arada Selim, Hristiyanlara olan güvenini göstermek ve kardeşlerine değer vermediğini kanıtlamak için önce zaferini ilan etti ve daha sonra da Kont Zuane da Gorbavia'nın ülkesi Dalmaçya'ya gidip büyük zararlar verdi.

Korkut'un ölümünden sonra Selim, ordusunu Mustafa Paşa ile beraber Macaristan'a sürdü. Söylentiye göre Mustafa, Sultan Ahmed'e, Bey'in ordusunu İstanbul'a nasıl geçireceğini ve çok az kişiyle kalması gerektiğini anlatan bir mektup yazmıştı. Mektup Selim'in adamları tarafından bulunduktan sonra Mustafa Paşa öldürüldü.

Sultan Ahmed kendisiyle kaçanlarla birlikte Amasya'ya geldi ve burada Selim adına bulunanların hepsini lime lime etti. Sonra 14 Nisan 1513'te Bursa'ya gitti ve tepede ordugâh kurdu. Selim'in yanında az kişi vardı ancak gece 50 bin kişi daha geldi. Savaş sırasında Sultan Ahmed atından düştü ve at, üzerine devrildi. Bu da Selim'in yedi kardeşinin ve yeğenlerinin sonu oldu.

Bu zaferden sonra Selim, Edirne'ye gitti ve orada çok sayıda taraftar edindi. 1513 yılının Mart ayında İstanbul'da topçu sınıfını hazırlattı ve Pulya'ya doğru Macaristan'a karşı gelmek ve Semendire'yi kuşatmak için yola çıktı. Bunu yaparken de Macarların barış isteyeceklerini düşünüyordu. İstanbul'da topçu grubunun hazırlanmasını istedi ve Pulya'ya yola çıkacağını ilan etti. Avlonya'dan geçerek Pulya'ya girdi. Buralara büyük zararlar verdi. Sardunya (Scardona)[1030] ve yakınlarındaki yerlere tüm askerlerini saldı ve bu topraklardan birçok savaş esiri topladı.

1030 In copia Min. Af. Străine (Dış Ticaret Bakanlığı'ndaki kopyada): Sardunya.

Venedik Beyi, Sultan Selim'in barışçıl biri olduğunu anladı ve ona elçisi Antonio Giustiniano'yla[1031] birlikte birçok hediye yolladı. Elçi Eno'ya, oradan da Edirne'ye geçerek burada Türk Beyi'ni altın tahtında otururken buldu.

Elçi, Venedik Beyi'nden getirdiği barış mesajlarını iletti. 25 Ocak 1514 tarihinde Selim'in, Venedik Beyi için verdiği hediyelerle beraber Venedik'e geri döndü. Şubat ayının 18'inde[1032] Prens Leonardo Loredano, Sultan Selim'e barış yemini etti. Aynı barış yeminini Macaristan Kralı'na da iletti ve bu barış yeminlerinin bütün ülkeye duyurulmasını istedi ve böyle de yapıldı[1033].

1031 Vezi raportul lui Antonio Giustiniano la Sanuto, t. XVII, 537. Donado a utilizat acest raport, ceeace reiese din pasageiile asemănătoare (Bakınız Sanuto'daki Antonio Giustiniano'nun raporuna, t.XVII., 537.Donado bu raporu kullandı, benzer bölümlerde anlaşılıyor): "... Daha sonra Bey, o içeri alındığında, Edirne'de ayağa kalktı ve onu kucakladı. Barış imzalamaktan memnundu..." Pacea fu încheiată la 17 Octomvrie 1513 la Adrianopole (vezi actul la Sanuto, XVII, 540). (Barış 17 Ekim 1513'te Edirne'de sağlanmıştır. (bk.Santuno'daki belge XVII., 540))

1032 Data aceasta e confirmată de Sanuto (XVII, 566). (Bu tarih Sanuto tarafından onaylanmıştır. (XVII.566))

1033 Aci se sfârşeşte povestirea istorică în copia din Biblioteca Naţională. (Milli Kütüphane'deki nüshada tarihi hikaye burada bitiyor.) Câtevà file cuprind o tabelă a durumurilor din Imperiul turcesc dându – se un tablou al oraşelor mai însemnate şi punctelor militare din vastul Imperiu al Sultanilor. (Birkaç sayfa Türk İmparatorluğu'ndan yollara ait bir tablo içerir, uçsuz bucaksız Sultanların İmparatorluğu'ndan daha önemli olan şehirlerin ve askeri noktaların tablosu veriliyor.)Această tabelă cu drumurile militare lipseşte în copia din Arhiva Ministerului Afacerilor Străine. (Askeri yollarla ilgili olan tablo Dış Ticaret Bakanlığın Arşivindeki kopyasında eksiktir). In schimb această copie mai cuprinde încă 2 file şi jumătate, în cari se povesteşte răsboiul Sultanului Selim contra Perşilor (Ayrıca bu kopya iki buçuk sayfa daha içerir, ki bunlarda Sultan Selim'in İranlılara karşı savaşı anlatılıyor.): "Come il Signor Selim tolse la Impresa contra el Signor Sophi". Povestind pe scurt acest răsboiu, manuscrisul sfârşeşte (fo. 516) (Kısaca bu savaşı anlatarak, el yazması sonuçlanıyor(sayfa 516)): "Türk Beyi zafer elde ettikten sonra dinlendi ve Costantinopol'a ve Ragusi'ye zaferi müjdeleyen bir mektup gönderdi. İleride bu konuyu okuyacaksınız.".

DİZİN

A

Abrozid 96
Acquapendente 211
Adana 195
Agostin Barbarigo 217, 249
Agostin Barbarigo Dose 249
Ahmed Paşa 56, 58, 78, 79, 81, 82, 86, 87, 91, 117-121, 123, 180, 181, 184, 186-190, 194, 235
Aitos Şatosu 96
Akçahisar 21, 26, 27, 107, 108, 110-112
akıncılar 7, 60, 62, 70, 160
Akkirman 40, 91, 100, 165, 193
Aksaray 74
Akşehir 80, 187
Alban d'Armer 225-227, 235
Alessandria 46, 231
Alessandro 108, 202, 204, 248, 251
Alessandro del Turco 108
Alessio 111, 248
Alfonso 26, 120, 182, 202, 203, 205, 207, 211, 214, 215
Ali Paşa 39, 223, 238, 239, 245
Aloxan 168
Aluduli 74
Aluise Loredano 24, 43, 47
Aluise Manenti 108, 116
Aluise Sagundino 220, 221
Alvise Marcello 225
Amorer 82
Anadolu 13, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 37, 40, 41, 51, 57, 60, 67, 94, 95, 109, 112, 114, 115, 124, 125, 141, 157-159, 161, 163, 164, 183, 189, 235, 237, 238, 246, 254, 256
Ancona 45, 206
Andrea Balastro 235
Andrea Basadona 229
Andrea Basadonna 225
Andrea Contarini 46
Andrea Dandolo 46
Andrea da Re 241
Andrea Falcon 244
Andrea Gritti 216, 222, 252
Andrea Loredano 199, 224, 226, 227
Andrea Zanchani 221, 230
Angher Sinan 74
Anguri 73
Anna 206, 251
Antakya 195
Antenore 11
Antonio Centani 235, 237
Antonio Daleze 111
Antonio Diedo 225, 227
Antonio di Faveri 238

Antonio Giustiniano 258
Antonio Grimani 207, 222, 223, 229
Antonio Loredano 82, 111, 116, 210
arabacılar 6, 150
Araplar 46
Arevin 124
Argenton 211
Argiro 13, 167
Argos 43
Arnavut Kasım 58
Arnavutlar 36
Arnavutluk 17, 18, 21, 26, 34, 82, 108, 109, 112, 199, 221
arpa emini 60
Assicuderbech 109
Asti 208
Asya 9-13, 15, 20, 59, 124, 126, 164, 196, 197, 204, 234
Athos 167
Avversa 215
Ayasofya Kilisesi 168-170
azebler 7, 60, 183, 185
Azize Maddelena Günü 113
Aziz Giovanni 121
Aziz Lorenzo Günü 231
Aziz Marco 106, 217

B

Bacan 13
Baldovino 173
Balyabadra 25, 36
Bana 109, 110, 171, 243-246
Barbacane 243
Barbaro Iosaphat 52
Bartolomeo Zorzi 117
Basarab 16, 98
Basilia 82
Bataraba 59
Battan Gritti 126
Bayburt 67, 70, 193
Bayezid 5, 6, 17, 18, 20, 59, 68, 81, 123, 125-127, 129, 131, 174-176, 178, 179-194, 196, 197-199, 203-205, 239, 245, 249, 251, 253-255
Belgrad 21, 34, 73, 83, 90, 91, 93, 102, 105
Belimghier 107
Bendetto Trivisano 117
Benedetto Trevisano 233
Benedetto Zusto 233
Benevento Kardinali 212
Bernardino Civiran 242
Bernardino Frangipane 201
Bertoldo 43
Beucaieri 217
Beyaz Janus 22
Bigantio 168
Birginyo Orsino 208
Bithinia 164, 174
Bizans İmparatoru 14, 28
Bohemya 45, 46, 198
Bor 74, 77
Borgies 233
Borinum 243
Boristenes 193
Bosco 231
Bosna 18, 21, 39, 41-43, 45, 47, 48, 73, 82, 106, 107, 109, 110, 142, 159, 166, 198, 200, 225, 247
Bosna-Hersek Krallığı 18
Botoca 21
Bouchagien 206
Bozcaada 121

Bracciano 212
Brescia 21
Bretoniler 203
Brindisi 118, 119
Buda 21, 92, 106
Bulgaristan 15, 17, 18, 109
Burgaz 94
Bursa 13, 14, 20, 27, 57, 79, 80, 163, 164, 182, 183, 189, 218, 254, 256, 257
Buru 77, 78
Butinero 166
Büyükçekmece 94
Büyük Deniz 14, 24, 28, 90, 91, 96, 101, 124, 164, 165, 174, 188, 189, 192, 193, 222
Büyük İskender 74, 162
Büyük Matyas 45
Büyük Savoy Piçi 19
Büyük Scudier 207

C-Ç

Caiadin Bey 247
Calapino 18
Calauria 249
Caminizia 21
Caneva 230
Capua 181, 215, 218
Carestra Süleyman 61
Carlino 83
Carlo 110, 203, 230
Carlo Orsino 230
Castel Capuano 216
Castel Sant'Angelo 191, 196
Castel Tornese 228
Castria 18
Catorlie 121
Caurera 223
Cavalla 73
Cebeciler 149
Celio Brandolino 47
Cem 6, 59, 61, 81, 82, 124, 125, 131, 174, 181-191, 197, 203-205, 211, 213, 214, 216, 218
Cenevizliler 31, 84, 232
Cenova 83, 91, 92, 202, 207, 208, 210, 214, 247
Cesegnan Sopracomiti 239
Cesena 213
Charles 19, 191, 202, 206-219
Chà Tron 229
Cheivicho 89, 90
Cheverschi 200
Chiavaret 110
Chierseluch Dağı 101
Chieserbech Dağı 90
Christoforo Cardinali 45
Civita Vecchia 213
Coicalia Voidova 200
Conigliano 230
Consalvo Ferrandes 252
Consalvo Ferrando 247
Constantinopol 14, 18, 19, 20, 26, 28-33, 83, 107, 108, 130, 134, 220, 256
Contarin Zen 53
Coranzo 36, 37, 43, 47
Corbavia 200
Cordignan 230
Costantia 42
Costantino heykeli 173
Cremon 230
Cremona 230, 232, 233
Crenan 193
Crovatia 200
Cuitalechz 95

Cupa 90
Cutei 73, 190
Cypri 52
Çamaşırcıbaşı 136
Çanakkale Boğazı 222
çaşnigirler 145
çavuşlar 6, 146
Çirmen 102, 103
Çorlu 94

D

Dalmaçya 221, 223, 234, 248, 257
D. Aluise Manenti 108
Darab 71
Dardanelli 9, 16
Daryus 74
Davud Paşa 57, 60, 67, 112, 114, 241
defterdar 140, 141
Derencseny 201
De Renzi 200
Dergos 110, 111, 113, 114
Develi Karahisar 75, 76
Diana Ephesia 121
Dizonzia 214
d'Obegni 217
Dom Bollani 192
Domenico Dolfin 251
Domenico Malipiero 222, 224, 225
Domenico Trevisano 233
Domenigo Trevisano 210
Domo Kilisesi 234
Donado de Lezze 252
Don Alfonso 120
Don Ferigo 208
Drakula 35, 36, 37, 38, 39
Drapotini 13
Dricichaia 76
Drilo Nehri 111
Drina Nehri 115
Du'Baysith 18
Dük Lareco 194

E

Edirne 16, 17, 20, 24-27, 29, 36, 37, 39, 42, 43, 90, 94-96, 101, 102, 167, 253, 255, 257, 258
Efes 121, 163
Eflak 18, 19, 21, 24, 35, 37, 39, 40, 59, 91, 92, 98, 99, 102, 105, 143, 166, 192
Eflaklılar 24, 87
Eğin 63
Eğriboz 5, 6, 47-49, 50, 51, 94, 107, 128, 131, 167, 222
Eminek 83-85
Enea 11
Eno 33, 48, 49, 258
Eraclia 25
Ermeniler 75, 193, 194
Ermenistan 9, 10, 63, 67
Erranlılar 64
Erzego Paşa 245
Erzincan 56, 63, 68
Eschi 94
Eustraf 67
Eximille 55

F

Fan 213
Felekâbâd 124, 186
Ferdinando 200, 206, 217
Fernando 215, 216

Ferrante 51, 117, 120, 202, 207, 215, 216, 218, 221
Ferrara 180, 182, 208, 231
Filibe 17, 20, 24, 42, 90, 102, 103, 167
Filippo da Navolin Mantovano 107
Filippo Mons 249
Finike 163
Finikya 13
Floransa 168, 209-211
Floransalılar 207, 209, 210, 233
Foça 33
Foglia 33, 48
Forli 208
Fornovo 219
Francesco da Mosto 241
Francesco Priuli 195
Francisco Contarini 247
Francisco Zen 224
Frandin 211
Fransızlar 203, 207, 208, 210, 216, 218, 219, 231
Friuli 106, 109, 225, 230

G

Gaiazzo 202, 219, 231, 232
Gaieta 215, 216
Galleazzo 208, 209
Galoze rahipleri 123
Gelibolu 16, 22, 24, 85, 121, 123, 167, 180, 181
Geradada 230, 231
Germe 25, 43, 44
Geronimo Cipico 224
Gevale 55, 80
Giacomo 19, 48, 49, 107, 234, 251
Giovanni Bianco 96
Giovanni da Citin 200
Giovanni Galeazzo 202
Giranda 227
Giuliano da Scorvare 110
Giulio Marchio de Capua 181
Gölbaşı 111
Gonsalvo Ferrandes 248
Gorigos 52, 186
Goritia 230
Goritya 230
Gradisca 230
Grego 96
Gürcistan 161
Gürcüler 64, 87
Güvercinlik 21, 73

H

Hadım Süleyman Paşa 82
Hadım Yakup Paşa 199
Halep 54, 123, 187
Halil 26, 64, 139, 178, 194, 195, 222
Halil Paşa 26, 139, 222
Has Murad 60, 64-66, 74, 75, 114
Hatmat Paşa 76
Haydar 84
Hazar 9, 13
Hegyasima 79
Hereke 81
Hieronimo Contarini Grillo 251, 252
Hieronimo Contarino 248
Hieronimo Pisani 240
Hırvat 199
Hırvatistan 6, 111, 200
Hırvatlar 200, 201
Hızır Bey 69
Horasan 10

Hristiyan 18, 21-25, 28, 32-34, 37, 40-42, 47, 78, 87, 98, 101, 106, 114, 115, 133, 160, 179, 188, 193, 197, 201, 248
Hristiyanlar 19, 22, 24, 32, 42, 108, 113-115, 122, 159, 174, 180, 181, 197, 248

I-İ

Iacomo Loredano 46, 48
Iacomo Marcello 180
Iaiza 73
İnebahtı 116, 166, 224, 229, 234, 236
Innocent 15, 196
Iosapha 52
Iosaphat Barbaro 175
Istria 106
Italiana 16
Italimene 33
İbrahim 54
İmola 208
İmparator Cost 25
İran 5, 10, 52-58, 68, 73, 148, 160, 175-177
İranlılar 53, 56-58, 64-67, 69, 70
İran ordusu 56-58, 68
İsfahan 175
İshak 54, 105, 127
İskender Bey 10, 26, 27, 105, 106, 109, 192, 230
İskender Paşa 225, 230, 247
İskitya 9
İşkodra 82, 109, 110, 111, 114-117, 166
İspanya 120, 206, 214, 216, 217, 247, 252
İstanbul 2, 6, 10, 13, 19, 24, 25, 28-30, 32, 33, 35, 42, 46, 49, 56, 59, 61, 72, 74, 79-82, 85, 89-91, 94, 101, 105, 107-109, 113, 115-118, 121, 123-129, 131, 137, 148, 158, 162, 164, 167-169, 172, 174-178, 182, 183, 187, 189, 192, 194, 196, 198, 199, 201, 206, 215, 217, 218, 220, 222, 246, 252, 254-257
İsviçreliler 212, 221, 233, 234
İtalya 6, 13, 92, 108, 110, 118, 160, 161, 191, 202, 205-207, 214, 217-219, 221
İtalyanlar 87, 89, 106, 108, 212
İyonya 163
İzmit 80, 124, 174

J

Jacomo Barbarigo 46, 47
Jacomo Veniero 46
Jacopo di Gaeta 76, 78
Jakomo Caldora 107
Janni della Tella 44
Janus Bey 246
Jazza Körfezi 51, 194, 195
Juan Cernovich 220, 221
Juà Zernovich 220
Jüstinyenos 169

K

kadıasker 140, 141, 144
Kafessa 94
Kahire 54, 195, 198
Kandiye 47
Kanina 21

Kapadokya 9, 59, 62, 148
Kara Boğdan 91-94, 192
Karadeniz 13, 28, 29, 90, 161, 162, 164
Karaferye Sancağı 166
Karahisar 54, 56, 57, 63, 70, 71, 75, 76, 80, 190
Karaman 9, 11, 12, 14, 15, 51-55, 57, 58, 64, 68, 73, 75, 81, 124, 157, 160, 162, 182, 185, 186, 189, 195, 249, 252-255
Karamanlılar 253, 254
Karestian 94
Kasım 23, 25, 27, 54, 58, 134, 174, 197, 209-211, 220
Kastamonu 41, 42, 162
Kastelnova 47, 48, 166, 194, 199, 216
Kattaro 116, 166, 220, 221
Kayseri 74, 162
Kazovası 59, 62
Kefalonya 118, 229, 247, 248
Kefe 83-85, 87, 89-91, 117, 165, 253, 254
Kemah 70
Kerberos 88
Kili 39, 41, 93, 100, 165, 192, 193
Kilikya 9, 11, 53
Kıbrıs 14, 52, 162, 163, 194, 195, 253
Kızılırmak 62
Koçi Bey 75, 76
Konstantin 30, 32, 168
Konya 55-57, 74-79, 124, 162, 163, 182, 186, 187, 189, 253, 255
Korfu 47, 117, 118, 166, 198, 199, 224, 226, 249, 250
Korkut Çelebi 127, 163, 178, 179, 183, 253-256
Koron 6, 36, 223, 237, 246
Korsika 214
Kosilex 111
Koyulhisar 63, 71
Küçükçekmece 94
Kumandan Beyaz 22
Kütahya 57, 73, 80, 125, 157, 158, 163, 190

L

Lacedemone 46
Ladislas 46, 198, 248, 251
Larende 81, 124, 186
Laridea 33
Larricho 48
Lazaro 17
Lehistan 22, 46, 92, 97, 105
Leiherchilesia 90
Leondari 237
Leş 110, 111, 115
Levante 96
Lion 207
Lizonzo 230
Lochitiana 110
Lodovico 108, 202, 206, 208, 209, 211, 215, 217, 219, 221, 222, 230-234
Lodovico da Castello 108
Lombardia 182
Londari 238
Lorenzin de Medici 209
Lubiana 21, 110
Luca 122, 209
Lugnano 207
Lulla 55

Lülüve 56, 186
Lumanicha 90

M

Macar 19, 22-24, 33, 41, 71, 96, 102, 165, 198, 201, 251
Macaristan 6, 18, 22, 37, 39, 41, 45, 46, 48, 71, 92, 93, 102, 103, 105, 116, 120, 165, 166, 177, 198-200, 248, 251, 257, 258
Macarlar 36, 91, 93, 103, 105, 106, 200, 250, 251
Maestro 67, 78
Magnan 55, 186
Magosa 52
Mahmud Ağa 60
Mahmud Paşa 42, 43, 60, 65-67, 74, 75, 182
Makedonya 33, 118, 167, 249
Malatya 63
Maldo 55
Malico 16
Malkara 164, 165
M. Aluise di Gasparino 87
M. Aluise Querini 111
Manec 84
Mangressia 14
Manisa 256, 257
M. Antonio Loredano 111
Mantova 40, 61, 219
Manule Bochari 47
Maran 221, 232
Marca 208, 209
Marc'Antonio Moresini 232
Marchio Trevisan 232
Marco Antonio Conatrini 251
Marco Gabriel 235, 237, 238, 245
Marco Giorgi 233
Marco Loredan 249, 250
Marco Orio 248
Marco Saraco 229
Marco Trevisano 229, 237
Margarita 206
Marin Cicala 35
Marin de Leze 224
Marin Renzo 116
Marmara Denizi 167
Marmore 33
Massimiliano 198, 206, 214, 216, 217, 221, 230, 233, 234, 248
Matyas 23, 45, 46, 72, 73, 83, 96, 105, 106, 198
Mecchiaroli Bossicchio 44
Media 9, 10
Medler 56
Megeri 72
Mehmed Paşa 39, 50, 109, 112, 124-126, 182
mehter takımı 150
Meldos 79
Memlük 64, 81, 123, 148, 182, 189, 194, 195, 197, 198, 204
Meryem Ana 122, 243
Mesih Paşa 121, 188
Mettelin 19
Mezistre 46
Mezit Paşa 245
Mezopotamya 10
Michali Rali 47
Michiel 202, 233, 247
Midilli 19, 33, 35, 42, 44, 164, 250
Mihaloğlu 109, 111
Mihaloğlu Ali Bey 109

Milano 202, 206, 209, 214, 217, 219, 231-234, 252
Milanolular 217
Misistra 46
Modon 6, 44, 45, 47, 199, 223, 227, 234-239, 241, 243, 244, 246, 247
Mondos 55, 186
Monopoli 219, 221
Monpensier 217
Montefiascone 211
Monte San Zuane 214
Mora 25, 33, 36, 37, 43, 44, 46-49, 95, 142, 222, 235, 237, 238, 245
Morava 40, 102, 103, 166
M. Pietro Vitturi 110
Murad II 20
müsellemler 159
Musevi 87
Mustafa Çelebi 56
Mustafa Paşa 56, 254, 257
müteferrika 142, 144
M. Zan Chieregatto 107
M. Zuan Longo 30

N

Napoli 43, 51, 119, 121, 202-204, 206, 207, 209, 211, 212, 215-218, 246, 252
Narenta 198, 222
Nasuh Bey 61
Negra Dağı 195
Nembro 33
Nergis Şah 78, 80, 81
Nicebazar 18
Nicoletto Gritti 116
Nicolò 28, 48, 51, 122, 123, 199, 222, 224, 233, 239
Nicolo Cocho 123, 126
Nicolo da Canal 48
Nicolò da Canal Dottor 51
Nicolò da Pesaro 199
Nicolò Foscarino 233
Nicolò Michiel 233
Nicomedia 33, 174, 183
Niğbolu 19, 21, 35, 36, 101, 105, 165, 255
Niğde 74, 76, 162, 190
Nikola 26, 32, 33
Niş 101, 103
nişancı 142
Nona 247
Novara 219
Novemonti 20, 21

O

Obigni 208
Obruk 186
onbaşılar 146
Oppolenia 13
Orhan Bey 14
Orliens Monsenyörü 207
Orsatto Giustiniani 44
Osman 12-14, 79
Osmanlı 5-7, 12, 38, 41, 53, 54, 62, 117, 127, 188
Osmanlılar 9
Otranto 6, 118-121, 123, 180, 181, 221

P

Pallathia 121
Panzarote 18
Paolo Calbo 250
Paolo Vitelli 233
Parga 166

Partlar 64
Patria 230
Paulo 10, 45, 181
Pavia 208, 218
Pera 31, 32, 106, 168, 169
Pergamo 14, 164
Peron 207
Perugia 218
Pervane 186
Pescara Markizi 215, 216
Phisco 121
Piacenza 209
Pier Antonio Battaglia 233
Pierro Carandolo 236
Pierro Mozzenigo 51
Pietro Corandolo 244
Pietro de Medici 209-211
Pietro di Abusson 251
Pietro Diedo 116
Pir Ahmed 54-58, 64, 68, 75, 78
Pirgos 16
Pisa 209- 211, 218, 219
Pisalılar 211
Pius 39, 40
Plez 110
Polani 227, 239, 240, 245, 247
Poliza 222
Polocrizzo 50
Polo Nani 224
Pomerania 45
Ponente 11, 226, 250
Ponte Carbone 218
Pontremolo 209, 219
Portekizliler 203
Porto Bufaledo 230
Porto Gruaro 51
Proclus 171
Prodamo 226
Propontide 164
Pulya 117-119, 123, 180, 213, 219, 251, 257
Pundamusta 240

R

Raguza 43, 166
Rahip Zuan 34, 49
Ravellin 243
Ravestan 250
Ridolfo 219
Riva 212
Roberto 202
Rocca de Spoleti 213
Rodop Dağı 167
Rodos 14, 46, 90, 121-123, 163, 190, 191, 196, 197, 227, 250, 251
Roma 40, 45, 168, 191, 196, 197, 203, 204, 206, 209, 211, 212, 214, 217, 218
Rota 13
Rovan 233
Rum 13, 30, 41, 43, 44, 50, 60, 87, 106, 114, 130, 192
Rumeli 57, 60, 64, 65, 68, 82, 92, 95, 99, 109, 112, 115, 117, 124, 126, 141, 157-159, 167, 239, 242, 244, 251
Rumlar 11, 36, 75, 124
Rusilgion 206
Ruslar 87

S-Ş

Sagabria 200
Sagundino 206, 220, 221
Sahib Karahisar 54, 80
Sakarya 162
Salerno Prensi 214

San Biasio 113
Sancelso 116
San Francisco 34, 240
San Germano 215, 218
San Giovanni 173, 190
San Malo 202, 206, 218
San Marco 49, 108, 118, 172, 212
San Mercante 193
San Pietro 113, 173, 233
San Pietro da Vincula 233
Santa Barbaralı Francisco 83
Santa Croce Beyi 24
Santa Maria Kilisesi 85
San Teodoro 86, 87
Santiquaranta 166
Sanzana 99
Sapientia 222, 223, 225
Sapiyentia 223
Sardunya 257
Sarı Ahmed 107, 110, 115
Saruhan Sancağı 164
Sarzana 209, 210
Sarzanella 211
Saxtech 84, 85
Sbardella Contestabile 242
S. Battista d'Allegre 86
Scandelos 67
Schiavonia 201, 221
Schivona 200
Schochusuat 74
Sebastiano da Moncellese 238
Sebastiano Marcello 225
Sechi 16
Segna 18, 21, 199
Selanik 21, 22, 167
Selch Paşa 95
Semendire 33, 39, 93, 102, 166, 255, 257
Serez 20
Sesto 217
Settine Sancağı 167
Settines Beyi 33
S. Giuliano dal Fusto 86
S. Gregorio Rossi 86
Sicilya 214, 218, 248
Siena 40, 210, 219
Sigismondo Malatesta d'Arimino 46
Signor Leonardo 117, 118
Silifke 52, 54, 186
Silistre 93, 97, 105, 165
Silistre Sancağı 105, 165
Silivri 94
Simon de' Greci 250
Simon Guoro 222, 227, 228
Sinan Bey 238
Sinan Paşa 237
Sinigaglia valisi 206
Sinop Sancağı 162
Sipahiler 148
Sisto 51, 86
Sivas 13, 62, 71, 73, 176, 177
Sırbistan 16-18, 82, 90, 102, 103, 109, 112, 117, 157, 159
Sırp 17, 20, 21, 24, 36, 38, 39, 200
Sofya 20, 37, 42, 90, 103, 109, 157, 158, 167, 198, 199, 224
Solandria 33
Soncino 231
Soria 20, 46, 162, 176, 186
Spalatro 222
Spetia 219
Squarzafigo 16
S. Sisto Senturio 86

Stefano 24, 33, 47, 48, 121, 225, 226, 235, 238
Stefano Ottobon 235
Stefano Tobin 225
subaşı 157, 158
Suceava 99, 100, 101
Sufî 252, 253
Suguteli 94
Süleyman Paşa 82, 92, 93, 99, 101
Suriye 10, 19
Sygi 52
Symon Gauro 224
Şam 10, 19, 123, 187, 189
Şebenik 222
Şeytan Dağı 200
Şiraz 69, 175, 176

T

Tarsus 186, 195
Tartaro Pizolo 253, 254
Tatar 19, 103, 143, 165, 194
Tatarlar 64, 83
Tatarpazar 103
Tatar Pizolo 165, 194
Taurica Chersonesus 194
Tebriz 55, 178, 252
Teke 163, 253-256
Tercihia 183
Teris 103
Terkos Dağı 90, 164
Terracina 213
Theodosius 171
Thomas Moresin 173
Thoma Zen 229
Timur 19, 20, 193
Todoro 90
Tokat 56, 62, 71, 73
Tomaso Hoca 49
Tomasso Malipiero 108-110
Tommaso Schiavo 49
Topçular 150
Toros Dağı 81
Tortona 231
Toscanella 218
Trabzon 13, 33, 41, 42, 62, 67, 83, 106, 142, 161, 162, 165, 193, 253
Trakya 33, 82, 168
Tramontana 102
Trane 221
Trau 222, 225
Treveziri 110
Trevi 231
Tripoli 13
Tristo Livenza 230
Truva 11, 121, 164
Truvalılar 11
Tui İsmail 200
Tumolgina Sancağı 167
Tuna Nehri 21, 22, 37, 39, 40, 93, 96, 97, 101, 102, 105, 106, 165, 166, 192
Turchi 11, 16, 31, 60, 132, 133, 199, 200
Türk donanması 22, 118, 222, 223, 226-229
Türk ismi 9
Türkistan 9, 10
Türkler 10, 12, 15, 16, 22, 23, 25, 31, 32, 34, 37, 39, 44-51, 53, 56, 57, 65, 82, 83, 85-87, 91, 99, 100, 104, 106, 108, 110, 111, 113, 114, 116, 118, 120, 122, 128, 165, 167, 169, 175, 181, 195, 198, 200, 201, 216, 221, 223, 226, 229, 230,

234-236, 239-242, 246-248, 250-253
Türkmen 9, 10
Türk ordusu 38, 57, 58, 67, 70, 98, 100, 105, 195, 224
Turucan 53

U-Ü

Uğurlu Mehmed 64, 69, 175-178
Ulah 59, 98
Ulufeciler 147
Ulukışla 186
Uragon Verech 200
Uzun Hasan 5, 52, 53, 55-71, 75, 115, 160, 175-178
Üsküb 20, 167
Üsküdar 27, 72, 81, 124, 126, 177, 178, 254
üstad-ı azam 190

V

Valentino 251
Valerio Marcello 239, 240, 242, 245
Vardar Nehri 118
Varna 23, 96, 165
Varsaklar 57
Vegevano 231
Velletri 214
Venedik Beyliği 18, 21, 24, 25, 33, 36, 48, 51, 53, 110, 128, 180, 194, 199, 202, 206, 218, 220, 234, 249, 250, 251
Venedik donanması 199, 227
Venedikliler 25, 47, 107, 173, 199, 204, 207, 208, 217, 218, 220-222, 237, 251
Venere Dağı 112
Ventura 112
Verbosana 166
Veronalı Hieronimo 106
Vettor da Leze 241
Vettor Soranzo 180
Villa Marin Corsaro 118
Vincenzo Polani 227
Virginio Orsino 216
Viterbo 211, 212, 218

X

Xabiaco 114
Xarca 234

Y

Yakub 17
Yakup Paşa 199, 200
Yayça 42, 43, 45, 251
yeniçeri 20, 95, 118, 126, 130, 144, 153, 174, 238, 244
yeniçeriler 7, 125, 126, 155, 161, 182, 183, 185, 187, 188, 254, 255
Yüce Beylik 21
Yunan 15
Yunanistan 15-17, 24, 25, 33, 37, 90, 164, 167, 203, 217, 244, 256
Yusufça Mirza 56

Z

Zaccaria Davit 252
Zacco 52
Zachia di Longo 100
Zagora 21
Zamatia 74
Zan Iacomo Pizzinin 107

Zara 221, 222, 247
Zarella 219
Zecco Brandolino 44
Zenta 118, 227, 228, 249
Zeynel 64, 68, 71, 175
Ziachesar 103
Zibano 90
Zich 12, 13
Zichiler 87
Zonchio 226, 237, 241, 247, 249
Zorzi Misoli 116
Zuan di Capestrana 34
Zuan Foscari 236
Zuan Iacomo da Trevisi 208
Zuan Jacmo Trivulzi 216
Zuan Longo 30, 51
Zuan Moro 229
Zuan Tron 51
Zudeyca 212

Giovanni Maria Angiolello, Eğriboz Adası'nın II. Mehmed'in hedeflerinden biri haline gelmesinden korkan Venedik ordusuna, kardeşi ile birlikte gönüllü olarak katılır. Ancak Eğriboz kuşatması sırasında ikisi de Türklere esir düşer. Kardeşi Francesco idam edilir, Angiolello ise Sultan Fatih'in savaş esirlerinden biri olmak şartıyla hayatta kalmayı başarır.

Daha sonra İstanbul'a getirilir ve ardından II. Mehmed'in oğlu Şehzade Mustafa'nın sarayında hizmete verilir. Şehzade Mustafa'ya, Uzun Hasan ve Akkoyunlular ile yaptığı savaşlarda eşlik eder. Bu sırada Türk dilini çok iyi derecede öğrenir. Mustafa'nın 1474 yılındaki ölümünden sonra tekrar İstanbul'a getirilir ve sarayda Sultan Fatih'in hizmetine girer. Doğuştan sahip olduğu kabiliyetleri sayesinde kısa sürede Sultan'ın güvendiği kişilerden biri olur; Osmanlı Devleti içinde defterdarlık gibi üst düzey bir göreve getirilir. Fatih'in vefat ettiği yıl II. Bayezid'in hizmetine girse de İstanbul'dan kaçmaya karar verir ve doğduğu şehir olan Vicenza'ya geri döner. Bazı tarihçiler Angiolello'nun daha sonra Anadolu'ya tekrar döndüğünü savunsa da Vicenza'da öldüğü varsayımı daha kuvvetlidir.

Birçok belgede *Historia Turchesca* yani *Türk Tarihi* eserinin yazarı olarak anılan Angiolello, Osmanlı Devleti'nde yaşadığı zamanlarda imparatorlukla ilgili çok değerli notlar yazmıştır. 10 yıldan fazla İstanbul'da kalan yazar, şehrin Osmanlıların eline geçmesinden sonraki durumunu anlatan ilk yabancıdır. Fatih dönemine ait bir eserde bizzat görgü tanığı olan birinin sarayın iç yüzünü, taht kavgalarını, kanlı savaşları, devlet teşkilatını ve ordu sistemini anlatması ise bu konudaki araştırmalar için Angiolello'nun tarihini vazgeçilmez kılar.



KDV'den muaftır.

9 786258 498097

facebook.com/profilkitap
twitter.com/profilkitap
instagram.com/profil_kitap

L 706.25